

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2566

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ACTIVE AGEING ENHANCEMENT MODEL IN COMMUNITY TO PROMOTE PRESCHOOLERS
DEVELOPMENT

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Development Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
โดย	ร.อ.หญิงสุพัตรา นุตรักษ์
สาขาวิชา	พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ยุวดี วิทยพันธ์

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

.....	คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ
.....	
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสนาะ กลิ่นงาม)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุวดี วิทยพันธ์)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีดีลิก)	
.....	กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด)	
.....	กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งระวี สมะวรรณนะ)	

สุพัตรา นุตรักษ์ : รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน. (ACTIVE AGEING ENHANCEMENT MODEL IN COMMUNITY TO PROMOTE PRESCHOOLERS DEVELOPMENT) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร, อ.ที่ปรึกษาร่วม : รศ. ดร.ยุวดี วิทยพันธ์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ประเภทการวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบายตามลำดับ (Explanatory sequential design) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน 2)วิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน และ 3)นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ประชากรที่ศึกษาได้แก่ ผู้สูงอายุตอนต้นที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ในเขตสุขภาพที่ 5 และผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ บุคลากรในหน่วยงานสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและในหน่วยงานของรัฐ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง และแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้สูงอายุ บุคลากรในหน่วยงานสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและในหน่วยงานของรัฐ เครื่องมือในการดำเนินการวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของข้อคำถาม และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ทั้งฉบับ=.86 ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.64$, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่นิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.82$, S.D.= 0.48) รองลงมาคือ เห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.70$, S.D.= 0.57) และมีความเห็นว่าเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 1.92$, S.D.= 0.55) เป็นอันดับสุดท้าย ผลการวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนพบว่า หลักการร่วมของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน บุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนผู้สูงอายุ พบว่า มีความเชื่อมโยงและเป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยมีรูปแบบการสื่อสารทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการผ่านสื่อสังคมออนไลน์ แต่แนวปฏิบัติในการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสนำเสนอองค์ความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนยังค่อนข้างพบได้น้อย อีกทั้งไม่มีนโยบายจ้างงานผู้เกษียณอายุ และหน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทั้งในรูปของบุคลากร งบประมาณ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบดังกล่าว ประกอบด้วย 1)หลักการ

สาขาวิชา พัฒนศึกษา .....ลายมือชื่อ นิสิต .....

ปีการศึกษา 2566 .....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม .....

5984486427 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORD: PRESCHOOLERS, ENHANCEMENT MODEL, OLDER ADULTS, DEVELOPMENT

Supattra Nuttarugs : ACTIVE AGEING ENHANCEMENT MODEL IN COMMUNITY TO PROMOTE PRESCHOOLERS DEVELOPMENT. Advisor: Asst. Prof. Ubonwan Hongwityakorn, Ph.D. Co-advisor: Assoc. Prof. Yuwadee Wittayapun, Ph.D.

This research employs a Mixed methods Sequential Explanatory Design approach with the following objectives: 1) to examine the situation of promoting the potential of the elderly in the community regarding the promotion of early childhood development 2) to analyze the structure and actors involved in promoting the potential of the elderly in the community for the development of early childhood 3) to propose a model for promoting the potential of the elderly in the community for the development of early childhood. The studied population includes elderly individuals with desirable health behaviors in Health District 5, and key informants from local government organizations and state agencies. Research tools include questionnaires to survey the opinions of the sample group and semi-structured interview guides for the elderly. The research process underwent content validity checks, content congruence index checks based on objectives, and questionnaire reliability with a value of .86. The findings indicate that overall opinions on the promotion of the elderly's potential for early childhood development are high (Mean = 3.64, SD = 0.66). Respondents, when considering specific activities related to promoting early childhood development, ranked highest in their ability to engage in relevant activities such as storytelling, artistic activities, singing, or dancing (Mean = 4.82, SD = 0.48). Furthermore, they highly recognize the importance of promoting early childhood development (Mean = 4.70, SD = 0.57), while perceiving advanced age as a limitation to participating in development-promoting activities scored lowest (Mean = 1.92, SD = 0.55). The structural analysis of those involved in promoting the potential of the elderly for early childhood development reveals a collaborative principle among the community, government personnel, and the elderly. Communication occurs formally and informally through online social media. However, there is a limited practice of allowing the elderly to present relevant knowledge and experiences. Furthermore, there is no policy on hiring retirees, requiring support from government and local organizations in terms of personnel, budget, and related materials. Based on the analysis of both

Field of Study: Development Education Student's Signature .....

Academic Year: 2023 Advisor's Signature .....

Co-advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความเอาใจใส่อย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่เป็นผู้จุดประกายความคิดให้ผู้วิจัยให้ทำหัวข้อวิทยานิพนธ์ที่ตนเองสนใจและเป็นประเด็นที่ทันสมัยในบริบทสังคมในยุคปัจจุบัน อีกทั้งกรุณาให้ความรู้และคำปรึกษา ในการพัฒนากระบวนการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ ตลอดจน รองศาสตราจารย์ ดร.ยุวดี วิทย์พันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาและกำลังใจตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสนาะ กลิ่นงาม ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งระวี สมะวรรณ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ความเมตตา ให้ความรู้ ข้อคิดเห็นและคำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง และคณาจารย์สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้กรุณาถ่ายทอดวิชาความรู้และข้อแนะนำ รวมถึงถ่ายทอดประสบการณ์อันมีค่ายิ่งแก่ศิษย์

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา บุญส่ง รองศาสตราจารย์ ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ และอาจารย์วารุณี เกตุอินทร์ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นอันทรงคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือและรูปแบบที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ นายก อบต.ต้นมะม่วง ทีมผู้บริหาร ผู้นำชุมชน ตลอดจนผู้สูงอายุในชุมชนต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรีทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือ อำนวยความสะดวกในการทำวิจัยเป็นอย่างดี และสร้างบรรยากาศของความสุภาพและความประทับใจแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณ ท่านอธิการบดีและทีมบริหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีทุกท่าน ที่ให้ความเมตตา ให้ออกาส ตลอดจนให้การสนับสนุนทุนการศึกษาและให้ความอนุเคราะห์เวลาราชการบางส่วน เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถบริหารจัดการเวลาจนสำเร็จการศึกษา

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรรณไพโร แยมมา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดารัณ พรหมณ์แก้ว ที่ให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลวิจัย ตลอดจนพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ทุกท่าน และที่สำคัญเพื่อนๆ ในสาขาพัฒนศึกษา ที่ให้ความรัก กำลังใจ และความห่วงใย ซึ่งเป็นความทรงจำที่มีคุณค่ายิ่ง รวมทั้งขอขอบคุณบุคคลผู้ซึ่งเห็นคุณค่าของการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณบุพการีและครอบครัว ที่ให้ความรักและกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา รวมทั้งอบรมปลูกฝังให้ผู้วิจัยรักในการศึกษา ตลอดจนอบรมสั่งสอนให้มีความมุมานะ อดทน และรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนเองปฏิบัติ ความดีและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอมอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

สุพัตรา นุตรักษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามวิจัย	5
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
กรอบแนวคิดในการวิจัย	10
บทที่ 2	15
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
ตอนที่ 1 การส่งเสริมความสามารถของสูงอายุที่มีศักยภาพ	17
ตอนที่ 2 การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน	49
ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชน	79
ตอนที่ 4 ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	95

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ.....	103
ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	112
บทที่ 3.....	118
วิธีดำเนินการวิจัย.....	118
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริม พัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	118
ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ ในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	126
ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริม พัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	131
บทที่ 4.....	134
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	134
4.1 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	136
4.2 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพ ของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	159
4.3 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	173
บทที่ 5.....	200
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	200
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	202
5.2 การอภิปรายผลการวิจัย.....	213
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	234
บรรณานุกรม.....	239
ประวัติผู้เขียน.....	277

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างแบ่งตามภูมิลำเนา	120
ตารางที่ 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและภูมิลำเนา.....	128
ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	137
ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านของกิจกรรมที่เคยทำในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	138
ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน.....	139
ตารางที่ 6 แสดงระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จำแนกตามภูมิลำเนา	142
ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มภูมิลำเนาต่างกัน.....	143
ตารางที่ 8 เปรียบเทียบความแตกต่างของการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนจำแนกตามกลุ่มภูมิลำเนา ด้วยวิธีของเชฟเฟ้.....	144
ตารางที่ 9 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน.....	145
ตารางที่ 10 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มที่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน.....	146
ตารางที่ 11 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่างกัน	147
ตารางที่ 12 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มที่มีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น ต่างกัน.....	148

ตารางที่ 13 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ
การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มที่มีอายุต่างกัน..... 149

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ
การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่างกัน..... 150

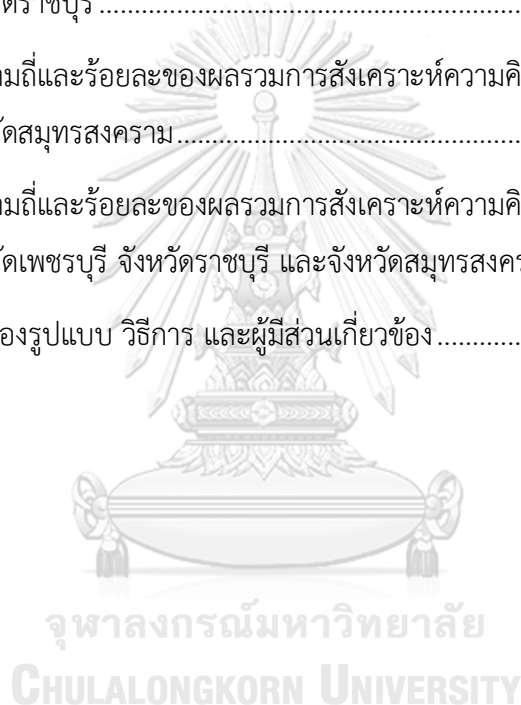
ตารางที่ 15 แสดงความถี่และร้อยละของผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่ม
ตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี 151

ตารางที่ 16 แสดงความถี่และร้อยละของผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่ม
ตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดราชบุรี 153

ตารางที่ 17 แสดงความถี่และร้อยละของผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่ม
ตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดสมุทรสงคราม..... 155

ตารางที่ 18 แสดงความถี่และร้อยละของผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่ม
ตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม 157

ตารางที่ 19 ขั้นตอนของรูปแบบ วิธีการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 178

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	14
ภาพที่ 2 โครงสร้างคู่สัมพันธ์ของ Anthony Giddens	99
ภาพที่ 3 แสดงการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – stage sampling)	121
ภาพที่ 4 แสดงรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก	199

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มตัว ประเทศไทยมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนผู้สูงอายุ ร้อยละ 18.2 ของประชากรทั้งหมด (กระทรวงสาธารณสุข, 2563) และในปี 2565 ประเทศไทยเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (complete aged society) เรียบร้อยแล้ว โดยมีประชากรอายุมากกว่า 60 ปี กว่า 12.9 ล้านคน หรือ ร้อยละ 20 จากประชากรทั้งหมด โดยกลุ่มที่พบมากที่สุด คือกลุ่มผู้สูงอายุตอนต้นซึ่งมีอายุ 60-69 ปี (จงจิตต์ ฤทธิรงค์ และคณะ, 2565) และมีการคาดประมาณว่าในอีกไม่เกิน 15 ปีข้างหน้า พบว่าประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (super aged society) เมื่อสัดส่วนของประชากรที่มีอายุมากกว่า 60 ปี มีจำนวนมากถึง ร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) ทั้งนี้ประชากรวัยสูงอายุตอนต้นที่มีอายุ 60-69 ปี ซึ่งพบมากที่สุดดังกล่าวนี้ ถือเป็นช่วงสูงวัยที่มีศักยภาพ เนื่องจากยังมีสุขภาพที่แข็งแรง สามารถดูแลและช่วยเหลือตนเองได้ และเป็นผู้สูงอายุที่ติดสังคม สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ (World Health Organization, 2002) ดังนั้นผู้สูงอายุดังกล่าวจึงยังสามารถทำคุณประโยชน์ในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมได้ หากได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ (เรวดี จันทเปรมจิตต์, 2557; สาวิตรี ทยานศิลป์, 2557; สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ, 2558; Dangerfield-Cha & Zhang, 2017)

จากการศึกษาพบว่า มีการนำแนวคิดการส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพดังกล่าว มาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยการที่ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก (Elderly-Children Intergenerational Learning) เพื่อแลกเปลี่ยนทักษะและประสบการณ์ระหว่างผู้สูงอายุและเด็กผ่านการทำกิจกรรมและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เด็กจะมีการแสดงออกในความเห็นอกเห็นใจและมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น รวมถึงมีพัฒนาการทางสังคมที่ดีขึ้นซึ่งส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคม อีกทั้งผู้สูงอายุสามารถเล่าเรื่องผ่านภาพและให้เด็กมีส่วนร่วมในการถามตอบ จะช่วยให้สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาของเด็ก และกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การเล่นเกม งานฝีมือ งานศิลปะ อ่านหนังสือ ดนตรี และกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว ซึ่งทำให้เด็กมีโอกาสพัฒนาทักษะด้านการแก้ปัญหาทางการเล่นร่วมกับผู้สูงอายุ และได้เรียนรู้ทักษะชีวิตรวมถึงลักษณะที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม และมีมุมมองที่ดีต่อพัฒนาการของมนุษย์ในทุกช่วงวัยของชีวิต อีกทั้งเด็กจะได้รับการส่งเสริมคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่นความเห็นอกเห็นใจ ทักษะการ

ทำงานเป็นทีม และเป็นส่วนหนึ่งของทีม ซึ่งพบว่าการศึกษาที่เด็กเข้าร่วมในหลักสูตรนี้จะช่วยลดช่วงเวลาที่เด็กอยู่หน้าจอโทรทัศน์หรือคอมพิวเตอร์มากขึ้น และเปิดโลกทัศน์ของเด็กมากขึ้นจากการทำกิจกรรมกับคนที่วัยต่างจากตนเอง อีกทั้งผู้สูงอายุยังลดความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยว รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีความสำคัญที่ได้ช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าชีวิตยังมีความหมาย นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งการทำกิจกรรมร่วมกันนี้สามารถช่วยสร้างเครือข่ายร่วมกันของคนต่างวัย และมีผลในการส่งเสริมความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมากขึ้น (ฐิติกาญจน์ อัครกุล, 2561; สุพัตรา นุตรักษ์ และวรรณไพโร แยมมา, 2564; O'Hanlon J, Thomas E., 2017; Fitzpatrick, A., & Marie Halpenny, A., 202)

ทั้งนี้ในประเทศไทยยังพบว่า ในปัจจุบันโอกาสการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการโดยผู้สูงอายุนั้นมีอัตราที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะในขณะที่บิดามารดาจำเป็นต้องทำงานนอกบ้านเพิ่มมากขึ้นเพื่อแก้ปัญหาภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของประเทศ แต่เด็กยังคงมีปฏิสัมพันธ์และมีกิจกรรมต่างๆ ผ่านทาง ปู่ ย่า หรือ ตา ยาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความผูกพันทางอารมณ์ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่สมวัย (ศิวิลาภ สุขไพบุลย์วัฒน์, 2560; สุพัตรา นุตรักษ์ และ วรรณไพโร แยมมา, 2565) ดังนั้นหากมีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมิปฏิสัมพันธ์และมีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเด็กปฐมวัยมากยิ่งขึ้น จะสามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการได้ประโยชน์ของทั้งผู้สูงอายุและเด็กจากการเรียนรู้ของคนต่างรุ่น ในศูนย์ดูแลเด็กวัยก่อนเรียนและศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในประเทศไอร์แลนด์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้แก่เด็กและผู้สูงอายุ ตลอดจนยังช่วยเพิ่มเครือข่ายในชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน (Gallagher C, Fitzpatrick A., 2018) ด้วยรูปแบบของแนวความคิดจัดกิจกรรมการเล่นเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการ โดยขณะที่เด็กเล่นนั้นเด็กจะสามารถเกิดการเรียนรู้ ร่วมกับการฝึกการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็ก มีการประสานสัมพันธ์สิ่งที่มองเห็นกับความคิดและกิจกรรมที่กระทำ มีการเพิ่มการบังคับร่างกายของตนเองเพื่อให้สัมพันธ์กับกิจกรรมการเล่น ซึ่งอารมณ์ที่เกิดจากความขัดแย้งจากการเล่นจะสามารถฝึกให้เด็กได้เรียนรู้ ตลอดจนช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กปฐมวัยได้ (มาลี วิทยารัตน์ และพัชรี ใจการุณ, 2556; จุฑามาส วรโชติกำจร, 2559; Filkins S. & Dunn A. M., 2017)

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งในและต่างประเทศพบว่า ผู้สูงอายุยังสามารถทำคุณประโยชน์ในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน หากได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ ภายใต้รูปแบบการเชื่อมความสัมพันธ์ต่างรุ่น (Intergenerational Programs) โดยมีวิธีการนำรูปแบบคนสองวัยมาอยู่ร่วมกันโดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน แสดงให้เห็นถึงผลดีแก่คนทั้งสองวัยและเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้นแนวความคิดการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน

เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จึงเป็นแนวคิดที่สำคัญในการตอบสนองชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วม และใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้เป็นประโยชน์สูงสุดด้วยความเชื่อในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งสองช่วงวัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งนำมาสู่การส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระวี สัจจโสภณ, 2559; Cortellesi & Kernan, 2016; DeVore, Winchell & Rowe, 2016; Dangerfield-Cha & Zhang, 2017; O'Hanlon & Thomas, 2017; Gallagher & Fitzpatrick, 2018)

นอกจากนี้ยังพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ พบว่าการสร้างเสริมศักยภาพผู้สูงอายุโดยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองและส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี ได้มีกลไกระดับชาติ ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านผู้สูงอายุ ได้แก่ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ตลอดจนนโยบายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุ ล้วนเน้นการเตรียมความพร้อมเพื่อสังคมสูงวัย ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้กำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยให้ความสำคัญกับตัวเด็กและเยาวชน ตลอดจนบริบทแวดล้อมตัวเด็กและเยาวชน เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ศาสนา สังคม และสื่อต่างๆ ที่สามารถส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีและมีพัฒนาการเหมาะสมตามช่วงวัย ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ในการพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยในอนาคตให้มีศักยภาพในการพัฒนาประเทศ มีความพร้อมทั้งกาย ใจสติปัญญา มีทักษะการคิดวิเคราะห์ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้ค่าความเป็นไทยและรากฐานที่มั่นคงของชุมชนและสังคม

ดังจะเห็นได้ว่า การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยหรือวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ควรมีการดำเนินงานทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานของแต่ละกระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ มีการดำเนินการตามภารกิจหน้าที่รับผิดชอบของตนซึ่งไม่เพียงแต่การดำเนินงานโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น แต่การดำเนินงานต้องเป็นไปลักษณะของการบูรณาการระหว่างหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนทั้งหมด เพื่อผลักดันขับเคลื่อนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเห็นผลเป็นรูปธรรมมากที่สุด ทั้งนี้จากนโยบายการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 สู่การปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานต่อการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ โดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ได้แก่ กระทรวงส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข

กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ (กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560) ซึ่งการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ล้วนเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการส่งเสริมพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนทั้งสิ้น (ฐิติกาญจน์ อัครสกุล, 2561; Nives Licen, et al., 2021) ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรตระหนักถึงประเด็นดังกล่าวที่เกิดขึ้น และร่วมมือในการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมพัฒนาเด็กปฐมวัยที่อยู่ในช่วงวัยก่อนเรียน ภายใต้ทรัพยากรที่จำกัดในท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ให้ความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนถือเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์จะช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กได้ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม โดยอาศัยสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กเป็นอย่างยิ่ง (สุพัตรา นุตรักษ์ และคณะ, 2555; Vygotsky, L., 1978; Garzon, D. L., 2017, Fitzpatrick, A., & Marie Halpenny, A., 2023) อย่างไรก็ตามการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองและส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ถือเป็นเรื่องที่ทำนายในประเทศไทย ที่ทุกภาคส่วนจะร่วมมือกันเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศที่มุ่งเน้นการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในบริบทต่างๆ ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน ด้วยความเชื่อที่ว่าผู้สูงอายุยังสามารถทำคุณประโยชน์ในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ผู้สูงอายุจึงถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชน ทั้งนี้การพัฒนารูปแบบหรือแนวทางในการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าว ภายใต้ทรัพยากรที่จำกัดในท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของปัจจัยเชิงโครงสร้างและผู้กระทำการ ที่มีความสามารถในการสร้างความแตกต่าง พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันในชุมชน (Giddens, A., 1984; Whittington, R. 2015)

จากการศึกษาทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่าเป็นแนวคิดที่สามารถอธิบายการกระทำอย่างตระหนักรู้ของบุคคลและหน่วยงานทุกฝ่ายในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามเป้าหมายให้ประสบผลสำเร็จร่วมกัน อีกทั้งทฤษฎีดังกล่าวนี้ยังเน้นความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างซึ่งประกอบด้วย กฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นเสมือนการขึ้นนำการกระทำและปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ในขณะที่ทรัพยากรถือเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลสามารถบรรลุในสิ่งที่ต้องการให้เกิดความสำเร็จได้ ในที่นี้ทรัพยากรจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจหรือพลังทางสังคม

ขับเคลื่อนให้เกิดความสำเร็จภายใต้บริบทของเวลาและพื้นที่ที่เหมาะสมได้ (Giddens, 1984; ชนิตา รัชพลเมือง, 2557) ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าแนวคิดนี้ สามารถนำมาวิเคราะห์ระบบการทำงานร่วมกันในระดับบุคคล องค์กร และชุมชน ที่มีการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จในการทำงานร่วมกัน หรือวิเคราะห์อุปสรรคที่มีต่อการบรรลุเป้าหมายนั้น ตลอดจนสามารถวิเคราะห์วิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หรือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเดิมที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายในการทำงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับนัยสำคัญหรือหลักการร่วมในการดำเนินการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะตีความ ผ่านรูปแบบการสื่อสารอย่างไร และนำมาสู่การการสร้างความค่านิยมหรือบรรทัดฐานในชุมชนขึ้นมาใหม่ ตลอดจนให้การสนับสนุนผู้กระทำการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สามารถมีอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็น ซึ่งอาจหมายถึง งบประมาณ วัสดุ ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ให้นำมาสู่ผลลัพธ์ที่ดีได้ (Alaina C. Z. & Cameron W. P., 2019; Haglund, B., & Boström, L., 2022; Hughes, G., et al., 2022)

ดังนั้นการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนให้มีความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสมในบริบทของประเทศไทย ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิจัยมาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจในการนำแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมมาอธิบายถึงโครงสร้างและผู้กระทำการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ว่ามีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างไร และจะต้องมีวิธีการอย่างไรที่จะสามารถอธิบายความเป็นเหตุและผล หรือการตีความเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นจริงในสังคม โดยจำเป็นต้องทราบถึงสถานการณ์สร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยเชิงโครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้อง นำมาสู่การสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่เหมาะสม อันจะนำมาสู่การพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตได้อย่างแท้จริงต่อไป โดยมีคำถามการวิจัยดังนี้

คำถามวิจัย

1. สถานการณ์สร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนเป็นอย่างไร

3. รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
2. เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงเนื้อหา ประกอบด้วย
  - 1.1 การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน มุ่งศึกษาใน 3 ด้าน ดังนี้
    - 1.1.1 ด้านความรู้ หมายถึง ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนการประเมินและส่งเสริมพัฒนาการ
    - 1.1.2 ด้านทักษะ หมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพและพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่นนิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น
    - 1.1.3 ด้านทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ได้แก่ ความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขภาพดีขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน
  - 1.2 โครงสร้างและปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำการในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งประกอบด้วย
    - 1.2.1 ปัจจัยเชิงโครงสร้าง 3 ปัจจัย ดังนี้
      - 1.2.1.1 หลักการร่วม หรือการกำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

1.2.1.2 แนวปฏิบัติ ที่ครอบงำหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

1.2.1.3 กฎเกณฑ์ข้อบังคับ หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

1.2.2 ปัจจัยเชิงปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำการ 3 ปัจจัย ดังนี้

1.2.2.1 การสื่อสาร หรือรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้สูงอายุ บุคลากรทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการในหน่วยงานของรัฐ เช่น รพ.สต. มหาวิทยาลัย เป็นต้น ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการในหน่วยงานของ อปท. เพื่อนำมาสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

1.2.2.2 พลังทางสังคม หรืออำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

1.2.2.3 มาตรการทางสังคม หรือการสร้างค่านิยมร่วมจนเกิดเป็นมาตรการทางสังคม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

1.3 รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งให้ความสำคัญกับหลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายและขับเคลื่อนร่วมกันในชุมชน ผ่านกระบวนการสื่อสารและตีความร่วมกัน ภายใต้ทรัพยากรที่มีทั้งภายในและภายนอกชุมชน หรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการสร้างค่านิยมร่วมกันหรือวัฒนธรรมในชุมชน ที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ให้มีความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ตลอดจน ความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม

2. กลุ่มเป้าหมาย

ศึกษาสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 - 69 ปี ที่เคยเข้าร่วมโครงการส่งเสริมสุขภาพชุมชนของพื้นที่เขตสุขภาพที่ 5 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดจำนวนทั้งสิ้น 8 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรีสุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร

3. ขอบเขตเชิงพื้นที่

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้คัดเลือกพื้นที่ที่ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ในเขตสุขภาพที่ 5 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดจำนวนทั้งสิ้น 8 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร เนื่องจากผลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุที่พึงประสงค์ หรือมีศักยภาพ มีจำนวนสูงสุดเป็นลำดับที่ 1 คือ ร้อยละ 49.1 เมื่อเทียบกับทั้ง 12 เขตสุขภาพทั่วประเทศ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้สูงอายุตอนต้นที่มีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี ขึ้นไป ทั้งเพศชายและหญิง ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์

เด็กวัยก่อนเรียน หมายถึง เด็กปฐมวัยที่มีอายุตั้งแต่ 3 - 6 ปี ทั้งเพศชายและหญิง ที่รับบริการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาล สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสามารถประเมินได้จาก ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ความรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ หมายถึง ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนการประเมินและส่งเสริมพัฒนาการทางด้านการเคลื่อนไหว ด้านจิตใจและสังคม ตลอดจนด้านภาษา

ทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ หมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพและพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่นิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น

ทัศนคติด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ หมายถึง ความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ได้แก่ ความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขภาพดีขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน

โครงสร้างที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน หมายถึง โครงสร้างทางสังคมซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการร่วม 2) แนวปฏิบัติ และ 3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านการสร้างเสริมศักยภาพ

ของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยความหมายขององค์ประกอบ มีดังนี้

1) หลักการร่วม หมายถึง การกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันของผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและปฏิบัติการณ์ในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ให้เกิดศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

2) แนวปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินงานที่ครอบงำหรือสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ในการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน

3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับ หมายถึง กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ตลอดจนกฎหมายและนโยบาย ที่เป็นอุปสรรคหรือสนับสนุนให้เกิดการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน หมายถึง ผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและปฏิบัติการณ์ในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ที่มีปฏิสัมพันธ์และเป้าหมายร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงให้เกิดมิติใหม่ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) การสื่อสาร 2) พลังทางสังคม และ 3) มาตรการทางสังคม โดยความหมายขององค์ประกอบ มีดังนี้

1) การสื่อสาร หมายถึง รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

2) พลังทางสังคม หมายถึง อำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

3) มาตรการทางสังคม หมายถึง ข้อตกลงที่บุคคลและหน่วยงานในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติผ่านค่านิยมหรือวัฒนธรรมในการให้รางวัลและการควบคุมคุณภาพที่มีต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน หมายถึง หลักการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในระบบความสัมพันธ์ของโครงสร้างซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) หลักการร่วม 2) แนวปฏิบัติ และ 3) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ และองค์ประกอบด้านผู้กระทำการ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การสื่อสาร 2) พลังทางสังคม และ 3) มาตรการทางสังคม อันจะนำมาสู่การพัฒนาศักยภาพด้าน ความรู้ ทักษะและทัศนคติ ของผู้สูงอายุให้

เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่มีอายุ 3-6 ปี ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการทางด้านการเคลื่อนไหว ด้านจิตใจและสังคม ตลอดจนด้านภาษา โดยมีการกำหนด เป้าหมายและสร้างคุณค่าความหมายร่วมกัน มีการใช้ทรัพยากรภายในตัวบุคคลและวัฒนธรรมที่ เหมาะสม พร้อมการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ตลอดจนค่านิยม วัฒนธรรม และบรรทัดฐานหรือ แนวปฏิบัติของกลุ่มที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดย รูปแบบฯ ดังกล่าวนี้นี้ มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) สาระสำคัญของรูปแบบ 3) กระบวนการใช้รูปแบบ และ 4) แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อค้นพบที่ได้จากการสำรวจสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จะนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการวางแผนการกำหนดแนวทางการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้มี พัฒนาการสมวัย

2. ผู้เข้าสู่วัยสูงอายุและผู้สูงอายุสามารถนำรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพในการส่งเสริม พัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนดังกล่าว ไปประยุกต์ใช้ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สามารถนำไปเป็นแนวทาง กำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้อย่าง เหมาะสม

3. บุคลากรในหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและเด็ก วัยก่อนเรียน ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยในครั้งนี้ไปต่อยอดใน การพัฒนากระบวนการวิจัย เพื่อศึกษาผลของการนำรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุใน ชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ไปทดลองใช้จริงในชุมชน อันจะนำมาสู่การพัฒนา ศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ยั่งยืนแก่ชุมชนได้ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของ แอนโทนี กิดเด็นส์ (Giddens, 1984) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ โครงสร้างและผู้กระทำการ โดยโครงสร้าง หมายถึง โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วย กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการ ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการ ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ซึ่งนำมาสู่การเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุในการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ส่วนผู้กระทำการ หมายถึง ผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับ

บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความตระหนักและมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีการให้ความสำคัญและมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ซึ่งจากรอบแนวคิดทั้งหมดจะแสดงให้เห็นถึงการมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน โดยสามารถอธิบายได้ว่า หากผู้กระทำการ ซึ่งหมายถึงผู้สูงอายุได้รับการสร้างเสริมศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม ย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนา ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ อันจะส่งผลให้เกิดศักยภาพหรือความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งจะนำมาสู่อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ผ่านทางเจ้าหน้าที่รัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินงานเป็นไปในลักษณะที่ตอบสนองต่อความต้องการเชิงโครงสร้าง โดยมีหลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันในชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดปัจจัยและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

1. **โครงสร้าง** หมายถึง โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วย กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งนำมาสู่การเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน
2. **ผู้กระทำการ** หมายถึง ผู้สูงอายุในชุมชน ตลอดจนบุคลากรทั้งในระดับผู้บริหารและปฏิบัติราชการของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความตระหนักและมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีการให้ความสำคัญและมีเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. **หลักการร่วม** หมายถึง การกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันของผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและปฏิบัติราชการในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ให้เกิดศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
4. **แนวปฏิบัติ** หมายถึง การดำเนินงานที่ครอบงำหรือสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ในการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน
5. **กฎเกณฑ์ข้อบังคับ** หมายถึง กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ตลอดจนกฎหมายและนโยบายที่เป็นอุปสรรคหรือสนับสนุนให้เกิดการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

6. การตีความ หมายถึง การพิจารณาโดยละเอียดเพื่อทำความเข้าใจของสารที่ได้รับ เพื่อทำความเข้าใจความหมายและเจตนาที่แท้จริงของสารที่ผู้ส่งสารส่งมายังผู้รับสาร นำมาสู่ข้อสรุปที่ได้ในประเด็นการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

7. ทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนมีความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม

8. ค่านิยม/ วัฒนธรรม หมายถึง ความคิดหรือความเชื่อร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งได้รับการพิจารณาแล้วว่าเหมาะสม ดีงาม และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

9. การสื่อสาร หมายถึง รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

10. พลังทางสังคม หมายถึง อำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

11. มาตรการทางสังคม หมายถึง ข้อตกลงที่บุคคลและหน่วยงานในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติผ่านค่านิยมหรือวัฒนธรรมในการให้รางวัลและการควบคุมคุณภาพที่มีต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

12. รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน หมายถึง หลักการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในระบบความสัมพันธ์ของโครงสร้างซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) หลักการร่วม 2) แนวปฏิบัติ และ 3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับ และองค์ประกอบด้านผู้กระทำการ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การสื่อสาร 2) พลังทางสังคม และ 3) มาตรการทางสังคม อันจะนำมาสู่การพัฒนาศักยภาพด้าน ความรู้ ทักษะและทัศนคติของผู้สูงอายุให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่มีอายุ 3-6 ปี ซึ่งประกอบด้วยพัฒนาการทางด้านการเคลื่อนไหว ด้านจิตใจและสังคม ตลอดจนด้านภาษา โดยมีการกำหนดเป้าหมายและสร้างคุณค่าความหมายร่วมกัน มีการใช้ทรัพยากรภายในตัวบุคคลและวัฒนธรรมที่เหมาะสม พร้อมการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ตลอดจนค่านิยม วัฒนธรรม และบรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติของกลุ่มที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยรูปแบบฯ ดังกล่าวนี้นี้ มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ของ

รูปแบบ 2) สาระสำคัญของรูปแบบ 3) กระบวนการใช้รูปแบบ และ 4) แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ

13. ศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสามารถประเมินได้จาก ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

14. ความรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ หมายถึง

ความเข้าใจ เกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนการประเมินและส่งเสริมพัฒนาการ

15. ทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ หมายถึง

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพและพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น

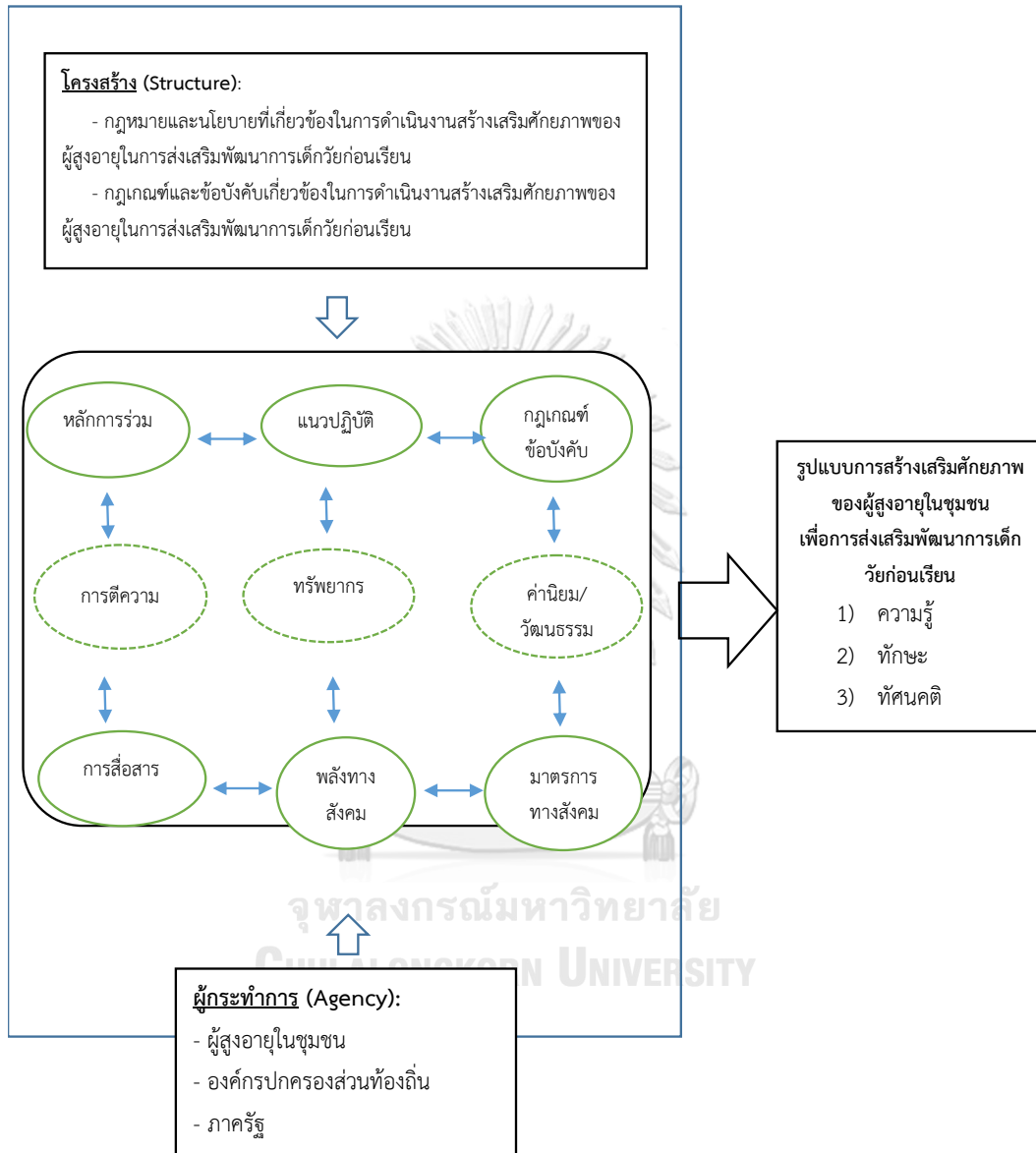
16. ทัศนคติด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ หมายถึง

หมายถึงความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ได้แก่ ความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขที่ดีขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน

17. ศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ประกอบไปด้วยความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ตลอดจนความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปเนื้อหาสาระสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย นำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ

- 1.1 ลักษณะธรรมชาติและพัฒนาการด้านต่างๆของผู้สูงอายุ
- 1.2 ความหมายและองค์ประกอบของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ
- 1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ
- 1.4 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ
- 1.5 แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ
- 1.6 รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ
- 1.7 แนวคิดการส่งเสริมผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
  - 1.7.1 แนวคิด แนวคิด Two-Generation Approach
  - 1.7.2 แนวคิด Intergenerational care
  - 1.7.3 แนวคิดศูนย์สามวัย
- 1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 2 การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

- 2.1 กฎหมาย นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
- 2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน
- 2.3 พัฒนาการและการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน
- 2.4 บทบาทและหน้าที่ของบุคลากร กระทรวงและหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย
  - 2.4.1 บทบาทบุคลากร ผู้ดูแลเด็กในองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
  - 2.4.2 บทบาทของกระทรวงและหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

- 3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
- 3.2 ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม
- 3.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 3.4 ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 3.5 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน
  - 3.5.1 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน
  - 3.5.2 ขั้นตอนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน
- 3.6 กระบวนการเรียนรู้ในการเสริมพลังชุมชน
  - 3.6.1 แนวคิดการเสริมพลังอำนาจ
  - 3.6.2 ลักษณะและองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังชุมชน
  - 3.6.3 ขั้นตอนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังชุมชน
  - 3.6.4 กระบวนการเสริมพลังชุมชน
- 3.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 4 ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

- 5.1 ความหมายของรูปแบบ
- 5.2 ประเภทของรูปแบบ
- 5.3 องค์ประกอบของรูปแบบ
- 5.4 การสร้างและพัฒนาารูปแบบ
- 5.5 การตรวจสอบรูปแบบ
- 5.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ตอนที่ 1 การส่งเสริมความสามารถของสูงอายุที่มีศักยภาพ

1.1 ลักษณะธรรมชาติและพัฒนาการด้านต่างๆของผู้สูงอายุ

1.1.1 ลักษณะและธรรมชาติของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ สภาพต่างๆ ทางร่างกายเสื่อมโทรมลงทุกด้าน ได้แก่ ผิวหนังแห้งหยาบ มีริ้วรอยย่นปรากฏอยู่ทั่วไป ต่อมต่างๆ ในร่างกายเสื่อมสมรรถภาพ กระดูกและฟันเริ่มเสื่อม ร่วงหลุดไป ตาเริ่มฝ้าฟางมองเห็นได้ไม่ชัดเจน ผนังบางและเปลี่ยนสี ความสามารถในการได้ยินเสื่อมไป และป่วยเป็นโรคต่างๆ เช่น ต้อกระจก มะเร็งเบาหวาน แผลในกระเพาะอาหาร เป็นต้น

นอกจากนี้ความต้องการที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ความต้องการสนับสนุนจากครอบครัวความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ต้องการการยอมรับและความเคารพยกย่องนับถือต้องการความรัก ความใกล้ชิดจากลูกหลาน นอกจากนี้ยังต้องการการมีชีวิตร่วมกันในชุมชน ภูมิลำเนาเดิมของตน ต้องการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงชุมชน มีสัมพันธภาพที่ดีกับคนในชุมชน มีสังคมที่ดีทั้งของตนเองและส่วนรวม ต้องการการยอมรับและเคารพนับถือจากเพื่อนบ้าน ต้องการลดการพึ่งพาคนอื่นให้น้อยลง ต้องการมีฐานะหรือหลักประกันความชราภาพเมื่อต้องเลิกประกอบอาชีพแล้ว หากยังสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และมั่นคงปลอดภัยตามควรแก่อัตภาพในบั้นปลายของชีวิต ไม่เป็นภาระของลูกหลาน

1.1.2 พัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ

จากทฤษฎีชราภาพข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในวัยสูงอายुर่างกายเกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ระบบในลักษณะเสื่อมถอย การเปลี่ยนแปลงภายนอก คือ ผมเปลี่ยนเป็นสีขาวมากขึ้น หรือที่เรียกว่าผมหงอก มีรอยเหี่ยวย่นบนใบหน้า หลังโกง กล้ามเนื้อหย่อนสมรรถภาพ เคลื่อนไหวร่างกายช้าลง การทรงตัวไม่ดี การได้ยินเสื่อมลง การเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายที่สำคัญ คือ ความยืดหยุ่นตัวของเส้นเลือดลดลง มีการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนในร่างกาย เป็นต้น นอกจากนี้พัฒนาการทางด้านอารมณ์ของผู้สูงอายุอย่างคงมีอารมณ์รัก ในบุคคลอันเป็นที่รัก โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ คู่สมรส บุตร หลาน และเมื่อเกิดการสูญเสีย ผู้สูงอายุจะมีความเศร้าโศกอย่างมาก จะมีผลกระทบต่อจิตใจสุขภาพกาย และพฤติกรรมของผู้สูงอายุค่อนข้างมาก มีอารมณ์เหงา ว่าเหว่ บางรายอาจรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองลดลง เนื่องจากต้องพึ่งพาบุตรหลานในเรื่องการประกอบกิจวัตรประจำวัน ค่าใช้จ่าย ค่ารักษาพยาบาล รู้สึกว่าตนเองเป็นภาระของคนอื่น มักแสดงอาการหงุดหงิด น้อยใจ ต่อบุตรหลาน

สำหรับพัฒนาการทางด้านสังคม สามารถอธิบายได้จากทฤษฎีพัฒนาบุคลิกภาพของอีริคสัน ผู้สูงอายุอยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 8 คือ ความมั่นคง และความหมดหวัง (Integrity vs. Despair) เป็นวัยที่สุขุม รอบคอบ ฉลาด ยอมรับความจริง ภูมิใจในการถ่ายทอดประสบการณ์ให้บุตรหลาน และคนรุ่นหลัง มีความมั่นคงในชีวิตตรงข้ามกับผู้สูงอายุที่ล้มเหลวจะไม่พอใจในชีวิตที่ผ่านมา ไม่ยอมรับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป รู้สึกคับข้องใจต่อแท่นชีวิต กล่าวคือสังคมของผู้สูงอายุ คือ สังคมในครอบครัวหรือเพื่อนร่วมวัยแต่จากการที่กลุ่มเพื่อนมีการตายจากกัน หรือต่างคนต่างอยู่ในครอบครัวของตน หรือจากปัญหาสุขภาพกาย ทำให้ไม่สามารถติดต่อกันได้ กิจกรรมของผู้สูงอายุจึงมักเป็นกิจกรรมการเลี้ยงดูหลาน ดูแลบ้านให้กับบุตรหลาน บางรายจะไปทำกิจกรรมที่วัด ทำบุญ ฟังธรรม บางรายเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น

นอกจากนี้พัฒนาการทางด้านสติปัญญาลดลง กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ สมรรถนะฝ่อ และมีน้ำหนักลดลง เลือดมาเลี้ยงสมองได้น้อยมีภาวะความดันโลหิตสูง เซลล์สมองตายเพิ่มขึ้น และจำนวนเซลล์ลดลงตามอายุ ทำให้สมองเสื่อม และถูกทำลายไป โดยเฉพาะส่วนที่เรียกว่า Gray Matter มักพบอาการความจำเสื่อม โดยเฉพาะความจำในเหตุการณ์ปัจจุบัน (Recent memory) และความจำเฉพาะหน้า (Immediate memory) แต่ความจำในอดีต (Remote memory) จะไม่เสีย

1.2 ความหมายและองค์ประกอบของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

1.2.1 ความหมายของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

องค์การอนามัยโลก ได้ให้คำนิยาม Active Ageing ไว้ว่า เป็นกระบวนการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีภาวะสุขสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่ 1) การมีสุขภาพที่ดี (Health) 2) การมีส่วนร่วม (Participation) และ 3) การมีหลักประกันและความมั่นคง (Security) อันเป็นหนทางที่จะยกระดับคุณภาพในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ตลอดจนการมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะกระทำได้

ประเวศ วะสี (2542) ให้ความหมายของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ หมายถึง อีสรภาพและการหลุดพ้นจากความบีบคั้น คุณภาพชีวิตสุขภาพ หรือสุขภาพไว้ในเรื่องกาย จิต สังคม และปัญญา

อุษา พวงทอง (2555) ได้สรุปความหมายของพหุพลัง (Active Ageing) ว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคตที่มีสุขภาพแข็งแรง อายุยืนยาว รู้วิธีจัดการกับชีวิตให้มีความสุข ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การมีสุขภาพร่างกาย จิตใจที่แข็งแรง สมบูรณ์ มีอิสระพึ่งพาตนเองได้และมีศักยภาพในการช่วยเหลือผู้อื่น มองโลกในแง่ดี มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ตนเองมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ มีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และเป็นที่ยอมรับของตนเองและสังคม นานตราบจนวาระสุดท้ายของชีวิต

นันทรัตน์ อมาตยกุล (2555) ได้สรุปคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพจิตที่มั่นคง สดใส แข็งแรง มีการจัดการการเงิน มีสัมพันธ์กับชุมชน และมีกิจกรรมทำประโยชน์ให้กับสังคม

1.2.2 องค์ประกอบของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ได้แบ่งองค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพไว้ 3 ด้าน และนิยามไว้ ดังนี้

1) ด้านสุขภาพ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุสุขภาพดีทั้งสุขภาพกาย และจิต สามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเองได้ในยามที่มีอายุมากขึ้น ไม่มีการเจ็บป่วยที่ต้องรักษาที่มีต้นทุนสูง และสามารถเข้าถึงบริการทางด้านสุขภาพได้เป็นอย่างดี

2) การมีส่วนร่วมทางสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในกิจกรรมที่ถือเป็นรายได้ และกิจกรรมที่ไม่ถือเป็นรายได้

3) ด้านหลักประกันในชีวิตและความมั่นคง หมายถึง การที่ผู้สูงอายุสามารถมั่นใจได้ว่าตนเองจะได้รับการปกป้องคุ้มครอง การให้เกียรติ และการดูแลเอาใจใส่ในยามที่มีอายุมากขึ้น

กุศล สุนทรธรรมา และกมลชนก ขำสุวรรณ (2553) ได้สำรวจข้อมูลประชากรผู้สูงอายุประเทศไทย พ.ศ.2545 และ 2550 โดยข้อมูลจากการสำรวจมีองค์ประกอบสำคัญตามแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อนำมาสร้างดัชนีองค์ประกอบ (Composite Index) ที่มาจากตัวชี้วัดหลายๆตัว ส่วนตัวชี้วัดที่นำมาใช้ในการคำนวณผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มาจากข้อเสนอแนะของคณะทำงานด้านนี้ของรัฐบาลออสเตรเลีย นำมาประยุกต์กับข้อมูลการสำรวจผู้สูงอายุของไทย เพื่อนำไปใช้ในการสร้างดัชนีชี้วัดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพดัชนีดังกล่าวสร้างจากข้อมูลทั้ง 3 มิติ/ด้าน ประกอบด้วย

1) ดัชนีด้านสุขภาพมี 2 ดัชนี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ดัชนีด้านสุขภาพและสุขภาพจิต มี 3 ตัวชี้วัด คือ สถานะสุขภาพที่ผู้ตอบประเมินตนเอง ระดับสุขภาพจิตและความพิการ และดัชนีสมรรถภาพทางกาย มี 3 ตัวชี้วัด คือความสามารถในการทำวัตรประจำวัน (ADL) ข้อจำกัดในการทำหน้าที่ของร่างกาย(Functional Limitation)

2) การมีส่วนร่วม มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในครอบครัว และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม/ชมรม

3) ดัชนีด้านความมั่นคง มี 2 ดัชนี 6 ตัวแปร ได้แก่ ดัชนีด้านเศรษฐกิจ มี 3 ตัวชี้วัด คือ รายได้ ความพอเพียงของรายได้ แหล่งรายได้ และดัชนีด้านกายภาพ 3 ตัวชี้วัด คือ ความเป็นเจ้าของบ้าน การอยู่อาศัย และการมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ปลอดภัย

สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล (2558) ได้สร้างดัชนีวุฒิวย (Active Ageing Index: AAI) ของผู้สูงอายุไทย ซึ่งประกอบด้วย 3 ดัชนี 11 ตัวชี้วัด

1) ด้านดัชนีสุขภาพ 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ สุขภาพกาย สุขภาพจิต การมองเห็น การได้ยิน ข้อจำกัดในการทำกิจกรรมประจำวัน และข้อจำกัดด้านการทำหน้าที่ของร่างกาย

2) ดัชนีการมีส่วนร่วมทางสังคม 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม และการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่ม/ชมรม

3) ดัชนีด้านการมีหลักประกันที่มั่นคง 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ความเพียงพอของรายได้ ความเป็นเจ้าของบ้าน และลักษณะการอยู่อาศัย

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) สร้างดัชนีพัฒนาผู้สูงอายุไทยวัย (Active Ageing Index: AAI) ซึ่งประกอบด้วย 3 ดัชนี 16 ตัวชี้วัด

1) ดัชนีสุขภาพ (Health Index: HI) ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ การประเมินสุขภาพกายของตนเอง ความสุข ความสามารถในการ ทำกิจกรรมประจำวันและการเคลื่อนไหว ความสามารถในการมองเห็น ความสามารถในการได้ยิน และพฤติกรรมการออกกำลังกาย

2) ดัชนีการมีส่วนร่วม (Participation Index: PI) ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ การมีงานทำ การเข้าร่วมชมรม/กลุ่มผู้สูงอายุ การเข้าร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน/ชุมชน และการดูแลบุคคลในครัวเรือน

3) ดัชนีความมั่นคง (Security Index: SI) ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ ความเพียงพอของรายได้ การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย ลักษณะการอยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยที่ปลอดภัย

4) ดัชนีสภาพที่เอื้อต่อการมีพัฒนาพลัง (Enabling Environment Index: EI) ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ การมีการใช้อุปกรณ์ ICT และการอ่านออกเขียนได้

จะเห็นได้ว่าการสร้างดัชนีองค์ประกอบการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพของสูงอายุไทย นักวิชาการได้นำแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพจากองค์การอนามัยโลก มาประยุกต์กับข้อมูลการสำรวจผู้สูงอายุของไทย เพื่อนำไปใช้ในการสร้างดัชนีที่ใช้วัดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ซึ่งมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของตัวชี้วัด

1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002; อ้างถึงใน สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) ได้กำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และระดับชาติ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 ปัจจัยกำหนด

- ปัจจัยกำหนดด้านสุขภาพและระบบบริการทางสังคม (Determinants Related to Health and Social Service Systems) เช่น การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค การรักษาโรค การดูแลในระยะยาว การให้บริการด้านสุขภาพจิต จากการศึกษาของทงศักดิ์ ยิ่งรัตน์

นสุข ภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกุล และปณิตา วรรณพิรุณ (2558) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพลัมพลัง (ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ) โครงการอบรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเรื่องปัญหาสุขภาพจากการทำงานในผู้สูงอายุ ซึ่งได้เสนอว่าภาวะพลัมพลังด้านสุขภาพเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ภาวะพลัมพลังด้านอื่นๆ การมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจจะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีพลังแห่งการเรียนรู้เป็นการเสริมพลังให้อยากไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ

- ปัจจัยกำหนดทางพฤติกรรม (Behavioral Determinants) เช่น พฤติกรรมการสูบบุหรี่และดื่มสุรา กิจกรรมทางกาย การบริโภคอาหาร สุขภาพช่องปาก
- ปัจจัยกำหนดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคล (Determinants Related to Personal Factors) เช่น ปัจจัยด้านชีววิทยาและกรรมพันธุ์ ภาวะทางจิต
- ปัจจัยกำหนดที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Determinants Related to the Physical Environment) เช่น สภาพแวดล้อมที่สะอาด ที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย การล้มหรือได้รับบาดเจ็บ
- ปัจจัยกำหนดที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Determinants Related to the Social Environment) เช่น การสนับสนุนทางสังคม ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิ์การศึกษา และการเรียนรู้

ปัจจัยกำหนดทางเศรษฐกิจ (Economic Determinants) เช่น หลักประกันด้านรายได้การมีหลักประกันทางสังคม การมีงานทำ

1.3.2 ปัจจัยตัดขวาง (Cross-cutting Determinants) ประกอบด้วย เพศ (Gender) และวัฒนธรรม (Culture) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อปัจจัยอื่นๆ กล่าวคือ

- เพศ เป็นตัวกำหนดสถานภาพทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งความแตกต่างทางเพศมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ในบางสังคมผู้หญิงมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้ชาย ส่งผลต่อการทำงาน การศึกษา การบริโภค และการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ ในอีกด้านหนึ่งผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการดูแลครอบครัว แต่บางคนต้องละทิ้งงานเพื่อดูแลบุตรและบิดามารดาที่สูงอายุในครอบครัว ทำให้ขาดโอกาสในการสร้างรายได้ ส่วนผู้ชายจะมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เสี่ยงต่อการได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตมากกว่าผู้หญิงหลายประการ เช่น การทำงานที่เสี่ยงอันตราย พฤติกรรมการสูบบุหรี่และดื่มสุรา การใช้สารเสพติด

- วัฒนธรรม ค่านิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Value) และประเพณีนิยม (Tradition) ของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนดกว้างๆ ว่าสังคมมองและปฏิบัติต่อผู้สูงอายุอย่างไร เป็นบรรทัดฐานให้แก่คนรุ่นใหม่ในการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่มีทัศนคติและวัฒนธรรมในการปฏิบัติที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่และสุขภาพของผู้สูงอายุแตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นอยู่ พฤติกรรม ตลอดจนสุขภาพของผู้สูงอายุ

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กุศล สุนทรธาดา และ กมลชนก ขำสุวรรณ (2553) ที่ได้ศึกษาปัจจัยกำหนดระดับพหุพลังของผู้สูงอายุ พบว่า ปัจจัยกำหนดการเป็นผู้สูงอายุที่มีพหุพลังของไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ สถานภาพสมรส เขตที่อยู่อาศัย อาชีพ การมีหนี้สิน การได้รับข้อมูลข่าวสาร การเป็นโรคเรื้อรัง และพฤติกรรมสุขภาพ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และการศึกษาของ สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล (2557) ที่พบว่า ปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อระดับวุฒิภาวะของผู้สูงอายุไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประกอบด้วย ปัจจัยทางสังคม (เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส) สามารถอธิบายการแปรผันของวุฒิภาวะผู้สูงอายุได้มากที่สุด คือ ร้อยละ 13.7 รองลงมา คือ ปัจจัยทางพฤติกรรม (การตรวจสุขภาพ การดูแลปรนนิบัติ และการออกกำลังกาย) สามารถอธิบายการแปรผันของวุฒิภาวะผู้สูงอายุได้ ร้อยละ 9.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (รายได้ สถานภาพ การทำงาน) สามารถอธิบายการแปรผันของวุฒิภาวะผู้สูงอายุได้ ร้อยละ 8.2 ปัจจัยทางประชากร (เพศ อายุ) สามารถอธิบายการแปรผันของวุฒิภาวะผู้สูงอายุได้ ร้อยละ 6.5 และปัจจัยทางเวลาสามารถอธิบายการแปรผันของวุฒิภาวะผู้สูงอายุได้ ร้อยละ 6.2 ตามลำดับ

1.4 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

1.4.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

บทบัญญัติที่บรรจุหลักการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 2 หมวด ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

มาตรา 27 วรรคสาม การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานภาพของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อ ทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

วรรคสี่ มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับ บุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองความสะดวกให้แก่ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาสย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

มาตรา 48 วรรคสอง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิ ได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา 71 วรรคสาม รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีพได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้

ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกระทำการดังกล่าว

1.4.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และเป้าหมายการพัฒนาประเทศ ข้างต้น จึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาวจำนวน 6 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุจำนวน 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่งและมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ตีรอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรมและเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิด ที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษ และภาษาที่ 3 และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัย รักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการ จัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพสามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการ และสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

1.4.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2564 - 2569) มีการเน้นการพัฒนาทางด้านสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทยเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีโอกาสที่ดีในการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมอย่างเต็มที่ ดังนี้:

1) โครงสร้างพื้นที่ที่เหมาะสม: การสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ เช่น สวนสาธารณะที่มีเส้นทางเดินสำหรับการออกกำลังกายและกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ

2) ส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ: สนับสนุนกิจกรรมทางกายภาพและกิจกรรมสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดีตลอดชีวิต

3) โปรแกรมการศึกษาและการเรียนรู้: การจัดทำโปรแกรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะและความรู้ในกลุ่มผู้สูงอายุ

4) การสนับสนุนการทำงาน: สร้างโอกาสในการทำงานและสนับสนุนในการเริ่มต้นธุรกิจส่วนตัวในวัยที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมเศรษฐกิจของชุมชน

5) การพัฒนานโยบายการให้บริการด้านการดูแลผู้สูงอายุ: การส่งเสริมนโยบายที่สนับสนุนการให้บริการด้านการดูแลผู้สูงอายุด้วยวิธีการที่มีเทคโนโลยีทันสมัย เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตและสวัสดิการของกลุ่มผู้สูงอายุ

กล่าวโดยสรุปคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 นี้ ได้กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการปรับปรุงสถานะและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศ และมุ่งเน้นที่จะสร้างสังคมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุโดยให้ผู้สูงอายุดังกล่าวได้มีโอกาสที่ดีในการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมและการพัฒนาตนเองตลอดชีวิต ซึ่งมีการต่อยอดมาจากยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านผู้สูงอายุ จำนวน 2 ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มี ดังนี้

1) การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) ปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (2) พัฒนาศักยภาพ คนให้มีทักษะความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิต อย่างมีคุณค่า (3) ยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (4) ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและให้ทุกภาคส่วน คำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพ (5) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบสุขภาพ ภาครัฐและปรับระบบการเงินการคลัง ด้านสุขภาพ (6) พัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย (7) ผลักดันให้สถาบันทางสังคม มีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเข้มแข็ง

2) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด สามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐและมีอาชีพ (2) การกระจายการให้บริการภาครัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง (3) เสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสร้าง ความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสิทธิ ในการจัดการทุนที่ดิน และทรัพยากรภายในชุมชน

1.4.4 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560

เหตุผลความจำเป็นในการตรากฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และ การสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ ผู้สูงอายุมีสื่อสิทธิได้รับความช่วยเหลือ จากรัฐ โดยสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

- 1) นิยามผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย
- 2) ให้มีคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (มาตรา 4) เป็นกลไกระดับชาติ เพื่อกำหนดนโยบาย และแผนหลัก แนวทางปฏิบัติ ตลอดจนประสานงาน ติดตาม และประเมินผลเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนสถานภาพ บทบาท และกิจกรรมของผู้สูงอายุ
- 3) สิทธิผู้สูงอายุ (มาตรา 11) ผู้สูงอายุมีสื่อสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุน

- (1) การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความ สะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ
- (2) การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการ ดำเนินชีวิต
- (3) การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม
- (4) การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การ รวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน
- (5) การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุใน อาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการ สาธารณะอื่น
- (6) การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม
- (7) การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ
- (8) การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกละเมิดหรือถูก แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง
- (9) การให้คำแนะนำปรึกษาดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไข ปัญหาครอบครัว
- (10) การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง
- (11) การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
- (12) การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี
- (13) การอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

1.4.5 นโยบายที่เกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุ

นโยบายในการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต

กำหนดให้ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข บูรณาการการทำงานร่วมกัน โดยผู้บริหารระดับสูง ของทั้ง 4 กระทรวงได้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อวางแผนการทำงานให้ครอบคลุมทุกมิติอย่างใกล้ชิด ขณะนี้ มีความคืบหน้า ได้มีคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการการพัฒนาสุขภาพคนตลอดช่วงชีวิต แต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อน การบูรณาการความร่วมมือ 4 กระทรวง การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต ในช่วงวัยสูงอายุ กำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ 35 ซึ่งมีดังนี้ (วสันต์ ปัญญาแก้ว และคณะ, 2559)

- 1) Strong ส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง มีกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้รับผิดชอบ
- 2) Security ส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัย กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบ
- 3) Social Participation ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

นโยบายทางสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

เนื่องจากผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องพึ่งพิงสังคมในด้านต่างๆ มากขึ้นประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ จึงได้มีการกำหนดนโยบายทางสังคมและโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุมากขึ้นแตกต่างกันไป ตามบริบทของแต่ละประเทศ โดยแน่นอนว่าประเทศที่ร่ำรวยย่อมมีศักยภาพในการดูแลและจัดสวัสดิการที่ครอบคลุมมากกว่าประเทศยากจน สอดคล้องกับข้อมูลขององค์การช่วยเหลือผู้สูงอายุระหว่างประเทศ ที่ได้รวบรวมข้อมูลสถานการณ์สังคมสูงวัยในปี 2016 จาก 96 ประเทศทั่วโลก และจัดทำ ดัชนีชี้วัดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ(Global Age Watch Index) ซึ่งประเทศที่มีสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุที่ดีที่สุด 3 อันดับแรก คือ ประเทศสวีเดน นอร์เวย์ สวีเดน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลาย ส่วนประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 34 และอันดับสุดท้ายคือประเทศอัฟกานิสถาน ทั้งนี้ นโยบายทางสังคมที่ประเทศส่วนใหญ่เห็นว่ามีสำคัญ และพยายามจัดให้แก่ประชากรผู้สูงวัย (วสันต์ ปัญญาแก้ว และคณะ, 2559) ได้แก่

1. นโยบายสร้างหลักประกันรายได้และความมั่นคงทางการเงิน เพื่อเป็นแหล่งรายได้ ลดความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งความสามารถในการจัดระบบประกันรายได้อันแตกต่างตามฐานะทางการเงินของแต่ละประเทศ

- **ระบบประกันสังคม (Social insurance)** เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและคุ้มครองลูกจ้างเมื่อขาดรายได้หลังเกษียณอายุการทำงาน โดยหักเงินรายได้ของลูกจ้าง และให้นายจ้างจ่ายสมทบ เพื่อออมไว้เป็นแหล่งรายได้ในอนาคตของลูกจ้าง โดยในประเทศไทยมีกองทุนที่มีจุดประสงค์ในการจัดตั้งและกลุ่มสมาชิกที่ต่างกัน อาทิ กองทุนประกันสังคมกรณีชราภาพ สำหรับลูกจ้างและพนักงานบริษัท และหน่วยงานต่างๆ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.)

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพแบบสมัครใจ กองทุนการออมชราภาพ (กอช.) เป็นการออมขั้นพื้นฐานจัดตั้งโดยกระทรวงการคลัง

- **โครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ** เป็นการช่วยเหลือทางการเงินรายเดือนแบบให้เปล่าสำหรับผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ โดยจากข้อมูลปีพ.ศ. 2555 ประเทศไทยมีโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ซึ่งจ่ายเงินให้แก่ผู้สูงอายุเป็นรายเดือนแบบขั้นบันไดตามอายุ โดยผู้ที่มีอายุ 60-69 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพ 600 บาทต่อเดือน ผู้ที่มีอายุ 70-79 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพ 700 บาทต่อเดือน ผู้ที่มีอายุ 80-89 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพ 800 บาทต่อเดือน และผู้ที่มีอายุ 90 ปีได้รับเบี้ยยังชีพ 1,000 บาทต่อเดือน

2. นโยบายด้านสุขภาพอนามัย เป็นการจัดบริการด้านสุขภาพเพื่อบริการประชาชนและผู้สูงอายุ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของสถานพยาบาลให้เพียงพอ โดยเฉพาะการมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และการจัดบริการการดูแลผู้สูงอายุรูปแบบต่างๆ รวมทั้งด้านคำปรึกษาพยาบาล เพื่อแบ่งเบาภาระทางด้านการเงินของครอบครัวและผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบระบบประกันสุขภาพ สำหรับระบบประกันสุขภาพของประเทศไทย ประกอบด้วย 1) ระบบสวัสดิการข้าราชการ ซึ่งผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการและเครือญาติของข้าราชการสามารถใช้สิทธิ์เบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลได้ โดยมีกระทรวงการคลังเป็นผู้ดูแล 2) ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นสิทธิ์ขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน ดังนั้น ผู้สูงอายุสามารถเข้ารับบริการตรวจสุขภาพและรักษาโรคในโรงพยาบาลของรัฐดำเนินการโดยสปสช. ส่วน 3) ระบบประกันสุขภาพได้กำหนดอายุสำหรับผู้เป็นสมาชิกไว้ที่ 15-60 ปี ดังนั้น เมื่อเกษียณอายุแล้วผู้สูงอายุจึงไม่สามารถใช้บริการสุขภาพจากระบบนี้ได้

3. นโยบายด้านการทำงานและการศึกษาของผู้สูงอายุ เป็นการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ เพิ่มพูนทักษะ และขยายเวลาเกษียณอายุ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุยังคงมีรายได้และมีส่วนร่วมทางสังคม นอกจากนี้การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุตามความต้องการและความสนใจจะช่วยลด “วัยาคติ” และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ช่วยให้รู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง และช่วยลดความรู้สึกว่าตนเป็นภาระของครอบครัวหรือสังคม โดยปัจจุบันมีหลายประเทศที่มีทั้งการขยายเวลาการเกษียณอายุ และมีการจ้างงานผู้สูงอายุให้กลับเข้ามาทำงานในลักษณะที่เหมาะสมกับศักยภาพ เนื่องจากเล็งเห็นว่าประสบการณ์และทักษะที่สะสมมายาวนานของผู้สูงอายุนั้น เป็นประโยชน์แก่กลุ่มแรงงานหน้าใหม่ในองค์กร สำหรับประเทศไทยการขยายเวลาเกษียณอายุราชการมีอาชีพที่ได้ต่ออายุราชการไปแล้ว คือ ศาล อัยการ วิชาชีพเฉพาะทาง เช่น แพทย์ นักกฎหมายในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา อาจารย์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

4. นโยบายการสร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ อาทิ รถโดยสารสาธารณะ อาคารสถานที่บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ห้องน้ำ เครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมที่คำนึงถึงข้อจำกัดทางร่างกายของผู้สูงอายุ

จะช่วยเพิ่มโอกาสและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตประจำวัน และนำไปสู่การมีส่วนร่วมมากขึ้นในการทำกิจกรรมกับชุมชนและสังคม สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันระดับนโยบายภาครัฐ และผู้ประกอบการภาคเอกชน อยู่ในระยะเริ่มต้นในการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะและสร้างสภาพแวดล้อมที่คำนึงถึงคนทุกกลุ่มวัย นอกจากนี้ในช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมาแนวโน้มของธุรกิจบ้านพักตากอากาศเพื่อผู้สูงอายุจากต่างประเทศที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยหลังเกษียณ เริ่มเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ ยังมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2561 ที่เห็นชอบในหลักการมาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมสูงอายุ และให้หน่วยงาน รับผิดชอบดำเนินงานด้านผู้สูงอายุนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป ตามที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เสนอ และให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับความเห็นของกระทรวง การต่างประเทศ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงยุติธรรม สำนักงานประสานงานสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ ด้านสังคม รวมทั้งข้อสังเกตของกระทรวงการคลัง กระทรวงคมนาคม และกระทรวงมหาดไทย ไปพิจารณาดำเนินการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปด้วย อีกทั้งให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง พิจารณาความเป็นไปได้ในการนำพื้นที่ของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนนักเรียนน้อยและอาจถูกยุบ รวมมาใช้ประโยชน์ในการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ และดูแลผู้สูงอายุ ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ ตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ โดยดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง อย่างเคร่งครัด

อย่างไรก็ตาม นโยบายทางสังคมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุกำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่นโยบายทางสังคม มักมีพื้นฐานมาจากแนวคิดที่เชื่อว่า รัฐควรเป็นผู้รับผิดชอบจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนไปสู่การพยายามลดบทบาทของรัฐลง และให้บุคคลรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูประบบเงินบำนาญ และระบบสุขภาพในหลายประเทศ อันเนื่องมาจากสาเหตุด้านภาระการเงินการคลังที่สูงขึ้นจากค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของผู้สูงอายุและการส่งเสริมให้ประชาชนเก็บออมเพื่อเป็นหลักประกันทางการเงินให้แก่ตนเองมากกว่าการหวังพึ่งพิงรัฐเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามการจัดนโยบายทางสังคม เพื่อดูแลผู้สูงอายุนั้นยังคงเป็นข้อถกเถียงถึงความเหมาะสมและความยั่งยืนทางการเงินที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ในหลายหลายประเทศ

1.5 แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

ปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ หมายถึง แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทุกเพศ ต้องจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุ อันผสมกลมกลืนกับทฤษฎีต่างๆของ

ผู้สูงอายุ เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งมีแนวคิดสำคัญ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2559) ดังนี้

1) การจัดการศึกษา เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกวัย มีใช้สำหรับบุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็น และเป็นสิทธิที่จะต้องได้รับในบุคคลทุกคนและทุกวัย

2) ในการจัดการศึกษา จะต้องมีการเตรียมการและมีข้อมูลที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มากที่สุดเพื่อให้การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

3) ต้องฝึกอบรมและพัฒนาผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความสามารถด้วย

4) ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุให้เป็นเชิงบวก

McClusky (1975, อ้างถึงในอาชัญญา รัตนอุบลและคณะ, 2553) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป้าหมายหลักคือ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ใหม่ได้เป็นอย่างดี เพื่อตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ (Preretirement Education) และ 2) การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ (Postretirement Education) ทั้งนี้ต้องยึดหลักความต้องการทางด้านการศึกษาของผู้สูงอายุ โดยจัดให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม และการพัฒนาศักยภาพ และได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ 5 ประการ ได้แก่

1) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถดำรงตนอยู่ในสังคม (Coping Needs)

2) ความต้องการทักษะ ในการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้ (Expressive Needs)

3) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดให้สังคม (Contributive Needs)

4) ความต้องการในการควบคุมสภาพแวดล้อม (Influence Needs) เช่น ชุมชนสภาพแวดล้อมรอบตัว ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

5) ความต้องการความรู้ที่พัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม (Transcendence Needs) ได้แก่ ความรู้และการศึกษาที่จัดในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดความพึงพอใจหลังจากการเกษียณ

ระวี สัจจโสภณ (2556) ได้เสนอแนวคิดทางการศึกษาเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลผลิต ในผู้สูงอายุ ดังนี้

1) แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต (Life Long Learning) ผู้สูงอายุส่วนมากต้องการรับการศึกษาในลักษณะกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีเป้าหมายการจัดเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดีเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัว และสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดแบบบูรณาการในลักษณะสาระบันเทิง มีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

สำหรับกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มที่พึ่งตนเองได้และกลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้เนื้อหาการเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ตามความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และควรนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้ ในสถานการณ์ชีวิตที่เป็นจริง แบ่งออกเป็น 5 ด้านคือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคม และจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ การจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ ควรเน้นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโดยเสริมแรงจูงใจเรื่องประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนควรเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่ กิจกรรมการจัดการศึกษาควรบูรณาการอย่างหลากหลายรูปแบบในลักษณะพหุวัย เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ควรมีบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคล

2) แนวคิดพัฒนาวิทยาการด้านการศึกษา (Educational Gerontology) เป็นแนวคิดที่บูรณาการหลักการและวิธีวิทยาการสอนผู้สูงอายุตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตเข้ากับแนวคิดพัฒนาวิทยา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ 5 ประการตามแนวคิดของ McClusky (1975) คือความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม ทักษะเพื่อการแสดงออกในสังคม ความรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่สังคม ความรู้เพื่อความเข้าใจสภาพแวดล้อม และความรู้เพื่อการพัฒนาตน

หลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของ McClusky (1975) Knowles (1980) และ Moody (1990) สรุปได้ว่า หลักการจัดการศึกษาตามแนวคิดพัฒนาวิทยาการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ การจัดการศึกษาเพื่อเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุและการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ การจัดการศึกษาทั้งสองประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องจัดต่อเนื่องกันหรือต่อยอดกันโดยยึดความต้องการทางการศึกษา ของผู้สูงอายุเป็นหลักโดยจัดให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมและการพัฒนาศักยภาพ

3) แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงการพัฒนาเมืองหรือชุมชนด้วยการวางแผนกลยุทธ์ในการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาและกระตุ้นให้แก่ประชาชนในเมืองได้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยวิธีการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้รู้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศแหล่งการ

เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจากองค์ความรู้ต่างๆ มีการผสมผสานเครือข่ายการเรียนรู้ ในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ซึ่งทำให้ประชาชนในเมืองสามารถสร้างความรู้สร้างทักษะและมีการจัดการความรู้ที่ตีรวมทั้งสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตามความเหมาะสมกับสภาพของตนเองและชุมชน

4) แนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ (Ageing City) แนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุโดย Lawton (1975) เสนอว่าชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ประการ คือ ความสามารถเชิงพฤติกรรม ความสุขทางจิตใจ คุณภาพชีวิตที่สัมผัสได้ และสภาพแวดล้อมเชิงประจักษ์ การพัฒนาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุโดยตรง ความสำคัญในการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุคือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยให้ผู้สูงอายุได้อยู่ในที่เดิมและสภาพแวดล้อมเดิมที่ผู้สูงอายุเคยอยู่และมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดทำให้ผู้สูงอายุปราศจากความวิตกกังวล ส่งผลให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ กับสมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนมีการยังประโยชน์จากผู้สูงอายุ มีการดำเนินชีวิต อยู่ร่วมกันและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะพหุวัย

การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุต้องยึดหลักส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดี และต้องตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเสนอบุคคลต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา อันสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานจำเป็นต่อการดำรงชีวิต กิจกรรมด้านการฝึกอาชีพ เพื่อให้ความรู้และทักษะอาชีพ สร้างรายได้ ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง และกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2553) ทั้งนี้ประเด็นการศึกษาตลอดชีวิต อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2553) ได้พัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ 5 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม รูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย โดยแต่ละรูปแบบมีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งใช้แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-Based Approach) ซึ่งเป็นกลไกในการสร้าง “สังคมผู้สูงอายุที่มีพลวัต” และได้เสนอแนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ การจัดการสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ และการวิจัย และการพัฒนา

ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย ครอบรณนโยบายที่ต้งไว้ไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมชัดเจน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุญนาค ปัตถานัง และวิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ (2556) ที่ได้ศึกษาระบบการส่งเสริมสุขภาพให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในเขตตำบลโนนอุดม อำเภอเมืองยาง จังหวัดนครราชสีมา และพบข้อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย ครอบรณนโยบายที่ต้งไว้ไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมชัดเจน ด้านงบประมาณมีการกระตุ้นผู้บริหารให้จัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานให้เพียงพอ จัดสรรทรัพยากรบุคคลในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพให้เพียงพอในพื้นที่ตำบล และมีศักยภาพในการดำเนินงานขั้นการวางแผนและจัดทำโครงการ ผู้สูงอายุต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ปัญหาของตนเอง ขั้นตอนการดำเนินโครงการในการดำเนินโครงการควรพัฒนาศักยภาพของพนักงานจ้างส่วนสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ขั้นตอนการติดตามประเมินผล คณะกรรมการติดตามโครงการควรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานเพื่อการประเมิน โครงการติดตามความก้าวหน้า และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดในผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล (2558) ได้ศึกษาปัจจัยกำหนดระดับบวุฒิวยของผู้สูงอายุไทย จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะว่ารัฐบาลควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในวัยสูงอายุให้มากขึ้นเพื่อช่วยยกระดับบวุฒิวยควรให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านรายได้ในวัยสูงอายุ ซึ่งเป็นดัชนีบวุฒิวยที่สำคัญและยังมีระดับต่ำ โดยการส่งเสริมเรื่องการทำงานของผู้สูงอายุ เช่น การขยายอายุเกษียณของผู้ที่ทำงานในระบบออกไปเป็น 65 ปี จึงเป็นการส่งเสริมการสร้างรายได้ในวัยสูงอายุเป็นการรักษาบทบาทของผู้สูงอายุในการเป็นผู้ผลิตในครอบครัวและสังคม และยังคงระยะเวลาในการเป็นผู้พึ่งพิงของวัยสูงอายุอีกด้วย

1.6 รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

1.6.1 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ สามารถสรุปได้ดังนี้ (อาชญญา รัตนอุบลและคณะ, 2553; อ่างถึงใน สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ, 2558)

1) ประเทศสหรัฐอเมริกา

รูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยศึกษาในโบสถ์ ศูนย์ชุมชน สโมสรผู้สูงอายุ โดยให้การศึกษาในด้านสุขภาพอนามัยและสุขศึกษา เน้นในด้านการพัฒนาสติปัญญา ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติกับคนในวัยเดียวกัน จัดบริการชุมชน (Community Service) โดยพยายามหลีกเลี่ยงการส่งผู้สูงอายุเข้าอาศัยในสถานสงเคราะห์ โดยจัดระบบครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ บริการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาในครอบครัว ช่วยเหลือทางกฎหมาย บริการดูแลคนชราเวลากลางวัน ช่วยเหลือในกรณีที่บุตรหลานมีปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุ ช่วยเหลือ

ผู้สูงอายุที่อยู่ในบ้านตามลำพัง โดยจัดบริการต่างๆ ในบ้าน เช่น อาสาสมัครเยี่ยมบ้าน ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดอาสาสมัครผู้สูงอายุ

2) ประเทศอังกฤษ

ประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรเอกชนในการจัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสารที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อการศึกษาตามอัธยาศัยออกเผยแพร่ พิมพ์แผ่นปลิว ความรู้ด้านการรักษาสุขภาพอนามัยแก่ผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมเป็นผู้รับผิดชอบหลัก หาที่พักอาศัยในลักษณะบ้านฉุกเฉินให้แก่ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย จัดบริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านของตน (Self-Accommodation) เช่น การจัดส่งอาหารถึงบ้าน ผู้ช่วยในบ้าน มหาวิทยาลัยไวท์ที่สาม (University of the Third Age) จัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุที่ต้องการศึกษาต่อเนื่อง ในระดับอุดมศึกษาเป็นการเฉพาะ

3) ประเทศญี่ปุ่น

กระทรวงวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นผู้รับผิดชอบในระดับชาติ และสนับสนุนให้รัฐบาลระดับท้องถิ่น เทศบาล เครือข่ายและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุในบ้านและสถานสงเคราะห์ ซึ่งผู้สูงอายุต้องออกค่าใช้จ่ายร้อยละ 10 ของต้นทุนอาหารประจำวัน แนวทางแก้ไข คือ ให้เอกชนและหน่วยงานเครือข่ายต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น

4) ประเทศเกาหลี

มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากกว่าสังคม มีวัฒนธรรมในการเคารพนับถือบรรพบุรุษ จึงทำให้สังคมและบุตรหลานดูแลผู้สูงอายุเป็นอย่างดี นโยบายจึงมุ่งเน้นไปที่ผู้สูงอายุยากจน โดยจัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุแห่งเกาหลี (Korea Senior Citizen's Association: KSCA) มีหน้าที่ประสานงานระหว่างรัฐบาลกลาง ท้องถิ่น ชุมชน และภาคีเครือข่าย

5) ประเทศสิงคโปร์

มีนโยบายคือ การให้ประชาชนผู้สูงอายุอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ตามกฎหมาย the Maintenance of Parent Act ซึ่งระบุให้ลูกมีหน้าที่ต้องดูแลพ่อแม่ตามกฎหมายเน้นความร่วมมือในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วนในการดูแลผู้สูงอายุร่วมกับชุมชนและครอบครัว ตามนโยบาย “Many Helping Hands” โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและกีฬา นโยบายที่ขับเคลื่อนไปสู่ชุมชนด้วยการประสานงานกับอาสาสมัคร หน่วยงานทางศาสนา เชื้อชาติ โดยเชื่อว่าทำให้ทุกภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำให้การแก้ปัญหาด้านผู้สูงอายุไม่กระทบถึงความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

6) ประเทศมาเลเซีย

มีนโยบายผู้สูงอายุแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพิ่มศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้สูงอายุในครอบครัว สังคม และประเทศ เพิ่มศักยภาพผู้สูงอายุให้คงไว้ซึ่งผลิตภาพในกระบวนการพัฒนาประเทศ และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อดูแลรักษาและคุ้มครองผู้สูงอายุจัดตั้ง National Senior Citizens Policy Technical Committee เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการศาสนา ด้านการฝึกอบรม ด้านการวิจัย และด้านการประชาสัมพันธ์ มีนโยบายให้องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว เช่น จัดตั้งบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกไปอนุญาตให้ดำเนินการได้

1.6.2 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย

หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ดำเนินงานสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุพ.ศ. 2546 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โดยจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรมแก่สังคมและสอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานหลักแต่ละแห่ง โดยมีกิจกรรมและโครงการที่ให้บริการสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลายมีนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุพ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยพ.ศ. 2551 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการพ.ศ. 2547 เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงินไขการคุ้มครองและข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ สะท้อนให้เห็นว่ามีการกำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยระบุบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปและระบบสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งสิทธิโดยตรงที่จะได้รับการบริการพื้นฐานจากสังคม (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2553)

ทั้งนี้ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนโดยรวมอย่างแท้จริง โดยบูรณาการการกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งการส่งเสริมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีกิจกรรมการเตรียมความพร้อม การพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าอย่างต่อเนื่องในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้

อย่างมีความสุขด้วยตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ อาชญญา รัตนอุบลและคณะ (2553) ได้พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ 5 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบมหาวิทยาลัยไว้ที่สาม รูปแบบศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัยาศัย ซึ่งแต่ละรูปแบบมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ใช้แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-Based Approach) ซึ่งเป็นกลไกในการสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีพลวัต ทั้งนี้แนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ การวิจัยและการพัฒนา

นอกจากนี้ เล็ก สมบัติ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และ ธนิกันต์ ศักดาพร (2554) ได้ศึกษาภาวะสูงวัยอย่างมีประโยชน์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย ผลการศึกษา พบว่า สามารถแบ่งรูปแบบลักษณะการทำกิจกรรมที่แสดงถึงการยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุได้ 2 ประเภท ได้แก่ (1) การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมธุรกิจ แบ่งได้ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มใหญ่ที่สุดเป็นงานด้านการเกษตร รองลงมาคือรับจ้างทั่วไป ผู้ทำธุรกิจส่วนตัว ทำอาหารขาย และกลุ่มชายของชำในชุมชน และ (2) การยังคุณค่าประโยชน์ของผู้สูงอายุในกิจกรรมบริการ โดยมีลักษณะกิจกรรมประกอบด้วย การทำงานหรือกิจกรรมบริการเพื่อครอบครัว และกิจกรรมบริการเพื่อสังคม

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ สามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการจัดการศึกษาทั้งในการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าสู่วัยสูงอายุและวัยสูงอายุ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี ในรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งในต่างประเทศจะเน้นให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้ และส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม สำหรับในประเทศไทย หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ให้ความสำคัญกับครอบครัว ชุมชน เช่นรูปแบบมหาวิทยาลัยไว้ที่สาม รูปแบบศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัยาศัย โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมด้านความรู้พื้นฐาน การฝึกอาชีพ และข่าวสารข้อมูล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.7 แนวคิดการส่งเสริมผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน

1.7.1 แนวคิด Two-Generation Approach

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจนตามแนวคิดที่ เรียกว่า Two-Generation Approach ในการพัฒนาบิดามารดาที่มีฐานะยากจนร่วมกับการพัฒนาบุตรไปพร้อมกัน และการได้รับบริการสนับสนุนที่เกี่ยวข้องจากรัฐภายใต้โครงสร้างที่เหมาะสม ซึ่งจัดเป็นโปรแกรม

พัฒนาเด็กและเยาวชนที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1970-1989 โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือ กระทรวงสาธารณสุขแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา มีการสนับสนุนที่ครอบคลุมถึงเรื่องพัฒนาการของเด็กเล็ก ตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี และมีการส่งเสริมการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าโรงเรียนในชุมชนท้องถิ่นของตน หรือในบ้านของตนเอง ซึ่งโปรแกรมถูกออกแบบครอบคลุมหลายด้าน ทั้งนี้ การดูแลพัฒนาการคนทั้ง 2 รุ่นนี้ จะมีการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กและทักษะต่างๆ ที่จำเป็น มีการให้เรียนหนังสือเพิ่ม รวมถึงการช่วยเหลือเรื่องการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ตลอดจนมีบริการตรวจสุขภาพให้แก่ผู้ปกครอง เป็นต้น ทั้งนี้ประโยชน์ของแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังนี้ (Chase-Lansdale & Brooks-Gunn, 2014)

1. เด็กมีโอกาสได้บรรลุศักยภาพสูงสุดและสามารถประสบความสำเร็จได้ทั้งในโรงเรียน สังคมและการดำเนินชีวิต
2. เด็กที่เกิดมาในครอบครัวที่มีฐานะยากจนได้มีโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ได้เท่าเทียมกับเด็กคนอื่นๆ
3. จากงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์การศึกษาการพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัย (early childhood development) สามารถเพิ่มประสิทธิภาพด้านการผลิตและการสร้างความเสมอภาคด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันได้ ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างทุนมนุษย์ (human capital) ให้กับประชากรของประเทศ
4. จากข้อ 3 สามารถส่งผลไปถึงด้านการก่ออาชญากรรม เพราะการพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัยยังเป็นส่วนในการลดต้นทุนการก่ออาชญากรรมที่จะเกิดในสังคมในอนาคต
5. การพัฒนาทักษะการเป็นผู้ปกครองของบิดามารดาของเด็ก เช่น การตอบสนองต่อพฤติกรรมที่ไม่ปกติของเด็ก การสั่งสอน และทำให้เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในวิธีทางที่เหมาะสมแก่ตัวเด็ก

การดำเนินการของโปรแกรมนี้อยู่บนความเชื่อที่ว่า Two-Generation approach สามารถช่วยเหลือครอบครัวได้ โดยการดำเนินการเพื่อเพิ่มโอกาสให้แก่บิดามารดา และเพิ่มความสำเร็จในโรงเรียนให้แก่บุตรไปพร้อมๆกัน การเรียนรู้และการดำเนินการของโปรแกรมจึงต้องจัดไปพร้อมกัน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบของการศึกษาเด็กและการศึกษาของผู้ใหญ่ นอกจากนี้การใช้แนวทาง Two-Generation Approach เพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตร เนื่องจากมีผลการวิจัยจำนวนมากที่ชี้ให้เห็นว่าความเป็นอยู่ที่ดีของบิดามารดา เป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากต่อการมีพัฒนาการที่ดีทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และฐานะเศรษฐกิจของบุตร ซึ่งเด็กปฐมวัยที่มี อายุ 3 - 4 ปี นั้น เป็นช่วงที่สมองของเด็กมีการพัฒนาเร็วที่สุด สามารถเรียนรู้และจดจำได้ดีมาก สิ่งที่ได้รับการสอนมาจะถูกนำไปใช้ตลอดชีวิต ดังนั้นโปรแกรมนี้อาจเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นการสร้างสานความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและมีความสุขร่วมกัน

นอกจากนี้ แนวคิด Two-Generation Approach จะต้องมีองค์กรที่บุคคลหลากหลายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดข้อจำกัดต่างๆ ของการนำแนวคิดนี้ไปใช้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (Schmit, Matthews, & Golden, 2014)

1. มีงานวิจัยในระยะยาวจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถรับรองประสิทธิภาพของโครงการนี้ อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะประเด็นในเรื่องค่าใช้จ่ายที่ถกเถียงกันในวงกว้างว่ามีความคุ้มค่าต่อค่าใช้จ่ายที่สูงขนาดนี้จริงหรือไม่
2. ตัวโครงการไม่ครอบคลุมในเรื่องความแตกต่างของเด็กที่มีมาแต่กำเนิด เช่น IQ, personality และคุณลักษณะที่ถ่ายทอดผ่านทางพันธุกรรม
3. นอกจากนี้ สภาพแวดล้อม ภูมิลาเนา เศรษฐกิจ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และเชื้อชาติที่แตกต่างกันของเด็กถือเป็นตัวแปรที่ควรได้รับการตระหนักถึง และเป็นประเด็นที่ควรนำไปศึกษาต่อใน ภายภาคหน้าว่าสิ่งต่างๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของโครงการหรือไม่
4. อาจมีความบกพร่องในการสื่อสารระหว่างผู้ให้ความรู้ แพทย์ ผู้ปกครอง และเด็ก ทำให้ ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ตรงกัน ส่งผลต่อผลลัพธ์ของโครงการได้
5. ค่าใช้จ่ายสูงส่งผลกระทบต่อด้านความเท่าเทียมกันของมนุษย์และการเข้าถึงประชากรเด็ก อย่างทั่วถึงสมบูรณ์เป็นไปได้ยาก

ในบริบทของประเทศไทย มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการดำเนินงาน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่ในการวางแผนและการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก อีกทั้งมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ชุมชนในการเลี้ยงดูบุตร และการพัฒนาบริการสาธารณะด้านคุณภาพชีวิตเด็ก โดยจัดให้มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) ได้แก่ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเป็นผู้แต่งตั้งโดยกำหนดจำนวนตามความเหมาะสม และจะต้องประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนกลุ่มองค์กรประชาคม ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนผู้ดูแลเด็ก อย่างละไม่น้อยกว่า 1 คน ในการบริหารจึงเป็นการมีส่วนร่วมจากบุคคลหลายองค์กร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ บงกช ทองเอี่ยม และคณะ (2017) ที่ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาเด็กปฐมวัย ตามแนวคิด Two-Generation Approach ด้วยวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมการวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อสร้างและพัฒนา โปรแกรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามแนวคิด Two-Generation Approach ด้วยวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม 2) เพื่อทดลองโปรแกรมการพัฒนาทักษะการ อ่านของเด็กปฐมวัยตามแนวคิด Two-Generation Approach ด้วยวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาเด็กปฐมวัยตามแนวคิด Two-Generation Approach ด้วยวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพและความต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างโปรแกรม ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) ชื่อโปรแกรม (Program title) 2) หลักการและเหตุผล (Rationale) 3) วัตถุประสงค์ (Objectives) 4) เนื้อหาและกิจกรรมการพัฒนาความสามารถตามวัยของเด็กปฐมวัย (Content and activities) 5) วิธีดำเนินการ (Procedure) 6) ผลที่คาดว่าจะได้รับ (Expected outcomes) 7) วิธีการประเมินผลโปรแกรม (Program evaluation) 8) คู่มือดำเนินการ (Program manual: คู่มือกิจกรรมพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กปฐมวัย, คู่มือกิจกรรมพัฒนาผู้ปกครอง เรื่อง ทักษะการอ่าน ของเด็กปฐมวัย หนังสือเล่มเล็ก และแบบติดตามผล

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาคุณภาพโปรแกรมเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองโปรแกรม

ขั้นตอนที่ 5 การหาประสิทธิผลของโปรแกรม ทั้งนี้ ประสิทธิผลของโปรแกรมพบว่า คะแนนทักษะการอ่านของเด็กปฐมวัยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คะแนนความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครอง เรื่อง การพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กปฐมวัยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คะแนนทัศนคติของผู้ปกครองกับโปรแกรมอยู่ในระดับดี คะแนนการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กอยู่ในภาพรวมระดับดี ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่านทำการสนทนากลุ่มประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามแนวคิด Two-Generation Approach ด้วยวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในบริบทอื่นได้ ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ทัศนคติของผู้ปกครอง ความเข้าใจของผู้ปกครอง และการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก และมีความสอดคล้องกับคะแนนทักษะการอ่านของเด็กปฐมวัย

จะเห็นได้ว่าแนวคิด Two-Generation Approach มีส่วนช่วยในการพัฒนาเด็กปฐมวัย หรือวัยก่อนเรียนได้ โดยการนำวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมมาเป็นวิธีดำเนินการให้เกิดระบบการบริหารจัดการ โดยการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาเด็กปฐมวัย ตามแนวคิด Two-Generation Approach ด้วยวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน บิดา มารดา และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นคนสองวัยไปพร้อมๆ กัน ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พร้อมทั้งให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า กระบวนการที่จะพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น บิดา มารดา ผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัว รวมถึงมีการให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดูแลเด็ก เพื่อกระตุ้นพัฒนาการของเด็ก ซึ่งการดำเนินการโครงการจะแบ่งออกเป็นแผนต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาบิดามารดา

ผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัวในการพัฒนาเด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อเด็ก โดยเน้นให้เลี้ยงดูเด็กด้วยความรัก ความเข้าใจ ความอบอุ่น และการปฏิบัติตนให้เป็นต้นแบบที่ดีแก่เด็ก นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนให้ครอบครัวได้เข้าร่วมโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของเด็ก เช่น โครงการครอบครัวดีมีสุขเพื่อเป็นการกระตุ้นพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายสูงส่งผลกระทบต่อความเท่าเทียมกันของมนุษย์และการเข้าถึงประชากรเด็กอย่างทั่วถึงสมบูรณ์เป็นไปได้ยาก

1.7.2 แนวคิด Intergenerational care

แนวคิดการดูแลภายใต้การเชื่อมความสัมพันธ์ต่างรุ่น (Intergenerational care) เป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในแถบประเทศตะวันตก เพื่อแลกเปลี่ยนทักษะและประสบการณ์ของประชากรต่างรุ่น ได้แก่ ผู้สูงอายุและเด็ก ผ่านการทำกิจกรรมและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน โดยพื้นฐานของแนวคิดนี้มาจากหลายทฤษฎีร่วมกัน เช่น ทฤษฎีทุนทางสังคม ทฤษฎีการสื่อสารระหว่างวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม เป็นต้น แต่ที่ได้รับการอ้างอิงเป็นส่วนใหญ่ล้วนมาจากทฤษฎีทุนทางสังคม เนื่องจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก ซึ่งทั้ง 2 วัยนี้ ล้วนจัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญในสังคม (Coleman, 1988 cited in Bostrom, 2014) กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในชุมชนเปรียบเสมือนเป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา สอดคล้องกับ Murayama (2010) ได้ศึกษาการขัดเกลาทางสังคมของเด็กในชุมชน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กในชุมชนของประเทศญี่ปุ่น โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและเด็กในชุมชนชนบท 2) เพื่อสร้างการขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็กในชุมชนชนบท 3) เพื่อสร้างการยอมรับในชุมชน โดยแบ่งกลุ่มศึกษาเป็น 3 กลุ่ม ในการแลกเปลี่ยนระหว่างวัยในครั้งนี้ได้แก่ กลุ่มของอาสาสมัคร กลุ่มของรัฐ และกลุ่มผู้สูงอายุ ผลการศึกษา พบว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ท้องถิ่นและอาสาสมัครผู้สูงอายุในชุมชนชนบท จะเกิดได้โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นท้องถิ่นจึงควรตระหนักในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็กในชุมชน

ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันพบปัญหาสัดส่วนผู้สูงวัยเพิ่มขึ้นต่อเนื่องเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด พบข้อมูลจากรายงาน World Population Prospects (2017) ระบุว่า จำนวนผู้สูงวัยของโลกซึ่งใช้เกณฑ์อายุ 60 ปี ขึ้นไป จะเพิ่มขึ้นจาก 962 ล้านคน ในปี 2017 ถึง 2 เท่า เป็น 2.1 พันล้านคนในปี 2050 และเพิ่มขึ้นมากกว่า 3 เท่าในปี 2100 เป็น 3.1 พันล้านคน และประชากรสูงวัยทั่วโลกเพิ่มขึ้นเร็วกว่าประชากรในวัยหนุ่มสาว สำหรับประเทศไทยเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว เพราะสัดส่วนของประชากรไทยที่มีอายุมากกว่า 60 ปี มีมากกว่าร้อยละ 10 ของ

ประชากรทั้งหมด รายงานยังคาดการณ์ว่า ประชากรไทยที่มีอายุ 65 ปี ขึ้นไป จะมีจำนวน 17 ล้านคน มากกว่า 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด ไทยจึงเป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกที่มีสัดส่วนประชากรสูงวัยมากที่สุด (Thai publication, 2018) ซึ่งสัดส่วนของประชากรสูงอายุเหล่านี้เพิ่มขึ้นมาโดยตลอดและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นไปเรื่อยๆในอนาคต

ทั้งนี้ผลกระทบจากการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างครอบครัว รวมไปถึงความสัมพันธ์ของคนจากรุ่นสู่รุ่น เกิดเป็นครัวเรือนรูปแบบใหม่ที่มีครัวเรือนข้ามรุ่น หรือที่รู้จักกันในอีกชื่อว่าครัวเรือนแห่วงกลาง ซึ่งเป็นครัวเรือนที่มีแต่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ร่วมกับเด็กหรือครัวเรือนที่ ปู่ ย่า ตา ยาย สูงวัยอยู่ลำพังกับหลานรวมอยู่ด้วย ซึ่งครัวเรือนในลักษณะนี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะมากกว่า 10 ปีที่ผ่านมา ดังนั้นคาดว่าจะมีครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับเด็กและวัยรุ่นมากถึง 1 ใน 3 จากครัวเรือนทุกประเภท และเชื่อกันว่าจะทวีจำนวนมากขึ้นอีกในอนาคตข้างหน้า (สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, 2557) นอกจากนี้ผู้สูงอายุดังกล่าวยังสามารถทำคุณประโยชน์ในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน หากได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ Dangerfield-Cha & Zhang (2017) ที่ทำการศึกษาบทบาทของคนที่อายุ 50 ปีขึ้นไปในประเทศอเมริกา โดยสามารถที่จะเล่นและทำกิจกรรมกับร่วมกับเด็กเพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพของการดูแลเด็กปฐมวัย ซึ่งสามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กและครอบครัว นอกจากนี้ยังได้เสนอแนวคิดรูปแบบของคนสองวัยในการเป็นแหล่งทรัพยากรร่วมกัน และยังช่วยลดภาระให้กับครอบครัวที่มีรายได้น้อยอีกด้วย สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เรวดี จันทเปรมจิตต์ (2557) ที่ศึกษาการพัฒนาแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ และพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ โดยกิจกรรมที่ทำให้รู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ได้แก่ การทำงานหารายได้ การเป็นอาสาสมัคร การดูแลครอบครัวรวมบุตรหลาน และการสืบสานวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ดังจะเห็นได้ว่าสถานการณ์ทางประชากรและครอบครัวนำไปให้ผู้สูงอายุกับเด็กต้องมาอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะในรูปแบบครัวเรือนขยาย ครัวเรือนสามรุ่นที่มีทั้งบิดา มารดา บุตร และปู่ ย่าตา ยาย อยู่รวมด้วยกัน หรือครัวเรือนข้ามรุ่นที่มีผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพังกับเด็ก แต่ความคาดหวังของครอบครัวต่อบทบาทของผู้สูงอายุในการดูแลเด็กก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิม คือการช่วยเหลือดูแล และดูเหมือนว่าความคาดหวังนี้จะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น เมื่อปัญหาเร่งรัดทางเศรษฐกิจและความบีบคั้นทางสังคมทำให้บิดามารดาต้องทำงานหารายได้มาจุนเจือให้กับสมาชิกในครอบครัว จึงไม่มีเวลาอยู่หรือดูแลบุตร

ด้วยตนเอง เป็นผลให้ผู้สูงอายุซึ่งเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ต้องเข้ามาสวมบทบาทในการดูแลหลานวัยเด็ก หรือวัยรุ่นแทนบิดาและมารดาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สาวิตรี ทยานศิลป์, 2557)

นอกจากนี้ยังพบว่าในหลายประเทศได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการดูแลผู้สูงอายุ โดยนำคนในสองรุ่น คือ ประชากรผู้สูงอายุและประชากรเด็ก มาอยู่ร่วมกันในที่พักอาศัยผู้สูงอายุหรือบ้านพักคนชราที่ปรับเปลี่ยนให้เป็นศูนย์ดูแลคนต่างรุ่น (Intergeneration Care Center) สถานที่เชื่อมสัมพันธ์ประชากรต่างรุ่น เพราะรับเด็กเข้ามาดูแลเพื่อเติมความสดใสของวัยเด็กให้กับผู้สูงอายุที่จะช่วยให้มีอายุยืนยาวขึ้น และขณะเดียวกันได้ใช้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาดูแลเด็กรุ่นใหม่ ซึ่งแนวคิดได้เริ่มขึ้นในปี 1976 โดยชาวญี่ปุ่น ชื่อ ชิมาตะ มาซาฮารุ ที่ได้รวมการรับเลี้ยงเด็กเล็กกับการดูแลผู้สูงอายุไว้ในที่เดียวกันที่เมืองเอโดะกาเว โดยรับเลี้ยงเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 1 - 6 ปี และรับดูแลผู้สูงอายุวัย 80 ปี ต่อมาปี 1998 จึงมีศูนย์ในลักษณะนี้เพิ่มขึ้นเป็น 16 แห่ง และแนวคิดนี้ได้ขยายเข้าไปสู่ประเทศในเขตอเมริกาเหนือ และในปัจจุบันศูนย์ดูแลคนต่างรุ่น ได้ขยายตัวมากขึ้นในประเทศญี่ปุ่นไปจนถึงประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ซึ่งต่อมาหลายประเทศได้นำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ ทั้งประเทศอังกฤษ ออสเตรเลีย และสิงคโปร์ (O'Hanlon & Thomas, 2017) ซึ่งการที่ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในงานศิลปะ งานเต้นรำ งานเขียน การขับร้องเพลงและเล่นดนตรี การแสดงละคร สามารถทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี สามารถพัฒนาความจำ ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา ประสิทธิภาพในชีวิตประจำวัน เกิดความสมดุลและเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างดี (Noice, Noice and Kramer, 2013)

ทั้งนี้มิจำนองวิจัยจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงผลดีของการนำคนต่างช่วงวัยมาอยู่ร่วมกัน อาทิ เช่น Duvall and Zint (2010) ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่ประสบผลสำเร็จในด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของคนต่างรุ่น โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อออกแบบการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยให้เด็กแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจ และเปลี่ยนแปลงเจตคติผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพของคนต่างรุ่น นอกจากนี้ Gallagher & Fitzpatrick (2018) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการได้ประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายจากการเรียนรู้ของคนต่างรุ่น ในศูนย์ดูแลเด็กวัยก่อนเรียนและศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในประเทศไอร์แลนด์ โดยสัมภาษณ์ผู้ดูแลศูนย์จำนวน 5 คน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติการในการเรียนรู้ของคนสองช่วงวัย ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยังช่วยเพิ่มเครือข่ายในชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน และ DeVore, Winchell & Rowe (2016) ได้ศึกษาโปรแกรมการเข้าถึงและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของต่างรุ่นคือวัยเด็กตอนต้นและผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกา ผลวิจัยพบว่าเด็กวัยก่อนเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม มีทัศนคติที่ดีโดยแสดงออกจากการวาดภาพและยังพบว่าเด็กมีพัฒนาการทางสังคมที่สูงกว่า และพบว่าการรวมคนต่างช่วงวัยนำมาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนทั้งสองวัยโปรแกรมคนต่างรุ่นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำคนที่มีความต่างของวัยมาอยู่ด้วยกัน โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันพูดคุยมีปฏิสัมพันธ์กัน เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคม มีความเข้าใจเห็นอกเห็น

ใจผู้อื่นและมีการเรียนรู้ที่ดีขึ้น สำหรับผู้สูงอายุทำให้รู้สึกมีคุณค่าในตัวเองมากขึ้น ความสำคัญของโปรแกรมอยู่ที่การได้ทำความเข้าใจสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของการให้และการรับผ่านทรัพยากรที่มี โปรแกรมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งตัวบุคคล และชุมชน

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Cortellesi & Kernan (2016) ที่ศึกษาการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างรุ่น อันจะนำมาสู่ความความเห็นใจกัน เข้าใจซึ่งกันและกัน บทความนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการและผลลัพธ์ เมื่อมีความเหมาะสมของเวลาและสถานที่ในการแสดงออกร่วมกันของคนต่างรุ่น โดยมีการเล่นหรือทำกิจกรรมด้วยกัน ตลอดจนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งในบริบทของการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบและมีรูปแบบ แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดวัฒนธรรมและประสบการณ์จากผู้สูงอายุไปสู่เด็ก ซึ่งเป็นสิ่งทำให้เด็กเกิดการพัฒนาด้านสังคมที่ดีขึ้น ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสนใจทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทางกายภาพ นโยบายทางด้านการศึกษาและทางสังคม ซึ่งรวมถึงการจัดพื้นที่และเวลาที่เหมาะสมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนเรียนรู้ความหมายของชีวิตซึ่งกันและกัน อีกทั้งเป็นเครื่องมือทางสังคมในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรอย่างมีเป้าหมายและต่อเนื่อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ O'Hanlon & Thomas (2017) ศึกษาการทำกิจกรรมโดยผ่านการเล่นของคนสองวัยซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เช่น การเล่นเกมสกีโดยจะมีการวางแผนร่วมกัน ผู้เล่นสามารถเกิดความรู้สึกเป็นอิสระขณะเล่นภายในห้องเรียนมีการให้เลือกกิจกรรมและรูปแบบการเล่นด้วยตนเอง ซึ่งมีทั้งที่เป็นรูปแบบและไม่มีรูปแบบ ซึ่งทั้งหมดสามารถเกิดประโยชน์ในการเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ และเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับคนทั้งสองวัยทั้งนี้กิจกรรมในโปรแกรมควรจะเหมาะสมตามความสนใจของกลุ่มอายุซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางสังคมรวมถึงเกิดความสนุกสนาน

ในบริบทของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังไม่พบการศึกษาที่นำแนวคิด Intergeneration Program มาพัฒนาเด็กปฐมวัยมีเพียงการศึกษาที่การนำแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเด็กวัยเรียน ได้แก่ งานวิจัยของระวี สัจจโสภณ (2559) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น: องค์ความรู้จากชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จังหวัด กาญจนบุรี ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย พบว่า ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยมีกลไกการทำงานเชิงโครงสร้างผ่านการประสานงานระดับตำบลที่มีประสิทธิภาพนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรมการพัฒนาชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ควรมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุน และการกำหนดแนวคิดหรือนโยบายเฉพาะทางการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนจากทุน

ทางสังคมนั้นๆ จัดสรรงบประมาณ และประสานสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ในรูปแบบภาคีเครือข่าย หรือ หุ้นส่วนการเรียนรู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นการเรียนรู้แบบพหุวัยอย่างถ่องแท้ เพื่อเอื้อให้ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถปฏิบัติงานเชิงรุกในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยต่อยอด และบูรณาการจากกิจกรรมเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยของชุมชน เป็นการช่วยผลักดันให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่ พัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน

1.7.3 แนวคิดศูนย์สามวัยฯ

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร มีพระราช บันฑูร เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งว่า เพื่อให้การดำเนินงานโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว สามารถสร้างครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งได้ ควรมีศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นความ ต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรของทุกช่วงวัย ภายใต้การดำเนินงานของหลักเหตุผล ตั้งแต่การสร้าง ความคิดรวบยอด (Concept) การกำหนดคำจำกัดความที่ชัดเจน (Definition) และการถ่ายทอดลงสู่ ระดับต่างๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (Implementation) โดยคำนึงถึงปัจจัยที่นำไปสู่ ความสำเร็จตลอดจนข้อดี ข้อเสียต่าง ๆ กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้ น้อมนำพระราชดำริของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร มาดำเนินงานโครงการ จัดตั้ง ศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว และทรงพระกรุณาพระราชทานชื่อว่า “ศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว” ในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรทุกช่วงวัย โดยเน้น การบูรณาการในการดำเนินงานของทุกภาคส่วนในการให้บริการประชาชนแบบองค์รวม โดยสร้าง รูปแบบตัวอย่างที่ดี ในการพัฒนาในพื้นที่ที่มีการดำเนินงานตามโครงการ สายใยรักแห่งครอบครัว ก่อนที่จะขยายผลไปยังพื้นที่ต่างๆ ต่อไป เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก ในครอบครัว โดยเน้นความต่อเนื่องและเชื่อมโยงเป็นวงจรของคนทุกช่วงวัยให้อยู่ร่วมกันในครอบครัว ชุมชน และสังคม ด้วยสายใยที่รักใคร่ กลมเกลียว มีความเอื้ออาทรต่อกัน อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืน และจะเป็นรากฐานที่สำคัญต่อความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ทั้งนี้ กลไกทางสังคมในการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว กลไก ทางสังคมที่ขับเคลื่อนการทำงานของศูนย์ สามารถอธิบายได้ 2 ลักษณะ คือ กลไกทางสังคมในการ ขับเคลื่อนโดยคณะ กรรมการขับเคลื่อนงานของศูนย์สามวัย (รูปแบบทางการ) ซึ่งอยู่ในรูปแบบของ คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ และกลไกทางสังคมในการขับเคลื่อนโดยใช้ระบบเครือข่าย (รูปแบบไม่ เป็นทางการ) มีดังนี้ (อุทุมพร หลอดโค, 2558)

1) โครงสร้างคณะกรรมการขับเคลื่อนงานของศูนย์สามวัยฯ เป็นกลไกที่เกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารงานของศูนย์ฯ (รูปแบบเป็นทางการ) เนื่องจากมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และอำนาจความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ในการดำเนินงาน ได้แก่ ประธานศูนย์ฯ และรองประธานเลขานุการและผู้ช่วยฯ และคณะกรรมการ ซึ่งทั้ง 3 ส่วนของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ได้เป็นกลไกในการดำเนินกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งในยุคของสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้นี้ ความรู้จัดได้ว่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อองค์กร เพราะจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดนวัตกรรมที่มีคุณค่าต่อองค์กร การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ที่จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรในการสนับสนุนการเรียนรู้และการปฏิบัติในองค์กร ตลอดจนการจัด ระบบให้เกิดการไหลเวียนของความรู้หรือนวัตกรรมเหล่านั้นอย่างทั่วถึงในทุกระดับขององค์กร กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญคือ การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) และใช้ในการเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Distribution) เป็นกระบวนการของการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรไปสู่บุคคลอื่น เพื่อให้บุคคลที่ต้องการใช้ความรู้สามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

2) กลไกการขับเคลื่อนงานโดยใช้ระบบเครือข่าย (กลไกการขับเคลื่อนรูปแบบไม่ทางการ) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่ใกล้ชิดในพื้นที่เขตตำบลชะอำ ระบบครอบครัวและเครือข่าย คือ เครือข่ายความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานที่สุดในสังคม และมีความสำคัญมากในการเข้าใจสังคม ลักษณะของครอบครัวไทยในที่นี้จึงจะเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว โดยเฉพาะในระดับสังคมหมู่บ้านในท้องถิ่นซึ่งครอบครัวและเครือข่ายมีบทบาทอย่างมากในวิถีชีวิตชุมชนหมู่บ้าน ปัจจัยในการส่งเสริมและสร้างเครือข่ายของการเรียนรู้ในศูนย์ฯ เริ่มต้นด้วยคำเล็กๆ นั่นคือ การสร้าง “เสี้ยว” ในภาษาอีสานหมายความว่า เพื่อนพ้อง มิตรสหาย กลายเป็นกลไกการทำงานพัฒนาเครือข่ายทางสังคม (social network) ที่เชื่อมโยงสร้างความสัมพันธ์บนพื้นฐานแห่งการให้คุณค่าทางความสัมพันธ์ พลังแห่งการประสานความร่วมมือและกระบวนการจัดการ โดยเป็นพลังที่ยึดโยง (cohesive) สนับสนุนและเกื้อกูลกันการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย เช่น การกำหนดหลักสูตรและรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมในแต่ละรุ่น ซึ่งเครือข่ายใช้วิธีการจัดการในรูปของคณะกรรมการ แต่ถ้าพิจารณาถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในเครือข่าย พบว่ายังไม่มีมีการจัดระบบการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่เกิดจากการเรียนรู้แบบธรรมชาติจากการพูดคุย แลกเปลี่ยน การเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย รวมถึงการเรียนรู้จากการเห็นการปฏิบัติจริงของศูนย์ฯ และแกนนำสำคัญที่มีความเข้มแข็งในระบบเครือข่าวนอกจากนี้ยังได้เรียนรู้เพิ่มเติมจาก การสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของหน่วยงานจากภายนอกต่างๆ เช่น การอบรม ดูงาน การประชุมระดมความคิดเห็น เป็นต้น ซึ่งใช้เป็น

กลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่มีจังหวะในการขับเคลื่อนแบบขึ้น-ลงเปรียบเสมือนตัวสปริงคอยช่วยขับเคลื่อนงานให้ก้าวหน้า ซึ่งเป็นพลังในการจัดการความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลุ่มคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังมุ่งเน้นการดูแลและรักษาสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ตลอดจนมีการกระตุ้นเพื่อดัดศักยภาพและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักการที่ว่า จิตวิทยาให้ผู้สูงอายุที่รู้สึกว่าคุณค่า มีคุณค่า ปรับทัศนคติค่านิยม ของการเตรียมคนสูงอายุว่าไม่ใช่คนแก่ (old people) แต่เป็นผู้สูงอายุที่ทรงคุณค่า (senior citizen) ร่วมกับการใช้หลักการแพทย์จิตวิทยา วิทยาศาสตร์การกีฬา และนันทนาการ สังคมวิทยา และเชื่อมความสัมพันธ์ทางครอบครัว เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพบทบาท และคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีความสุข มีคุณค่า และศักดิ์ศรีและสามารถเข้าถึงบริการสวัสดิการสังคม ซึ่งกระทรวงฯ จึงได้นำมาพิจารณาในกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน ประกอบกับมีการนำกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาบริหารจัดการใหม่ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างสายสัมพันธ์ในครอบครัว ส่งเสริมให้บุคคลในครอบครัวนำวิธีการที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อนำมาสู่ครอบครัวที่อบอุ่น โดยมีวัตถุประสงค์ประกอบด้วยจุดรวมของครอบครัวของสมาชิกสามวัย ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเพื่อสุขภาพที่ดีของคนสามวัย

สุญาพรรณ วัชชุม และ อรวรรณ นิมตลุง (2557) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศูนย์ 3 วัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว ต.ปะหว้า อ.อากาศอำนวย จ.สกลนคร ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ศูนย์ 3 วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว ต.ปะหว้า อ.อากาศอำนวย จ.สกลนคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.96) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีส่วนร่วมในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ขั้นริเริ่มพัฒนา (ค่าเฉลี่ย 3.15) รองลงมาคือ ขั้นดำเนินการพัฒนา (ค่าเฉลี่ย 2.93) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา (ค่าเฉลี่ย 2.89)

2. เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาศูนย์ 3 วัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว ต.ปะหว้า จ.สกลนคร จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งในภาพรวมและรายด้านทุกด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศูนย์ 3 วัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว ต.ปะหว้า จ.สกลนคร ที่ควรนำมาหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาศูนย์ 3 วัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว ต.ปะหว้า จ.สกลนคร มีจำนวน 4 ด้าน คือ 1) ขั้นวางแผนพัฒนา 2) ขั้นดำเนินการพัฒนา 3) ขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา 4) ขั้นประเมินผลการพัฒนา

จากการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดพบว่า ศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นเครือข่ายทางสังคม เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงเป็นวงจรทุกช่วงวัย โดยจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐและบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีปัจจัยหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม เช่น อายุและเพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้และทรัพย์สิน เป็นต้น

1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ มีดังนี้

อุษา โพนทอง (2553) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาภาวะพลัดพลังของข้าราชการกองทัพไทยตามแนวคิดวิทยาการผู้สูงอายุด้านการศึกษาและการเรียนรู้จากประสบการณ์ พบว่าองค์ประกอบของโปรแกรม ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ แนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ ใน 5 ขั้นตอน ได้แก่ ประสบการณ์ การรับรู้ปัญหา การสะท้อน การสร้างความรู้ใหม่ และการลงมือปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้ โดยมีปัจจัยและเงื่อนไขการนำโปรแกรมไปใช้ ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้เรียน มีอายุระหว่าง 40-50 ปี จำนวนต้องเหมาะสมไม่มากและไม่น้อยเกินไป 2) ผู้สอนและวิทยากร ต้องเป็นผู้จัดบรรยากาศให้ยืดหยุ่น ผ่อนคลาย เป็นกันเอง กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น 3) กิจกรรมการเรียนรู้ แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ ทำให้มีความตระหนัก และเห็นความสำคัญในการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุอย่างมีภาวะพลัดพลัง 4) แหล่งข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ มีความทันสมัย หลากหลายและเหมาะสม และ 5) สภาพแวดล้อม เป็นสถานที่ที่มีขนาดเหมาะสม

ทิพย์วดี เหลืองกระจ่าง (2554) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ พบว่า วิธีการเรียนรู้และกิจกรรมเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญา โดยการบรรลุเป้าหมายอยู่ภายใต้เงื่อนไขการเรียนรู้ทั้งปัจจัยภายใน อันได้แก่ บุพเพกตปุญญตา ความสนใจและนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ครอบครัวและผู้สอน จากผู้รู้ จาก การปฏิบัติด้วยตนเองจากการสนทนาธรรม จากการเข้าร่วมฝึกอบรม จากการเป็นผู้ช่วยผู้รู้ในการฝึกอบรม จากการได้รับการสั่งสอนตักเตือน ประทับใจ ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจและสังคม เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

นันทรัตน์ อมาตยกุล (2555) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ พบว่า ระดับความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง โดยมีความรู้ด้านสุขภาพกาย ค่าเฉลี่ย 0.77 สุขภาพจิต 3.79 การจัดการการเงิน 3.58 การมี

ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น 3.65 และการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม 3.72 ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ได้แก่ แรงจูงใจของผู้สูงอายุที่อยากเรียนรู้ ปัจจัยเศรษฐกิจ เช่น ค่าครองชีพ ค่ารักษาพยาบาลที่สูงขึ้น ที่ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับรักษาสุขภาพ การออม และการจัดการทางการเงิน และปัจจัยการชักจูงเหนี่ยวนำจากสมาชิกในสังคม นอกจากนี้ อายุที่แตกต่างก็มีผลต่อการประเมินศักยภาพด้านสุขภาพที่แตกต่างกันโดยผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 75 ปี มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 50- 59 ปี มีค่าเฉลี่ยมาก ระดับการศึกษาที่แตกต่างก็มีผลต่อการประเมินศักยภาพด้านการจัดการการเงินและการทำประโยชน์ต่อสังคมแตกต่างกัน โดยพบว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา

ระวี สัจโสภณ (2559) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น: องค์ความรู้จากชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จังหวัด กาญจนบุรี ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย พบว่า ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยมีกลไกการทำงานเชิงโครงสร้างผ่านการประสานงานระดับตำบลที่มีประสิทธิภาพนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรมการพัฒนาชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ควรมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุน และการกำหนดแนวคิดหรือนโยบายเฉพาะทางการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนจากทุนทางสังคมนั้นๆ จัดสรรงบประมาณ และประสานสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ในรูปแบบภาคีเครือข่าย หรือหุ้นส่วนการเรียนรู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นการเรียนรู้แบบพหุวัยอย่างถ่องแท้ เพื่อเอื้อให้ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถปฏิบัติงานเชิงรุกในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยต่อยอดและบูรณาการจากกิจกรรมเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยของชุมชนเป็นการช่วยผลักดันให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่พัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน

Duvall and Zint (2010) ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่ประสบผลสำเร็จในด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของคนต่างรุ่น โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อออกแบบการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยให้เด็กแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจ และเปลี่ยนแปลงเจตคติผ่านกระบวนการเรียนรู้อะไรของคนต่างรุ่น โดยศึกษาจากกรณีตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 7 กิจกรรมการเรียนรู้ ที่จัดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1992-2003 ในประเทศอังกฤษ คอสตาริกา ออสเตรเลีย แคนาดา และสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัย พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของคนต่างรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมได้จัดขึ้นตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษา ระยะเวลาในการจัดประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที การออกแบบหลักสูตรเป็นแบบ 1 ปี 2 ภาคการศึกษา โดยบูรณาการระหว่างเนื้อหาสาระและการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุทั้งที่เป็นผู้ปกครองและไม่ใช่ผู้ปกครอง ในหัวข้อต่างๆ เช่น มลพิษทางน้ำ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน โดยวิธีที่หลากหลาย เช่น การเขียนลงสมุดบันทึกประจำวัน การสัมภาษณ์ การเล่นเกม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียน เป็นต้น

Mackean and Abbott-Chapman (2011) ที่ศึกษาเรื่อง กิจกรรมยามว่างของผู้สูงอายุเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ผู้หญิงเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมากกว่าผู้ชาย ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับด้านสุขภาพของตนเองหรือคู่สมรส ลักษณะของกิจกรรมยามว่างเป็นกิจกรรมที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายและเป็นกิจกรรมที่ต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น งานอดิเรกหรือกิจกรรมที่สนใจ การกีฬา และนันทนาการ การเป็นอาสาสมัคร ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุข สามารถมีอิสระในการดำรงชีวิตในสังคม ทำให้เข้าใจความท้าทายที่จะต้องเผชิญ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสในการเรียนรู้ทั้งความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (Implicit) และความรู้แจ้ง(Explicit) จะทำให้ได้ทั้งทักษะ ทักษะคิด และกลยุทธ์ในการจัดการกับชีวิตเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้แก่ เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ การได้รับการยอมรับ มีความหวังและความมั่นใจ ได้รับทราบและแบ่งปันปัญหาเกี่ยวกับคุณอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน

DeVore, Winchell & Rowe (2016) ได้ศึกษาโปรแกรมการเข้าถึงและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของต่างรุ่นคือวัยเด็กตอนต้นและผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง ซึ่งจัดขึ้นในช่วงภาคฤดูร้อน ผลวิจัยพบว่าเด็กวัยก่อนเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม มีทัศนคติที่ดี โดยแสดงออกจากการวาดภาพและยังพบว่าเด็กมีพัฒนาการทางสังคมที่สูงกว่า โดยสามารถแสดงออกถึงความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าเด็กสามารถเข้าถึงผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี สำหรับผลงานวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าเด็กที่เข้าร่วมโปรแกรม สามารถกล้าแสดงออก ลดความกลัวและเขินอายได้ เข้าใจถึงลักษณะทางกายภาพ และพฤติกรรมของผู้สูงอายุมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าการรวมคนต่างช่วงวัยนำมาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนทั้งสองวัยโปรแกรมคนต่างรุ่นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำคนที่มีความต่างของวัยมาอยู่ด้วยกัน โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันพูดคุยมีปฏิสัมพันธ์กัน เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคม มีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและมีการเรียนรู้ที่ดีขึ้น สำหรับผู้สูงอายุทำให้รู้สึกมีคุณค่าในตัวเองมากขึ้น ความสำคัญของการได้ทำความเข้าใจสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของการให้และการรับผ่านทรัพยากรที่มีโปรแกรมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งตัวบุคคลและชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การดูแลภายใต้การเชื่อมความสัมพันธ์ต่างรุ่นโดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน แสดงให้เห็นถึงผลดีแก่ประชากรทั้งสองวัยและเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้นการนำแนวคิดการดูแลภายใต้การเชื่อมความสัมพันธ์ต่างรุ่น ดังกล่าวนี้นี้จึงเป็นแนวคิดที่สำคัญในการตอบสนองชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วม และใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้เป็นประโยชน์สูงสุด ด้วย

ความเชื่อในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งสอง ช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำมาสู่การส่งเสริมสุขภาพและการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 2 การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

2.1 กฎหมาย นโยบายและรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

2.1.1 กฎหมาย นโยบาย รูปแบบการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยในต่างประเทศ

การศึกษาของเด็กวัยก่อนเรียนหรือระดับปฐมวัย มีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็กและส่งผลกระทบต่อผู้ปกครอง ครอบครัวและประชากรในวงกว้าง ซึ่งมีงานวิจัยจำนวนมากที่แสดงถึงนโยบาย การศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการพัฒนาของเด็กที่ดีขึ้น สามารถช่วยพัฒนาด้านสังคม ด้านวิชาการและด้านสุขภาพไม่เพียงแต่สำหรับเด็กๆเท่านั้น ยังเป็นประโยชน์ต่อวัยผู้ใหญ่ในด้านเหล่านี้เช่นกัน ทั้งนี้ได้มีการรวบรวมตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (inputs) ด้านกระบวนการ (process) และด้านผลลัพธ์ (outcomes) ที่จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของเด็กในอนาคต ทั้งนี้การดำเนินการตัวแปรด้านปัจจัยนำเข้าและตัวแปรด้านกระบวนการ มีความแตกต่างกันไปตามบริบททางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ดังนั้นจึงควรทราบว่าประเด็นดังกล่าวมีจุดเน้นในเรื่องใด ควรทุ่มเททรัพยากร อย่างไรเพื่อสามารถประหยัดค่าใช้จ่าย และต้องอยู่บนข้อเท็จจริงที่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้วัดด้านโครงสร้างกับด้านคุณภาพ ทั้งนี้ควรมีการร่วมมือกันระหว่างนักวิชาการ ผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เพื่อระดมสมองและลงทุนในการดูแลและการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และทำให้มีการขับเคลื่อนการพัฒนาเด็กปฐมวัยในเชิงนโยบายที่เป็นรูปธรรม (Ejuu, 2012; Lemay, 2013; Janta, et al., 2016)

Janta, et al. (2016) ที่ได้แสดงทรรศนะเพื่อแสวงหานโยบายจัดศูนย์การศึกษาและดูแลเด็กปฐมวัย (Early Childhood Education Center: ECEC) ที่ได้ดำเนินการไปแล้วและกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินการในบริบทของประเทศในสหภาพยุโรป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างคุณภาพการให้บริการการดูแลและจัดการศึกษากับผลลัพธ์ที่จะเกิดกับเด็กในอนาคตทั้งด้านการศึกษา การเข้าสู่ตลาดแรงงาน ด้านเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนจนถึงด้านสุขอนามัยและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี สิ่งเหล่านี้ล้วนนำมาซึ่งแนวคิดที่จะลงทุนเพื่อสร้างคุณภาพศูนย์การศึกษาและดูแลเด็กปฐมวัยในระดับประเทศ ทั้งนี้นโยบายระดับประเทศที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพศูนย์การศึกษาและดูแลเด็กปฐมวัยประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์รัฐบาลและการลงทุน 2) มาตรฐานแนวปฏิบัติด้านคุณภาพ 3) มาตรฐานด้านหลักสูตรแห่งชาติ และ 4) การกำกับติดตามและประเมินผล ส่วนนโยบายระดับครอบครัวและชุมชนที่นำไปสู่

การพัฒนาคุณภาพศูนย์การศึกษาและดูแลเด็กปฐมวัย (ECEC) ประกอบด้วย 1) สนับสนุนครอบครัวที่
 ด้อยโอกาส 2) การมีส่วนร่วมของบิดามารดาในระบบบริหารจัดการ และ 3) ส่งเสริมสนับสนุนการส่ง
 บุตรธิดาเข้ารับการศึกษาระดับต่างๆ และนโยบายระบบการดูแลเด็กที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพศูนย์
 การศึกษาและดูแลเด็กปฐมวัย (ECEC) ประกอบด้วย 1) ยึดหลักการวิชาชีพครู 2) ค่าตอบแทนและ
 สภาพแวดล้อมเหมาะสม 3) คุณสมบัตินิสัยและประสบการณ์ของทีมงาน 4) ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนา
 ตน 5) กำหนดขนาดกลุ่มและสัดส่วนครูต่อจำนวนเด็กให้เหมาะสม และ 6) อุปกรณ์การเรียนและ
 สันทนาการเพียงพอ ส่วนนโยบายระดับครอบครัวและชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพศูนย์
 การศึกษาและดูแลเด็กปฐมวัยประกอบด้วย การสนับสนุนครอบครัวที่ด้อยโอกาส การมีส่วนร่วมของ
 บิดามารดาในระบบบริหารจัดการ และการส่งเสริมสนับสนุนการส่งบุตรธิดาเข้ารับการศึกษาระดับ
 ต่างๆ และนโยบายระบบการดูแลเด็กที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพศูนย์การศึกษาและดูแลเด็กปฐมวัย
 ประกอบด้วย การยึดหลักการวิชาชีพครู ค่าตอบแทนและสภาพแวดล้อมเหมาะสม คุณสมบัตินิสัยและ
 ประสบการณ์ของทีมงาน ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาตน ทั้งนี้จะต้องกำหนดขนาดกลุ่มและสัดส่วน
 ครูต่อจำนวนเด็กให้เหมาะสม และมีอุปกรณ์การเรียนและสันทนาการที่เพียงพอ

สำหรับรูปแบบการจัดการศึกษาให้แก่เด็กวัยก่อนเรียนในต่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ ซึ่ง
 เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน สามารถสรุป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
 กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) ดังนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในปัจจุบันมลรัฐต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา จัดการศึกษาปฐมวัย (แรกเกิดถึง 5 ขวบ) โดยแบ่ง
 ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ สถานดูแลเด็ก (Day Care) และโรงเรียนก่อนประถมศึกษา (Pre-schools,
 Pre-K, Pre-kindergarten) โดยสถานดูแลเด็กเน้นการดูแลเด็กที่พ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้ด้วย
 ตนเอง ส่วนโรงเรียนก่อนประถม เป็นการจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้แบบขั้นเรียนเพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับ
 การเข้าโรงเรียน ตั้งแต่อายุประมาณ 3 ขวบ เน้นการพัฒนาสังคม ร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา
 และมักจะมีมาตรฐานการสอนและหลักสูตรกำหนดให้ดำเนินการ การศึกษาในสหรัฐอเมริกาอยู่ใน
 ความรับผิดชอบของรัฐบาลมลรัฐและรัฐบาลท้องถิ่น รัฐบาลกลางจะมีส่วนสนับสนุนงบประมาณเพียง
 ไม่ถึงร้อยละ 10 แต่ละมลรัฐจะมีหน่วยงานบริหารการศึกษาธิการของตนเองเรียกว่า Department
 of Education ซึ่งจัดให้กับทุกคนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ในวิทยาลัยและ
 มหาวิทยาลัยของมลรัฐ

ประเทศอังกฤษ

การศึกษาระดับปฐมวัย (Early Year Education) ตั้งแต่เดือนกันยายน ค.ศ.2010 รัฐบาล
 อังกฤษได้ออกกฎหมายให้เด็กอายุ 3 และ 4 ปีเข้าเรียนฟรีในชั้นเตรียมอนุบาล (Free Nursery
 Education) ปีละ 38 สัปดาห์เนื่องจากได้ประกาศกฎหมายการศึกษา The Education Act (ค.ศ.

2002) ขยายหลักสูตรแห่งชาติสำหรับอังกฤษ ให้ครอบคลุมระดับพื้นฐานในช่วงก่อนประถมศึกษา การเริ่มใช้กรอบมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย Statutory framework for the Early Years Foundation Stage ซึ่งเริ่มใช้ในเดือนกันยายน ค.ศ. 2014 กำหนดให้พัฒนาเด็กปฐมวัย 2 ส่วน ส่วนแรก มี 3 สาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความอยากรู้อยากเห็นใฝ่รู้ใฝ่เรียน คือ การสื่อสารและภาษา (Communication and Language) การพัฒนาสุขภาพกาย (Physical Development) การพัฒนาบุคคลสังคมและอารมณ์ (Personal, Social and Emotional Development) ส่วนที่สอง 4 สาระการเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนส่วนแรกให้เข้มแข็งมากขึ้นได้แก่ การอ่านและการเขียน (Literacy) คณิตศาสตร์ (Mathematics) ความเข้าใจโลก (Understanding the World) และศิลปะการแสดงออกและการออกแบบ (Expressive Arts and Design) กำหนดแนวการจัดการเรียนรู้โดยให้เน้น การเล่นและค้นคว้า (Playing and Exploring) การเรียนรู้โดยลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) และการสร้างสรรค์และคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Creating and Thinking Critically) ให้ประเมินพัฒนาการของเด็กเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ และประเมินความก้าวหน้าเมื่ออายุ 2-3 ปี เรียกว่า Progress Check และต้องจัดทำรายงานความก้าวหน้าในการพัฒนาเด็กแต่ละคน ก่อนวันที่ 30 มิถุนายน หลังจากเด็กอายุครบ 5 ปี รายงานนี้ เรียกว่า Early Years Foundation Stage Profile (EYFSP)

ประเทศฟินแลนด์

การบริหารการศึกษาของประเทศฟินแลนด์ อยู่ภายใต้คณะรัฐบาล (Parliament Government) โดยการบริหารของกระทรวงการศึกษาและวัฒนธรรม (Ministry of Education and Culture) คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติฟินแลนด์ (National Board of Education เรียกว่า NBE) ซึ่งจะมีหน่วยงานบริหารในระดับภูมิภาครองรับ เรียกว่า State Regional Organizations ใช้หลักการกระจายอำนาจ ไปยังผู้จัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นหรือองค์กรเอกชน ซึ่งเป็นผู้จัดการศึกษา โดยโรงเรียนหรือสถาบันที่เรียกชื่ออย่างอื่นในสังกัดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของฟินแลนด์ มี 2 ระดับ คือหลักสูตรแกนกลางก่อนประถมศึกษา (National Core Curriculum for Pre-Primary Education) และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (National Core Curriculum for Basic Education) มีจุดเด่น คือ 1. หลักสูตรแกนกลางก่อนประถมศึกษาปัจจุบันใช้ฉบับ ค.ศ.2004 ปรับปรุงปี ค.ศ.2010 ให้การศึกษาก่อนประถมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัย ให้จัดแบบไม่แยกหรือแยกกลุ่มอายุก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์การศึกษาเป็นสำคัญ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ให้เป็นบุคคลที่มีมนุษยธรรม (Humane Individual) และเป็นสมาชิกที่มีจริยธรรมและรับผิดชอบต่อสังคม ให้เป็นหลักสูตรแบบบูรณาการ ประกอบด้วย 7 สาระการเรียนรู้ (Core Content Areas) ผสมผสานกัน ได้แก่ (1) ภาษาและ

ปฏิสัมพันธ์ (Language and Interaction) (2) คณิตศาสตร์ (Mathematics) (3) จริยธรรมและศาสนา (Ethics and Religion) (4) สิ่งแวดล้อมศึกษาและธรรมชาติศึกษา (Environmental and Natural Studies) (5) สุขศึกษา (Health) (6) การพัฒนาร่างกายและการเคลื่อนไหว (Physical and Motor Development) (7) ศิลปะและวัฒนธรรม (Arts and Culture) และเพื่อจะสนับสนุนให้เกิดความเท่าเทียมกันสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือพิการ หรือเจ็บป่วยได้กำหนดระบบการสนับสนุนช่วยเหลือที่มีมาตรฐานสูง บางคนจะได้เข้าเรียนตั้งแต่ 5 ขวบ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเด็กปกติ 1 ปี การเรียนในระดับนี้เป็นแบบให้เปล่า เหมือนการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประเทศนิวซีแลนด์

การศึกษาปฐมวัย (Early Childhood Education เรียกว่า ECE) เป็นการศึกษาและการดูแลเด็กตั้งแต่เป็นทารกแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ขวบกระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจหน้าที่อนุมัติให้จัดตั้งสถานศึกษา สนับสนุนการดำเนินงาน จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และกำกับดูแลการจัดการศึกษาปฐมวัยของผู้รับใบอนุญาต (Providers) ทั้งนี้การจัดการศึกษาปฐมวัยโดยครูเป็นผู้นำ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) ศูนย์การศึกษาและการดูแลเด็ก 2) โรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) จัดโดยสมาคมโรงเรียนอนุบาล และ 3) บริการการศึกษาและดูแลในครอบครัว (Home-based education and care services) เป็นบริการในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยพ่อแม่เด็กเป็นผู้นำ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท 1) ศูนย์การเล่น ซึ่งได้รับใบอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้จัดบริการแก่เด็กปฐมวัย โดยผู้บริหารและจัดการศึกษา คือพ่อแม่ กลุ่มครอบครัวในระบบครอบครัวขยายรวมถึงผู้ดูแลเด็ก และ 2) กลุ่มการเล่น (Playgroups) เป็นบริการการศึกษาปฐมวัยที่มีความเป็นทางการน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับประเภทอื่น ๆ จัดโดยพ่อแม่ครอบครัวเด็ก และผู้ดูแลเด็ก เพื่อให้เด็ก ๆ มีโอกาสพบกันและเล่นด้วยกันในโปรแกรมการเล่นที่กลุ่มจัดให้

การบริหารการศึกษาของนิวซีแลนด์เป็นแบบกระจายอำนาจ ควบคู่กับการประกันคุณภาพ โดยมีกระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่และรับผิดชอบในการพัฒนานโยบายเชิงยุทธศาสตร์ให้การสนับสนุน และจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับการศึกษาปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา การบริหารการศึกษาปฐมวัย บุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด สามารถจะขออนุญาตเป็นผู้จัด (Providers) ยกเว้นในการจัด “กลุ่มการเล่น” ต้องมีใบประกาศนียบัตร (Certificate) ด้วย กระทรวงศึกษาธิการจะจัดสรรเงินอุดหนุนให้ผู้จัดตามระเบียบพ่อแม่ของเด็กต้องจ่ายค่าใช้จ่ายบางส่วน การสนับสนุนมี 5 รูปแบบ 1) การอุดหนุนทั่วไป พิจารณาจากรายชั่วโมงและรายหัว สัปดาห์ละไม่เกิน 30 ชั่วโมง เรียกว่า ECE Funding Subsidy 2) การอุดหนุนสำหรับบริการที่มีมาตรฐานสูงกว่าทั่วไป อุดหนุนสูงกว่าทั่วไปสำหรับ 20 ชั่วโมงแรกเรียกว่า 20 Hours ECE แล้วอุดหนุนอัตราปกติ ในส่วนที่เหลือไม่เกิน 10 ชั่วโมง 3) การอุดหนุนเพื่อความเสมอภาคทางโอกาสสำหรับชุมชนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม เรียกว่า Equity Funding 4)

การอุดหนุนเพิ่มเติมไม่ต่ำกว่า 1.65 เท่า ของเงินอุดหนุนทั่วไปสำหรับในพื้นที่ชนบทห่างไกลขนาดเล็ก ซึ่งได้เงินอุดหนุนทั่วไปไม่เกินปีละ 20,000 เหรียญเรียกว่า Annual Top-up Isolated Service หรือ ATIS 5) การอุดหนุนการจ้างครูที่มีใบประกอบวิชาชีพ สำหรับประเทศนี้มีระบบมาตรฐานการศึกษา ของชาติ (National Standards System) ซึ่งใช้เพื่อกำกับดูแลการบริหารการศึกษาแบบกระจาย อำนาจ ให้บรรลุเป้าหมายด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของประเทศ นี้ มุ่งเน้น การเสริมพลัง (Empowerment) การพัฒนาทุกด้านแบบองค์รวม (Holistic Development) การเรียนรู้เกี่ยวกับครอบครัวและชุมชน (Family and Community) และ ความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relationships) หลักสูตรระดับปฐมวัย ประกอบด้วยสาระหลักสูตร เรียกว่า Curriculum strands มี 5 สาระ คือการค้นคว้าหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องที่เด็กอยากรู้ (Exploration) การสื่อสาร (Communication) การเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) การบำเพ็ญประโยชน์ (Contribution) การมีส่วนร่วมและเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Belonging)

ประเทศสิงคโปร์

มาตรฐานการดูแลคุณภาพและผลลัพธ์ที่คาดหวังจากหลักสูตรระดับอนุบาลการศึกษาระดับ ปฐมวัย (Pre-school education) ในประเทศสิงคโปร์เป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงพัฒนาชุมชนเยาวชนและกีฬา (Ministry of Community Development, Youth and Sports -MCYS) นักเรียนจะได้รับคำแนะนำตามมาตรการดูแล สุขอนามัยและได้รับการตรวจเพื่อคัดกรองด้านสุขภาพก่อนวัยเรียนหลักสูตร 3 ปีสำหรับเด็กอายุ 3-6 ขวบ โปรแกรมการเรียนรู้แต่ละชั้นประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาทักษะภาษาและการรู้หนังสือ (Literacy) ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับตัวเลข ความเข้าใจวิทยาศาสตร์อย่างง่าย ทักษะทางสังคม ทักษะการแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ ความซาบซึ้งในดนตรี การเคลื่อนไหวและการเล่น กลางแจ้ง จะเรียน 2 ภาษาคือภาษาอังกฤษในฐานะเป็นภาษาที่หนึ่ง (English as the first language) และภาษาจีนหรือภาษามลายูหรือภาษาทมิฬในฐานะเป็นภาษาแม่กระทรวงศึกษาธิการ สำหรับประเทศนี้ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาระดับปฐมวัย เพราะเป็นช่วงวางรากฐานทักษะและ อุปนิสัยซึ่งจะมีผลต่อเด็กไปตลอดชีวิต ทั้งนี้มีการกำหนดผลลัพธ์ที่คาดหวังสำหรับการศึกษาระดับ ปฐมวัยไว้เป็นกรอบสำหรับการออกแบบหลักสูตรอนุบาลศึกษา กล่าวคือ เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับ อนุบาลจะต้องมีคุณลักษณะและความสามารถที่ประกอบไปด้วย 1) รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด 2) เต็มใจ แบ่งปันและผลัดเปลี่ยนกันกับผู้อื่น 3) สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น 4) อยากรู้อยากเห็นและ สามารถสืบค้น 5) สามารถฟังและพูดด้วยความเข้าใจ 6) รู้จักทำตัวสบายและมีความสุข 7) มี พัฒนาการทางกายและสุขนิสัยที่ดี และ8) รักครอบครัว เพื่อน ครู และโรงเรียน

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า กฎหมาย นโยบาย รูปแบบการศึกษาและการดูแลเด็ก ปฐมวัยในต่างประเทศ พบว่านโยบายการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยในต่างประเทศ มักนำไปสู่การ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมและสุขภาพที่ดีขึ้น ทั้งนี้การได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากทุกฝ่าย ประกอบด้วยทรัพยากรเงินทุน กำลังคน โครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน แผนดำเนินการ ระบบการควบคุมและการประเมินคุณภาพที่ดีอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ผลลัพธ์ที่คาดหวังดังกล่าวเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องช่วยกันออกแบบหลักสูตรที่จะปลูกฝังให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ทักษะทางสังคม และสติปัญญา โดยเน้นทักษะและค่านิยมที่พึงประสงค์ได้แก่ ค่านิยมที่ดีด้านคุณธรรม และสังคมนิสัยที่ดีในการทำงานและการเล่นกับผู้อื่น แนวคิดเกี่ยวกับตัวเองในทางบวกและความมั่นใจความอยากรู้ อยากรู้อย่างยิ่งเกี่ยวกับสรรพสิ่งรอบตัว และเน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชุมชน

2.1.2 กฎหมาย นโยบาย รูปแบบการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยในประเทศไทย

2.1.2 นโยบายการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยในประเทศไทย

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก สามารถสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560)

1.1) รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรีผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำการดังกล่าว

1.2) ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาให้เกิดผล โดยให้สามารถเริ่มดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อให้เด็กเล็กได้รับการพัฒนา ร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้สมกับวัยโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 18 (1) กำหนดให้การจัดการศึกษาปฐมวัยจัดในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการ และเด็กซึ่งมีความ ต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมาตรา 13 (1) ให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในการสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล

3) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

เด็ก (Child) ตามความหมายจากสาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หมายถึง มนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนถึงอายุต่ำกว่า 18 ปี ยกเว้นผู้ที่แต่งงานถูกต้องตามกฎหมายก่อนอายุ 18 ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) คือ ข้อตกลงระหว่างประเทศที่จัดทำขึ้นโดยสหประชาชาติ เพื่อช่วยให้ประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญคุ้มครองดูแลเด็กได้อย่างเหมาะสม โดยสรุปประเด็นสำคัญ (กรมกิจการเด็กและเยาวชนกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560) ดังนี้

3.1) คณะกรรมการคุ้มครองเด็ก กฎหมายกำหนดให้มีคณะกรรมการทำหน้าที่ดำเนินการและให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องการสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็กเพื่อดำเนินการให้การคุ้มครองสิทธิเด็กเกิดเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

3.2) การปกป้องคุ้มครองเด็ก กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ของผู้ปกครอง และบุคคลผู้เกี่ยวข้องให้ต้องปฏิบัติต่อเด็กที่เหมาะสมไว้อย่างชัดเจน และผู้ฝ่าฝืนย่อมมีโทษทั้งทางปกครองและทางอาญาโดยผู้ปกครองต้องไม่ปฏิบัติต่อเด็กในแบบที่เป็นการขัดขวางการเจริญเติบโต หรือพัฒนาการของเด็ก และปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการเลียดูโดยไม่ถูกต้อง

นอกจากนี้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กดังกล่าว ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำ แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 – 2564 ซึ่งมีหลักการสำคัญคือการไม่เลือกปฏิบัติและประโยชน์สูงสุดของเด็กและเป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์และมาตรการในการ พัฒนาเด็กและเยาวชนอันจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีเหมาะสมตามช่วงวัยทั้งด้าน สุขภาพกาย ใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา มีทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 รวมทั้ง มีความเป็นพลเมืองสร้างสรรค์ที่สามารถปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก มีความ รับผิดชอบต่อตนเองมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและมีส่วนร่วมในฐานะภาคีที่มีพลังในกระบวนการพัฒนา สังคม

1) แผนพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน

แผนพัฒนาเด็กปฐมวัยหรือเด็กวัยก่อนเรียน พ.ศ. 2564-2570 มุ่งเน้นการสร้างพื้นที่ การเรียนรู้ที่เหมาะสมและสนับสนุนทักษะพื้นฐานของเด็ก การพัฒนาศักยภาพทางด้านสมรรถภาพทั้ง ทางกายและจิตใจ การส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมและจริยธรรม และการสนับสนุนครอบครัวและ ชุมชนในการดูแลเลี้ยงเด็ก โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อการ เจริญเติบโตของเด็ก การส่งเสริมพัฒนาการทั้งทางร่างกายและจิตใจ และการสร้างความเสมอภาค ทางการศึกษาให้เด็กทุกระดับชั้น นอกจากนี้ การทำนุบำรุงเด็กปฐมวัยในแผนนี้มีการส่งเสริม

การศึกษาที่เน้นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทักษะพื้นฐาน การสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ และการสนับสนุนการเล่นเพื่อพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กอย่างมีคุณภาพและการทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่มีจุดเน้นความสำคัญที่การพัฒนาเด็กปฐมวัยร่วมด้วย โดยเด็กปฐมวัยหรือวัยก่อนเรียนนั้นจัดเป็นกลุ่มที่ได้รับความสนใจในแผนพัฒนานี้เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากพัฒนาการของเด็กในช่วงนี้มีผลต่อการพัฒนาชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อทุกคนในสังคมในระยะยาว นั่นคือการระดมทุนทรัพยากรทางปัญญาและทรัพย์สินทางวัสดุของประชากร เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาและพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ โดยทำให้เด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การพัฒนาทักษะทางการเรียนรู้และทักษะทางชีวิต เพื่อให้เกิดบุคลิกภาพที่แข็งแกร่งและมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งนี้การพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนในแผนพัฒนานี้ นอกจากจะให้การศึกษามีคุณภาพแล้ว ยังมีการสนับสนุนในด้านอื่น ๆ เช่น การส่งเสริมการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน การสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างสรรค์และสนุกสนานที่ส่งเสริมพัฒนาการต่าง ๆ ของเด็ก และการสนับสนุนผู้ประกอบการในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในบ้าน นอกจากนี้ยังควรมีการร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อให้การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นเรื่องร่วมมือของทุกคนในสังคม โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย เพื่อให้เด็กปฐมวัยทุกคนต้องได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน อย่างมีคุณภาพ ตามศักยภาพ ตามวัยและต่อเนื่อง ซึ่งต้องจัดให้เป็นระบบและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยบูรณาการชัดเจนระหว่างหน่วยงานราชการและที่ไม่ใช่ราชการ ระหว่างวิชาชีพที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเด็กปฐมวัย และระหว่างระดับต่างๆ ของการบริหารราชการแผ่นดินจากระดับชาติ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยรัฐและทุกภาคส่วนต้องร่วมกันระดมทรัพยากรให้เพียงพอแก่การพัฒนาเด็กปฐมวัย

2) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579

ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคน ทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาในระยะ 20 ปี โดยเป้าหมายหนึ่งคือ ประชากรทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานอย่างทั่วถึง (Access) ส่วนเป้าหมายย่อยส่วนที่เกี่ยวข้องคือเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการสมวัย ประชากรทุกคนมีโอกาสได้รับบริการทางการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าที่มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยแนวทางการพัฒนาส่งเสริมให้เด็กเล็ก (0 - 2 ปี) ได้รับการดูแลและพัฒนาที่สมวัยรอบด้านอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง มีการปรับระบบการบริหารจัดการการดูแลและพัฒนาเด็กเล็ก (0 - 2 ปี) และการศึกษาปฐมวัย (3 - 5 ปี) ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งพัฒนาหลักสูตรและคู่มือการเตรียมความพร้อมบิฑามารดา และการ

เลี้ยงดูและพัฒนาเด็กเล็กให้มีพัฒนาการตามวัย และพัฒนาหลักสูตรการศึกษาระดับปฐมวัย สมรรถนะเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับมาตรฐานอาเซียนและระดับสากล เพื่อการพัฒนาคุณภาพและ พัฒนาการรอบด้านสมวัยของเด็กปฐมวัย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่านโยบายการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยในประเทศไทย เป้าหมายสำคัญคือมุ่งให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ และสอดคล้องกับแผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพ คนทุกช่วงวัยและการสร้าง สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เด็กทุกคนมีการพัฒนารอบด้านตามวัยอย่างมีคุณภาพ และ ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ นโยบายการศึกษาและการ ดูแลเด็กปฐมวัยในประเทศไทยให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาให้เกิดผล โดยให้สามารถ เริ่มดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อให้เด็กเล็กได้รับการ พัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้สมกับวัยโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ยังเน้นให้มีกลไกและระบบการผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครูให้เป็นผู้มีจิตวิญญาณของ ความเป็นครู มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความสามารถและ ประสิทธิภาพในการสอน ตลอดจนปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถ เรียนได้ตามความถนัดและปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดยสอดคล้องกันทั้งในระดับชาติ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน

ทฤษฎีที่อธิบายถึงพัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับเด็กวัยก่อนเรียนที่สำคัญ (พรทิพย์ ศิริบุรณพัฒนา , 2556; ฉันทิกา จันทร์เปี้ย, 2558; Hockenberry, Wilson, & Rodger, 2017) มีดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Sigmund Freud's Psychosexual Stages of Development)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ เป็นนักจิตวิทยาที่สร้างทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีทางด้านการพัฒนา Psychosexual โดยมีความเชื่อว่า 5 ปีแรกของชีวิตมีความสำคัญมาก เป็นระยะวิกฤติของพัฒนาการของชีวิต บุคลิกภาพของผู้ใหญ่มักจะเป็นผลรวมของ 5 ปีแรก ทั้งนี้ บุคลิกภาพของผู้ใหญ่ที่แตกต่างกันนั้นเป็นผลจากประสบการณ์ที่ต่างกันของแต่ละคนเมื่ออยู่ในวัยเด็ก และขึ้นอยู่กับว่าเด็กแต่ละคนแก้ปัญหาความขัดแย้งของแต่ละวัยอย่างไร ซึ่งฟรอยด์ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีผลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. วุฒิภาวะ ซึ่งหมายถึงขั้นพัฒนาการตามวัย
2. ความคับข้องใจที่เกิดจากความสมหวังหรือไม่สมหวัง เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ภายนอกหรือเนื่องมาจากความขัดแย้งภายใน

3. ความไม่พร้อมของตนเอง ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านเชาวน์ปัญญาและการขาดประสบการณ์

4. ความวิตกกังวล เนื่องมาจากความกลัว หรือความไม่กล้าของตนเอง

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีของพรอยด์เป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลมากทั้งทางตรงและทางอ้อมสามารถนำหลักการต่างๆไปใช้ในการพัฒนาทางบุคลิกภาพ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการอธิบายเรื่องบุคลิกภาพของเด็กและเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมพัฒนาการวัยเด็กวัยก่อนเรียนสำหรับผู้สูงอายุในการวิจัยครั้งนี้ และควรชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมให้มีลักษณะบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ต่อไป

2.2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน (Erik Erikson's Psychosocial Stages)

อีริก อีริกสัน เป็นนักจิตวิทยาวิเคราะห์ที่อธิบายเรื่องการพัฒนาของบุคคล โดยมีความเชื่อว่าจิตใจของบุคคลต้องมีการพัฒนาเป็นระยะ แต่จิตใจของบุคคลมิได้พัฒนาจากความเจริญทางเพศแต่พัฒนาจากการหล่อหลอมของสิ่งแวดล้อมทางสังคม เมื่อช่วงอายุผ่านไปความต้องการทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางสังคมจะเปลี่ยนไป ชีวิตในแต่ละวัยเป็นเครื่องทดสอบความสามารถของบุคคล ถ้าผ่านสำเร็จก็จะพบกับประสบการณ์ที่ดี แต่ถ้าล้มเหลวก็จะเป็นอีกลักษณะที่ตรงกันข้าม ทั้งนี้ร่องรอยจากประสบการณ์ในอดีตจะเป็นเสมือนแผลเป็นในชีวิต ซึ่งอาจจะเป็นแผลแห่งความสุขหรือความทุกข์ก็ได้ อีริกสันใช้คำว่า “Sense of” นำหน้าพัฒนาการในแต่ละขั้น เพราะเขาคิดว่าในแต่ละขั้นนั้นจะเป็นการทิ้งความรู้สึกเอาไว้ให้บุคคลทั้งสิ้น

ขั้นพัฒนาการของอีริกสัน มีทั้งหมด 5 ขั้น ที่เกี่ยวข้องกับเด็กตั้งแต่ช่วงวัยแรกเกิดจนถึงวัยรุ่น ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอเสนอเฉพาะขั้นที่เกี่ยวข้องกับเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งเป็นขั้นสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กับความรู้สึกผิด (Sense of Initiative Versus Guilt) โดยขั้นนี้เป็นช่วงที่เด็กเริ่มออกจากบ้านไปสู่สิ่งแวดล้อมใกล้บ้านเด็ก ซึ่งจะได้เริ่มพบกับเพื่อนเล่นข้างบ้าน พบกับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆซึ่งก่อให้เกิดการแก้ปัญหาใหม่ๆ แก่เด็กเช่นกัน การได้พบปัญหามากขึ้นจะทำให้เด็กสามารถสร้างสรรค์วิธีแก้ปัญหาใหม่ๆขึ้นมาได้ ถ้าสิ่งแวดล้อมได้อนุญาตให้เด็กได้ทดลองทำผิดบ้างหรือถูกบ้าง ได้เรียนรู้จากข้อบกพร่องของตนเอง โดยไม่ถือเป็นเรื่องเสียหายร้ายแรง และไม่สร้างความรู้สึกว่าการทำผิดนั้นเป็นสิ่งเลวร้าย เด็กจะเกิดความรู้สึกที่ดีในการแก้ปัญหา มีความสนุกสนานที่ผจญต่อสู้กับปัญหาต่างๆ แต่ถ้าบิดามารดาหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมไม่อนุญาตให้แม้แต่การกระทำผิดโดยไม่ถือว่าการกระทำผิดนั้นเป็นการเรียนรู้ จะมีผลต่อการสร้างความรู้สึกให้เด็กเห็นว่า การกระทำผิดนั้นเป็นเรื่องน่าอับอายเสียหายร้ายแรง เด็กก็จะสร้างความรู้สึกผิด (guilt feeling) ขึ้นมาและทำให้เด็กรู้สึกเสียใจเมื่อทำพลาดไป หรืออีกลักษณะหนึ่งคือไม่กล้าทำอะไรเพราะกลัวผิด ซึ่งแท้จริงแล้วการทำผิดนั้นเป็นเพียงการเริ่มต้นของการทำถูก เราไม่ควรเกิดความรู้สึกผิดมากมายเมื่อต้องทำผิด หากแต่เราคิดว่าเราควร

จัดการอย่างไรต่อความล้มเหลวในครั้งก่อน เพื่อให้ถูกต้องในครั้งต่อไปมากกว่า ถ้าเด็กได้รับการให้กำลังใจจากสิ่งแวดล้อมเด็กจะรู้สึกสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา แต่ถ้าเด็กได้รับการเยาะเย้ยถากถางจากการทำผิดนั้นจะก่อให้เกิดความรู้สึกผิดตลอดเวลา

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสันเน้นความสำคัญ คือ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลและการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการพัฒนาแต่ละช่วงวัยให้มีบุคลิกภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ ซึ่งผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ความเข้าใจตามหลักจิตวิทยาของเด็กวัยก่อนเรียนนี้ เพื่อสามารถเข้าใจเด็กวัยนี้และสามารถส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตสังคมของเด็กวัยก่อนเรียนได้

2.2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Jean Piaget's Stages of Cognitive Development)

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาหรือพัฒนาการด้านการรู้คิดของ ฌอง เพียเจต์ ได้กำหนดหลักของการพัฒนาไว้ 3 ข้อ (Piaget, 1969) ดังนี้

1. พัฒนาการของเด็กเป็นไปตามระดับวุฒิภาวะ (maturation) เป็นกระบวนการที่แน่นอน นั่นคือ พัฒนาการวัยหลัง อาจทำนายได้จากลักษณะของวัยตอนต้น
2. พัฒนาการของเด็กเป็นไปตามการสะสมการเรียนรู้ (learning) ที่ได้จากประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมและการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของเขา
3. พัฒนาการของเด็กเกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างทฤษฎีวุฒิภาวะ (Maturation theory) และทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory)

นอกจากนี้ เพียเจต์ยังเชื่อว่าการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่แรกเกิด จะมีผลทำให้ระดับสติปัญญาของบุคคลนั้นพัฒนาอยู่ตลอดเวลา และเขามีแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลว่าเกี่ยวข้องกับกระบวนการพื้นฐาน 2 กระบวนการ ได้แก่

1. การจัดระบบโครงสร้างความรู้ (organization) เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้รวบรวมจัดระบบเรียงเรียงประสบการณ์ ตลอดจนความคิดของตนเองอย่างอัตโนมัติและต่อเนื่องเป็นขั้นตอน
2. การปรับขยายโครงสร้างความรู้ (adaptation) เป็นกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วยซึ่งเขาเชื่อว่าการปรับตัวของบุคคลประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

2.1 การซึมซับประสบการณ์ (assimilation) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและตีความข้อมูลที่ได้รับรู้ใหม่ สอดคล้องกับโครงสร้างความรู้เดิมของตนเอง

2.2 การปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (accommodation) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและปรับโครงสร้างความรู้เดิมของตนเองให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับรู้ใหม่ ซึ่งขัดแย้งกับความรู้เดิมนั้น

กระบวนการซึมซาบประสบการณ์และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา มักเกิดขึ้นพร้อมกัน เป็นส่วนมาก มีบางครั้งที่คุณซึมซาบประสบการณ์แต่ไม่มีการปรับโครงสร้าง แต่เมื่อเกิดการปรับโครงสร้างทางสติปัญญาเมื่อใด จะเกิดการซึมซาบประสบการณ์ขึ้นก่อนเสมอ กระบวนการทั้งสอง นำมาซึ่งความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

ทั้งนี้ในด้านการเรียนรู้ของบุคคลตามแนวคิดของเพียเจต์ มีความหมายว่าการที่บุคคลมีพัฒนาการทางสติปัญญาช้าเร็ว แตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 อย่าง ได้แก่

1. วุฒิภาวะ (maturation) เพียเจต์เชื่อว่าการมีพัฒนาการทางร่างกาย อวัยวะรับสัมผัส และระบบประสาทที่มีความพร้อม มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล

2. ประสบการณ์ (experience) เพียเจต์เชื่อว่าการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้เกิดการสั่งสมของประสบการณ์ในบุคคลนั้นๆ โดยเพียเจต์ได้แบ่งประสบการณ์ของบุคคลออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประสบการณ์ที่เนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (physical environment) และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการคิดหาเหตุผลทางคณิตศาสตร์ (logical-mathematical environment)

3. การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (social transmission) เป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้รับและเรียนรู้เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมด้านบุคคล ประเพณีและวัฒนธรรม ฯลฯ เพียเจต์เชื่อว่าประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลแต่ละคนได้รับ จะส่งผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น

4. กระบวนการพัฒนาสมดุล (equilibration) เป็นกลไกในการปรับโครงสร้างความรู้ของบุคคลให้อยู่ในภาวะสมดุล เมื่อบุคคลเกิดความขัดแย้งทางความคิด บุคคลจะพยายามลดความขัดแย้งดังกล่าวโดยหาเหตุผลให้กับความคิดที่ขัดแย้งกันหรือหาข้อมูลเพิ่มเติม กระบวนการพัฒนาสมดุลจึงเป็นกระบวนการกำกับตนเอง (self-regulation) ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างโครงสร้างความรู้เดิมกับข้อมูลที่รับรู้ใหม่

ทั้งนี้เด็กวัยก่อนเรียนที่มี อายุ 2-4 ปี เด็กจะเริ่มมีความสามารถในการใช้ภาษาและเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ แต่เป็นการใช้ภาษาที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เด็กจะเห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆ เฉพาะที่เกี่ยวกับตัวเอง ยังไม่เข้าใจความหมายของความคิดรวบยอด เด็กจะเข้าใจเพียงแต่สิ่งที่เขาเห็นและการรับรู้ แก้อปัญหาโดยใช้เหตุผลยังไม่ได้ แต่จะใช้เหตุผลจากการรับรู้เป็นสำคัญ ต่อมาเมื่ออายุ 4-7 ปี เด็กวัยนี้จะมามีปฏิริยาต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รู้จักใช้ภาษา แสดงความคิด เริ่มรู้จักแยกประเภท

จากแนวคิดดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการซึ่งเกิดขึ้นภายในตัวของบุคคล ดังนั้น เมื่อบุคคลในงานวิจัยครั้งนี้หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นสิ่งแวดล้อมให้เด็กวัยก่อนเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ โดยสามารถพัฒนากระบวนการ

ทางปัญญาและความคิดของบุคคล เกิดจากประสบการณ์ใหม่กับความรู้เดิมที่มีอยู่ โดยประสบการณ์หรือความรู้เดิมของเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดและหาเหตุผลให้กับความคิดที่ขัดแย้งกันนั้น จนเกิดกระบวนการพัฒนาสมดุลงซึ่งมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญา ทฤษฎีด้านสติปัญญาของเพียเจต์ ช่วยให้เข้าใจกระบวนการคิดของเด็ก ซึ่งเป็นกลไกการคิดที่มีความต่อเนื่องและเป็นขั้นตอน ไม่สามารถข้ามขั้นได้ แต่อัตราของพัฒนาการอาจมีความแตกต่างกันในสิ่งแวดล้อมที่เท่ากัน ทฤษฎีนี้จึงมีความสำคัญมากในการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในการเรียนรู้ของเด็กวัยก่อนเรียนสำหรับผู้สูงอายุเพื่อสามารถส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาและภาษาให้กับเด็กได้

2.2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางวัฒนธรรมเชิงสังคมของไวทสกี (Vygotsky's Social Development Theory)

ไวทสกีเชื่อว่าองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของบุคคลคือการสร้างสื่อกลาง (mediation) และการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ บุคคลสามารถสร้างกระบวนการจำสิ่งที่ตนเองรับรู้ได้ โดยใช้สัญลักษณ์หรือเครื่องหมายที่เป็นข้อตกลงทางสังคมและถูกถ่ายทอดมาทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา กิริยาท่าทาง สัญลักษณ์ ทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น เป็นสื่อกลาง (mediator) ให้ระลึกถึงสิ่งนั้นๆ ได้ ซึ่งความจำของบุคคลนี้จะมีผลโดยตรงต่อความรู้สึกและกระบวนการคิดของเขาเมื่อรับรู้สิ่งเร้าใหม่ นอกจากนี้ ไวทสกียังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมว่า ช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล การช่วยเหลือและชี้แนะจากผู้ที่มีความชำนาญมากกว่าจะทำให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาที่ไม่สามารถแก้ด้วยตนเองได้ ซึ่งประสบการณ์จากการแก้ปัญหาดังกล่าวจะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และสามารถแก้ปัญหานั้นได้โดยลำพังในเวลาต่อมา นอกจากนี้เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวและรับรู้สิ่งเร้า เขาจะเชื่อมโยงสิ่งที่รับรู้กับความรู้เดิมที่มีอยู่ พฤติกรรมของบุคคลจึงไม่ได้เกิดจากการรับรู้สิ่งเร้า แต่เกิดจากการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบของบุคคลนั้น การเรียนรู้ตามแนวคิดนี้จึงเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยอาศัยสื่อกลางทางสังคมและวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Vygotsky, 1978)

กล่าวโดยสรุป การศึกษาทฤษฎีของเพียเจต์และไวทสกีพบว่าทั้ง 2 ท่าน มีมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้แตกต่างกัน กล่าวคือ เพียเจต์อธิบายการเรียนรู้ในแง่ของกระบวนการซึ่งเกิดขึ้นภายในตัวของบุคคลว่า เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแล้วบุคคลจะเกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร การพัฒนากระบวนการทางปัญญาและความคิดของบุคคลเกิดขึ้นได้อย่างไร เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของประสบการณ์ใหม่กับความรู้เดิมที่มีอยู่ ขณะที่ไวทสกีมองการเรียนรู้ว่าเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม โดยอาศัยสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น การช่วยเหลือด้วยการชี้แนะ และการทำงานร่วมกับผู้ที่มีความชำนาญมากกว่า จะช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กได้ แต่ทั้ง

2 ท่านมีความเห็นที่คล้ายกันว่าประสบการณ์หรือความรู้เดิมของเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

ดังนั้นเมื่อผู้สูงอายุจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยก่อนเรียน จึงต้องคำนึงถึงความพร้อมและประสบการณ์เดิมของเด็กเป็นสำคัญ ทั้งนี้ประสบการณ์หรือความรู้เดิมของเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยอาจเป็นได้ทั้งสิ่งแวดล้อมกายภาพ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวบุคคลซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้หมายถึงผู้สูงอายุ จึงมีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กเป็นอย่างยิ่ง

2.2.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Moral development theory)

โคลเบอร์ก ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ในหลายประเทศที่มีวัฒนธรรมต่างกัน จริยธรรมในที่นี้เป็นเรื่องของความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง โดยเกิดจากกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา เนื่องจากพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลทางกระบวนการทางปัญญากับการเรียนรู้ทางสังคมโดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้การที่บุคคลใช้เหตุผลหนึ่งๆ ในการตัดสินใจเลือกกระทำต่อเหตุการณ์อย่างหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในจิตใจของบุคคลผู้นั้น ซึ่งการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งตามลำดับวุฒิภาวะทางจิตใจและสติปัญญาของบุคคลนั้น ดังนั้นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีนี้จะช่วยให้เราเข้าใจระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งของสาเหตุพฤติกรรมกระทำผิดตลอดจนการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่างๆ ความเข้าใจนี้จะช่วยในการวางแผนแก้ไข และพัฒนาทักษะต่างๆ ให้แก่เด็กได้ เพื่อช่วยลดการมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของเด็ก

พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในช่วงระดับ เริ่มมีจริยธรรม (Pre-conventional morality level) ซึ่งหมายถึง เด็กจะรับรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมที่ดีและไม่ดีจากผู้มีอำนาจเหนือตนเอง เช่น บิดามารดา ครูหรือเด็กที่โตกว่า และมักคำนึงถึงผลที่ตามมาว่าเป็นรางวัลหรือการถูกลงโทษในการตีความพฤติกรรมของตนเอง เช่น พฤติกรรมดี คือพฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัล ส่วนพฤติกรรมที่ไม่ดี คือพฤติกรรมที่แสดงแล้วถูกลงโทษ โดยพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับที่ 1 นี้จะแบ่งเป็น 2 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 การเชื่อฟัง และการถูกลงโทษ (Obedience and punishment) ในชั้นนี้เด็กใช้ผลที่ตามมาของการแสดงพฤติกรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า พฤติกรรมของตนเองถูกหรือผิด ถ้าเด็กถูกทำโทษจะเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นผิด ถ้าเด็กได้รับรางวัลหรือคำชม เขาจะเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนทำนั้นถูก และกระทำซ้ำอีกเพื่อให้ได้รับรางวัล ดังนั้นเด็กจะยอมทำตามคำสั่งของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า

ตนเองโดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อให้ตนเองถูกลงโทษ ถือว่าเป็นการแสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (Individualism and exchange) ในขั้นนี้ใช้หลักการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน บุคคลเลือกทำตามความพอใจของตนเอง โดยให้ความสำคัญต่อการได้รับรางวัลตอบแทน รางวัลอาจจะเป็นวัตถุหรือเป็นการตอบแทนทางกาย วาจาและใจ โดยในขั้นนี้ยังไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม แต่ทว่าเด็กจะสนใจทำตามข้อบังคับ เพื่อประโยชน์ หรือความพอใจของตนเอง หรือเพราะอยากได้ของตอบแทน ทั้งนี้บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้ยังไม่มีความคิดเห็นนอกเหนือใจต่อผู้อื่น หรือมีความยุติธรรม ดังนั้นพฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้จึงทำเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่มักเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์กพบว่า เด็กวัยก่อนเรียนจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านความคิดเป็นเหตุเป็นผล ทำให้เห็นว่าเด็กวัยก่อนเรียนมีการตอบสนองข้อขัดแย้งในเรื่องจริยธรรมแตกต่างจากเด็กโต และนำไปสู่การวางแผนในการส่งเสริมพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยก่อนเรียนต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็กของนักทฤษฎีทุกท่าน พบว่ามีหลายปัจจัยที่สามารถช่วยกระตุ้นหรือยับยั้งการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย ซึ่งการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่ติดันต้องเริ่มตั้งแต่ออยู่ในครรภ์มารดาและการเลี้ยงดูภายหลังเกิด รวมถึงการได้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัวเด็กจากการจัดกิจกรรมการเล่นต่างๆ เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์การเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญ โดยอาศัยสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น การช่วยเหลือด้วยการชี้แนะ และการทำงานร่วมกับผู้ที่มีความชำนาญมากกว่า จะช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กได้ โดยกล่าวว่าประสบการณ์หรือความรู้เดิมของเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ซึ่งประสบการณ์หรือความรู้เดิมของเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นหากมีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์และมีกิจกรรมต่างๆร่วมกับเด็กปฐมวัยมากยิ่งขึ้น จะสามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการได้ประโยชน์ของทั้งผู้สูงอายุและเด็กจากการเรียนรู้ของคนต่างรุ่น ในศูนย์ดูแลเด็กวัยก่อนเรียนและศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในประเทศไอร์แลนด์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้แก่เด็กและผู้สูงอายุ ตลอดจนยังช่วยเพิ่มเครือข่ายในชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ด้วยรูปแบบของแนวคิดการจัดกิจกรรมการเล่นเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการ โดยขณะที่เด็กเล่นนั้นเด็กจะสามารถเกิดการเรียนรู้ ร่วมกับมีการฝึกการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็ก มีการประสานสัมพันธ์สิ่งที่มีมองเห็นกับความคิด

และกิจกรรมที่กระทำ มีการเพิ่มการบังคับร่างกายของตนเองเพื่อให้สัมพันธ์กับกิจกรรมการเล่น ซึ่งอารมณ์ที่เกิดจากความขัดแย้งจากการเล่นจะสามารถฝึกให้เด็กได้เรียนรู้ ตลอดจนช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กวัยก่อนเรียนได้

2.3 พัฒนาการและการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน

2.3.1 ลักษณะและธรรมชาติของเด็กวัยก่อนเรียน

เด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งมีอายุ 3-6 ปี จะมีความกระตือรือร้น สดใส ร่าเริง มีพลัง คล่องแคล่ว ว่องไว ริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นตัวของตัวเอง เริ่มเข้าสู่สังคม รู้สึกเป็นอิสระในตนเองและยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เริ่มรู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก พร้อมทั้งมีความอยากรู้อยากเห็น มีความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับอวัยวะเพศของตนเองและผู้อื่น ถ้าเด็กมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงเพียงพอก็จะทำให้เด็กรู้หน้าที่ที่เหมาะสมกับเพศตนเองต่อไป อยากรักและผูกพันกับบิดามารดาที่เป็นเพศตรงกันข้ามกับตนเอง เป็นระยะที่เด็กมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อม หากระยะนี้เด็กที่ได้รับการสนับสนุนในความสามารถของตนเอง เด็กจะเริ่มพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มักใช้คำถามว่า “ทำไม” หรือ “อะไร” อยู่ตลอดเวลา และเป็นระยะของการทำเลียนแบบผู้ใหญ่ อยากรู้อยากลองทำสิ่งต่างๆ ด้วยความคิดของตนเองและมักมีจินตนาการที่สูง มักจะคิดเป็นเรื่องจริงจังไปหมด ดังนั้นการหลอกลวงเด็กและการขู่เด็กในเรื่องต่างๆ ในระยะนี้ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่งเพราะเด็กจะพัฒนาเป็นความหวาดกลัว ความรู้สึกผิดหวังและไม่กล้าทำอะไร ซึ่งจะทำให้ได้แต่สิ่งที่ผู้ใหญ่บอกเพียงเท่านั้น ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อพัฒนาการด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก นอกจากนี้ระยะนี้เด็กจะมีความสัมพันธ์กับครอบครัว พี่น้องและสมาชิกในครอบครัว รู้จักที่จะเล่นหรือแย่งของเล่นกัน เด็กจะมีเหตุผลซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ของเด็กซึ่งมักจะรับรู้เพียงสิ่งภายนอกเท่านั้น เช่น ถ้าให้เด็กดูไม้จิ้มฟันและดินสอที่มีจำนวนเท่ากัน เด็กจะบอกว่าดินสอมีจำนวนมากกว่า เพราะมีเนื้อที่มากกว่า เป็นต้น เด็กวัยนี้จะชอบสำรวจทดลองและอยากรู้อยากเห็น สามารถจัดกลุ่มวัตถุเข้าเป็นหมวดหมู่ได้ เช่น กลุ่มดอกไม้สีแดง ดอกไม้สีขาว เป็นต้น เริ่มมองเห็นและเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ มีความสัมพันธ์ทางสังคมมากขึ้น สามารถใช้ภาษาเป็นสื่อได้มากขึ้น (มาลี วิทยารัตน์ และพัชรี ใจการุณ, 2556; ยุวดี พงษ์สาระนันท์กุล, 2558)

2.3.2 พัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน

พัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน อายุ 3-6 ปี จะมุ่งเน้นความสำคัญที่พัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว ด้านจิตใจและสังคม ตลอดจนด้านภาษา สามารถสรุปได้ตามตารางที่ 1 (มาลี วิทยารัตน์ และพัชรี ใจการุณ, 2556; ยุวดี พงษ์สาระนันท์กุล, 2558; Ricci, Kyla, & Carman, 2017; Wheeler, 2017) ดังนี้

พัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน อายุ 3-4 ปี มีดังนี้

ด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่

- วิ่งได้คล่อง
- เขย่งเท้าเดินได้
- กระโดดขาเดียวได้
- สามารถยืนขาเดียวได้
- ขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้
- ถีบจักรยาน 3 ล้อได้

ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก

- ร้อยวัสดุตามแบบ
- ตัดกระดาษตามเส้นตรงได้
- เขียนตามอักษรง่ายๆ
- วาดรูปคนได้แต่ยังไม่สมบูรณ์

ด้านอารมณ์ จิตใจและสังคม

- ชอบเลียนแบบ
- อารมณ์อยากรู้ อยากเห็น มักซักถามเก่งเกือบตลอดเวลา
- ชอบการเล่นสมมุติ (imagination play)
- รับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น
- รู้ว่าอะไรควรไม่ควร
- รู้จักแบ่งปัน
- เรียนรู้การปรับตัวให้เหมาะสมกับบทบาทของตน
- ตระหนักในความแตกต่างระหว่างเพศ (sexual role and sexual identity)

ด้านภาษา

- ใช้คำว่า “สวัสดี” “ขอบคุณ”
- “ขอโทษ”
- เข้าใจคำเกี่ยวกับความรู้สึกได้บ้าง
- บอกชื่อนามสกุลได้
- รู้ว่าตัวเองเพศหญิงหรือชาย
- ชอบถาม อะไร ทำไม เมื่อไร
- ใช้ประโยคยาว 5-6 คำได้
- รู้จักคำต่างๆ ที่อยู่รอบตัว
- บอกสีได้ 3-4 สี

- เข้าใจคำบุพบท ได้แก่ นอก-ใน, บน-ล่าง
- สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้เข้าใจประมาณร้อยละ 80

พัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน อายุ 5-6 ปี มีดังนี้
ด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่

- กระโดดได้ไกล 2-3 ฟุต
- ก้มลงแตะปลายเท้าได้โดยไม่ต้องงอเข่า
- เริ่มหัดขี่จักรยาน 2 ล้อได้
- เคลื่อนไหวตามจังหวะเพลง

ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก

- จับดินสอได้
- วาดรูปวงกลม กากบาท สีเหลี่ยมได้
- เขียนอักษรตามแบบ
- ใช้กรรไกรตัดกระดาษได้

ด้านอารมณ์ จิตใจและสังคม

- มักกลัวในสิ่งที่จินตนาการไปเอง
- เป็นผู้ให้และผู้รับที่ดี
- ยอมรับการลงโทษที่มีเหตุผล
- ตัดสินใจได้เอง
- ส่วนใหญ่ช่วยเหลือตนเองในเรื่องกิจวัตรประจำวัน
- ผู้เชื่อรองเท้าได้
- มีอารมณ์โกรธและอารมณ์อิจฉาเกิดขึ้นบ่อยครั้ง
- รู้สึกสนุกสนาน เมื่อประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม

ด้านภาษา

- บอกที่อยู่ชื่อสกุล อายุได้
- จำเรื่องที่ชอบได้
- ชอบร้องเพลง จำเนื้อเพลงได้
- นับเลข 1-30 ได้
- สร้างประโยคด้วยคำ 6-8 คำได้
- บอกเหตุผลในการกระทำของตนได้

2.3.3 ลักษณะและประเภทของจัดกิจกรรมการเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ประเภทของการจัดกิจกรรมการเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน สามารถจำแนกรูปแบบตามลักษณะของการเล่นแบบมีสังคมและการเล่นคนเดียวได้ 5 รูปแบบ (มาลี วิทยารัตน์ และพัชรี ใจการุณ, 2556; Franklin & Prows, 2017) ดังนี้

1. Onlooker play เด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่เฝ้าดูผู้อื่นเล่น ขณะเฝ้าดูผู้อื่นจะตั้งคำถามและให้ข้อเสนอแนะแต่ไม่เข้าไปเล่นด้วย เด็กกลุ่มนี้จะสังเกตการเล่นของเพื่อนโดยเฉพาะ มากกว่าจะให้ความสนใจกับสิ่งอื่นๆ ที่น่าตื่นเต้นที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน

2. Solitary play เด็กจะเล่นตามลำพังโดยใช้ของเล่นที่ต่างไปจากเพื่อนๆ ที่เล่นใกล้ๆ กัน และไม่มีพฤติกรรมที่แสดงว่าต้องการเล่นด้วย

3. Parallel play เด็กเล่นอย่างมีอิสระท่ามกลางเพื่อนๆ เล่นด้วยของเล่นแบบเดียวกัน หรือคล้ายกับของเพื่อน เป็นการเล่นใกล้ๆ กันมากกว่าเล่นด้วยกัน การเล่นแบบนี้ไม่ได้มีความพยายามในการชักจูงเด็กอื่นมาเล่นร่วมกัน

4. Associative play เด็กจะเล่นกับเพื่อนๆ มีการพูดคุยซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการเล่น มีการยืมของเล่นกัน มีการเล่นตามกันและมีความพยายามที่จะควบคุมการเล่นของเพื่อนในกลุ่มเด็กทั้งหมด จะเล่นคล้าย กันแต่ไม่เหมือนกัน การเล่นไม่มีเป้าหมาย เด็กแต่ละคนจะแสดงพฤติกรรมเหมือนต้องการหรือสนใจที่จะเล่นกับคนอื่นๆ มากกว่าเล่นคนเดียว

5. Cooperative play เด็กจะเล่นอยู่ในกลุ่ม โดยมีจุดประสงค์บางประการเพื่อทำบางสิ่งบางอย่าง การเล่นเกมง่ายๆ หรือเล่นละครในสถานการณ์ง่ายๆ จะมีเด็ก 1 หรือ 2 คนควบคุมการแสดงของเพื่อนๆ มีการแบ่งหน้าที่และบทบาทที่ต่างกัน มีการส่งเสริมความพยายามของเพื่อนๆ

นอกจากนี้ ยังสามารถแบ่งประเภทของการเล่นตามลักษณะพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive play) ของเด็กในการคิดที่ซับซ้อนและมีโครงสร้างมากขึ้นไปตามอายุของเด็ก โดยแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. Functional play (sensorimotor play) ลักษณะเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายแบบง่าย ไม่มีวัตถุประสงค์ใดๆ เช่น การกลิ้งลูกบอล หรือการผลักคันสีของ เป็นต้น

2. Constructive play ลักษณะใช้มือเล่นโดยใช้วัตถุประสงค์เพื่อสร้างหรือคิดสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่าง

3. Dramatic play (imaginative play) เป็นการเล่นโดยสมมติสถานการณ์ตามจินตนาการ เพื่อสนองตอบความต้องการหรือความพึงพอใจตามลักษณะบุคลิกภาพของเด็ก โดยเด็กจะแสวงหาเป็นบุคคลบางคน เช่น แพทย์ พยาบาล แบทแมน เป็นต้น

4. Games with rules ลักษณะมีกิจกรรมใดๆ ที่มีกฎเกณฑ์ มีโครงสร้างและมีเป้าหมายชัดเจน เช่น เพื่อการแข่งขัน เป็นต้น ได้แก่ เกมต่างๆ ซึ่งต้องยอมรับเกี่ยวกับกฎข้อตกลงกันไว้ก่อน และมีการปรับปรุงให้เหมาะสม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการในเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กวัยก่อนเรียนที่เป็นรากฐานที่สำคัญของวัยอื่นๆ และเป็นช่วงวัยที่สมองเจริญเติบโตมากที่สุด เด็กจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี นำมาสู่การมีพัฒนาการที่สมวัยในทุกๆ ด้าน ดังนั้นกิจกรรมการเล่นที่ดีควรเป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลาย นอกจากสามารถส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตแล้ว ยังสามารถตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็กได้ ดังนั้นการส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็กจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ซึ่งถือเป็นนโยบายหลักในการพัฒนาคุณภาพประชากรของประเทศ แต่ในปัจจุบันถือเป็นปัญหาวิกฤตของเด็กปฐมวัยในประเทศไทยซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของวัยอื่นๆ ที่อาจเกิดปัญหาตามมาได้ เนื่องจากการสำรวจสถานการณ์พัฒนาการเด็กปฐมวัยของประเทศไทยตามที่ได้นำเสนอไปแล้ว ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาเด็กให้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยถือเป็นหน้าที่สำคัญของทุกฝ่ายที่ทำหน้าที่ในการดูแลเด็ก ที่จะต้องตระหนักถึงบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กครบองค์รวม

2.4 บทบาทและหน้าที่ของบุคลากร กระทรวงและหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการวัยก่อนเรียน

กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ดำเนินการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการดำเนินการที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้ (กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560)

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ดำเนินงานตามนโยบายของรัฐเพื่อส่งเสริมให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในช่วงวัยอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการส่งเสริมการ พัฒนาเด็กปฐมวัยระดับจังหวัด และคณะอนุกรรมการส่งเสริมการ พัฒนาเด็กปฐมวัยกรุงเทพมหานคร ภายใต้คณะกรรมการส่งเสริมการ พัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ เพื่อรับผิดชอบงานด้านเด็กปฐมวัย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาเด็กปฐมวัย ในระดับจังหวัดให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และสามารถ ประสานการทำงานร่วมกับส่วนกลางแบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเชื่อมโยงการทำงานจากระดับนโยบายสู่ภูมิภาคได้อย่างเป็นระบบ ตลอดจนการกำกับติดตามที่มีประสิทธิภาพ

2) กระทรวงสาธารณสุข

เป็นหน่วยงานที่ดูแลส่งเสริมสุขภาพประชากรทุกช่วงวัย เริ่มตั้งแต่ทารก

อยู่ในครรภ์ ช่วงปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น วัยทำงาน และวัยสูงอายุ ต่อเนื่องตลอดชีวิต และเป็นหน่วยงานที่เข้าถึงบิดามารดาและเด็ก นับตั้งแต่การบริการให้ข้อมูลความรู้ก่อนแต่งงาน การเตรียมตัวเป็นบิดามารดา การดูแลมารดาที่ตั้งครรภ์ ตลอดจนครอบครัวที่มีบุตรในช่วงปฐมวัย มีการดำเนินงานแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย เช่น การคัดกรองเด็กอายุ 9 เดือน 18 เดือน 30 เดือน และ 42 เดือน โดยใช้คู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM)) แล้วให้การดูแล ส่งเสริม กระตุ้นเด็กที่สงสัยว่าพัฒนาการล่าช้า หรือมีพัฒนาการล่าช้าหน่วยงานในสังกัดที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นต้น

3) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

มีการจัดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนมาก นับเป็นหน่วยงานสำคัญที่ดูแลการจัดการศึกษาปฐมวัยของประเทศ ทั้งนี้ ในปีการศึกษา 2559 มีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- การจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กปฐมวัย อายุ 2 - 5 ปี ในรูปแบบศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในความรับผิดชอบทั้งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งเองและรับถ่ายโอนจากส่วนราชการอื่น จำนวนทั้งสิ้น 19,429 ศูนย์ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

- การจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุ 4-6 ปี ในรูปแบบโรงเรียนอนุบาล ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาล มีจำนวนนักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบ จำนวน 161,231 คน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) นอกจากนี้ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นมีการจัดทำมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อยกระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีมาตรฐานและมีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยกำหนดมาตรฐานออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและ ความปลอดภัย ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน และด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมถึงการจัดทำมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพื้นฐาน) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 12 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ และมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 23 มาตรฐาน 94 ตัวบ่งชี้ เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา รวมถึงเป็นการยกระดับจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ

4) กระทรวงศึกษาธิการ

มีหน่วยงานที่จัดการศึกษาและดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) โดย สพฐ. ได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 เพื่อให้สถานศึกษาและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกสังกัดนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบท และจัดการศึกษาระดับปฐมวัยหลักสูตร 3 ปี (อนุบาล 3 - 5 ปี) ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน 897,563 คน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียนมีการดำเนินงานทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานของแต่ละกระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ มีการดำเนินการตามภารกิจหน้าที่รับผิดชอบของตนซึ่งไม่เพียงแต่การดำเนินงานโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น แต่การดำเนินงานต้องเป็นไปลักษณะของการบูรณาการระหว่างกระทรวงที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อผลักดันขับเคลื่อนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเห็นผลเป็นรูปธรรมมากที่สุด ดังนั้นหากผู้สูงอายุที่มีศักยภาพได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจาก ครอบครัว ชุมชน และภาคีเครือข่ายทั้งภายในและนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องในการการสร้างเสริมศักยภาพเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยสามารถปฏิบัติตามบทบาทที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการวัยก่อนเรียน ร่วมกับองค์กรท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนแหล่งเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาของเด็กตลอดจนบุคลิกภาพของเด็กที่พึงประสงค์ เพื่อให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสมอันจะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจตลอดจนมีพัฒนาการโดยรวมที่สมวัย และเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตได้ต่อไป

2.5 สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในท้องถิ่น คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์พัฒนาความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาของเด็กปฐมวัยให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม และมีความพร้อมในการเข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้น สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น ทั้งนี้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2553) ให้ความหมายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหมายถึงสถานศึกษาที่ให้การอบรมเลี้ยงดู จัดประสบการณ์และส่งเสริมพัฒนาการ การเรียนรู้ให้เด็กเล็กมีความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ส่วนราชการต่างๆ ภายใต้องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นและที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นเอง ถือว่าเป็นสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 18 และมาตรา 4 แต่ก็ยังมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในด้านโครงสร้าง การบริหารงาน ได้แก่ ด้านบุคลากรด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากชุมชน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องรับผิดชอบ ภารกิจ การดำเนินการจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพและมาตรฐาน เพื่อให้สูงพัฒนาเด็กเล็กในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถานศึกษาแห่งแรกที่มีคุณภาพและมาตรฐาน สามารถให้บริการตอบสนองชุมชนด้านการจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยอายุ 2-5 ปีอย่างทั่วถึง และเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพตามอำนาจหน้าที่และเจตนารมณ์ของรัฐบาล

ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานที่มีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาเด็กตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดก็ตาม ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล หรือเมืองพัทยาที่ดี ล้วนแต่มีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสิ้น ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดตั้งและดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กพร้อมทั้งรับถ่ายโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งเดิมอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของส่วนราชการต่างๆ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในทุกๆด้าน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพและได้มาตรฐาน

ทั้งนี้เดิมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้ใช้มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมี 6 ด้านประกอบด้วย 1) ด้านบริหารจัดการ 1) ด้านบุคลากร 1) ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิชาการและกิจกรรมหลักสูตร ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และด้านการส่งเสริมเครือข่ายพัฒนา แต่ในปัจจุบันได้มีการประกาศใช้ “มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2561” ทั่วประเทศ ทั้งนี้ในอดีตที่ผ่านมายังพบปัญหาในการบริหารจัดการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นจำนวนมากซึ่งสอดคล้องกับผลลัพธ์ของพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริจรรยา เชื้อปิง (2558) ที่ได้ทำการวิจัยการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ของเทศบาลตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่างบประมาณไม่เพียงพอในการบริหารจัดการศูนย์ฯ ครูผู้ดูแลเด็กไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาอบรมในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง และขาดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชน และผลการศึกษาของ รัศมี ตูจันดา (2557) ที่ได้ศึกษาการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสิงห์บุรี พบว่าการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ควรมีการจัดทำแผนการศึกษา แผนการ ปฏิบัติงาน แผนงบประมาณเฉพาะส่วนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างเป็นรูปธรรม

ดังจะเห็นได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีนโยบายการดูแลคุณภาพและพัฒนาเด็กที่ชัดเจนและต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน แต่ผลลัพธ์ด้านสุขภาพและพัฒนาการเด็กยังไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร ตลอดจนถึงคงพบปัญหาการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้จากนโยบายการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 สู่การปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานต่อการบริหารจัดการการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ โดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น จากงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่าการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ล้วนเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรตระหนักถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมมือในการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุพัตรา นุตรักษ์ สมสิริ รุ่งอมรรัตน์ และอุ๋นเรือน แก้วพิณีจ (2555) ที่ได้ศึกษาผลของโปรแกรมพัฒนา EQ สำหรับเด็กวัยก่อนเรียน ในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนรังสิต กลุ่มตัวอย่างคือเด็กวัยก่อนเรียนที่มีอายุ 4-5 ปี ในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนรังสิตทั้งเพศชายและหญิง จำนวน 50 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 25 คนและกลุ่มควบคุม 25 คน ด้วยการจับคู่ให้มีลักษณะคล้ายคลึงกันกลุ่มควบคุมได้รับกิจกรรมตามปกติกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมฯจำนวน 30 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที รวมใช้เวลา 1 เดือนกิจกรรมแต่ละครั้งมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์สอดคล้องตามองค์ประกอบของ EQ คือ ด้านดี เก่ง และสุขซึ่งประกอบด้วยการรู้จักอารมณ์ การมีน้ำใจ และการรู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด ความกระตือรือร้น/สนใจใฝ่รู้ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง กล้าพูดกล้าบอก มีความพอใจ ความอบอุ่นใจ และความสนุกสนานร่าเริง ทั้งนี้กิจกรรมแต่ละครั้งจะมีการใช้การดูวัตถุหรือรูปภาพน่าสนใจ หุ่นมือ นิทานที่แสดงเป็นภาพเคลื่อนไหว เสียงดนตรี การแสดงตามบทบาท กิจกรรมศิลปะแทรกเข้าไปในกระบวนการจัดกิจกรรมทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมเด็กให้เกิดความสนใจในเรื่องที่จะเรียนรู้ การดึงความรู้หรือประสบการณ์เดิมของเด็กเกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียนรู้ออกมา การขยายความรู้ของเด็ก โดยนำเสนอเนื้อหาใหม่เพิ่มเติมจากสิ่งที่เด็กรู้มาก่อน การกระตุ้นให้เด็กโยงความรู้ หรือการประยุกต์แนวคิดที่สร้างใหม่ไปเชื่อมโยงกับสถานการณ์อื่นที่เกี่ยวข้องกันและสรุปทบทวนสาระความรู้ที่ได้รับ และสร้างคุณค่าของความรู้ เปรียบเทียบกับแนวคิดเดิมที่เด็กเคยมีผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนน EQ ของเด็กวัยก่อนเรียนในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมฯ หลังการทดลอง และระยะติดตามประเมินผล 1 เดือน สูงกว่าก่อนการทดลอง และค่าเฉลี่ยของคะแนนฯในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมฯ สูง

กว่ากลุ่มที่ได้รับกิจกรรมตามปกติ ทั้งนี้องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการโดยรวมของเด็ก มีดังนี้ 1) วัสดุอุปกรณ์มีความน่าสนใจ 2) การได้จับต้อง สัมผัสกระทำกับสื่อ วัสดุ เครื่องเล่น 3) เด็กมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจ 4) การให้เด็กมีโอกาสที่จะบอกเล่า รายงาน ถึงสิ่งที่ต้องการทำ และทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเพื่อน และผู้ดูแลเด็ก และ 5) การให้เด็กได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากพี่เลี้ยงเด็กหรือผู้ดูแลเด็ก โดยการใช้เทคนิคกระบวนการหลากหลายเพื่อสนับสนุนให้เด็กทำกิจกรรม

Sudha M. Srinivasan และ Anjana N. Bhat (2013) ได้ศึกษา พบว่ากิจกรรมดนตรีและการเคลื่อนไหว (music and movement) เป็นการส่งเสริมพัฒนาการที่ได้ผลดีสำหรับเด็กออทิสติก ด้วยเหตุผลที่ว่า การเรียนดนตรีอาจช่วยแก้ปัญหาเรื่องความสนใจร่วมกัน (joint attention) และการมีอารมณ์ร่วม (social reciprocity) การสื่อสารด้วยภาษาท่าทางและภาษาพูด (non-verbal and verbal communication) รวมทั้งสามารถช่วยด้านกล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหวตลอดจนปัญหาพฤติกรรมต่างๆ เช่น ลดความก้าวร้าว เป็นต้น นอกจากนี้เสียงดนตรีและกิจกรรมการเคลื่อนไหวจะช่วยให้เด็กสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดการรับรู้และแยกแยะเสียงสูงหรือต่ำที่หลากหลายได้ ทั้งนี้การจัดกิจกรรมที่มีดนตรีเป็นส่วนร่วมเป็นประสบการณ์ที่ไม่คุกคามหรือทำให้เกิดความกลัวที่เด็กออทิสติก จะเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย

กัญญา สงฆ์คลัง และ ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ (2554) ได้ศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าน้อย ยอดเยี่ยม ระดับประเทศ ซึ่งรายงานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและปัจจัยแห่งความสำเร็จขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศที่ 1 ศูนย์เด็กเล็กน่าน้อย ยอดเยี่ยม ระดับประเทศ จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ในปีพุทธศักราช 2552 กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และศึกษาจากเอกสารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า โดยการสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่มและสังเกต และวิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบ ข้อค้นพบกับเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาและปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ของศูนย์เด็กเล็กน่าน้อย ยอดเยี่ยม ระดับประเทศ จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข มีการดำเนินงานตามเกณฑ์ทุกประการและมีองค์ประกอบเด่น คือ 1) สร้างเครือข่ายผู้มีจิตอาสา สร้างความเป็นเจ้าของในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) สร้างและพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างเด็กของท้องถิ่นสู่หลักสูตรสถานศึกษา 3) พัฒนาบุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพ 4) ปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเหมาะสมในการพัฒนาการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ทำให้

ได้รับรางวัล ประกอบด้วย 1)ผู้นำมีสมรรถนะใน 4 ด้าน คือ ความคิด บริหารคน บริหารงานและเด่น การประสานงาน 2) มีนโยบายหรือแผนปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชัดเจน

พงษ์ไทย อัยวรรณ, คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล และสุพจน์ ดวงเนตร (2558) ศึกษาสภาพ และแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัด องค์การบริหาร ส่วนตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็ก เล็ก สังกัดองค์การบริหาร ส่วนตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งการศึกษาเป็น 2 ระยะ ระยะเวลาที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กลุ่ม ตัวอย่าง ได้แก่ นายองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแก้ว ปลัดองค์การบริหาร ส่วนตำบล หัวหน้าส่วน การศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองจำนวน 217 คน เครื่องมือที่ใช้เป็น แบบสอบถามประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่า ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การชุมชน หน่วยงานราชการในชุมชน จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกการสนทนา กลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง 2) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรเปิด โอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มากขึ้น โดยแต่งตั้งร่วมเป็น คณะกรรมการในทุกด้านสร้าง ความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานอื่นๆ โดยเน้นกระบวนการ มีส่วนร่วมจาก ภาคีทั้งภายในและภายนอกชุมชน

วิจิตร จันดาบุตร, วิทยา อยู่สุข และวิโรจน์ เชมรัมย์ (2561) ศึกษาการพัฒนาแนวทางการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลสีวิเชียร อำเภอน้ำยืน จังหวัด อุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลสีวิเชียร อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยมีเงื่อนไขของการกำหนดคุณสมบัติของกลุ่ม ตัวอย่างที่คัดเลือกมา ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 9 คน และกลุ่มตัวแทนประชาชนและตัวแทนผู้ปกครอง คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 28 คน รวมทั้งสิ้น 37 คน เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม การ สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกต การบันทึกและถอดบทเรียน วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิง พรรณนา ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์และสภาพปัญหา พบว่ากลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ขาดการสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กและระบบการกำกับติดตามยังขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้กระบวนการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์และสภาพปัญหาในพื้นที่ 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลและการประเมินพัฒนาการเด็กด้วยคู่มือ DSPM 3) การวางแผน 4) การปฏิบัติตามแผนงาน 5) ดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย 6) การติดตามและประเมินผลทุก 3 เดือน 7) จัดเวทีสะท้อนผลติดตามผลการปฏิบัติ และ 8) สรุปผลการดำเนินงาน ซึ่งหลังการพัฒนา กระบวนการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ที่อยู่ในระดับที่สูงขึ้นจากเดิมอยู่ในระดับน้อย คือมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 19.03 คะแนน หลังการพัฒนาพบว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีความรู้ที่อยู่ในระดับสูง มีค่าคะแนนเฉลี่ย 29.37 คะแนน และเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีพัฒนาการสมวัยเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 77.27 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย คือ การสร้างภาคีเครือข่ายในการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีการกำหนดแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม มุ่งเน้นให้ผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญและเข้าใจบทบาทของตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก มีการกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

Woodruff and Lee (2011) ศึกษาข้อบกพร่องและการทำนายปัญหาพฤติกรรมเด็กวัยก่อนเรียนที่ถูกทารุณกรรมและปล่อยปละละเลยทอดทิ้งกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กในประเทศสหรัฐอเมริกา อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูง จำนวนทั้งหมด 246 คน อายุประมาณ 4 ปี จากนั้นติดตามการแสดงออกของพฤติกรรมภายนอกต่อจนถึงอายุ 6 ปี ผลการวิจัยพบว่าร้อยละ 60 ของเด็กมีปัญหาทางพฤติกรรมในระดับต่ำ - ปกติ ขณะที่ร้อยละ 12 ของเด็กยังมีปัญหาทางพฤติกรรมในระดับสูง ซึ่งในจำนวนทั้งหมดนี้พบว่าเด็กมีการปรับพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ร้อยละ 23 และมีพฤติกรรมในทางที่แยกลง ร้อยละ 4 เมื่อนำข้อมูลในกลุ่มที่มีปัญหาพฤติกรรม พบว่า เกิดจากการไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับชนชาติ และชนิดของการทารุณกรรมตั้งแต่วัยเด็กตอนต้น (อายุประมาณ 4 ปี) ซึ่งพบว่าการใช้อำนาจของผู้ดูแล และการทอดทิ้งละเลยทางอารมณ์ จะทำให้เด็กมีความก้าวร้าวในระดับที่สูงในช่วงแรก และจะมีระดับที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้นอย่างช้าๆ นอกจากนี้จากผลงานวิจัยยังพบว่าการไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้เลี้ยงดูตั้งแต่วัยเด็กตอนต้น สามารถทำนายปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่ในระยะยาวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Ejuu (2012) ศึกษาสถานภาพการดำเนินนโยบายพัฒนาเด็กปฐมวัยในประเทศอุกันดาโดยมีจุดมุ่งหมายของนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัยคือ การพัฒนาการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กผ่านนโยบายการพัฒนาที่มีคุณภาพ ซึ่งนโยบายการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้ขยายไปสู่ระดับอำเภอ ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการและการประชุมสัมมนาของกลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ

จากหลายอำเภอ แม้ว่าผู้เกี่ยวข้องจะทราบถึงนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย แต่ส่วนใหญ่จะนำไปปฏิบัติโดยที่ยังไม่เข้าใจนโยบาย ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีอำนาจมักสังเกตการกระทำของผู้อื่นหรือองค์กรอื่นแล้วจึงปฏิบัติตามมากกว่าการปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนดไว้ ความเข้าใจแผนการดำเนินงานเพื่อนำนโยบายการพัฒนาเด็กไปใช้นั้น ควรจะได้รับการประเมินและควบคุมคุณภาพทุกปี แต่ในประเทศยูกันดาไม่เคยเกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาสภาพคล่องทางการเงิน ดังนั้นการสนับสนุนจากทุกฝ่ายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการทำให้ประชาชนในประเทศยูกันดารับรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย ด้วยการมีทรัพยากรเงินทุน กำลังคน โครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน แผนดำเนินการ ระบบการควบคุมและการประเมินคุณภาพที่ยังคงเป็นสิ่งที่ต้องการอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ทั้งนี้ จากการศึกษาได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรมีการแก้ไขนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยการเพิ่มความรู้และแนวทางใหม่เพื่อให้ทันโลกปัจจุบัน 2) รัฐบาลควรกำหนดอัตราเงินเดือนให้กับผู้ดูแลเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเพื่อดึงดูดคนดูแลที่มีคุณภาพเข้ามาทำงานเนื่องจากปัจจุบันมีอัตราเงินเดือนที่ต่ำ 3) ควรจัดให้มีการฝึกอบรมและประชุมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้ให้การดูแลเพื่อให้ความรู้ในการดูแลเด็กปฐมวัยที่ถูกต้องเนื่องจากปัจจุบันมีผู้ดูแลมากกว่าร้อยละ 95 ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างถูกต้องก่อนการดูแลเด็กปฐมวัย 4) ควรกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ แผนการทำงาน แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างชัดเจนเพื่อหลีกเลี่ยงความสับสน ซ้ำซ้อนในการทำงานและสะดวกต่อการประเมินผู้ให้การดูแลเด็กปฐมวัยในอนาคต 5) ควรจัดให้มีตำแหน่งผู้ประสานงานและผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาเด็กปฐมวัยในระดับอำเภอทุกอำเภอ เพื่อประสานงานกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัย 6) ควรมีการทบทวนให้แน่ใจว่านโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นมีความชัดเจน มีแนวทางปฏิบัติที่ดี มีเครื่องมือที่ใช้จัดเก็บข้อมูลที่เหมาะสม เพื่อการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาต่อไปในอนาคต 7) ควรจัดตั้งงบประมาณสำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เหมาะสม ทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น 8) ภาครัฐควรให้ความทุ่มเทในการเพิ่มการรับรู้ของประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาเด็กระดับปฐมวัย โดยเฉพาะผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กควรทราบถึงหน้าที่ที่ควรปฏิบัติ เช่น ให้ความสำคัญด้านโภชนาการที่จำเป็นและมีประโยชน์แก่เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี 9) ยูนิเซฟ องค์กรไม่แสวงหากำไรและองค์การระหว่างประเทศควรเข้ามามีส่วนช่วยในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กระดับปฐมวัยและควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และ 10) ภาครัฐควรทำให้การพัฒนาเด็กระดับปฐมวัยเป็นข้อบังคับทางกฎหมาย กล่าวคือเด็กทุกคนเมื่อถึงวัยต้องเข้าเรียนระดับปฐมวัยทุกคน

Lemay (2013) ได้ศึกษานโยบายทางเลือกเพื่อการประเมินผลการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยในรัฐแมสซาชูเซตส์ พบว่า การประเมินผลการศึกษาระดับปฐมวัยไม่เพียงแต่จะช่วยพัฒนาด้านสังคม ด้านวิชาการและด้านสุขภาพสำหรับเด็กๆ เท่านั้น ยังเป็นประโยชน์ต่อวัยผู้ใหญ่ในด้านเหล่านี้เช่นกัน การดูแลเด็กและการศึกษาในเด็กปฐมวัยสามารถบ่งชี้ถึงผลกระทบด้านลบของปัจจัย

ทางสังคมในปัจจุบัน เช่น สถานะทางเศรษฐกิจสังคม การแบ่งแยก การเลือกปฏิบัติ การสนับสนุนทางสังคม ข้อเรียกร้องในการทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์และมีผลต่อร่างกายและสุขภาพจิต งานวิจัยนี้กล่าวถึงการศึกษาเด็กปฐมวัยที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสุขภาพที่ดีขึ้น ซึ่งในปัจจุบันยังขาดการประเมินผลการศึกษาศึกษาเด็กปฐมวัยที่เหมาะสมสำหรับครอบครัวที่มีรายได้น้อยในรัฐแมสซาชูเซตส์ งานวิจัยนี้จะนำเสนอ 3 นโยบายทางเลือกสำหรับภาครัฐในการทำให้เด็กในครอบครัวที่มีรายได้น้อยของรัฐแมสซาชูเซตส์ได้เข้ารับการศึกษาระดับปฐมวัยมากขึ้น โดยนโยบายที่ 1) คือการยืดระยะเวลาในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายโดยการให้ใบสำคัญแทนเงินสดแก่ผู้ปกครอง ใบสำคัญแทนเงินสดสามารถนำไปใช้เพื่อให้ลูกหลานของผู้มีรายได้น้อยได้รับการยกเว้นค่าเล่าเรียนในระดับปฐมวัย ภาครัฐจะแจกจ่ายใบสำคัญแทนเงินสด (Child Care Voucher) ให้กับครอบครัวของผู้ที่มีรายได้น้อยทุกครอบครัว นโยบายที่ 2) ภาครัฐควรลดภาระและรายจ่ายของผู้ปกครองในการเตรียมเอกสารเข้าชั้น และนโยบายที่ 3) ภาครัฐต้องแก้ปัญหาในการรอคิวเพื่อขออนุมัติให้ยกเว้นค่าเล่าเรียนโดยจะยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับทุกครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้กลาง (Median Income) ของรัฐในพื้นที่โดยไม่ต้องรอคิว นอกจากนี้ นโยบายทางเลือกเกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาของรูปแบบการประเมินผลการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยที่มีอยู่อย่างจำกัด สำหรับครอบครัวผู้ที่มีรายได้น้อยในรัฐแมสซาชูเซตส์ การเปรียบเทียบนโยบายของแต่ละรัฐได้ถูกจัดขึ้นเพื่อหาข้อที่เหมือนและแตกต่าง ข้อดีและข้อเสียของแต่ละนโยบาย การประเมินนโยบายแต่ละข้อนั้นเพื่อหานโยบายที่เหมาะสมสำหรับรัฐแมสซาชูเซตส์

นโยบายของรัฐโรดไอแลนด์ได้รับการคัดเลือกเพื่อนำมาปรับใช้กับรัฐแมสซาชูเซตส์ เพราะคาดว่าจะทำให้มีการประเมินผลการศึกษาเด็กปฐมวัยในรัฐแมสซาชูเซตส์เพิ่มมากขึ้น ข้อเสนอแนะอีกหลายประการมาจากการศึกษาระบบการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดูแลเด็กปฐมวัยโดยการแจกจ่ายใบสำคัญแทนเงินสดแก่ผู้ปกครองของปี 2006 ซึ่งมีการแจกจ่ายใบสำคัญแทนเงินสดจำนวน 3,295 ใบ สำหรับการดูแลเด็กปฐมวัยจำนวน 30 แห่งในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การศึกษาในปีนั้นได้มีการสัมภาษณ์และสำรวจผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยและผู้ปกครอง การวิจัยแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่ไม่ดีอันเนื่องมาจากระยะเวลาในการสนับสนุนค่าใช้จ่าย โดยการให้ใบสำคัญแทนเงินสดแก่ผู้ปกครองสั้นเกินไปและการเตรียมเอกสารเข้าชั้น ดังนั้นรัฐแมสซาชูเซตส์จึงได้ปรับเปลี่ยนนโยบายให้ดีขึ้น โดยการยืดระยะเวลาของใบสำคัญแทนเงินสดให้นานขึ้นและบรรเทาภาระของผู้ปกครองในการเตรียมเอกสารเข้าชั้นตามความต้องการของแต่ละหน่วยงาน ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการนำนโยบายการขยายระยะเวลาการใช้ใบสำคัญแทนเงินสด และ 2 การลดการเตรียมเอกสารไปปรับใช้โดยภาครัฐสามารถนำนโยบายทั้งสองข้างต้นไปปรับใช้ได้โดยที่รายจ่ายของรัฐไม่เพิ่มขึ้นมากนักเกินไป ในขณะที่นโยบายการยกเว้นค่าเล่าเรียน สิทธิทุกครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้กลางนั้นยากเกินกว่าจะจัดการได้ เนื่องจากต้องใช้ค่าใช้จ่ายที่สูง รัฐแมสซาชูเซตส์ควรคำนึงถึง

ความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนของเด็กๆ ที่ทำให้โอกาสทางการศึกษาลดลงและทำให้พัฒนาการและสุขภาพโดยรวมแย่ลง สิ่งเหล่านี้คือปัญหาทางสังคม ความไม่เท่าเทียมกันและสุขภาพอนามัยของประชาชนนั้นประชาชนต้องการนโยบายที่ชัดเจน ควรมีการร่วมมือกันระหว่างนักวิชาการ ผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เช่นด้านสาธารณสุข เพื่อระดมสมองและลงทุนในการดูแลและจัดการศึกษาและพัฒนาเด็กปฐมวัย ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและผลลัพธ์ทางบวกของสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชากร ทำให้มีการขับเคลื่อนการพัฒนาเด็กปฐมวัยในเชิงนโยบายที่เป็นรูปธรรม นโยบายทางเลือกที่กล่าวมานั้นเกิดขึ้นมาจากการประเมินปัจจัยหลายประการ เช่น ความเป็นไปได้ทางการเมือง ความเที่ยงธรรม ความยุติธรรม ความสะดวกในการจัดการและบริหารงาน ประสิทธิภาพและค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงาน โดยภายหลังจากการวิเคราะห์นโยบายทางเลือกได้ข้อเสนอแนะว่ารัฐแมสซาชูเซตส์ควรขยายระยะเวลาในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดูแลเด็กปฐมวัยโดยการให้ใบสำคัญแทนเงินสดแก่ผู้ปกครองและบรรเทาภาระของผู้ปกครองในการเตรียมเอกสารซ้ำซ้อนตามความต้องการของแต่ละหน่วยงาน

สรุป จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ พบว่าการสร้างเสริมศักยภาพผู้สูงอายุโดยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองและส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี ได้มีกลไกระดับชาติ ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านผู้สูงอายุ จำนวน 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ และยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ตลอดจนนโยบายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุ ล้วนเน้นการเตรียมความพร้อมเพื่อสังคมสูงวัย โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้กำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยให้ความสำคัญกับตัวเด็กและเยาวชนตลอดจนบริบทแวดล้อมตัวเด็กและเยาวชน เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ศาสนา สังคม และสื่อต่างๆ ที่สามารถส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีและมีพัฒนาการเหมาะสมตามช่วงวัย ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ในการพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยในอนาคตให้มีศักยภาพในการพัฒนาประเทศ มีความพร้อมทั้งกาย ใจสติปัญญา มีทักษะการคิดวิเคราะห์ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้ค่าความเป็นไทยและรากฐานที่มั่นคงของชุมชนและสังคม อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาหรืออุปสรรคการดำเนินงาน ได้แก่ ขาดการบูรณาการของการดำเนินงาน ความไม่ต่อเนื่องทั้งระดับนโยบายและการปฏิบัติ ชุมชนขาดความพร้อม ขาดการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรับบทบาทการดูแลผู้สูงอายุ ทั้งในส่วนของหลักประกันเรื่องรายได้และการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองและส่งเสริมการดำรงชีวิต

อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี และส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมศักยภาพของ ผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

3.1 ความหมาย ลักษณะ และระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

องค์การองค์การสหประชาชาติ และสำนักงานแรงงานระหว่างชาติ (อ้างถึงใน ฌัฐปภัสร วรธัญย์ผาสุข, 2556) ได้ให้ความหมาย ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการใน การพัฒนาว่า เป็นการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น มีกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของ สังคม มีการจัดสรรทรัพยากร มีความร่วมมือและรับผิดชอบในการปฏิบัติตามแผนการ หรือโครงการ ต่างๆด้วยความสมัครใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้นๆ นอกจากนี้ Cohen and Uphoff (อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ กำหนดนโยบายจากความต้องการและการตัดสินใจปฏิบัติการ ทั้งนี้อาจเป็นการตัดสินใจในช่วง ระยะเวลาเริ่มแรก หรือในช่วงของกิจกรรมหรือการในระหว่างการดำเนินงานกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอาจเป็นไปในรูปแบบของการเข้าร่วม กิจกรรม โดยให้การสนับสนุนด้านการบริหาร การประสานความร่วมมือ รวมทั้งการลงมือปฏิบัติการ ด้วยแรงงาน แร่งเงินและและการสนับสนุนทรัพยากรอื่นๆ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เป็นการร่วมการที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้นหรือการมี ส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทุกๆด้าน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการร่วมกันควบคุมตรวจสอบการดำเนินงาน ตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงการให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจวิเคราะห์แก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายของสังคมที่กำหนด ร่วมกัน โดยการปฏิบัติการแผนงานหรือโครงการที่กำหนดไว้ อันจะส่งผลทำให้ประชาชนในชุมชนเกิด พลังในการพัฒนาชุมชนร่วมกันต่อไป

นอกจากนี้ จินตนา สุจจันันท์ (2549, อ้างถึงใน อาชญญา รัตนอุบล, 2559) ได้แบ่งระดับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนเป็น 7 ระดับดังนี้

1. การถูกบังคับ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับโดยไม่มี ทางหลีกเลี่ยง เช่น ผู้เช่านาถูกเจ้าของที่ดินบังคับให้ปลูกป่าฟื้นฟูตามโครงการพลังงานทดแทน มิฉะนั้นเจ้าของที่ดินจะยึดที่ดินไปให้ผู้อื่นเช่า ผู้เช่าคนนี้ก็กลายเป็นประชาชนที่มีส่วนร่วมในโครงการนี้

2. การถูกล่อใจ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์อาจเป็นในรูปแบบของค่าจ้างแรงงานหรือความสะดวกสบายบางอย่าง แต่เบื้องหลังจริงๆ แล้วเป็นการหาเสียงของนักการเมืองผู้หยิบยื่นโครงการมาล่อเท่านั้น

3. การถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนถูกชักชวนให้เข้าร่วมโครงการที่ถูกคิดและวางแผนจากทางราชการ แล้วถึงชักชวนให้ประชาชนร่วมมือโดยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ว่าเป็นโครงการที่ดีขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

4. การถูกสัมภาษณ์และวางแผนให้ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ผู้ที่วางแผนโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการของประชาชนโดยการประชุมและสัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาคืออะไร จะวางแผนแก้ปัญหาอย่างไร และปฏิบัติการอย่างไร ยังอยู่ที่การตัดสินใจของทางราชการ

5. การมีโอกาสนเสนอความคิดเห็น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการวางโครงการและการดำเนินการตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการ

6. การมีโอกาสนเสนอโครงการ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนมีโอกาสนเสนอโครงการราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร จะแก้ไขได้อย่างไรวิธีใดดีที่สุดจนกระทั่งมีสิทธิ์เสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติในโครงการ

7. การมีโอกาสดตัดสินใจ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจทุกเรื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผนและการประเมินโครงการ

ทั้งนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือมีนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี เป็นต้น จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผน ดำเนินกิจกรรม แก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของผู้เรียนรู้ที่เป็นผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุ จัดเป็นการกระจายโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ อย่างเป็นกระบวนการ มีโอกาสในการร่วมเรียนรู้ตัดสินใจและจัดสรรทรัพยากรภายในชุมชนที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ ผ่านการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษา ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนรู้ที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในสังคมไทยมีโอกาสแสดงศักยภาพตามความถนัด รวมถึงมีโอกาสที่จะรับรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มเติมในบริบทของตนเอง อัน

จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่จะต้องพึ่งพาตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโดยปราศจากความขัดแย้ง

3.2 ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

Cohen (1980) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น สามารถจำแนกออกเป็น 9 ประเภท ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมซึ่งเกิดจากเบื้องล่างหรือเบื้องบน
2. การจูงใจให้มีส่วนร่วมซึ่งเกิดขึ้นโดยความสมัครใจ
3. แบบแผนขององค์กร (Organization Pattern) ซึ่งมีผลกระทบต่อกระบวนการมีส่วนร่วม กล่าวคือ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มนั้นเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะปัจเจกชนหรือในฐานะสมาชิกกลุ่มและใช้องค์กรให้เป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์

4. การมีส่วนร่วมได้ปัจเจกชนหรือผ่านกลุ่ม
5. การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม (ผ่านตัวแทน)
6. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
7. ระยะเวลาความต่อเนื่องของกิจกรรม
8. ขอบข่ายของกิจกรรมที่ครอบคลุม
9. อำนาจในการตัดสินใจในการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ Cohen ยังได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของขั้นตอนในการมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่ต้องกระทำคือการกำหนดความต้องและการจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นจึงเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง โดยมีการตัดสินใจทั้งในช่วงเริ่มต้น ช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้น ซึ่งจะได้มาจากถ้อยคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการใดบ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน ตลอดจนการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย รวมถึงพิจารณาที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งที่สำคัญจะต้องสังเกตความคิดเห็น (View) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆได้

นอกจากนี้ จินตนา สุจจันท์ (2549, อ้างถึงใน อาชญญา รัตนอุบล, 2559) ยังได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนเป็น 7 ระดับดังนี้

1. การถูกบังคับ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางเลือกเลย เช่น ผู้เช่านาถูกเจ้าของที่ดินบังคับให้ปลูกป่าฟื้นฟูตามโครงการพลังงานทดแทน มิฉะนั้นเจ้าของที่ดินจะยึดที่ดินไปให้ผู้อื่นเช่า ผู้เช่าคนนี้ก็กลายเป็นประชาชนที่มีส่วนร่วมในโครงการนี้

2. การถูกล่อใจ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์อาจเป็นในรูปแบบของค่าจ้างแรงงานหรือความสะดวกสบายบางอย่าง แต่เบื้องหลังจริงๆ แล้วเป็นการหาเสียงของนักการเมืองผู้หยิบยื่นโครงการมาล่อเท่านั้น

3. การถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนถูกชักชวนให้เข้าร่วมโครงการที่ถูกคิดและวางแผนจากทางราชการ แล้วถึงชักชวนให้ประชาชนร่วมมือโดยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ว่าเป็นโครงการที่ดีขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

4. การถูกสัมภาษณ์และวางแผนให้ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ผู้ที่วางแผนโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการของประชาชนโดยการประชุมและสัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาคืออะไร จะวางแผนแก้ปัญหาอย่างไร และปฏิบัติการอย่างไร ยังอยู่ที่การตัดสินใจของทางราชการ

5. การมีโอกาเสนอความคิดเห็น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการวางโครงการและการดำเนินการตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการ

6. การมีโอกาเสนอโครงการ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนมีโอกาเสนอโครงการราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีโอกาตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร จะแก้ไขได้อย่างไรวิธีใดดีที่สุดจนกระทั่งมีสิทธิ์เสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติในโครงการ

7. การมีโอกาตัดสินใจ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจทุกเรื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผนและการประเมินโครงการ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี เป็นต้น จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและ

สาเหตุ การวางแผน ดำเนินกิจกรรม แก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของผู้เรียนรู้ที่เป็นผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุ จัดเป็นการกระจายโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ อย่างเป็นกระบวนการ มีโอกาสในการร่วมเรียนรู้ตัดสินใจและจัดสรรทรัพยากรภายในชุมชนที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ ผ่านการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษา ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนรู้ที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในสังคมไทยมีโอกาสแสดงศักยภาพตามความถนัด รวมถึงมีโอกาสที่จะรับรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มเติมในบริบทของตนเอง อันจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่จะต้องพึ่งพาตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโดยปราศจากความขัดแย้ง

3.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของประชาชน

World Health Organization (อ้างถึงใน ญัฐปภัทร์ วรธัญญาสาสุข, 2556) ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการคือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ จากสภาพความเป็นจริงของชาวชนบทจะเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่นๆ มักจะมีเหตุผล 2 ประการ คือการมองเห็นว่าตนเองจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องของการกระตุ้นให้เกิดสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมและ แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์การเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่ไม่อาจจะเข้าไปกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการเข้าร่วม หรือเข้าร่วมแล้วไม่ได้รับผลดังที่คาดหวังไว้ เพราะการเข้ามามีส่วนร่วมกันนั้นไม่ได้มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ กฎระเบียบ แบบแผนลักษณะการทำงาน เงื่อนไขการเข้าร่วม เป็นต้น ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้าร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้

2.1 เปิดโอกาสให้ผู้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจจะอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือการเข้าร่วมโดยตรง

2.2 ควรมีเวลากำหนดที่ชัดเจน เพื่อผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ตามสภาพเป็นจริงของตน

2.3 กำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะมีรายละเอียดอะไรบ้าง

นอกจากนี้ William W. Reeder (1974, อ้างถึงใน ญัฐปภัทร์ วรธัญญาสาสุข, 2556) ได้อธิบายถึงปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจะเป็นเหตุผลที่จะทำให้บุคคลตัดสินใจเลือกกระทำพฤติกรรมซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ดังนี้

1. ปัจจัยที่ดึงดูดให้เกิดการกระทำ

1.1 เป้าประสงค์ (Goals) การกระทำทุกอย่างต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ อาจเป็นความเชื่อ ความรู้สึก แลกเปลี่ยนของทางราชการและอาจเป็นจากเงื่อนไขที่ตนเอง หรือคนอื่นเป็นผู้กำหนดให้เป็นไปตามแนวทางความปรารถนา

1.2 ความเชื่อ (Belief Orientation) เป็นความคิดหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นเองโดยปราศจากการอ้างอิงใดๆ ความเชื่อนี้จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเพราะคนส่วนมากจะเลือกกระทำ ความเชื่อพื้นฐานที่เขามีอยู่ดั้งเดิม

1.3 ค่านิยม (Value Standards) เป็นระบบหนึ่งของความเชื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้นๆจะต้องสร้างเงื่อนไขในการดำรงชีวิต การที่จะทำหรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีพื้นฐานมาจากสังคมนั้นตัดสินแล้วว่าดี หรือไม่ดี

1.4 นิสัยและขนบธรรมเนียม (Habits and Custom) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมาจากความรับผิดชอบภายในกลุ่ม ซึ่งคนในสังคมจะยอมรับด้วยความเต็มใจ เป็นแบบอย่างที่มีประจักษ์และมีเหตุผล การกระทำที่แสดงออกมาเช่นนี้เป็นเพราะความเคยชิน และเป็นประเพณีดั้งเดิมยึดถือมานาน

2. ปัจจัยผลักดันให้เกิดการกระทำ มีดังนี้

2.1 ความคาดหวัง (Expectation) เป็นความรู้สึกภายในตัวเราหรือที่เกิดจากตัวบุคคลกลุ่มและสังคม ที่ได้คิดหรือหวังให้ตัวเราควรมีความเชื่อ มีความรู้สึกหรือแสดงการกระทำ ออกมาตามที่ต้องการ

2.2 ข้อผูกพัน (Commitments) เมื่อมีการรวมกลุ่มกิจกรรมพิเศษขึ้นในสังคม ก็จะมีข้อผูกพันที่สมาชิกในกลุ่มจะต้องทำตามสัญญา หรือข้อผูกพันตามที่กลุ่มได้ตั้งขึ้น

3.3 การบังคับ (Force) เป็นความรู้สึกของคนที่จะต้องกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่มีทางเลือก อาจจะถูกบังคับโดยกฎหมายหรือกฎหมายก็ได้ การบังคับนี้จะรุนแรงกว่าการสมัครใจทำเอง

3. ปัจจัยสนับสนุน

3.1 โอกาส (Opportunity) เป็นความเชื่อของคนที่คิดว่าตนเองอยู่ในสถานการณ์ที่จะสามารถจะเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ตามโอกาสที่ตนมีอยู่ แต่บางคนก็ไม่มีโอกาสที่จะเลือกกระทำได้ เพราะสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวย

3.2 ความสามารถ (Ability) การที่ได้ไม่ควรรยอมรับว่าตนเองมีขีดความสามารถเพียงใดที่จะสามารถกระทำสิ่งที่ตนเองต้องการให้สำเร็จลุล่วงไปได้

3.3 การสนับสนุน (Support) เป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือหรือต่อต้านสิ่งที่เกิดจากตัวบุคคลหรือกลุ่ม ให้ความสนับสนุนด้านความคิดเห็น หรือเป็นการกระตุ้นให้คนกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปเนื่องจากเขารู้สึกว่ามีผู้สนับสนุนให้เขาทำ

ในขณะที่ Roger (อ้างถึงใน ฌ็อง-ปอล ซาทร์ วรรณคดี, 2556) กล่าวว่าปัจจัยอีกหนึ่งตัวที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลตัดสินใจเข้าร่วมกระทำการกิจกรรมใหม่ๆ ในชุมชน หรือยอมรับสิ่งใหม่ๆ คือการติดต่อสื่อสาร และลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ซึ่งมีดังนี้

1. ปัจจัยช่องทางการสื่อสาร เป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวสารใน 2 ลักษณะคือ

1.1 ช่องทางสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร สื่อประเภทอื่นๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ให้กระจายข่าวสาร และสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้

1.2 ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคล เพื่อการถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ

2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว (Personal Characteristic) ประกอบด้วย อายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้ การถือครองที่ดิน ความสามารถเฉพาะอย่าง รวมถึงระดับการศึกษา

3. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐทั้งในระดับนโยบาย มาตรการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวยในการสร้างหรือเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบเปิด มีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชนและมีการตรวจสอบได้

4. ปัจจัยด้านประชาชน ที่มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมที่สำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ทั้งนี้รวมถึงการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่มองค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

5. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมการกระตุ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกและเป็นผู้อำนวยความสะดวก ตลอดจนสนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรจนถึงการร่วมเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชน

3.4 ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (อ้างถึงใน ฌ็อง-ปอล ซาทร์ วรรณคดี, 2556) พบว่าอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ อุปสรรคด้านการเมือง ซึ่งเกิดจากการไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมืองการปกครอง การบริหาร

เศรษฐกิจ ตกอยู่ในกำมือของทหาร นายทุนและข้าราชการ ส่วนอุปสรรคด้านเศรษฐกิจนั้นเกิดจากการขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง อำนาจในการต่อรองมีน้อย กระบวนการผลิต ปัจจัยการผลิต อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ และอุปสรรคด้านวัฒนธรรม กล่าวคือชนบประเพณีในแต่ละพื้นที่ ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เนื่องจากขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน หรือชนเผ่า เป็นต้น

นอกจากนี้พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนยังพบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ดังนี้

1. ปัญหาด้านนโยบายและองค์การภาครัฐ มี 2 ระดับ คือระดับนโยบายโดยพบว่านโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อการพัฒนา เพราะอำนาจการตัดสินใจศูนย์รวมที่ส่วนกลาง ไม่มีการกระจายอำนาจให้กับประชาชน อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะโครงสร้างอำนาจทางการเมือง การบริหารและระบบเศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มนายทุน และระดับปฏิบัติ พบว่าเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจและขาดทักษะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับความล่าช้าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และขาดการประสานงานการติดต่อและการประเมินผลที่เป็นระบบ

2. ปัญหาเกี่ยวกับประชาชน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มผู้นำ พบว่ามีความครอบงำความคิดประชาชนเพราะต้องการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ทำให้ขาดความศรัทธาจากประชาชน

2.2 กลุ่มประชาชนทั่วไป พบว่าประชาชนมีภาระด้านการประกอบอาชีพด้านครอบครัว ด้านสุขภาพร่างกายของประชาชน ขาดทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านความคิดเห็นหรือผลประโยชน์ การแบ่งพรรคแบ่งพวกส่งผลให้ขาดความสามัคคี ขาดการศึกษาหาความรู้ทางด้านวิทยาการต่างๆ ขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นจึงทำให้ไม่สนใจ ไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม อีกทั้งยังไม่ศรัทธาในตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ และที่สำคัญคือขาดการยอมรับในสิทธิและบทบาทสตรี

3. ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง

3.1 ด้านการเมือง พบว่าขาดการกระจายอำนาจ เพราะระบบการเมืองถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย

3.2 ด้านเศรษฐกิจ พบว่า กระบวนการผลิตอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมซึ่งมีกลไกของรัฐควบคุมระบบเศรษฐกิจอย่างเข้มงวด ทำให้ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากร

3.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่ามีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุอันเกิดจากความไม่รู้เพราะขาดการศึกษา มีการครอบงำของผู้นำและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ทำให้ความยากจนตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์

3.5 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน

เมื่อเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สังคมไทยที่เคยเป็นเกษตรกรกลับกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่ไร้พรมแดนอย่างเต็มตัว ดังเห็นได้จากการล่มสลายของชุมชน บ้าน และเมืองที่มีมาแต่ก่อน อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของคนข้ามประเทศ ข้ามชาติ และข้ามท้องถิ่น ทั้งภายนอกและภายในตลอดเวลา การตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้คนร้อยพ่อพันแม่เข้ามาในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งนั้น นอกจากจะทำลายความเป็นชุมชนของมนุษย์ที่มีมาแต่เดิมแล้ว ยังไม่สามารถทำให้เกิดการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมให้มีความเป็นชุมชนได้ การตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานแต่เดิมนั้นเป็นชุมชนมนุษย์ (Community) การตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยของคนอพยพย้ายถิ่นนั้นเป็นเพียงแหล่งที่อยู่อาศัย (Neighbourhood) เพราะขาดความสัมพันธ์ทางสังคมหรือเรียกว่าโครงสร้างสังคม (Social structure) ความใกล้ชิดกันทางกายภาพของที่อยู่อาศัยนั้นไม่สามารถสร้างความเป็นอยู่ที่เป็นกลุ่มก้อนที่มีสำนึกร่วม (Sense of belonging) อันเป็นพลังของชุมชนได้ นอกจากนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม (2556) ยังให้แนวคิดเกี่ยวกับความจำเป็นในการนำการศึกษาไปใช้เพื่อพัฒนาชุมชน ไว้ว่า “การศึกษา นับเป็นระบบหนึ่งทางวัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์มีการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันทางสังคม (Social contract) มี 2 ประการ ประการแรก เป็นการเรียนรู้ (Learning) สิ่งภายนอกทางโลกในมิติของเศรษฐกิจและการเมือง ประการที่สอง การอบรมสั่งสอน (Cultivation) เรื่องภายในที่เป็นทางธรรม ให้รู้จักตนเอง และความเป็นมนุษย์ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม การเรียนรู้ทั้งสองอย่างนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่ตั้งแต่ระดับครอบครัวถึงชุมชน เป็นการเรียนรู้ในลักษณะเชื่อมโยงให้เห็นองค์รวมบริบททางสังคม

ทั้งนี้เมื่อเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สังคมไทยที่เคยเป็นเกษตรกรกลับกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่ไร้พรมแดนอย่างเต็มตัว ดังเห็นได้จากการล่มสลายของชุมชน บ้าน และเมืองที่มีมาแต่ก่อน อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของคนข้ามประเทศ ข้ามชาติ และข้ามท้องถิ่น ทั้งภายนอกและภายในตลอดเวลา การตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้คนร้อยพ่อพันแม่เข้ามาในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งนั้น นอกจากจะทำลายความเป็นชุมชนของมนุษย์ที่มีมาแต่เดิมแล้ว ยังไม่สามารถทำให้เกิดการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมให้มีความเป็นชุมชนได้ การตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานแต่เดิมนั้นเป็นชุมชนมนุษย์ (Community) การตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยของคนอพยพย้ายถิ่นนั้นเป็นเพียงแหล่งที่อยู่อาศัย (Neighbourhood) เพราะขาดความสัมพันธ์ทางสังคมหรือเรียกว่าโครงสร้างสังคม (Social structure) ความใกล้ชิดกันทางกายภาพของที่อยู่อาศัยนั้นไม่สามารถสร้างความเป็นอยู่ที่เป็นกลุ่มก้อนที่มีสำนึกร่วม (Sense of belonging) อันเป็นพลังของชุมชนได้

ดังนั้นการจะทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ต้องมีการอบรมและปลูกฝังทางวัฒนธรรมให้ปัจเจกบุคคลรู้จักตนเอง รู้จักครอบครัว และรู้จักการอยู่ร่วมกันในชุมชน ดังนั้นการศึกษาที่สมบูรณ์แบบในโลกปัจจุบัน ต้องเป็นการศึกษาที่ทำให้คนรู้จักตนเอง รู้จักเพื่อนบ้าน และ

รักบ้านเกิดเมืองนอนก่อนแล้วจึงรู้จักโลก นั่นก็คือ การศึกษาที่ต้องมองจากภายในทางสังคม-วัฒนธรรม แล้วจึงเรียนรู้เพื่อรู้จักโลก อันเป็นเรื่องภายนอกทางเศรษฐกิจ-การเมือง (ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2558) ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนควรกำหนดเป้าหมายและรูปแบบการดำเนินการให้ชัดเจน และสอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีแนวทางและขั้นตอนการจัดการศึกษา ดังนี้

3.5.1 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน

โลกยุคใหม่มีแนวโน้มของการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม วิธีคิด และวิถีชีวิตสูงมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษายุคใหม่ต้องเน้นการพัฒนาคุณภาพระหว่างมิติต่างๆอย่างเท่าเทียม เพื่อลดช่องว่างทางความแตกต่างอันจะนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในสังคม การพัฒนาที่สมดุลต้องเน้นทั้งความพอดีระหว่างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับมหภาคกับความมั่นคงผาสุกในระดับชุมชน โดยเน้นทั้งการเป็นมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์และเป็นที่ยอมรับในประชาคมนานาชาติเท่าๆ กับการสงวนรักษาเอกลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเน้นทั้งการพัฒนาสังคมโดยรวมควบคู่กับการให้สิทธิเสรีภาพแก่บุคคลในการพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ สิ่งสำคัญที่สุด คือ การพัฒนาให้สังคมอยู่อย่างปรองดอง เอื้ออาทร และมีสันติสุขระหว่างกันอย่างยั่งยืน ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนควรกำหนดเป้าหมายและรูปแบบการดำเนินการให้ชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2550; อ้างถึงในปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2558) ดังนี้

3.5.1.1 เป้าหมายของการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์

เน้นการศึกษาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งตนเองมิติต่างๆ อย่างสมดุล และเชื่อมโยงไปสู่ความเข้มแข็ง และการพึ่งพาตนเองได้ของประเทศเช่นกัน มิติแห่งความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเอง ประกอบด้วยด้านต่างๆ ดังนี้

1) ความเข้มแข็งด้านสังคมวัฒนธรรม

เป็นรากฐานของความเข้มแข็งทุกๆ ด้าน นักคิดหลายท่าน กล่าวถึงความเข้มแข็งด้านสังคมและวัฒนธรรมในแง่ที่เป็น “ทุนทางสังคม” (Social capital) ส่งผลต่อประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง ตัวอย่างเช่น ลักษณะชาตินิยมและความภูมิใจร่วมกันในความเป็นชาติถือเป็นทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญอันเกิดจากสังคมที่มีความเข้มแข็งของผู้นำ และระบอบการอบรมเลี้ยงดูหล่อหลอมให้คนรักชาติและเผ่าพันธุ์ ซึ่งทุนดังกล่าวอาจนำไปสู่การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้โดยการนิยมใช้ของที่ทำขึ้นเองภายในประเทศ เป็นต้น

2) ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ

เป้าหมายสำคัญอีกประเภทหนึ่งของการศึกษาคือการพัฒนากำลังคนและการสร้างความรู้ที่จะไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาระบบเศรษฐกิจในภาคการผลิตต่างๆ ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ในการนี้ระบบการศึกษาต้องตั้งโจทย์ให้ชัดเจนเกี่ยวกับคุณลักษณะของกำลังคนที่ต้องการ เช่น โลกปัจจุบันที่ต้องใช้แรงงานที่มีความสามารถในการคิดและแก้ไขปัญหา มีความสามารถในการสื่อสาร มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม เป็นต้น หรือในสถาบันระดับสูง เช่น มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องตั้งโจทย์ให้ชัดเจนถึงองค์ความรู้ที่ใช้การได้ในภาคการผลิตโดยไม่ปล่อยให้เกิดความสูญเปล่าของการวิจัย เช่น การเน้นการวิจัยและพัฒนา ร่วมกับภาคเอกชนให้มากยิ่งขึ้น เป็นต้น

3) ความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต

ในอนาคตความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมและระดับชีวิตถึงเป็นเรื่องสำคัญในสังคมที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างสมดุล ยิ่งในยุคที่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการขยายตัวของภาคการผลิตมักก่อให้เกิดการล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับการผลิตที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้สภาพชีวิตในเมืองใหญ่เสื่อมโทรมลง จนถือเป็นหน้าที่สำคัญของการศึกษาที่จะต้องช่วยให้คนเกิดความรู้ความตระหนักต่อความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตให้มากยิ่งขึ้น

4) ความเข้มแข็งด้านเสรีภาพของปัจเจกบุคคลและชุมชน

บริบททางสังคมที่ให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสูงขึ้นภายใต้บริบทของสังคมข่าวสาร ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็มีโอกาสเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้มากยิ่งขึ้น ทิศทางสังคมในอนาคตจึงต้องรู้จักตัดสินใจเลือกวิถีทางพัฒนาตนเองตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น ไปจนถึงระดับชาติ เมื่อประเทศต่างๆ ได้ปลุกกระแสเรื่อง “พลเมืองศึกษา” (Citizenship education) ให้เป็นวิชาสำคัญที่จะส่งเสริมเป้าหมายเรื่องการสร้างความเข้มแข็งในการปกครองตนเองของประชาชน

3.5.1.2 รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

อาจนำรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ 2 ประการ (วินิตา สุทธิสมบุรณ์, 2540; อ่างถึงโน ปริญญาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2558) ดังนี้

1) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะ โดยสมาชิกของชุมชนต้องมีทักษะหลายอย่าง เพื่อสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ เช่น ทักษะการประกอบอาชีพ ทักษะการจัดการ ทักษะการคิดอ่าน เขียนแก้ปัญหา เป็นต้น โดยทักษะสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1) ทักษะเฉพาะอย่าง เป็นความรู้ความชำนาญเฉพาะอย่าง

ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การตัดเย็บเสื้อผ้า การเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ปลา การเกษตรแบบผสมผสาน การขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การซ่อมเครื่องจักรกล การถนอมอาหาร การวาดรูป การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ หรือการเป็นนักแสดง เป็นต้น

1.2) ทักษะพื้นฐานของชีวิต เป็นทักษะที่ใช้กันเป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การวางแผน การแก้ปัญหา การคิดคำนวณ การอ่าน การเขียน การเจรจาต่อรอง การทำธุรกิจ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ศีลธรรม จริยธรรม และการรู้กฎจราจร เป็นต้น

2) การจัดการศึกษาเพื่อปรับปรุงบุคคลครอบครัวและชุมชน โดยแนวทางการพิจารณาแยกการจัดการศึกษาออกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่

2.1) การศึกษาเพื่อปรับปรุงบุคคล ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การอ่าน ออกเขียนได้ การคิดเลขเป็น การเข้าใจเบื้องต้นทางวิทยาศาสตร์และสภาพแวดล้อม ตลอดจนด้านวิชาชีพ และทักษะเฉพาะอย่างกับทักษะพื้นฐานของชีวิต

2.2) การศึกษาเพื่อปรับปรุงครอบครัว ได้แก่ การให้ความรู้ ทักษะ ทักษะ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตครอบครัว เช่น ด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การดูแลทารกเด็กและบุคคลในครอบครัว การซ่อมแซมปรับปรุงที่อยู่อาศัย การวางแผนครอบครัว ตลอดจนการปรับปรุงทัศนคติ จิตวิทยา และพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในครอบครัว เป็นต้น

2.3) การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน ได้แก่ การให้ความรู้และประสบการณ์ด้านการปกครอง สหกรณ์ การพัฒนาชุมชน การวางแผน วางโครงการในกิจกรรม พัฒนาสาธารณะประโยชน์ การสุขภาพชุมชน ความรับผิดชอบ และตระหนักต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วม เป็นต้น

3.5.2 ขั้นตอนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน

การนำการศึกษาเข้าไปพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางเข้าถึงชุมชน โดยการศึกษาก่อนที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน โดยขั้นตอนดังกล่าวมี 7 ขั้นตอน ดังนี้ (จิรพรธณ กาญจนะจิตรา, 2541; อ่างถึงโน ปริญญาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2558)

- 1) การศึกษาวิเคราะห์สภาวะการณ์ปัจจุบันของท้องถิ่นนั้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลด้านประชากร ทรัพยากร ค่านิยม ฯลฯ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชุมชน
- 2) การกำหนดเป้าหมาย โดยเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะการณ์ของชุมชนมาแล้ว นักพัฒนาชุมชนจะต้องนำข้อมูลมาวิเคราะห์และจัดลำดับความต้องการ โดยนำความต้องการนั้นมากำหนดเป้าหมายเพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนสนองตอบความต้องการมากที่สุด
- 3) การศึกษาโครงสร้างของสังคม ทั้งนี้ นักพัฒนาชุมชนจะต้องศึกษาชุมชนนั้นๆ ว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง ซึ่งโดยปกติจะมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ มนุษย์ สิ่งที่มีมนุษย์

ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น และสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น ดังนั้นการศึกษาโครงสร้างของสังคมจะทำให้ นักพัฒนาชุมชนวางตัวเป็นกลางหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับกลุ่มต่างๆ

- 4) การศึกษาการติดต่อสื่อสาร เป็นการเตรียมศึกษาและประเมินช่องทางในการเผยแพร่และกระจายความรู้ที่ต้องการให้ชุมชนยอมรับเพื่อเปลี่ยนแปลงแนวคิดและทัศนคติให้เป็นไปทางที่ดีขึ้น ดังนั้นนักพัฒนาชุมชนต้องเลือกช่องทางการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มบุคคล
- 5) การศึกษาปัญหา ซึ่งนักพัฒนาต้องศึกษาว่าชุมชนมีปัญหาอะไรบ้างที่เป็นปัญหาที่ชาวบ้านตระหนักและกล่าวถึงอยู่เสมอ การกำหนดปัญหาอาจกำหนดได้มากกว่า 1 ปัญหา แต่ควรเรียงลำดับการแก้ปัญหาจากปัญหาง่ายไปยาก เพื่อให้คนในชุมชนได้มั่นใจว่าปัญหาได้รับการแก้ไข
- 6) การกำหนดแผนงาน เมื่อจัดลำดับความยากง่ายของปัญหาที่จะต้องแก้ไขแล้ว นักพัฒนาชุมชนต้องแปลงวิธีการแก้ไขปัญหานั้นให้อยู่ในรูปของแผนงานหรือโครงการดำเนินงาน
- 7) การประเมินผล ทั้งนี้ควรประเมินผลโครงการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อว่าเมื่อพบปัญหาหรือข้อบกพร่องจะได้แก้ไขปรับปรุงโครงการได้ทันที่

3.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

เรวดี จันทเปรมจิต (2557) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ที่ได้รับการพัฒนาในชุมชนบ้านดนตรีเสนาะ (นามสมมติ) ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แนวคิด/หลักการ คือ ใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ส่วนที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ การทำงานหารายได้ การเป็นอาสาสมัคร การดูแลครอบครัว การสืบสานวัฒนธรรม และส่วนที่ 3 องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย โครงสร้างการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งมีชมรมผู้สูงอายุเป็นหลัก ประสานกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล รวมทั้งมีการขยายภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน กระบวนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความตระหนักถึงปัญหาของผู้สูงอายุ 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม 3) การให้ความรู้แก่ชุมชน 4) การ

จัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุ 5) การจัดตั้งกลุ่มการเรียนรู้ 6) การส่งเสริมการทำงานหารายได้และ กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ และ 7) การประเมินผลแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมซึ่งมี 5 แบบ คือ แบบกระบวนการกลุ่ม แบบประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม แบบการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการ เรียนรู้แบบเครือข่าย ปัจจัยเสริมหนุนประกอบด้วยผู้นำ ททรัพยากร ทูทางสังคม ทูมนุษย นโยบาย และแผนงานรัฐ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนเงื่อนไขในการนำรูปแบบการเรียนรู้ฯ ดังกล่าวไปใช้นั้น ชุมชนจะต้องมีกลุ่ม/องค์กรทำงานเป็นทีม มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีข้อมูลด้านผู้สูงอายุ มีภาคี เครือข่ายสนับสนุน มีระบบอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีผู้สูงอายุที่ มีความรู้และภูมิปัญญาเข้าร่วมดำเนินงาน

พงษ์ไทย อัยวรรณ, คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาลและสุพจน์ ดวงเนตร (2558) ศึกษาสภาพ และแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัด องค์กรการบริหารส่วนตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็ก เล็ก สังกัดองค์กรการบริหารส่วนตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งการศึกษาเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกลุ่ม ตัวอย่าง ได้แก่ นายกองค์กรการบริหารส่วนตำบลบ่อแก้ว ปลัดองค์กรการบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วน การศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองจำนวน 217 คน เครื่องมือที่ใช้เป็น แบบสอบถามประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ผู้บริหารการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์กรชุมชนหน่วยงานราชการในชุมชน จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกการสนทนา กลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง 2) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรเปิด โอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มากขึ้น โดยแต่งตั้งร่วมเป็น คณะกรรมการในทุกด้านสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานอื่นๆ โดยเน้นกระบวนการ มีส่วนร่วมจากภาคีทั้งภายในและภายนอกชุมชน

นอกจากนี้ อลงกต สารกาล และศักดิ์สิทธิ์ ชวารเลิศ (2561) ได้ทำการศึกษาแนวทางการสร้าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศ ด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม และ 2) เพื่อ ถ่ายทอดบทเรียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และ ประชาสังคม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research)

และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผลการศึกษา พบว่า การดำเนินการของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดผ่านโครงการศูนย์ความร่วมมือด้านบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด โครงการพัฒนาขีดความสามารถศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและ โครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในเขตเทศบาล มีการริเริ่มเครือข่ายความร่วมมือร่วมกัน มีตัวแสดงทั้งจากภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคม ที่เข้ามาทำงานร่วมกัน มีการวางแผน ตัดสินใจลงมือปฏิบัติ และระดมทรัพยากรร่วมกัน มีการจัดโครงสร้างการทำงานร่วมกันและมีเป้าหมายร่วมกัน และผลจากการศึกษานี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสภาพปัญหาใกล้เคียงกัน มีความพร้อมในด้านงบประมาณ สถานที่ และบุคลากร โดยเน้นการดำเนินการที่สอดคล้องกับนโยบายหรือการสนับสนุนของรัฐบาล รวมไปถึงศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแสวงหาและรักษาภาคีความร่วมมือในการสนับสนุนงานต่างๆ

Witt (2010) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการนำการดูแลโดยใช้ชุมชนเป็นฐานไปใช้: กรณีศึกษาการดูแลเด็กปฐมวัย เพื่อช่วยเด็กที่ด้อยโอกาสในประเทศที่ยากจน โดยสิ่งอำนวยความสะดวกและโปรแกรมที่รัฐจัดสำหรับเด็กปฐมวัยขาดความน่าเชื่อถือ ดังนั้นชุมชนจึงได้พัฒนากลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาเด็กปฐมวัยดังกล่าว และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ชุมชนเป็นฐานในการดำเนินการ ซึ่งรวมถึงเรื่องคุณภาพของผู้ดูแล ประกอบด้วย การฝึกอบรมผู้ดูแลและคุณภาพของกิจกรรมที่จัดให้เด็ก ผลการวิจัย พบว่า การเสริมพลังให้แก่ชุมชนและผู้ปกครองในด้านทักษะและความรู้ จะสามารถทำให้ชุมชนและผู้ปกครองเกิดความรับผิดชอบตามรูปแบบการจัดการในการวิจัย ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นของชุมชน

Adamson (2010) ซึ่งได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเสริมพลังอำนาจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการตรวจสอบสังคมและการวางรากฐานในเชิงนโยบายให้แก่เวลส์ เพื่อสำรวจอุปสรรคของการเสริมพลังอำนาจชุมชน โดยมีความเชื่อมโยงกับ 3 โครงการวิจัย เพื่อเตรียมข้อมูลในการอภิปรายเกี่ยวกับการเสริมพลังอำนาจชุมชน และพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายที่มีความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ โครงการวิจัยทั้ง 3 เกี่ยวข้องกับการประเมินสิ่งที่ชุมชนได้รับโดยสิ่งที่ชุมชนได้รับในที่นี้หมายถึง การสนับสนุนในเชิงเทคนิคในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทุกโครงการให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการสำรวจประสบการณ์ของคนในชุมชนที่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวนี้ได้ระบุถึงอุปสรรคสำคัญของการบรรลุการเสริมพลังอำนาจชุมชน ประกอบด้วย สมรรถนะของชุมชน สมรรถนะขององค์กร และวัฒนธรรมองค์กร ข้อค้นพบในได้ระบุกลไกในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเสริมพลังอำนาจ โดยระบุถึงบทบาทของผู้ประสานงานในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่และข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการต่อต้านการวิเคราะห์กลไกการควบคุมทางสังคมของคนรุ่นใหม่ในระยะเริ่มแรก และการมีบทบาทต่อชุมชน งานวิจัยได้เสนอให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทางปฏิบัติและผู้กำหนดนโยบายควรมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับชุมชน และเสนอวิธีการและ

นโยบายปรับปรุงผลลัพธ์ของการเสริมพลังอำนาจ ตลอดจนการช่วยเหลือให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมเพื่อยกระดับการบรรลุผล

ศศิธร นิธิปรีชา (2557) ที่ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ ชุมชนบ้านเหนือ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนในหลายระดับ ได้แก่ ในระดับบุคคล ผู้สูงอายุสามารถดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในระดับครัวเรือน ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเลี้ยงดูสั่งสอนและเป็นพี่ปรึกษาให้กับบุตรหลาน รวมทั้งการดูแลบ้านเรือน ในระดับชุมชน ผู้สูงอายุมีบทบาทโดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุมีความสามารถในการเป็นผู้นำกลุ่ม ด้านการเกษตร การผลิตสินค้า/บริการ และที่สำคัญคือมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ให้คำปรึกษาในการทำกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ให้กับชุมชนอีกด้วย

เวหา เกษมสุขและคณะ (2562) ที่ศึกษาแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและ ความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ 2) สังเคราะห์และ เสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ ประชากรที่ศึกษาได้แก่โรงเรียนผู้สูงอายุ ที่ดำเนินการในปี พ.ศ. 2560 มีสถานที่ติดต่อที่ดำเนินการชัดเจน สามารถติดต่อได้ ทั้ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 220 แห่ง กลุ่มตัวอย่างคือโรงเรียน ผู้สูงอายุ จำนวน 142 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง และโรงเรียนผู้สูงอายุ ต้นแบบ จำนวน 3 แห่ง ประกอบด้วย กรรมการโรงเรียน ผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง แห่งละ 12 คน รวมทั้งหมด 36 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย 2 ส่วน ได้แก่ แบบสอบถามสภาพ ความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ และแนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus group) เครื่องมือในการดำเนินการวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ = .98 ส่วนแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุผ่านการตรวจสอบยืนยันโดย ผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) จำนวน 11 คน

ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมโรงเรียนผู้สูงอายุมีสภาพการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่า ด้านสุขภาพกาย ด้านโครงสร้าง การดำเนินงาน และด้านกระบวนการดำเนินงาน มีความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ใน ระดับมาก ตามลำดับ จากการสังเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอด

ชีวิตของโรงเรียน ผู้สูงอายุ ผลพบว่าควรใช้แนวทาง SENIOR LEARNER (S-E-N-I-O-R L-E-A-R-N-E-R) โดยแนวทางนี้เป็น แนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มี พหุพลัง เปลี่ยนจากภาระเป็นพลังตามองค์ประกอบ 3 ด้านได้แก่ด้าน สุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้าน ความมั่นคงปลอดภัย โดยใช้บูรณาการกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุต้องรู้ ควรรู้ และอยากรู้ เพื่อเป็น แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียน ผู้สูงอายุที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ยังพบข้อมูลที่ศึกษาแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุว่า ในการดำเนินงาน เพื่อจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริม และขยาย โอกาสผู้สูงอายุที่มีศักยภาพให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ผู้เป็นภูมิปัญญามีส่วนร่วมในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้กับชุมชนและสังคม เพื่อการส่งเสริม ดูแล และพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุให้ ผู้สูงอายุ มีความสุข สนุกสนาน สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย พัฒนา เสริมสร้างศักยภาพให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งร่างกาย จิต ปัญญา สังคมจิตวิญญาณ การมี ส่วนร่วม และความมั่นคง เปลี่ยนภาระให้เป็นพลังด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ผู้สูงอายุ สามารถ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้สมาชิกใน ครอบครัวและ ชุมชน เป็นผู้สูงอายุที่พร้อมไปด้วยคุณลักษณะของการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เกิด ความสุขทางใจ ร่วมกิจกรรมกลุ่มและเข้าสังคมได้อย่างมีความสุข

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาที่ดีจะต้องเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้บุคคล ได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มศักยภาพของตนเอง สามารถเรียนรู้และดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ บน พื้นฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของตนเอง นอกจากนี้ การศึกษาที่ดีต้องสามารถเรียนรู้ได้อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้น การศึกษาที่ดีต้องสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพราะชุมชนเป็นทั้งกลุ่ม คนที่ติดต่อสัมพันธ์กัน มีรากฐานความเชื่อ วิถีดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ และแนวทางการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตอนที่ 4 ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของ แอนโทนี กิด เด็นส์ (Giddens, 1984) เป็นแนวคิดที่สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายการกระทำ (Action) อย่างตระหนักรู้ ของผู้กระทำการ (Agency) หรือการผลิตซ้ำของรูปแบบที่ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ (Rules) ซึ่งเขานำเสนอ แนวคิดการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อต้องการการนำเสนอชุดความคิดในการ อธิบายหรือวิเคราะห์สังคมในบางเรื่องหรือบางประเด็น แต่ครอบคลุมเรื่องของปฏิสัมพันธ์ใน ชีวิตประจำวัน พัฒนาการของรัฐชาติสิทธิพลเมือง การวิเคราะห์ชนชั้นตามลักษณะของสถานการณ์ สมัยใหม่ เน้นความสนใจที่ตัวมนุษย์ที่มีกิจกรรมในการผลิตรูปแบบต่างๆในสังคม การวิเคราะห์ชีวิต

ทางสังคมจึงต้องอาศัยการตีความพฤติกรรม และกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ครอบคลุมส่วนต่างๆของโลกทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น วัด โรงเรียน ชนชั้นซึ่งสถาบันสังคมได้มีบทบาทในการกำหนดความหมายให้กับปัจเจกบุคคล โดยพฤติกรรมของมนุษย์จะเปลี่ยนแปลงไปตามเจตนาธรรมซึ่ง แอนโทนี กิดเด็นส์ ได้ให้ความสำคัญในระดับปัจเจกบุคคลในการเป็นศูนย์กลางของการวิเคราะห์ที่ได้มาจากประสบการณ์ของปัจเจก และการตีความหมายของกิจกรรม หรือการกระทำซึ่งทำให้เป้าหมายและความหมายเปลี่ยนแปลงไปตามประวัติศาสตร์หรือบริบท โดยจะต้องพิจารณาเงื่อนไขที่ประกอบไปด้วยเวลาและพื้นที่ หรือสถานที่ ตลอดจนสถานะเฉพาะ ในส่วนของโครงสร้าง (Structure) Giddens ระบุว่าสถาบันครอบครัว ชุมชน ชีวิตการทำงาน ซึ่งส่วนหนึ่งของโครงสร้างเกิดได้เฉพาะปัจเจกได้แก่ การกระทำของมนุษย์หรือผู้กระทำ (Agency) ในขณะเดียวกันโครงสร้างก็เป็นตัวที่กำหนดชีวิตทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งสองสิ่งนี้จึงต้องพึ่งพาและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ซึ่งเรียกสิ่งนี้ว่า “ทวิลักษณ์ของโครงสร้าง (Duality of structure)” นั่นคือ โครงสร้างเป็นทั้งวิถีทางและผลลัพธ์ของการกระทำ (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2557)

นอกจากนี้แอนโทนี กิดเด็นส์ ยังได้ให้ความสำคัญกับแรงจูงใจของมนุษย์ที่เป็นเหตุของการกระทำ ทั้งนี้มนุษย์มีความสำนึกหรือการตระหนักรู้ในระดับที่แตกต่างกัน ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีทางและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกัน การอธิบายโดยใช้ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม จำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายขององค์ประกอบที่ แอนโทนี กิดเด็นส์ ให้ความสำคัญ ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2559)

1. ผู้กระทำ (Agency) คือความสามารถที่จะกระทำให้เกิดความแตกต่างหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องเกิดจากการกระทำ (Action) ของผู้กระทำที่มีความสามารถที่จะรู้ตัวตนเองควรจะทำอย่างไร ผู้กระทำมีหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงสถานะโดยจะไม่อยู่นิ่ง แต่จะเป็นผู้กระตุ้นวัฒนธรรมของสถาบัน หรือทำให้เกิดโครงสร้างมนุษย์อยู่ในฐานะของผู้กระทำที่มีเสรีภาพในการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์ ซึ่งการกระทำของมนุษย์และโครงสร้างทางสังคมแต่ละแบบเป็นเงื่อนไขของการกระทำอื่นๆต่อไปโดย แอนโทนี กิดเด็นส์ ได้สร้างตัวแบบมนุษย์ในฐานะผู้กระทำที่จะต้องเป็นผู้ตระหนักรู้ หรือมีสำนึกในระดับที่แตกต่างกันที่ส่งผลกระทบต่อวิถีทางในการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือดำเนินกิจกรรม

2. โครงสร้าง (Structure) แอนโทนี กิดเด็นส์ ได้ให้ความหมายของกฎเกณฑ์ (Rules) และทรัพยากร (Resources) ที่ผู้กระทำใช้ในการผลิตและการผลิตซ้ำทางสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยโครงสร้างมองในแง่มุมมองของกฎเกณฑ์ซึ่งเป็นบรรทัดฐานและการกำหนดความหมาย โครงสร้างยังเป็นผลจากความทรงจำที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการตระหนักรู้ของมนุษย์และเป็นตัวอย่างของการกระทำ นอกจากนั้นเขามองว่าโครงสร้างเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวของการกระทำ หรือกิจกรรมของมนุษย์ กล่าวคือโครงสร้างไม่ได้อยู่ภายนอกการกระทำ หรือผู้กระทำหรืออยู่นอกเหนือ

ออกไปจากสถานการณ์ที่มนุษย์กำลังมีการกระทำร่วมกันอยู่ ในแง่นี้โครงสร้างไม่ได้มีการดำรงอยู่ต่อเนื่องและเป็นจริงในตัวของมันเองแต่อย่างใด แต่การดำรงอยู่ในลักษณะเสมือนจริง ซึ่งสามารถเข้าใจได้จากความทรงจำที่เกิดจากการที่มนุษย์ใช้ทรัพยากรต่างๆเป็นสิ่งแรก หลังจากนั้นโครงสร้างจะดำรงอยู่เฉพาะในกรณีที่ถูกเกณฑ์และทรัพยากรได้ถูกนำมาใช้อย่างจริงจังในการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์

3. การผลิตทางสังคม (Social Production) จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิธีการที่มีชีวิตทางสังคมถูกผลิตเมื่อมนุษย์ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งเป็นสาระของชีวิตและประสบการณ์ทางสังคมของมนุษย์ ทั้งนี้แอนโทนี กิดเด็นส์ มองว่ามนุษย์สร้างความหมายและความเป็นจริงทางสังคมจากภายในสถานการณ์ทางสังคม ซึ่งการปฏิบัติการเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นและสัมพันธ์กับมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ได้ด้วยการนำทรัพยากรที่มีทั้งทักษะและความรู้มารวบรวมสะสมผ่านวิถีทางที่ไม่เป็นทางการ ทั้งนี้การปฏิบัติทางสังคมจะสะท้อนให้เห็นความสามารถของมนุษย์ในการปรับเปลี่ยนสถานการณ์ที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องพร้อมๆกับการสร้างซ้ำของเงื่อนไขทางสังคมที่ได้รับมาจากอดีต ซึ่งการสร้างเงื่อนไขทางสังคมซ้ำนี้จะทำให้กลายเป็นกฎเกณฑ์ (Rules) ภายในโครงสร้างทางสังคมต่อไป ในส่วนของโครงสร้างทางสังคมนั้นจะมีโครงสร้างและการกระทำที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไม่แยกไม่ออก โดยที่สังคม ชุมชน หรือกลุ่มต่างๆ จะมีโครงสร้างปรากฏให้เห็นได้ก็ต่อเมื่อผู้คนมีการกระทำ หรือมีพฤติกรรมในลักษณะที่สม่ำเสมอและคาดการณ์ได้

มิติของพื้นที่ (Space) และเวลา (Time) ต่างมีความสำคัญกับพฤติกรรมและการเผชิญหน้าทางสังคม นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันในการดำรงชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เวลาเชิงชีวประวัติ (biographical time) เกี่ยวข้องกับมนุษย์ตามช่วงชีวิตของแต่ละคน และเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆในชีวิตประจำวัน แต่เวลาอีกรูปแบบหนึ่ง คือ เวลาเชิงสถาบันหรือองค์การ (institutional or organizational time) ซึ่งมนุษย์มีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ทางสังคมที่ดำรงอยู่มาก่อน เช่น สถาบันทางการศึกษา สถาบันของรัฐบาล บริษัทอุตสาหกรรม เป็นต้น แง่มุมที่แตกต่างกันของเวลาและพื้นที่ซึ่งเป็นตัวแทนของชีวิตทางสังคมของมนุษย์ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ พื้นที่ (Space) คือ สถานที่ที่เกิดปรากฏการณ์ (locale) ซึ่งหมายถึงการใช้พื้นที่ในการกำหนดเงื่อนไขให้การกระทำร่วมกัน ทั้งนี้พื้นที่ไม่ใช่เป็นแค่พื้นที่ทางกายภาพ (physical) เท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ทางสังคม (social) ที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ของการดำเนินการที่เป็นรูปแบบเฉพาะหรือเป็นรูปแบบต่าง ๆ ของการยอมรับ และสิทธิอำนาจ พื้นที่คือการยืดขยายตัวของความสัมพันธ์ทางสังคมในแง่ของเวลาและพื้นที่ ซึ่งเป็นลักษณะที่โดดเด่นของสังคมสมัยใหม่ (modern societies) ซึ่งแตกต่างจากสังคมแบบเก่า (traditional societies) ที่ชีวิตประจำวันอยู่บนพื้นฐานของการปรากฏตัวที่เห็นหน้าตา (face-to-face) ดังนั้นในยุคปัจจุบันเมื่อสังคมมีความซับซ้อน

มากขึ้น ขอบเขตส่วนใหญ่ของชีวิตทางสังคมถูกทำให้มีความเป็นสถาบันและมีการปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว ถูกแทนที่ด้วยองค์การที่เน้นความเฉพาะด้าน (specialized regions and organisations) ซึ่งในยุคสมัยก่อนจะถูกกำหนดโดยจารีตประเพณีซึ่งมีผลให้มนุษย์มีบทบาทและหน้าที่ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน เป็นผลให้มนุษย์มีส่วนในการจัดการกับชีวิตตัวเองน้อยลง แต่เมื่อเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ มนุษย์จึงมีโอกาสเลือกและตัดสินใจตามความต้องการมากขึ้น และยังมีโอกาสสร้างอัตลักษณ์ของตนได้มากขึ้น ทั้งในรูปของปัจเจกและสถาบัน ความยุ่งยากใจระหว่งการมีอำนาจและหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือความสงสัยต่างๆ อาจถูกกลืนหายไปในชีวิตประจำวันที่คุ้นเคย จนกลายเป็นรูปแบบการใช้ชีวิตในแบบสมัยใหม่ในปัจจุบัน (Giddens, 1992)

ดังนั้นในยุคสมัยใหม่มนุษย์อาจไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันทางกายภาพ ที่ต้องปรากฏตัวให้เห็นซึ่งกันและกัน แต่ความชำนาญเฉพาะด้าน (specialisation) และความเป็นภูมิภาคหรือท้องถิ่น (regionalisation) กลับมีความสำคัญและมีความหมายครอบคลุมไปถึงการเพิ่มอิทธิพลของความสัมพันธ์ที่ผ่านสื่อกลาง (mediated) หรือโดยอ้อม (indirect) ระหว่างผู้คนในสังคมสมัยใหม่ เช่น ระบบของอำนาจสมัยใหม่ที่มีเครื่องมือและเทคนิคการควบคุม และติดตามพฤติกรรมของทุก ๆ ส่วนของสังคมที่มีขนาดใหญ่มากขึ้นได้ นอกจากนี้ โครงสร้างยังมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้กระทำ โดยทำงานแบบพึ่งพากันและกัน โดยโครงสร้างเป็นตัวกำหนดชีวิตทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นสองสิ่งนี้จึงต้องพึ่งพาและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ซึ่งแอนโทนี กิดเด็นส์ เชื่อว่าปัจเจกบุคคลมีอำนาจและเสรีภาพที่จะแสดงตัวตนออกมาภายใต้โครงสร้างของสังคมได้ นอกจากนั้นบุคคลยังสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมให้ดีขึ้นได้ด้วย ไม่มีโครงสร้างหรือปัจเจกเพียงฝ่ายเดียวที่ทรงอำนาจ แต่ทั้งสองส่วนต้องดำรงอยู่ร่วมกัน

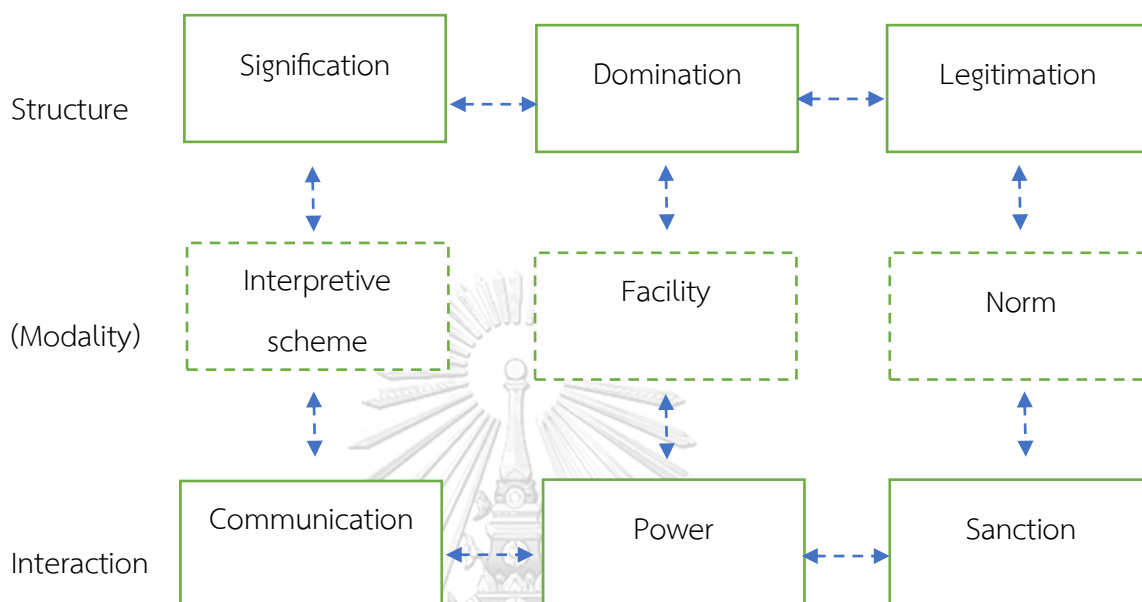
Giddens (1984) ยืนยันว่าเพื่อที่จะเข้าใจความเป็นคู่ของโครงสร้างหรือกระบวนการจัดโครงสร้าง นักวิจัยจำเป็นต้องตรวจสอบรูปแบบที่ระบุไว้ใน ภาพที่ 2: โครงสร้างคู่สัมพันธ์ของ Anthony Giddens ซึ่งประกอบด้วยมิติ ดังนี้

1) มิติโครงสร้าง (Structure) ประกอบด้วย การสร้างหรือมองเป้าหมายร่วมกันในสังคม (Signification) หรือเปรียบเสมือนเป้าหมายที่สังคมต้องการให้เป็นร่วมกัน โดยผ่านการตีความร่วมกัน การสื่อสารเพื่อครอบงำ (Domination) และกฎระเบียบหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม (Legitimation)

2) มิติแบบแผน (Modality) ซึ่งเป็นแนวทางในการแสดงออกของคนในสังคมประกอบด้วย กรอบของการตีความ (interpretative scheme) ทุนหรือทรัพยากรของกลุ่มหรือเครือข่าย (facility) และบรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติร่วมกัน (norms)

3) มิติการปฏิสัมพันธ์ (interaction) เป็นการสื่อสารหรือการมีปฏิสัมพันธ์ของหน่วยงานผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ประกอบด้วย การสื่อสารทางภาษาและท่าทาง (Communication) การมี

อำนาจทั้งเชิงบวกและเชิงลบ (Power) และกระบวนการสร้างการตอบสนองหรือมาตรการทางสังคม (Sanction)

ภาพที่ 2 โครงสร้างคู่สัมพันธ์ของ Anthony Giddens
(ที่มา: Giddens, 1984; cited in Whittington, 2015)

นอกจากนี้ ปฏิสัมพันธ์และโครงสร้างไม่สามารถมองได้อย่างอิสระ เราต้องคำนึงถึง โครงสร้างคือการปฏิบัติทางสังคมที่ผูกมัดเวลาและพื้นที่ นอกจากนี้ Giddens ยังกล่าวว่าเราใช้รูปแบบการตีความในการสื่อสารของเรา ซึ่งส่งผลให้เกิดการจำลองโครงสร้างของความหมาย เมื่อเราใช้ทรัพยากร เราจะใช้อำนาจซึ่งช่วยเสริมโครงสร้างของการปกครอง ในที่สุดบรรทัดฐานทำให้เราสามารถลงโทษการกระทำและพฤติกรรมของเรา ซึ่งส่งผลให้เกิดโครงสร้างของความชอบธรรม

Giddens (1984) ชี้ว่าในสังคมสมัยใหม่ เรามีวิธีการอยู่ในโลกที่ต่างไปจากอดีต ซึ่งแม้ว่าวิถีชีวิตทางกายภาพจะไม่เปลี่ยนแปลงแต่อาจมีกิจกรรมท้องถิ่นที่ถูกแทรกแซงจากอิทธิพลภายนอกผ่านสื่อที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอด จึงทำให้เรามองภาพหรือเห็นโลกเปลี่ยนไปจากที่เคยเป็น ดังนั้นสังคมสมัยใหม่จึงเป็นโลกที่เปิดสำหรับปัจเจกชน ผู้คนต่างมีช่องทางที่สามารถเชื่อมโยงถึงผู้อื่นได้หลายช่องทาง ระยะทางหรือความห่างไกลกลายเป็นสิ่งที่คุ้นเคยและซึมซับเข้าไปในประสบการณ์ส่วนตัว มากกว่าอิทธิพลของสิ่งที่อยู่ใกล้

ดังจะเห็นได้ว่าสังคมสมัยใหม่กลับทำให้ปัจเจกชนไม่รู้สึกรู้สึกอ่อนแอหรือไร้อำนาจ (powerless) เหมือนสังคมดั้งเดิม กิดเดนส์ (1992) อธิบายว่าการอยู่ในสังคมดั้งเดิม เป็นการอยู่ในสังคมหรือกลุ่มเล็ก ๆ แต่ความรู้สึกไร้อำนาจในสังคมดั้งเดิมไม่เกี่ยวกับขนาดเล็กลงของสังคม หากแต่อยู่ที่รูปแบบและวิถีชีวิตที่มีปัจเจกชนถูกกำหนดบทบาทไว้ค่อนข้างชัด อำนาจของผู้นาจจึงโดดเด่นเป็นอำนาจเดี่ยว (Single Authority) โลกสมัยใหม่ไม่ได้มีอิทธิพลของอำนาจเพียงหนึ่งเดียว ต่างจากสังคมเก่าที่มีประเพณีของอำนาจที่เด่นชัด องค์การหรืออำนาจที่มีมาในอดีต เช่น ศาสนา ยังมีอิทธิพลมาถึงโลกยุคใหม่ไม่สูญหายไป หรือบางครั้งกลับมีอิทธิพลขึ้นมาด้วย หากแต่เป็นเพียงอิทธิพลหนึ่งท่ามกลางอำนาจ และอิทธิพลอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ (Giddens, 1992)

สโตน (Stone, 2005, อ้างถึงใน เปรมใจ วังศิริไพศาล, 2557) ได้ขยายความและอธิบายวงจรของ Structuration Theory ว่าประกอบด้วย โครงสร้างภายนอก (External structures) หมายถึง เงื่อนไข สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพล (โดยจงใจหรือไม่ก็ตาม) ต่อการกระทำในระดับบน หมายถึง อิทธิพลของภูมิภาคหรือโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับที่ใกล้ตัว เช่น โครงสร้างการจ้างงาน สถาบันด้านสุขภาพ นโยบาย หรือระเบียบของหน่วยงาน ระบบการจัดการ หรือสถานการณ์ในสถานการณ์หนึ่ง เช่น การประท้วง ฯลฯ โครงสร้างภายนอกอาจคงที่หรือเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับ ความรับรู้ และการยอมรับของผู้กระทำ การโครงสร้างภายใน (Internal structures) ประกอบด้วย ฮาบิตัส (Habitus) คือ วิถีทางปฏิบัติหรือการแสดงออกที่สะสมจากความคิด ค่านิยม การดำรงชีวิต ฯลฯ และการเรียนรู้จากสถานการณ์ (การเชื่อมโยงกระบวนการภายใน- Conjuncturally-specific internal structures) และปฏิบัติการ (Practices) ซึ่งประกอบด้วยผู้กระทำ (Active agent) หมายถึง ผู้ที่มีปฏิกริยาหรือแสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ชุมชนที่ร่วมปฏิบัติการ (Communities of practice) ความเชื่อมโยงกับโครงสร้างภายนอก (Conjuncturally-specific external structure) หรือการประกอบสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา โดยตระหนักถึงผลจากการกระทำหรือข้อจำกัดที่มีอยู่ และผลที่เกิดขึ้น (Outcomes of practices or of active agent) หมายถึง การผลิตซ้ำหรือการเปลี่ยนแปลงวิถีทางสังคมไปสู่โครงสร้าง (ใหม่) ที่ประกอบขึ้น

นอกจากนี้ แอชลีย์ (Ashley, 2010) ใช้ทฤษฎี Structuration วิเคราะห์การศึกษาทางเลือกกรณีโรงเรียนเอกชนสำหรับนักเรียนด้อยโอกาสในอินเดีย 3 แห่งด้วยการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนทั้ง 3 แห่งไม่ใช่รูปแบบปกติ ของโรงเรียนที่จัดการศึกษาโดยเก็บค่าเล่าเรียนจากนักเรียน แต่เป็นการจัดการศึกษาแบบให้เปล่าหรือเก็บค่าใช้จ่ายน้อยแก่เด็กด้อยโอกาสที่มีฐานะยากจนทางเศรษฐกิจ การจัดการศึกษาทางเลือกของโรงเรียนเอกชนทั้ง 3 แห่งทำให้เกิดความมั่นคงทางความรู้ คือเปิดให้ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาทำให้มีชีวิตที่มั่นคงและพ้นไปจากความยากจน โดยโรงเรียนเอกชนทั้ง 3 แห่ง กระทำการที่ขัดแย้งกับระเบียบตามปกติภายใต้ระบบการศึกษาของอินเดีย เป็นการปฏิบัติการทางเลือกซึ่งผิดไปจากธรรมชาติของโรงเรียนเอกชนที่เป็นโรงเรียนเก็บค่าเล่าเรียน

สำหรับชนชั้นกลาง เพราะโรงเรียนส่งเสริมให้คนยากจนได้เรียนเป็นการให้การศึกษาแก่นักเรียนซึ่งมีภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างมาก ภายใต้พื้นที่หรือสถานศึกษาเดียวกันการกระทำดังกล่าวผิดแผกไปจากระบบการศึกษาในอินเดียที่มีการแบ่งแยกนักเรียนตามกลุ่มที่มีสถานะทางสังคมต่างกันเป็นระบบสังคมแบบอินเดียที่มีปฏิบัติการทางสังคมโดยผลิตซ้ำวิถีและประเพณีปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ดังนี้

Alaina C. Zanin และ Cameron W. Piercy (2019) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการดูแลสุขภาพจิตโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์หน่วยงานท้องถิ่นของกลุ่มอาสาสมัครในศูนย์บริการสุขภาพจิตชุมชนแห่งหนึ่งในประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าโครงสร้างของศูนย์ดูแลสุขภาพจิตของชุมชนช่วยส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายในการทำงานของอาสาสมัครที่ให้บริการผู้ป่วยทางจิตเวชและครอบครัวที่มีผู้ป่วยทางจิต ตลอดจนอาสาสมัครเหล่านั้นมีวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างไร ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครในศูนย์บริการสุขภาพจิตชุมชนประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 20 คน ร่วมกับการศึกษาเอกสารขององค์กรและศึกษาข้อมูลของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างเดิมเหล่านี้บางครั้งได้กลายมาเป็นอุปสรรคในการทำงานของอาสาสมัคร ในประเด็นนัยสำคัญหรือเป้าหมายในการดำเนินการของอาสาสมัคร พบว่า ความรู้สึของคนในสังคมต่อคนป่วยทางจิต หรือต่อครอบครัวที่มีผู้ป่วยทางจิต ซึ่งมักถูกมองและถูกกล่าวถึงในทางลบ หรืออาจถูกมองว่าคนป่วยทางจิตเป็นตราบาบที่ติดตัวผู้นั้นไปตลอดชีวิตแม้ว่าจะได้รับการรักษาแล้วก็ตาม ดังนั้นเพื่อให้กลุ่มอาสาสมัครในศูนย์บริการสุขภาพจิตในชุมชนดังกล่าว สามารถบรรลุเป้าหมายในการทำงานได้ อาสาสมัครจึงได้ใช้ความสามารถทางด้านการสื่อสารแบบสร้างสรรค์และสามัคคีในการสร้างค่านิยมหรือบรรทัดฐานในชุมชนขึ้นมาใหม่ ตลอดจนให้การสนับสนุนผู้ป่วยและครอบครัวให้สามารถมีอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นในการดูแล และฟื้นฟูแก่ผู้ป่วยทางจิต เช่น การให้การสนับสนุนทางการเงิน จำนวนเตียงที่จัดสรรให้ผู้ป่วยทางจิต จำนวนพนักงานหรืออาสาสมัครการสนับสนุนทางเวชภัณฑ์ และการสนับสนุนวิธีการบำบัดรักษา เป็นต้น

จากการศึกษาของ Björn Haglund และ Lena Boström (2022) ได้ศึกษารูปแบบของการปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่พนักงานของหน่วยงาน SAEC (Swedish school-age educare centres) ของรัฐบาลในประเทศสวีเดน ที่ทำหน้าที่ให้การดูแลและให้การสนับสนุนเกี่ยวกับความพร้อมทางการศึกษาของเด็กในวัย 6-12 ปี โดยหน่วยงานนี้จะทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือครอบครัวของเยาวชนที่พ่อแม่ต้องทำงานหรือกำลังศึกษาอยู่ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการปฏิบัติและโครงสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่พนักงานสร้าง เพื่อให้บรรลุภารกิจของพนักงานดังกล่าว ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคของพนักงานในการปฏิบัติตามงานที่ได้รับมอบหมาย ทั้งนี้หน่วยงานดังกล่าวมีการลดบทบาทลงเมื่อเกิดการเปลี่ยนรัฐบาล เนื่องจากถูกตัดงบประมาณ และ

ปัจจุบันมีที่ตั้งเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในโรงเรียนต่างๆ ดังนั้นจึงไม่ได้รับความสำคัญจากผู้บริหารของโรงเรียน SAEC จึงมีปฏิสัมพันธ์รวมถึงการสื่อสารที่ดูห่างเหิน ส่งผลให้จำนวนพนักงานของ SAEC มีจำนวนลดลง ในขณะที่จำนวนนักเรียนที่เข้าร่วมมีมากขึ้น เนื่องจาก SAEC มีความสำคัญต่อการดูแลและการเติมเต็มการศึกษาให้แก่เด็ก ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในปี ค.ศ. 2016-2017 ในประเทศสวีเดน กลุ่มผู้เข้าร่วมการวิจัย เป็นพนักงานของ SAEC จำนวน 15 คน และครูของโรงเรียนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ SAEC จำนวน 6 คนจาก 3 โรงเรียน ใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า พนักงาน SAEC มีความรู้สึกว่าตนเองต้องทำงานภายใต้บังคับบัญชาของครูในโรงเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยครอบงำส่งผลต่ออำนาจในการตัดสินใจของพนักงานในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้การตัดงบประมาณ และการจำกัดจำนวนพนักงานที่มีคุณสมบัติของ SAEC ซึ่งถือเป็นปัจจัยทรัพยากรที่สำคัญ จึงส่งผลกระทบต่อในทางลบต่อคุณภาพของการศึกษา และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน ข้อเสนอที่ได้จากการวิจัยคือจำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างที่สำคัญในหน่วยงาน ได้แก่ นโยบายการเห็นความสำคัญของคุณภาพการศึกษาที่เป็นผลมาจากการมีบุคลากรที่มีคุณภาพ ให้อิสระในการทำงานแต่มีแบบแผนการทำงานและแบ่งขอบเขตงานของพนักงานในโรงเรียนอย่างชัดเจน และส่งเสริมให้มีการจัดสรรทรัพยากรที่สำคัญ ได้แก่ งบประมาณ กำลังคน ให้เพียงพอตลอดจนการสร้างบรรยากาศในการสื่อสารภายในองค์กร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและโอกาสของพนักงานในการบรรลุภารกิจเป้าหมายร่วมกัน

สอดคล้องกับการศึกษาของ Gemma Hughes Sara E. Shaw และ Trisha Greenhalgh (2022) ที่ได้ทำการศึกษาว่าทำไมการดูแลแบบบูรณาการจึงไม่ได้ผล โดยมีการใช้ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) เพื่ออธิบายข้อจำกัดของกรณีศึกษาในประเทศอังกฤษ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต ใช้ทฤษฎี Structuration ของ Giddens (1984) ในการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบว่า ทำไมความพยายามที่จะบูรณาการการบริการด้านสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุตลอดจนผู้ป่วยเรื้อรังจึงไม่ได้ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้สูงอายุและผู้ป่วยเรื้อรังที่ได้รับการดูแลแบบบูรณาการที่บ้าน และที่ศูนย์ดูแลจำนวน 20 คน พยาบาลที่ให้การดูแลแบบบูรณาการในชุมชน จำนวน 13 คน ผู้บริหารศูนย์การดูแลแบบบูรณาการ จำนวน 8 คน และผู้กำหนดนโยบายการดูแลแบบบูรณาการ จำนวน 2 คน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การดูแลแบบบูรณาการ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อนในการทำให้ผู้ป่วยรักษาตัวอยู่ที่บ้านได้ผลลัพธ์ที่ดี การบริหารจัดการผู้ป่วยแต่ละราย และการบริหารงบประมาณมีความสำคัญมาก เนื่องจากการให้การดูแลแบบบูรณาการไม่สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับผู้ป่วย หรือผู้สูงอายุสำหรับในกรณีฉุกเฉินได้ ผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยจึงไม่สามารถรักษาหรือดูแลตนเองได้และใช้ชีวิตอยู่ในบ้านได้นาน จึงไม่สามารถลดอัตราการเข้าพักรักษาตัวในโรงพยาบาลได้ ซึ่งอธิบายได้ว่าหากกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ป่วยเรื้อรังกลุ่มนี้ขาดพลังอำนาจใน

การเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญซึ่งจำเป็นต่อการดูแลตนเองที่บ้านได้ทันท่วงที จึงส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในการดูแลแบบบูรณาการดังกล่าว

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

รูปแบบ (Model) เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการวิจัยและการศึกษา ดังจะเห็นได้ถึงการดำเนินงานเรื่องใดๆเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสร้างและพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอในหัวข้อที่ประกอบด้วย ความหมายของรูปแบบ ประเภท องค์ประกอบ การสร้างและพัฒนารูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบ ดังนี้

5.1 ความหมายของรูปแบบ

วิลเลอร์ (Willer, 1967) ได้ให้ความหมายของ รูปแบบ ไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง การสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับ ชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัย ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของ นิยามความสัมพันธ์ และประจักษ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรูปแบบ ที่มีความเที่ยงตรงจะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป

เฮาเซอร์ (Hausser, 1980) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่ง ที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบและกระบวนการ ตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง

สโตน และแวงเคล (Stoner & Wankel, 1986) ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง การจำลองความจริงของปรากฏการณ์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์องค์ประกอบ ที่เป็นกระบวนการของปรากฏการณ์นั้นๆ ให้ง่ายขึ้น เป็น แผนผังหรือแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ

สังคม และเยาวดี (2549) ได้ให้ความหมายไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการของคนที่ต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสาร ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง รูปแบบจึงเป็นแบบจำลองใน ลักษณะเลียนแบบหรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่าง

รัตน์ะ บัวสนธ์ (2552) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ความหมาย ดังนี้ 1) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบในความหมายนี้อาจเรียกในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบาน โมเดลรถยนต์ เป็นต้น 2) แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักในชื่อที่เรียกว่า “Mathematical Model” 3) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบ ในความหมายนี้อาจเรียกว่า ภาพยอสวนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น

ทิตานา แชมมณี (2555) ได้ให้ความหมายไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง ลักษณะของการดำเนินงานที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลัก ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ และความเชื่อต่างๆ โดยมี ความครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ และได้รับการ ยอมรับหรือพิสูจน์ ทดสอบถึง ประสิทธิภาพมาแล้ว โดย ประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญ ที่สามารถ ช่วยให้เป็นที่ไปตาม ทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดที่ยึดถือ สามารถใช้เป็นแบบแผนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบ นั้นๆ

พัฒนา พรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์ (2560) สรุปความหมายของ รูปแบบไว้ว่า หมายถึง แบบจำลองหรือตัว แบบอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผ่าน การศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบาย ปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นสิ่งที่สร้างหรือ พัฒนาขึ้น จากหลักปรัชญา ทฤษฎีหลักการ แนวคิดและความเชื่อที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการแสดง โครงสร้างทางความคิดหรือ องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญ เป็นขั้นเป็น ตอนสำหรับถ่ายทอดความสัมพันธ์ของ องค์ประกอบโดยใช้สื่อ หรือเครื่องมือเข้าช่วยเพื่อทำให้เกิด ความรู้ เข้าใจได้ง่ายและกระชับถูกต้อง สามารถวัด ตรวจสอบ และเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจได้

5.2 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท โดยมีผู้จำแนกประเภทของรูปแบบ ดังนี้

สมิธ และคณะ (Smith, et al., 1980) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1) รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง

หุ่นโลกา

1.2) รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลอง ทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

2) รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

2.1) รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการ ใช้ข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนา ลักษณะงานคำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

2.2) รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการ และโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

นอกจากนี้ สไตเนอร์ (Steiner, 1988) กล่าวว่า รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model) ซึ่งรูปแบบประเภทนี้จะเป็นแบบจำลอง ทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจาก กรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้ตัวทฤษฎีเองนั้นไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลอง แต่เป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

ทั้งนี้สอดคล้องกับ คีฟส์ (Keeves, 1988) และ ทิศนา แคมมณี (2555) ที่สรุปประเภทของรูปแบบที่ได้โดยทั่วไป มี 5 ประเภท ดังนี้

1) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบหรือรูปแบบคล้าย (Analogue model) มีลักษณะเป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้าน วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์

2) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้าน ศึกษาศาสตร์

3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตร คณิตศาสตร์ ส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว

4) รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม และกราฟ เป็นต้น

5) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Casual model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสภาพการณ์หรือปัญหา รูปแบบด้านศึกษาศาสตร์ มักเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

5.3 องค์ประกอบของรูปแบบ

การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าควรประกอบด้วยอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์อย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ ปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ ที่กำลังศึกษา ซึ่งจะออกแบบตามแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้นๆ เป็นหลัก โดยองค์ประกอบนั้นควรแสดงถึงความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (structural relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันแบบรวมๆ (associative relationship) (Keeves, 1988; วาโร เฟ็งส์วีสต์, 2553; ทิศนา แคมมณี, 2555) ทั้งนี้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้

อิวานซ์วิช ดอนแนลลี และกิบสัน (Ivancevich, Donnelly, & Gibson, 1989) กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เป็นการกำหนดว่าจะสร้างและพัฒนาแบบเพื่อวัตถุประสงค์ในงานสาธารณสุขด้านใด โดยทั่วไปมักจะพัฒนาแบบขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลงานที่ดีขึ้นตามภารกิจขององค์กร

2) ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ ผู้สร้างและพัฒนา รูปแบบต้องกำหนดรูปแบบ สร้างขึ้น จากฐานคิดของทฤษฎีและหลักการใดบ้าง

3) ระบบงานและกลไกของรูปแบบ สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ เช่น การจัดโครงสร้างองค์การ การตั้งคณะกรรมการและ คณะทำงานที่จำเป็น พร้อมกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันของ กลไกเหล่านั้นเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้

4) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ เป็นการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมและ อื่นๆ ที่ ต้องดำเนินการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

5) แนวทางการประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ เป็นการกำหนดแนวทางและเครื่องมือ ในการประเมินผลรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบว่า เป็นไปตามระบบงานที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ารูปแบบทำหน้าที่ตามที่สร้างไว้มากน้อยเพียงใดและเป็นไป ตามวัตถุประสงค์ หรือไม่เพียงใด ตลอดจนกำหนดแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ และตอบสนองการดำเนินงาน มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

6) คำอธิบายประกอบรูปแบบ เป็นการอธิบายคำศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้ในการสร้างและ พัฒนา รูปแบบเพื่อสื่อความให้มีความเข้าใจตรงกันในการนำรูปแบบไปใช้

7) การระบุเงื่อนไขของการนำรูปแบบไปใช้ เนื่องจากรูปแบบอาจมีข้อจำกัดของตัวเอง ดังนั้นการสร้างและพัฒนา รูปแบบควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบ ผลสำเร็จ และข้อควรระวังเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น

8) การจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบ การสร้างหรือพัฒนารูปแบบนี้ควรจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบ โดยนำสาระของรูปแบบ เครื่องมือ และเอกสารประกอบการใช้รูปแบบทั้งหมดมาบรรจุไว้ในคู่มือ เพื่อ การพัฒนารูปแบบ การดำเนินงานที่สมบูรณ์ครบถ้วน และเมื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบแล้วต้อง รายงานการตรวจสอบรูปแบบไว้ในภาคผนวกของคู่มือ เพื่อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาและนำรูปแบบ นั้นไปใช้ในการดำเนินงานอย่าง เหมาะสม

5.4 การสร้างและพัฒนา รูปแบบ

การสร้างและพัฒนา รูปแบบมีขั้นตอนสำคัญ (พัฒนา พรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และ ปณิธาน กระสังข์, 2560) ดังนี้

5.4.1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน เพื่อการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและข้อค้นพบจากการวิจัยที่ เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน หรือ ปัญหาจากเอกสารผลการวิจัยหรือ จากการสังเกต สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

5.4.2 กำหนดหลักการเป้าหมายและองค์ประกอบ อื่นๆ ของรูปแบบให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระเบียบ การกำหนดเป้าหมายของ รูปแบบจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถเลือกรูปแบบไปใช้ ให้ตรงจุดมุ่งหมาย เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสูงสุด

5.4.3 กำหนดแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วยรายละเอียดของวิธีการและเงื่อนไขต่างๆ เช่น ใช้ดำเนินงานกับกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย เพื่อให้การใช้รูปแบบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

5.4.4 การประเมินรูปแบบเป็นการประเมินเพื่อทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยทั่วไปจะใช้วิธีการต่อไปนี้

- 1) ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดย คณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายใน ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ
- 2) ประเมินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการ โดยนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์ จริง ในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง

5.4.5 การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบเมื่อพบข้อบกพร่องแล้วต้องนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่ง โดยทั่วไปแล้วการปรับปรุงรูปแบบ มี 2 ระยะ คือ

- 1) ระยะก่อนนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบในระยะนี้ใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีเป็นข้อมูลในการปรับปรุง
- 2) ระยะหลังการนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบในระยะนี้อาศัยข้อมูลจากการทดลองใช้เป็นตัวชี้้นำในการปรับปรุงและอาจมีการนำรูปแบบไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

5.5 การตรวจสอบรูปแบบ

การตรวจสอบรูปแบบอาจกระทำได้ใน 4 ลักษณะ (Eisner, 1976; อ้างถึงใน วาโร เฟ็งส์วีสต์ , 2553; พัฒนา พรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์, 2560) ดังนี้

5.5.1 การตรวจสอบรูปแบบด้วยการประเมินตามมาตรฐานที่กำหนด ดังนี้

- 1) มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง
- 2) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ
- 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในดานกฎหมายและศีลธรรมจรรยา
- 4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือ และได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

5.5.2 การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative)

เป็นการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อน (Eisner, 1976; อ้างถึงใน วาโร เฟ็งส์วัสต์, 2553; พัฒนา พรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และ ปณิธาน กระสังข์, 2560) ดังนี้

1) ตรวจสอบรูปหรือประเมินโดยไม่เน้น ผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ตามรูปแบบ เป็นการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-based model) การตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ตามรูปแบบ การประเมินแบบสนองตอบ (Responsive model) หรือ กระบวนการ การวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง เฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ ตัดสินใจเสมอไป อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณา ต่างๆเข้าด้วยกันตามวิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพหรือความ เหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2) ตรวจสอบรูปหรือประเมินโดยเน้นความ เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) พัฒนาการประเมินมาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art criticism) ที่มีความละเอียดลึกซึ้ง และ ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ ระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าที่ไม่ อาจประเมินด้วย เครื่องวัดใดๆ ได้และต้องใช้ความรู้ ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต้องอาศัยผู้รู้ จริงในองค์ ความรู้เฉพาะสาขาอย่างลึกซึ้งในเรื่องนั้นๆ มาเป็นผู้ประเมินผล

3) ตรวจสอบรูปแบบหรือประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดีทั้งนี้มาตรฐาน และเกณฑ์พิจารณา ต่างๆเกิดจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิ

4) ตรวจสอบรูปแบบหรือประเมินโดยความยึดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรง วุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน เช่น การกำหนดประเด็น สำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บ รวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจน วิธีการนำเสนอ ทั้งนี้ เกณฑ์การเลือกผู้ทรงวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือของ วิชาชีพเป็นสำคัญ

5.5.3 การทดสอบรูปแบบโดยการสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้องของส่วนใหญ่ใช้กับ การพัฒนารูปแบบโดยใช้วิธีเดลฟาย (Delphi method) ซึ่งเป็นวิธีการคาดการณ์ผลลัพธ์โดยวิธีการ ออกความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เทคนิคเดลฟายเป็นเทคนิคที่มีขั้นตอนและระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน โดยผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามจำนวนสองรอบหรือมากกว่านั้น โดยในแต่ละรอบผู้จัดทำจะสรุป คำตอบของรอบนั้นเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับตอบคำถามในรอบถัดไป โดยเชื่อว่าคำตอบในแต่ละรอบจะ ถูกเกล่าให้มีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งสุดท้ายการสอบถามจะหยุดลงเมื่อได้ข้อสรุปที่มั่นคง และคะแนนค่าเฉลี่ยหรือมัธยฐานจะเป็นตัวกำหนดคำตอบ เมื่อผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบโดยใช้เทคนิค

เดลฟายเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในรอบสุดท้ายมาจัดทำเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) เพื่อนำไปสำรวจความคิดเห็นบุคคลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบ

5.5.4 การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบ ซึ่งการทดลองรูปแบบดัดดการใช้รูปแบบนี้ ผู้วิจัยจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย มีการดำเนินการตามกิจกรรมอย่างครบถ้วน จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบที่ได้จากการประเมินไปปรับปรุงรูปแบบต่อไป

5.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิริลักษณ์ กมลรัตน์ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนของสถาบันการพลศึกษาตามแนวคิดยุทธศาสตร์ไตรพลัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนของสถาบันการพลศึกษาตามแนวคิดยุทธศาสตร์ไตรพลัง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหาหลักการที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน องค์กรอนามัยโลก แนวคิดยุทธศาสตร์ไตรพลัง 2) ศึกษาสภาพดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนปัจจุบันและความคาดหวังของชุมชนตามการรับรู้บทบาทของสถาบันการพลศึกษา จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้บริหารสถาบันการพลศึกษา 19 คน และจากแบบสอบถาม 3 กลุ่ม ทั่วประเทศ คือ 2.1) ผู้บริหารสถาบันการพลศึกษาและอาจารย์ 207 คน 2.2) หัวหน้าหน่วยงานท้องถิ่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน 119 คน และ 2.3) ผู้รับบริการ 680 คน รวมทั้งสิ้น 1,025 คน 3) การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนตามแนวคิดยุทธศาสตร์ไตรพลัง โดยวิจัยเชิงปฏิบัติการเทคนิคการประเมินท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่ศึกษา 2 แห่ง และการประชุมกลุ่มย่อยผู้บริหาร 9 คน 4) การตรวจสอบร่างรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ทั้งนี้ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนของสถาบันการพลศึกษาตามแนวคิดยุทธศาสตร์ไตรพลัง ส่วนประกอบหลัก ได้แก่ 1) สร้างพลังปัญญา คือ สถาบันการพลศึกษาเป็นผู้นำในการสร้างปัญญาให้สังคมโดยนำองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ที่ได้จากทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ของการพลศึกษา (Explicit Knowledge) องค์ความรู้ที่ได้จากการรวบรวมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องการออกกำลังกายการเล่นพื้นบ้านและกีฬาไทย การดูแลสุขภาพ (Tacit knowledge) และร่วมมือกับสาธารณสุข สร้างเสริมองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพระหว่างทางการแพทย์กับพลศึกษาเป็นองค์ความรู้เสริมภูมิปัญญาให้แก่ประชาชนให้มีสุขภาพดี 2) ผลิตานพลังนโยบาย เป็นการรวมพลังนโยบายร่วมกันระหว่างสถาบันการพลศึกษาและนโยบายการศึกษา (เขตพื้นที่การศึกษา) นโยบายท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกระทรวงสาธารณสุขที่มีการเน้นการป้องกันและรักษาโรคเรื้อรัง (NCD) นำมากำหนดเป็นนโยบายชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยสร้างจุดมุ่งหมายการทำงานให้ประชาชนมีสุขภาพดี สร้างเสริมภูมิความรู้ให้ประชาชนเป็นผู้มีปัญญาในการ

แก้ปัญหาและพัฒนาสังคมตนเองโดยมีส่วนร่วมในการสร้างนโยบายสาธารณะ 3) เสริมพลังสังคม สถาบันการศึกษาสร้างพลังอำนาจทางสังคมให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มวัยในพื้นที่ โดยสร้างพลังปัญญาและผลงานนโยบายนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงลึกของปัญหาด้านสุขภาพ (Critical Mass) และวิธีการจัดการปัญหาที่ประชาชนลงมือปฏิบัติได้ด้วยตัวเอง ภายใต้การสนับสนุนจากแหล่งกำหนดนโยบายทุกระดับ จนเกิดการรวมพลังที่มีอำนาจต่อรองเพื่อเรียกร้องให้เกิดพื้นที่ และกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ (Healthy Space & Activity)

เรวัตี จันทเปรมจิต (2557) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ที่ได้รับการพัฒนาในชุมชนบ้านดนตรีเสนาะ (นามสมมติ) ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แนวคิด/หลักการ คือ ใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และแนวความคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ส่วนที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ การทำงานหารายได้ การเป็นอาสาสมัคร การดูแลครอบครัว การสืบสานวัฒนธรรม และส่วนที่ 3 องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย โครงสร้างการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งมีชมรมผู้สูงอายุเป็นหลัก ประสานกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล รวมทั้งมีการขยายภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน กระบวนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความตระหนักถึงปัญหาของผู้สูงอายุ 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม 3) การให้ความรู้แก่ชุมชน 4) การจัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุ 5) การจัดตั้งกลุ่มการเรียนรู้ 6) การส่งเสริมการทำงานหารายได้และกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ และ 7) การประเมินผลแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมซึ่งมี 5 แบบ คือ แบบกระบวนการกลุ่ม แบบประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม แบบการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการเรียนรู้แบบเครือข่าย ปัจจัยเสริมหนุนประกอบด้วยผู้นำ ทรัพยากร ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ นโยบายและแผนงานรัฐ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนเงื่อนไขในการนำรูปแบบการเรียนรู้ฯ ดังกล่าวไปใช้นั้นชุมชนจะต้องมีกลุ่ม/องค์กรทำงานเป็นทีม มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีข้อมูลด้านผู้สูงอายุ มีภาคีเครือข่ายสนับสนุน มีระบบอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีผู้สูงอายุที่มีความรู้และภูมิปัญญาเข้าร่วมดำเนินงาน

สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ (2558) ศึกษาเรื่องการนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีศักยภาพบนฐานระบบสุขภาพพอเพียง พบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตนที่จะนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ อยู่ในระดับปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้ง (ระดับ 3 จาก 4 ระดับ) ซึ่งเน้นการปฏิบัติตนด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมและด้านสุขภาพค่อนข้างมาก แต่ให้ความสำคัญกับการมีหลักประกันในชีวิตค่อนข้างน้อย และยังคงพึ่งพิงจากสมาชิกในครอบครัวเป็นหลัก โดยเฉพาะผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) แรงงานนอกระบบที่มีรายได้น้อย และมีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสูง และผู้ที่มีสถานภาพโสด

ซึ่งมีความเสี่ยงในการขาดผู้ดูแล ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดการเชื่อมโยงแผนงานอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะมีส่วนร่วมจากประชาชนผู้ที่ยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ 2) การเรียนรู้ในการส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีศักยภาพบนฐานระบบสุขภาพพอเพียง พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและคนในสังคมยังมีการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างเจตคติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุที่ถูกต้องค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุวัยปลาย ส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้และการเสริมสร้างประสบการณ์ระหว่างช่วงวัย ยังมีลักษณะเป็นโครงการที่ขาดความเชื่อมโยงในลักษณะบูรณาการ นอกจากนี้เนื้อหาการเรียนรู้ไม่สามารถส่งเสริมหลักประกันในชีวิตเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ 3) รูปแบบการส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพบนฐานระบบสุขภาพพอเพียงที่ยึดหลักทางสายกลาง หลักความสมดุล หลักความพอประมาณ สร้างระบบภูมิคุ้มกัน และสร้างระบบการเรียนรู้ให้เท่าทัน มีกลไกสำคัญคือสถาบันครอบครัวและชุมชนที่เกิดขึ้นจากระบบความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น เครือข่าย กลุ่มจิตอาสา เป็นโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมหลักในการส่งเสริมการเรียนรู้ภายนอกให้กับผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกัน และการเรียนรู้ให้เท่าทัน โดยมีแบบแผนการดำรงชีวิตส่งเสริมการเรียนรู้ภายในให้กับผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง มีความสมดุล และมีความพอประมาณอย่างเป็นองค์รวม

สรุป จากแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง การสังเคราะห์ความคิดที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่แสดงออกมาเป็นคำอธิบาย แผนผัง หรือแผนภาพที่ช่วยให้เห็นภาพของความเชื่อมโยงเชิงเหตุและผล สามารถเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งรูปแบบจัดเป็นเครื่องมือทางความคิดสำหรับใช้ในการสืบค้นหาคำตอบ สร้างความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์โดยรูปแบบสร้างขึ้นจากความคิด ประสบการณ์ หรือจากทฤษฎีและหลักการต่างๆ และต้องมีการพิสูจน์หรือทดสอบความเป็นจริงได้ เพื่อสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ นอกจากนี้รูปแบบที่เกิดขึ้นควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา ซึ่งควรมีความเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ สามารถอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆได้ ขั้นตอนสำคัญต้องเริ่มต้นจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน เพื่อการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและข้อค้นพบจากการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นกำหนดหลักการเป้าหมายและองค์ประกอบ อื่นๆ ของรูปแบบให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระเบียบ รวมถึงการกำหนดแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ เพื่อให้การใช้รูปแบบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด หลังจากสร้างรูปแบบที่เหมาะสมนั้นแล้วจะต้องมีการประเมินรูปแบบเพื่อทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น ซึ่งจะประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดย คณะผู้เชี่ยวชาญ และประเมินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการ เมื่อพบข้อบกพร่องแล้วต้องนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นซึ่งอาจมีการนำรูปแบบไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจ สำหรับ

การสร้างและพัฒนารูปแบบนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาการสร้างแนวคิดและพัฒนารูปแบบโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผลการวิจัยเชิงสำรวจ ตลอดจนผลการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีเกี่ยวกับโครงสร้างและผู้กระทำการตามแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ได้ นำมาจัดเก็บวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบ เพื่อนำไปสรุปสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นผู้วิจัยจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นร่วมกับความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน มีความตรงต่อสถานการณ์จริงและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยใช้ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นฐานในการวิเคราะห์ ดังนั้นจึงได้ ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ระวี สัจจโสภณ (2559) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น: องค์ความรู้จากชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จังหวัด กาญจนบุรี ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย พบว่า ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยมีกลไกการทำงานเชิงโครงสร้างผ่านการประสานงานระดับตำบลที่มีประสิทธิภาพนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรมการพัฒนาชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ควรมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุน และการกำหนดแนวคิดหรือนโยบายเฉพาะทางการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนจากทุนทางสังคมนั้นๆ จัดสรรงบประมาณ และประสานสัมพันธ์รวมถึงมีการติดต่อสื่อสารในระดับต่างๆ ในรูปแบบภาคีเครือข่าย หรือหุ้นส่วนการเรียนรู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นการเรียนรู้แบบพหุวัยอย่างถ่องแท้ เพื่อเอื้อให้ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถปฏิบัติงานเชิงรุกในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยต่อยอดและบูรณาการจากกิจกรรมเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยของชุมชน เป็นการช่วยผลักดันให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่พัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน

ฐิติกาญจน์ อัครกุล. (2561). ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก: รูปแบบและ ผลลัพธ์ของหลักสูตร โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารโดยคัดเลือกเอกสารวิชาการในฐานข้อมูล SCOPUS ช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 - 2559 ตามเกณฑ์ที่ระบุไว้ คือ เป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง

ผู้สูงอายุและเด็กหรือเยาวชน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ไม่ใช่การทำกิจกรรมภายในครอบครัว และเป็นเอกสารภาษาไทยหรืออังกฤษ มีเอกสารตามเกณฑ์ที่ระบุไว้ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้น จำนวน 103 ฉบับ เมื่อผู้วิจัยนำความรู้มาวิเคราะห์ร่วมกับสถานการณ์ปัจจุบันของหลากหลายประเทศพบว่า หลักสูตรการเรียนรู้อันร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กมีแนวโน้มที่ได้รับความนิยมในประเทศที่ประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ เช่น อเมริกา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และประเทศอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก หลักสูตรเหล่านี้มีแนวโน้มที่ต้องการให้การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตในรูปแบบหนึ่ง และสามารถเกิดขึ้นในทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กในระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาและมีการนำหลักสูตรนี้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย ผลลัพธ์ของการศึกษาพบว่า หลักสูตรการเรียนรู้อันร่วมกันนี้มีประโยชน์ทั้งระดับบุคคล ได้แก่ ผู้สูงอายุและเด็กที่เข้าร่วมในหลักสูตรดังกล่าว โดยช่วยส่งเสริมการพัฒนาทัศนคติที่ดีขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุและมีประโยชน์ทั้งในด้านสุขภาพจิตและสุขภาพกาย ตลอดจนมีประโยชน์ระดับชุมชนและสังคม โดยหลักสูตรดังกล่าวช่วยส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งการทำกิจกรรมร่วมกันนี้ช่วยสร้างเครือข่ายร่วมกันของคนต่างวัย และมีผลในการส่งเสริมความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้อันร่วมกันยังมีผลต่อความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม มีความปรารถนาดีต่อเด็กรุ่นหลัง และช่วยส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุสามารถเล่าเรื่องผ่านภาพและให้เด็กมีส่วนร่วมในการถามตอบ จะช่วยให้สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาของเด็ก และกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การเล่นเกม งานฝีมือ งานศิลปะ อ่านหนังสือ ดนตรี และกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว ซึ่งทำให้เด็กมีโอกาสพัฒนาทักษะด้านการแก้ปัญหาทางการเล่นเกมร่วมกับผู้สูงอายุ และได้เรียนรู้ทักษะชีวิตรวมถึงลักษณะที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีมุมมองที่ดีต่อการพัฒนาการของมนุษย์ในทุกช่วงวัยของชีวิต เด็กจะได้รับการส่งเสริมคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่นความเห็นอกเห็นใจ ทักษะการทำงานเป็นทีม และเป็นส่วนหนึ่งของทีม ซึ่งพบว่ากรณีที่เด็กเข้าร่วมในหลักสูตรนี้จะช่วยลดช่วงเวลาที่ได้กอดหน้าจอโทรทัศน์หรือคอมพิวเตอร์มากขึ้น และเปิดโลกทัศน์ของเด็กมากขึ้นจากการทำกิจกรรมกับคนที่วัยต่างจากตนเอง กล่าวโดยสรุปคือ หลักสูตรการเรียนรู้อันร่วมกันของผู้สูงอายุและเด็กนี้ส่งผลดีทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชนและสังคม ผ่านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างเครือข่ายร่วมกันของคนต่างวัย และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทางที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งบุคคลชุมชนและสังคมได้อย่างยั่งยืน

Cortellesi & Kernan (2016) ที่ศึกษาการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างรุ่น อันจะนำมาสู่ความความเห็นใจกัน เข้าใจซึ่งกันและกัน บทความนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการและผลลัพธ์ เมื่อมีความเหมาะสมของเวลาและสถานที่ในการแสดงออกร่วมกันของคนต่างรุ่น โดยมีการเล่นหรือทำกิจกรรมด้วยกัน ตลอดจนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งในบริบทของการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบและมีรูปแบบ แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดวัฒนธรรมและประสบการณ์จากผู้สูงอายุไปสู่เด็ก ซึ่งเป็นสิ่งทำให้

เด็กเกิดการพัฒนาด้านสังคมที่ดีขึ้น บทความนี้ได้มีพื้นฐานมาจากโครงการของคนต่างรุ่น (Together Old & Young: TOY project) ซึ่งมีการออกแบบและพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติที่ดีของการเรียนรู้ของคนต่างรุ่น อันได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันสามารถพัฒนาให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมที่ต่างกัน ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสนใจทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทางกายภาพ นโยบายทางด้านการศึกษาและทางสังคม ซึ่งรวมถึงการจัดพื้นที่และเวลาที่เหมาะสมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนเรียนรู้ความหมายของชีวิตซึ่งกันและกัน อีกทั้งเป็นเครื่องมือทางสังคมในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

O'Hanlon & Thomas (2017) ศึกษาการทำกิจกรรมโดยผ่านการเล่นของคนสองวัยซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เช่น การเล่นเกมสโตร์โดยจะมีการวางแผนร่วมกัน ผู้เล่นสามารถเกิดความรู้สึกเป็นอิสระขณะเล่นภายในห้องเรียนมีการให้เลือกกิจกรรมและรูปแบบการเล่นด้วยตนเอง ซึ่งมีทั้งที่เป็นรูปแบบและไม่มีรูปแบบ ซึ่งทั้งหมดสามารถเกิดประโยชน์ในการเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้และเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับคนทั้งสองวัยทั้งนี้กิจกรรมในโปรแกรมควรจะเหมาะสมตามความสนใจของกลุ่มอายุซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางสังคมรวมถึงเกิดความสุขสนุกสนาน กล่าวโดยสรุปได้ว่า การดูแลภายใต้การเชื่อมความสัมพันธ์ต่างรุ่นโดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน แสดงให้เห็นถึงผลดีแก่ประชากรทั้งสองวัยและเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้นการนำแนวคิดการดูแลภายใต้การเชื่อมความสัมพันธ์ต่างรุ่น ดังกล่าวนี้นี้จึงเป็นแนวคิดที่สำคัญในการตอบสนองของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วม และใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้เป็นประโยชน์สูงสุด ด้วยความเชื่อในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตของประชากรทั้งสองช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำมาสู่การส่งเสริมสุขภาพและการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Chittra Chanakul และคณะ (2022) ได้ศึกษาการส่งเสริมนวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตในผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการนำทักษะการเลี้ยงดูบุตรหลานของผู้สูงอายุไปสู่เด็กปฐมวัย ซึ่งมีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 285 คนในจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย และมีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้สูงอายุจำนวน 22 คน ซึ่งพบว่าผู้สูงอายุจำเป็นต้องพัฒนาตนเองเพื่อนำความรู้และทักษะมาใช้เพื่อแก้ไขสถานการณ์การเลี้ยงดูบุตรหลานที่เกิดขึ้นจริง โดยชุมชนมีระบบการสื่อสารที่เอื้อ ในชุมชนควรมีระบบการสื่อสารที่เชื่อมต่อการจดจำของผู้สูงอายุ เช่น การสื่อสารผ่านระบบเสียงตามสายที่สามารถกระจายเสียงได้ครอบคลุมพื้นที่ในชุมชนได้มากที่สุด นอกจากนี้การกระจายข่าวสารจากเพื่อนบ้านล้วนทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังรู้สึกรับรู้ถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและตระหนักรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งการได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจของ

ผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่งและรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น ดังนั้นหน่วยงานท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกเชิงบวกระหว่างผู้สูงอายุกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ตลอดจนให้การดูแลสนับสนุนและช่วยเหลือผู้สูงอายุตามความต้องการที่เหมาะสม รวมถึงการจัดให้มีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังคงต้องการความมั่นใจที่ใกล้ชิดและความสัมพันธ์อันดีต่อกันในชีวิตประจำวันที่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ขณะเดียวกันในระดับการสนับสนุนของรัฐบาลผู้สูงอายุต้องการการสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจและการส่งเสริมอาชีพในผู้สูงอายุที่ยังคงมีสุขภาพแข็งแรงสามารถทำงานได้ ซึ่งมักเป็นผู้สูงอายุกลุ่มที่พึ่งพาตนเองอาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยวหรืออาศัยอยู่ตามลำพัง และมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะดำรงชีวิต

Gail Kenning และคณะ (2021). ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติปฏิสัมพันธ์ระหว่างรุ่นของผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัยในชุมชน การศึกษานี้ มีการสำรวจความคิดเห็นของคนชุมชนที่มีต่อโปรแกรมฯ ดังกล่าว โดยมีผู้ตอบแบบสำรวจมากกว่า 250 คน และมีการสัมภาษณ์ 21 ครั้งกับผู้สูงอายุ และผู้ปกครองเด็กปฐมวัย ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมทั้งหมดเห็นด้วยว่าโปรแกรมนี้มีประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัย กิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติได้ เช่น การร้องเพลง หรือกิจกรรมศิลปะต่างๆ โดยเน้นกิจกรรมที่เด็กมีความสุขสนาน ซึ่งเมื่อเด็กปฐมวัยได้เข้าร่วมกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว เด็กจะมีการแสดงออกในความเห็นอกเห็นใจและการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมมากขึ้น และมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น นำไปสู่การมีพัฒนาการทางสังคมที่ดีขึ้น อีกทั้งผู้ปกครองต้องการให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เพิ่มโอกาสทางการศึกษาสำหรับการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลของบุตรหลาน เช่น ต้องการให้ผู้สูงอายุอ่านหนังสือให้เด็กฟัง แต่ไม่ทำให้เด็กเครียดจนเกินไป ด้านผู้สูงอายุมองว่าตนเองรู้สึกยินดีที่ได้ตอบแทนสังคมได้สร้างประโยชน์ให้กับเด็กในชุมชน อีกทั้งตนเองต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และอยากเห็นเด็กมีความสุขสนุกสนาน นอกจากนี้การศึกษาครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุ สามารถเป็นทรัพยากร ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเสริมสร้างและส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ให้กับคนทั้งสองช่วงวัยได้ ดังนั้นคนในชุมชนจึงควรมีค่านิยมในการให้การยอมรับและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสแสดงความรู้ และแบ่งปันประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัย ซึ่งอาจเป็นลักษณะครูพี่เลี้ยงหรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงชุมชนควรมีการจัดหาบุคลากรที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ในทักษะการสร้างความสัมพันธ์กับเด็กปฐมวัยให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก นำมาสู่การพัฒนาโปรแกรมดังกล่าวให้มีประสิทธิผลและยั่งยืน

Nives Lican และ คณะ (2021) ได้ศึกษาความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างคนรุ่นต่างรุ่น ในสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ในประเด็นการศึกษาระหว่างวัยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ข้องเกี่ยวกับการศึกษาในประเทศสโลวีเนีย เช่น ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองเด็ก ครูปฐมวัย นักวิจัย

ในมหาวิทยาลัย เป็นต้น จำนวน 10 คน และการสนทนากลุ่ม 1 ครั้ง ผลการวิจัยพบว่าเครือข่ายของผู้มีส่วนร่วมที่แตกต่างกันในชุมชนท้องถิ่นเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาแนวทางปฏิบัติของการเรียนรู้ระหว่างวัย ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เคยมีประสบการณ์ในโครงการการเรียนรู้ต่างรุ่นก่อนหน้านี้ ได้แสดงความคิดเห็นเชิงบวกต่อการศึกษาร่วมรุ่น โดยให้ข้อคิดเห็นว่าเป็นโอกาสใหม่สำหรับการเรียนรู้และการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เปิดโอกาสให้กับชุมชน อีกทั้งให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น องค์กรการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังเห็นว่าควรจัดพื้นที่ในชุมชนให้คนต่างวัยได้มีการเรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เช่น โรงเรียนอนุบาล หรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นสถานที่ที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการศึกษาของชุมชนและมีบทบาทในการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมท้องถิ่นผ่านการถ่ายทอดความรู้ได้หลายหลายลักษณะ เช่น ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในปัจเจกบุคคล มรดกทางวัฒนธรรม ความรู้ท้องถิ่นและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง สามารถทำให้เด็กก่อนเรียนและคนในชุมชนเกิดเป็นความรักความผูกพันและความเชื่อใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งสามารถซึมซับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดค่านิยมร่วมในชุมชน สามารถปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมอนุรักษ์และสืบสานประเพณีที่ดีงามในท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ของคนต่างรุ่นตามประเพณีและเทศกาลต่างๆ ตามบริบทพื้นที่ของชุมชน กล่าวโดยสรุปคือ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นและการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ให้คนต่างวัยได้มีส่วนร่วม สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองทางจิตสำนึกและการกระทำ ผ่านประสบการณ์ที่แปลกใหม่จนเกิดเป็นความเข้าใจตนเองและผู้อื่น และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมจนเกิดเป็นการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยได้รับการส่งเสริมผ่านการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในชุมชน ตลอดจนมีการเชื่อมโยงกับองค์กรภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องในการจัดรูปแบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบเพื่อเน้นให้เกิดประโยชน์กับคนทุกช่วงวัย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เปิดเผยว่าเมื่อมีการจัดการศึกษาที่ไม่เป็นทางการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กลยุทธ์การสื่อสารและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทำโครงการ การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม การใช้ภาพยนตร์ การเล่าเรื่อง และวิธีการทางศิลปะ ล้วนทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ ผ่านการกระทำ ที่สามารถกระตุ้นความรู้สึกและความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนการความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งทำให้บุคคลเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในแง่ของความรู้ ทักษะคิด มุมมอง และอารมณ์ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของโรงเรียนอนุบาลในประเทศสโลวีเนีย ได้เคยจัดโครงการ Eco-School/Eco-Preschool ซึ่งโครงการนี้ได้ถูก

พัฒนาเป็นวิถีการดำเนินชีวิต โดยมีการให้พ่อแม่และปู่ย่าร่วมมือกับเด็กวัยก่อนเรียนและครูปฐมวัยในการจัดเตรียมการจัดกิจกรรมฝึกอนุรักษสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสอดคล้องกับโปรแกรมการศึกษาของปฐมวัย ซึ่งพบว่ากิจกรรมเหล่านี้มีผลกระทบที่ดีไม่เพียงแต่ภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังเกิดผลดีต่อชุมชนโดยรวม นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกันระหว่างเด็กในโรงเรียนปฐมวัยและสมาชิกของโรงเรียนผู้สูงอายุของประเทศสโลวีเนีย โดยกำหนดให้อาสาสมัครผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของโรงเรียนผู้สูงอายมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดท้องถิ่น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและมีทัศนคติที่ดีร่วมกันของคนในชุมชน

Anne Fitzpatrick และ Ann Marie Halpenny (2023) ได้ศึกษากลยุทธ์วิธีการสอนในรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน ในสถานให้บริการเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย ในมุมมองของชาวไอริชที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในประเทศไอร์แลนด์ ใช้การวิจัยแบบสำรวจเพื่อศึกษามุมมองความคิดเห็นของการเรียนรู้ดังกล่าว โดยมีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับนักการศึกษา จำนวน 5 คน เด็กวัยก่อนเรียนและครอบครัว จำนวน 70 คน ผลการวิจัยพบว่าผู้ปกครองและเด็กเล็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยต่างมีความสุข และมีพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ที่ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสามารถสะท้อนให้เห็นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้สูงอายุซึ่งเป็นลักษณะของการเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรมโดยกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ได้แก่ การร้องเพลง เต้นรำ การรับประทานอาหารร่วมกัน การทำงานศิลปะและงานฝีมือ การสนทนาถามตอบ ซึ่งมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น สัปดาห์ละคร หรือเดือนละคร หรือภาคการศึกษาละ 1-2 ครั้ง นักการศึกษาให้ข้อคิดเห็นว่าการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวนี้ เป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการที่สามารถสร้างประสบการณ์ให้เด็กวัยก่อนเรียนได้เรียนรู้ในชีวิตจริง สามารถพัฒนาทักษะชีวิตซึ่งเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กได้เป็นอย่างดี อีกทั้งจัดเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้แหล่งทรัพยากรทางกายภาพเป็นสถานที่ที่ทำให้เด็กและผู้ใหญ่สามารถมาพบกันได้ชุมชน ดังนั้นรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยดังกล่าวนี้ จึงเป็นการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมและเกิดความผูกพันของคนในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวได้อย่างกว้างขวาง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นวิธีการเสริมสร้างศักยภาพให้กับเด็กวัยก่อนเรียน ผู้ปกครอง และครอบครัว ได้กระชับความสัมพันธ์ระหว่างนักการศึกษาและผู้ปกครอง จึงเป็นการสร้างโอกาสการพัฒนาทุนทางสังคมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนทุกช่วงวัยในชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน 2) วิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน และ 3) นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ประเภทการวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบายตามลำดับ (Explanatory sequential design) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การศึกษาศภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ประชากร

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ในเขตสุขภาพที่ 5 จำนวน 29,497 คน (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2564) ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดจำนวนทั้งสิ้น 8 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรีสุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ในเขตสุขภาพที่ 5 จำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และราชบุรี ผู้วิจัยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้เกณฑ์ของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) ซึ่งหมายถึง จังหวัดที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า ร้อยละ 20 (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2564)

1.3 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยคัดเลือกจากผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ผู้วิจัยคำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Taro Yamane (1987) คำนวณค่าตามสูตร ดังนี้

$$n = N / [1 + N (e^2)]$$

n = คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง หรือ ขนาดของกลุ่มประชากรตัวอย่าง

N = คือ ขนาดของประชากรทั้งหมด (คน)

e = คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (ร้อยละ)

ซึ่งจากการคำนวณได้ขนาดตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ $\pm 5\%$

เท่ากับ 394.66 หรือประมาณ 400 คน

ทั้งนี้ จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วย 8 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองเพชรบุรี 2) อำเภอหนองหญ้าปล้อง 3) อำเภอเขาย้อย 4) อำเภอบ้านแหลม 5) อำเภอแก่งกระจาน 6) อำเภอท่ายาง 7) อำเภอชะอำ และ 8) อำเภอบ้านลาด ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการเก็บข้อมูลในเขตจังหวัดเพชรบุรีโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก ได้จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองเพชรบุรี 2) อำเภอท่ายาง และ 7) อำเภอชะอำ จากนั้นผู้วิจัยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – stage sampling) โดยสุ่มตามสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างแต่ละชั้น ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 145 คน (ดังแผนภูมิที่ 1)

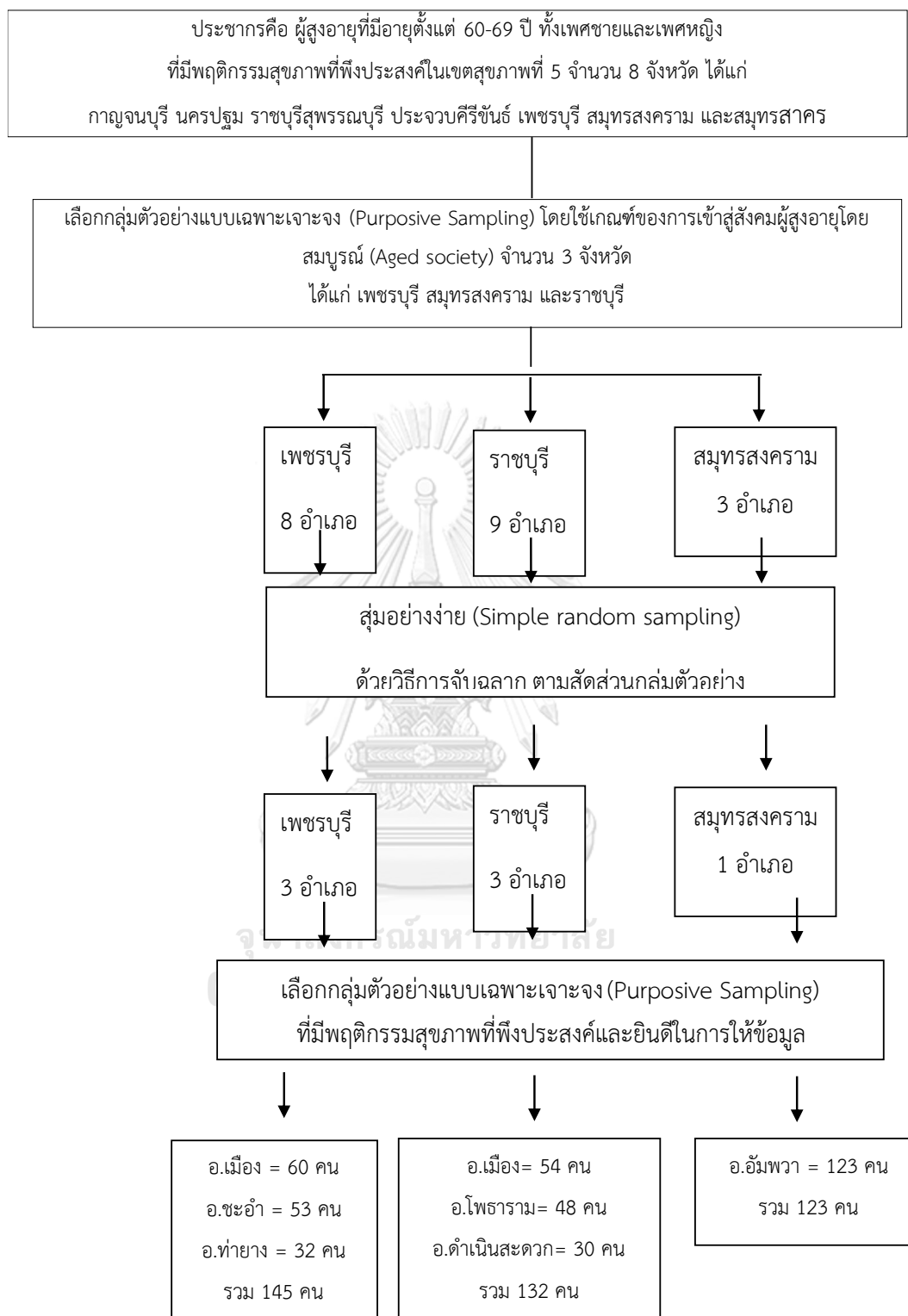
จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย 9 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองราชบุรี 2) อำเภอจอมบึง 3) อำเภอดำเนินสะดวก 4) อำเภอบ้านคา 5) อำเภอบางแพ 6) อำเภอบ้านโป่ง 7) อำเภอปากท่อ 8) อำเภอโพธาราม และ 9) อำเภอวัดเพลง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก ได้จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองราชบุรี 2) อำเภอโพธาราม และ 7) อำเภอดำเนินสะดวก จากนั้นผู้วิจัยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – stage sampling) โดยสุ่มตามสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างแต่ละชั้น ได้กลุ่มตัวอย่าง ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 132 คน (ดังแผนภูมิที่ 1)

จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 3 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองสมุทรสงคราม 2) อำเภออัมพวา และ 3) อำเภอบางคนที ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก ได้จำนวน 1 อำเภอ ได้แก่ อำเภออัมพวา จากนั้นผู้วิจัยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – stage sampling) โดยสุ่มตามสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างแต่ละชั้น ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 123 คน (ดังภาพที่ 1)

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างแบ่งตามภูมิภาค

กลุ่มตัวอย่างแบ่งตามภูมิภาค		จำนวน
1	เพชรบุรี	145
2	ราชบุรี	132
3	สมุทรสงคราม	123
รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง		400

รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม จำนวน 400 คน ดังแสดงในภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – stage sampling)

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1.4.1 แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุถึงสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน (ภาคผนวก ง)

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างถึงสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Giddens, 1984; cited in Whittington, 2015) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม รวม 5 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างและผู้กระทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน รวม 27 ข้อ แยกเป็นองค์ประกอบรายด้าน จำนวน 9 ด้าน ดังนี้

- ข้อ 1-3 องค์ประกอบ ด้านความรู้
- ข้อ 4-6 องค์ประกอบ ด้านด้านทักษะ
- ข้อ 7-9 องค์ประกอบ ด้านทัศนคติ
- ข้อ 10-12 องค์ประกอบ ด้านหลักการร่วม
- ข้อ 13-15 องค์ประกอบ ด้านแนวปฏิบัติ
- ข้อ 16-18 องค์ประกอบ ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ
- ข้อ 19-21 องค์ประกอบ ด้านการสื่อสาร
- ข้อ 22-24 องค์ประกอบ ด้านพลังทางสังคม
- ข้อ 25-27 องค์ประกอบ ด้านมาตรการทางสังคม

แบบสอบถามใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแบบลิเคิร์ต (Likert) โดยผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบในช่องว่างตามความเห็น 5 ระดับ ดังนี้

ไม่เลย (1)	หมายถึง	ไม่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน
เล็กน้อย (2)	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นของท่านเล็กน้อย
ปานกลาง (3)	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นของท่านปานกลาง
มาก (4)	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นของท่านมาก
มากที่สุด (5)	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

เกณฑ์ในการแปลความหมายคะแนน ดังนี้ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2560)

คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง มีสภาพ/ความต้องการในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง มีสภาพ/ความต้องการในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง มีสภาพ/ความต้องการในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง มีสภาพ/ความต้องการในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง มีสภาพ/ความต้องการในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จำนวน 3 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ การสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ความต้องการในการได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนจากหน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน และแรงจูงใจที่ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนได้สำเร็จ

1.5 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม ความชัดเจนของการใช้ภาษา ข้อคำถาม และการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมสุขภาพ และด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก) ผลการตรวจสอบความสอดคล้องโดยการหาค่าดัชนี ความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยกำหนดระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน	+1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	0
เห็นว่าไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	-1

การวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมสอดคล้องของแบบสอบถามโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คำนวณค่าตามสูตร ดังนี้

$$IOC = \Sigma R / N$$

$$\Sigma R = \text{ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ}$$

$$N = \text{จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ}$$

ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยพิจารณาคัดเลือกเฉพาะข้อ

คำถามที่มีค่า IOC = 0.6 ขึ้นไป ผลการวิเคราะห์ได้ค่า IOC = 0.91 โดยมีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา บุญส่ง
รองศาสตราจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุไรรัตน์ กีบาง
อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. อาจารย์วารุณี เกตุอินทร์
รองผู้อำนวยการ และอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางการส่งเสริมสุขภาพ
วิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี

จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ที่มีการปรับปรุงแก้ไข การใช้ภาษาให้เข้าใจง่าย ชัดเจน และถูกต้อง ก่อนนำไปใช้จริง ไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาร์ค (Cronbach's Alpha Coefficient) (ไพศาล วรคำ, 2559)

$$\alpha = \left[\frac{k}{k-1} \right] \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ α เป็นสัมประสิทธิ์แอลฟา
 k เป็นจำนวนข้อคำถาม
 S_i^2 เป็นความแปรปรวนของคะแนนข้อที่ i
 S_t^2 เป็นความแปรปรวนของคะแนนรวม t

ผลการตรวจเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาร์ค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ = .86 โดยแยกเป็นองค์ประกอบรายด้าน จำนวน 9 ด้าน ได้ ดังนี้

- ข้อ 1-3	ด้านความรู้	ค่า Alpha Coefficient = 0.918
- ข้อ 4-6	ด้านด้านทักษะ	ค่า Alpha Coefficient = 0.931
- ข้อ 7-9	ด้านทัศนคติ	ค่า Alpha Coefficient = 0.895
- ข้อ 10-12	ด้านหลักการร่วม	ค่า Alpha Coefficient = 0.926
- ข้อ 13-15	ด้านแนวปฏิบัติ	ค่า Alpha Coefficient = 0.848
- ข้อ 16-18	ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ	ค่า Alpha Coefficient = 0.942

- ข้อ 19-21   ด้านการสื่อสาร   ค่า Alpha Coefficient = 0.891
- ข้อ 22-24   ด้านพลังทางสังคม   ค่า Alpha Coefficient = 0.904
- ข้อ 25-27   ด้านมาตรการทางสังคม   ค่า Alpha Coefficient = 0.879

พบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยแยกเป็นองค์ประกอบรายด้าน จำนวน 9 ด้าน ซึ่งทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน มีค่ามากกว่า 0.70 ทุกค่า แสดงว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือค่อนข้างสูง (ไพศาล วรคำ, 2559)

1.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด เพชรบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอท่ายาง และอำเภอชะอำ จังหวัดราชบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอโพธาราม และอำเภอดำเนินสะดวก และจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ อำเภออัมพวา โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง ซึ่งมีการประสานงานกับผู้นำชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากสาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงท้องถิ่นอำเภอ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขออนุญาตทำการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ในผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2) เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ผู้วิจัยประสานงานกับผู้รับผิดชอบงานผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกับประสานงานผู้นำชุมชน เพื่อนัดหมายการเก็บข้อมูล และลงพื้นที่ในแต่ละจังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยที่เลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยผู้วิจัยได้เดินทางไปชี้แจง และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ร่วมกับผู้ช่วยวิจัย ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มผู้สูงอายุ หลังจากนั้นผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นตอน รายละเอียดทุกขั้นตอน เพื่อให้เข้าใจตรงกัน พร้อมแสดงความยินยอมในการเป็นผู้ร่วมวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยจะรักษาความลับและความละเอียดของข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ข้อมูลที่ได้จะถูกใช้เฉพาะในวิจัยนี้เท่านั้นและไม่ถูกเปิดเผยต่อบุคคลภายนอก ซึ่งข้อมูลที่น่าเสนอในการรายงานวิจัยจะเป็นภาพรวมที่ไม่ระบุตัวตนของกลุ่มตัวอย่าง

3) เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย แจกแบบสอบถามและให้อิสระในการตอบแบบสอบถาม โดยหากผู้สูงอายุไม่สามารถอ่านสามารถให้ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยอ่านให้ฟังได้

4) หลังจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาตอบแบบสอบถามและส่งคืนที่ผู้วิจัยเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของคำตอบ จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์โดยวิธีทางสถิติ

1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ SPSS (Statistical Package for the Social Science) โดยเครื่องคอมพิวเตอร์นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยการหาค่าสถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard) การทดสอบสมมติฐานโดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่มีข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามแตกต่างกัน คือ ภูมิภาคในจังหวัด ประสิทธิภาพในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน การศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน รายได้ครอบครัวต่อเดือน โรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน อายุ และระดับการศึกษามัธยมศึกษา โดยการใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างใช้วิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé) ในการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่

1.8 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบคำบรรยายสรุปและตารางประกอบ

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากศึกษาสถานการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งเป็นการสำรวจระดับความคิดเห็นในการปฏิบัติตนของผู้สูงอายุ ที่จะนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จากนั้นผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งนี้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ผู้วิจัยมุ่งเน้นการพิจารณาในเชิงโครงสร้าง (Structure) จากบุคลากรจากหน่วยงานที่สนับสนุนการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนทั้งของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้สูงอายุที่มีความสนใจและอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน

2.1 พื้นที่ที่ศึกษา

พื้นที่ที่ศึกษา เป็นพื้นที่เช่นเดียวกับการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตสุขภาพที่ 5 ผู้วิจัยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้เกณฑ์ของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) ซึ่งหมายถึง จังหวัดที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า ร้อยละ 20 (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2564) ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี สมุทรสงคราม และราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถตอบปัญหาที่ต้องการได้ ความเป็นไปได้ในแง่ของขนาดพื้นที่ที่จะเข้าไปศึกษาคือ ต้องไม่ใหญ่เกินไปไม่ไกลหรือเดินทางติดต่อลำบากหรือไม่ เป็นพื้นที่ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น ผู้บริหารของมหาวิทยาลัย นายกอบต. นักวิชาการ ครู ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ รพ.สต.

เป็นต้น

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ โดยใช้แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ บุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัด เพชรบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นบุคลากรจากหน่วยงานที่สนับสนุนการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน มีดังนี้

1) เป็นผู้มีประสบการณ์การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและ/หรือ เด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 5 ปี

2) ยินยอมให้ความร่วมมือในการทำวิจัย อีกทั้งผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในพื้นที่ดังกล่าว โดยใช้แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้เทคนิคแบบสโนว์บอลล์ (snowball sampling) ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้สูงอายุที่ให้ความสนใจในประเด็นการวิจัยดังกล่าว และยินดีเข้าร่วมการวิจัยรวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย จำนวน 20 คน ซึ่งแบ่งตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและภูมิภาค ดังนี้

ตารางที่ 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและภูมิภาค

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล		จังหวัด		
		เพชรบุรี	ราชบุรี	สมุทรสงคราม
1	ผู้สูงอายุ	3	3	3
2	บุคลากรของรัฐ	2	2	2
3	บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2	2	1
รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลรายจังหวัด		7	7	6
รวม		20		

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2.1 ศึกษาเอกสาร ประกอบด้วย

เอกสารเกี่ยวกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ โครงการและกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องสังคมสูงอายุ สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (2565-2569) นโยบายการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยในประเทศไทย เป็นต้น รวมทั้งข้อมูลจากบทความวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และวารสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.2.2 วิจัยภาคสนาม

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ผู้สูงอายุตอนต้นที่มีอายุ 60 - 69 ปี ที่มีความตระหนักและมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
- 2) บุคลากรในระดับผู้บริหารและผู้บริหาร สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ปลัด ครู/พี่เลี้ยงเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประธานชมรมผู้สูงอายุ และผู้ใหญ่บ้าน และ 3) บุคลากรในหน่วยงานของรัฐในระดับผู้บริหารและผู้บริหาร ที่มีส่วนร่วมในการดูแลงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ได้แก่ ผู้อำนวยการ รพ.สต. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข รพ.สต. อาจารย์มหาวิทยาลัย และประธาน อสม.

2.2.3 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ มีขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังนี้

1) ผู้วิจัยเตรียมตัวในด้านความรู้เกี่ยวกับการการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อน โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

2) ผู้วิจัยเตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น เครื่องบันทึกเสียงและแฟ้มงาน

3) ผู้วิจัยประสานผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการเข้าพบผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัน เวลา และสถานที่ที่ได้นัดหมาย แนะนำงานวิจัยวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยซ้ำอีกครั้ง และให้ผู้ให้ข้อมูลหลักแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย โดยใช้วาจาพร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียง

4) ผู้วิจัยสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ล่วงหน้า โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เฉลี่ยประมาณ 45 นาที ถึง 1 ชั่วโมง ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลจะทำหลังจากการสัมภาษณ์เพื่อทบทวนความถูกต้องของข้อมูล และย้อนกลับไปถามผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่ยังสงสัย

5) ปิดการสัมภาษณ์เมื่อครบประเด็นการสัมภาษณ์ และกล่าวขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลักที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย และหากพบว่าข้อมูลยังไม่ครบถ้วนในประเด็นใดจะขออนุญาตกลับมาสัมภาษณ์อีกครั้ง เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลสรุปเป็นครั้งสุดท้าย หลังจากนั้นผู้วิจัยจะทำลายข้อมูลที่บันทึกไว้

2.2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับบุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และฉบับของผู้สูงอายุ (ภาคผนวก) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Giddens, 1984; cited in Whittington, 2015) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) มีรายละเอียด ดังนี้

1) แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สำหรับบุคลากรในหน่วยงานของรัฐ และบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 15 ข้อ

คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน รวม 15 ข้อ แยกเป็นองค์ประกอบรายด้าน จำนวน 9 ด้าน ดังนี้

- ข้อ 1-2 องค์ประกอบ ด้านหลักการร่วม
- ข้อ 3-4 องค์ประกอบ ด้านทัศนคติ

- ข้อ 5-6 องค์ประกอบ ด้านแนวปฏิบัติ
- ข้อ 7 องค์ประกอบ ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ
- ข้อ 8 องค์ประกอบ ด้านการสื่อสาร
- ข้อ 9-10 องค์ประกอบ ด้านความรู้
- ข้อ 11 องค์ประกอบ ด้านทักษะ
- ข้อ 12-13 องค์ประกอบ ด้านพลังทางสังคม
- ข้อ 14-15 องค์ประกอบ ด้านมาตรการทางสังคม

2) แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 16 ข้อ คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน รวม 16 ข้อ แยกเป็นองค์ประกอบรายด้าน จำนวน 9 ด้าน ดังนี้

- ข้อ 1-3 องค์ประกอบ ด้านหลักการร่วม
- ข้อ 4-5 องค์ประกอบ ด้านทัศนคติ
- ข้อ 6, 8 องค์ประกอบ ด้านแนวปฏิบัติ
- ข้อ 7 องค์ประกอบ ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ
- ข้อ 9 องค์ประกอบ ด้านการสื่อสาร
- ข้อ 10 องค์ประกอบ ด้านความรู้
- ข้อ 11 องค์ประกอบ ด้านทักษะ
- ข้อ 12-14 องค์ประกอบ ด้านพลังทางสังคม
- ข้อ 15-16 องค์ประกอบ ด้านมาตรการทางสังคม

2.3 การตรวจสอบข้อมูล

ใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และใช้การตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลคือ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการทำแบบสอบถามร่วมกับการสังเกต

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและบุคคล

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม มาวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล (typological analysis) การเปรียบเทียบข้อมูล (constant comparison) การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction) จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ ในรูปแบบความเรียง

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ขั้นตอนที่ 1 โดยใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุถึงสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งแบบสอบถามประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ และข้อคำถามปลายเปิดที่เกี่ยวกับรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 27 ข้อ ตลอดจนข้อคำถามปลายเปิดที่เกี่ยวกับความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จำนวน 3 ข้อ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ขั้นตอนที่ 2 โดยใช้แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับบุคลากรในหน่วยงานของรัฐและบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้สูงอายุ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อน นำมาสู่การได้ข้อสรุปของคำตอบการวิจัย โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์รายบุคคล (Individual Interview) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนและด้านผู้สูงอายุ ด้านการศึกษา และด้านการพัฒนาชุมชน

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ มีดังนี้

- 1) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านชุมชนไม่น้อยกว่า 10 ปี
- 2) มีผลงานวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่เป็นที่ยอมรับในวิชาชีพ ไม่น้อยกว่า 3 เรื่อง ภายในระยะเวลา 5 ปี

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการวิพากษ์รูปแบบ มีดังนี้

- 1) ศาสตราจารย์ ดร. นรินทร์ สังข์รักษา
ผู้ทรงคุณวุฒิจาก หลักสูตรพัฒนศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- 2) รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา บุญส่ง
รองศาสตราจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- 3) รองศาสตราจารย์ ดร. เกศินี ประทุมสุวรรณ
ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานศูนย์วิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชน

ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

จากนั้นผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่ได้จากสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน นำไปปรับแก้ ก่อนนำไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความเหมาะสมของรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน และนำผลที่ได้มาปรับปรุงก่อนนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้สมบูรณ์ขึ้น

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้นำชุมชน มีดังนี้

- 1) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านชุมชนไม่น้อยกว่า 10 ปี
- 2) ยินดีในการให้ข้อมูล

และกลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน เพื่อ โดยรายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการวิพากษ์รูปแบบ มีดังนี้

- 1) ร.ต.ต.กนกศักดิ์ มุทธากาญจน์

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี

- 2) นายสำราญ สระแก้ว

รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี

- 3) นายมนต์ชัย สุวรรณเนตร

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน (ภาคผนวก ง) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบรูปแบบ (พัฒนาพรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์, 2560) ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Giddens, 1984; cited in Whittington, 2015) โดยการพิจารณาถึง องค์ประกอบของรูปแบบฯ วิธีการดำเนิน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปประเด็นในการพิจารณาองค์ประกอบของรูปแบบตามลำดับ ได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1: หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน

องค์ประกอบขั้นที่ 2: แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบขั้นที่ 3: กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย

องค์ประกอบขั้นที่ 4: การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก

องค์ประกอบขั้นที่ 5: พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ

องค์ประกอบขั้นที่ 6: มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้าง
ค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ

กล่าวโดยสรุปคือ ผู้วิจัยวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุใน
ชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ภายหลังจากผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจาก
การศึกษาสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัย
ก่อนเรียน ในขั้นตอนที่ 1 และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การจัดกลุ่มและสรุปประเด็นที่ได้จากการ
สัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 2 และในขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัย สังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริม
ศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จากนั้นทำการตรวจสอบ
ยืนยันรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อน
เรียน โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน และผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน รวมทั้งสิ้น จำนวน 6 ท่าน
จากนั้นผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุงรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ
การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพ
ของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ได้จากการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยประเภทการวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบายตามลำดับ (Explanatory sequential design) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative method) เพื่อศึกษาสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ในขั้นตอนที่ 1 ของการวิจัย ซึ่งแบ่งเป็น 9 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านทัศนคติ ด้านหลักการร่วม ด้านแนวปฏิบัติที่ครอบงำ ด้านกฎเกณฑ์ ด้านการสื่อสาร ด้านพลังทางสังคม และด้านมาตรการทางสังคม เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุถึงสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิด เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม รวม 5 ข้อ คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน รวม 27 ข้อ แยกเป็นองค์ประกอบรายด้าน จำนวน 9 ด้าน และคำถามปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ ที่แสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ การสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ความต้องการในการได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนจากหน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน และแรงจูงใจที่ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนได้สำเร็จ (ภาคผนวก ง)

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากศึกษาสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งเป็นการสำรวจระดับความคิดเห็นในการปฏิบัติตนของผู้สูงอายุ ที่จะนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จากนั้นผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ทั้งนี้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 ของการวิจัย โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นการพิจารณาในเชิงโครงสร้าง (Structure) จากบุคลากรจากหน่วยงานที่สนับสนุนการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนทั้งของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้สูงอายุที่มีความสนใจและอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน เครื่องมือที่ใช้คือ แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)

สำหรับบุคลากรในหน่วยงานของรัฐและบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 15 ข้อ และแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 16 ข้อ (ภาคผนวก ง)

จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ชั้นตอนที่ 1 และนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ชั้นตอนที่ 2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน นำมาสู่การได้ข้อสรุปของคำตอบการวิจัย โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์รายบุคคล (Individual Interview) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ก) และกลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ข) เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้นำชุมชน เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความเหมาะสมของรูปแบบฯ แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงก่อนนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้สมบูรณ์ขึ้น เครื่องมือที่ใช้คือแบบตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน (ภาคผนวก ง) ผู้วิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับ ดังนี้

4.1 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล สภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4.1.1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามในภาพรวม

4.1.2 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านของกิจกรรมที่เคยทำในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนภาพรวม

4.1.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ด้านการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในภาพรวม

4.2 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4.2.1 หลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

4.2.2 แนวปฏิบัติที่ครอบงำการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4.2.3 กฎเกณฑ์ หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4.2.4 การสื่อสาร ที่ผู้องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่

จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4.2.5 พลังทางสังคม หรืออำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวได้ มาตรการทางสังคมในการให้รางวัลและการควบคุมคุณภาพที่มีต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

4.2.6 มาตรการทางสังคม ในการให้รางวัลและการควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

4.3 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4.1 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ SPSS (Statistical Package for the Social Science) โดยเครื่องคอมพิวเตอร์นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยการหาค่าสถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard) การทดสอบสมมติฐานโดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่มีข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามแตกต่างกัน คือ ภูมิภาคอยู่ในจังหวัด ประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน การศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน รายได้ครอบครัวต่อเดือน โรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน อายุ และระดับการศึกษามัธยมศึกษา โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างใช้วิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé) ในการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่

จากนั้นนำเสนอข้อมูลสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบคำบรรยายสรุปและตารางประกอบ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ที่	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1	ภูมิภาค		
	- จังหวัดเพชรบุรี	145	36.20
	- จังหวัดราชบุรี	132	33.00
	- จังหวัดสมุทรสงคราม	123	30.80
2	ประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน		
	- มีประสบการณ์	364	91.00
	- ไม่มีประสบการณ์	36	9.00
3	การศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน		
	- มี	40	10.00
	- ไม่มี	360	90.00
4	รายได้ครอบครัวต่อเดือน		
	- ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 15.000 บาท	300	75.00
	- สูงกว่า 15.000 บาท	100	25.00
5	โรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจเบาหวาน เป็นต้น		
	- มี	225	56.20
	- ไม่มี	175	43.80
6	อายุ		
	อายุ 60 ถึง 65 ปี	176	42.50
	อายุ 66 ถึง 69 ปี	224	57.50
7	ระดับการศึกษา		
	ต่ำกว่าหรือเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	250	65.70
	สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	150	34.30
	รวม	400	100.00

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.20 มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน จำนวน 364 คน

คิดเป็นร้อยละ 91.00 ไม่ได้รับการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน จำนวน 360 คน คิดเป็นร้อยละ 90.00 มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00 และมีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 56.20 มีอายุ 66 ระหว่าง 69 ปี จำนวน 224 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 และระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 65.70

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านของกิจกรรมที่เคยทำในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

กิจกรรมที่เคยทำในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน	จำนวน	ร้อยละ
1. การทำกิจกรรม		
- เคย	364	91.00
- ไม่เคย	36	9.00
2. การเล่นนิทาน		
- เคย	296	74.00
- ไม่เคย	104	26.00
3. การละเล่นต่างๆ		
- เคย	324	81.00
- ไม่เคย	76	19.00
4. การร้องเพลง		
- เคย	327	81.80
- ไม่เคย	73	18.20
5. การเต้นประกอบเพลง		
- เคย	299	74.80
- ไม่เคย	101	25.20
6. กิจกรรมศิลปะ		
- เคย	302	75.50
- ไม่เคย	98	24.50
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยทำกิจกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีจำนวน 364 คน คิดเป็นร้อยละ 91.00 โดยกิจกรรมที่ทำประกอบด้วย เคยเล่านิทาน จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 74.00 เคยเล่นการละเล่นต่างๆ จำนวน 324 คน คิดเป็นร้อยละ 81.00 เคยร้องเพลง 327 คน คิดเป็นร้อยละ 81.80 เคยเต้นประกอบเพลง 299 คน คิดเป็นร้อยละ 74.80 และเคยทำกิจกรรมศิลปะ จำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 75.50

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาวะการรับรู้การส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

รายการประเมิน		ความคิดเห็น		
ด้านความรู้		Mean	S.D.	ระดับ
1	ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน	2.96	0.96	ปานกลาง
2	ท่านรู้ว่าเด็กรายใดเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการไม่สมวัย	3.10	0.85	ปานกลาง
3	ท่านรู้วิธีการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน	3.15	0.74	ปานกลาง
รวมด้านความรู้		3.07	0.85	ปานกลาง
ด้านทักษะ		Mean	S.D.	ระดับ
4	ท่านสามารถสร้างสัมพันธ์กับเด็กวัยก่อนเรียนได้ดี	4.58	0.50	มากที่สุด
5	ท่านพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียนได้ดี	4.62	0.58	มากที่สุด
6	ท่านสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น	4.82	0.48	มากที่สุด
รวมด้านทักษะ		4.67	0.50	มากที่สุด
ด้านทัศนคติ		Mean	S.D.	ระดับ
7	ภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี	4.53	0.50	มากที่สุด
8	คิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขเพิ่มขึ้น	4.46	0.50	มากที่สุด
9	รู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน	4.57	0.50	มากที่สุด
รวมด้านทัศนคติ		4.52	0.50	มากที่สุด

รายการประเมิน		ความคิดเห็น		
ด้านหลักการร่วม		Mean	SD	ระดับ
10	เห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน	4.70	0.57	มากที่สุด
11	ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ร่วมกันส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน	4.60	0.49	มากที่สุด
12	ชุมชนควรมีส่วนร่วมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น	4.68	0.47	มากที่สุด
รวมด้านหลักการร่วม		4.66	0.51	มากที่สุด
รายการประเมิน		ความคิดเห็น		
ด้านกแนวปฏิบัติ		Mean	S.D.	ระดับ
13	ความสูงวัยเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน	1.92	0.55	น้อย
14	เจ้าหน้าที่ของรัฐควรเป็นผู้กำหนดรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนเท่านั้น	2.02	0.62	น้อย
15	มีโอกาสได้นำความรู้และประสบการณ์การดูแลเด็กที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของตนมาแลกเปลี่ยนร่วมกันในชุมชน	3.26	0.94	ปานกลาง
รวมด้านแนวปฏิบัติ		2.40	0.70	น้อย
ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ		Mean	S.D.	ระดับ
16	ชุมชนมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ด้วยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ	2.08	0.64	น้อย
17	ชุมชนมีการกำหนดตารางการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนเป็นประจำอย่างเนื่อง	2.24	0.61	น้อย
18	ผู้เกษียณอายุควรได้รับการจ้างงาน หากมีความรู้และประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน	4.58	0.86	มากที่สุด
รวมด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ		2.97	0.70	ปานกลาง
ด้านการสื่อสาร		Mean	S.D.	ระดับ
19	ผู้นำชุมชนมีการรณรงค์เรื่องการส่งเสริมพัฒนาการ	2.41	0.84	น้อย

รายการประเมิน		ความคิดเห็น		
	เด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ			
20	หน่วยงานภายนอกชุมชน เช่น มหาวิทยาลัย มูลนิธิ ต่างๆ เป็นต้น มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเรื่อง การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน	3.31	0.91	ปานกลาง
21	การประชาสัมพันธ์การเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างเด็กวัยก่อนเรียนและผู้สูงอายุผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก ช่วยให้ท่านเกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น	4.63	0.55	มากที่สุด
รวมด้านการสื่อสาร		3.45	0.77	ปานกลาง
รายการประเมิน		ความคิดเห็น		
ด้านพลังทางสังคม		Mean	SD	ระดับ
22	ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนจากภายนอกชุมชน เช่น โรงพยาบาล โรงเรียนของรัฐและเอกชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น	3.11	0.96	ปานกลาง
23	สามารถขอรับการสนับสนุนเงินทุน หรือวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้	2.41	0.70	น้อย
24	สามารถขอรับการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากรที่จะช่วยให้ท่านเกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้	2.29	0.62	น้อย
รวมด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจ		2.60	0.76	ปานกลาง
ด้านมาตรการทางสังคม		Mean	SD	ระดับ
25	การแสดงออกของคนในชุมชนลักษณะต่อต้านความสามารถของผู้สูงอายุในการทำงาน ถือเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของท่านในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน	4.33	0.61	มาก
26	การได้รับเกียรติบัตร หรือวุฒิบัตรที่ผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ส่งเสริมโอกาสการเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น	4.42	0.62	มาก

รายการประเมิน		ความคิดเห็น		
27	การได้รับรางวัล หรือได้รับการคัดเลือกให้เป็นบุคคลตัวอย่าง เป็นแรงจูงใจให้ร่วมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน	4.46	0.65	มาก
รวมด้านมาตรการทางสังคม		4.40	0.63	มาก
รวมทุกด้าน		3.64	0.66	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D.= 0.52) รองลงมาคือ ด้านหลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.66$, S.D.= 0.51) และมีความเห็นด้านกฎเกณฑ์ที่ครอบงำ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.40$, S.D.= 0.70) เป็นอันดับสุดท้าย และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$, S.D.= 0.48) รองลงมาคือ เห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, S.D.= 0.57) และมีความเห็นว่า ความสูงวัยเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.92$, S.D.= 0.55) เป็นอันดับสุดท้าย

ตารางที่ 6 แสดงระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	จังหวัดเพชรบุรี		จังหวัดราชบุรี		จังหวัดสมุทรสงคราม		รวม	
	(N=145)		(N=132)		(N=123)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ด้านความรู้	2.88	0.82	3.17	0.80	3.18	0.89	3.07	0.85
ด้านทักษะ	4.67	0.55	4.69	0.50	4.64	0.49	4.67	0.52
ด้านทัศนคติ	4.54	0.50	4.47	0.50	4.56	0.49	4.52	0.50
ด้านหลักการร่วม	4.65	0.52	4.63	0.51	4.71	0.47	4.66	0.51
ด้านแนวปฏิบัติ	2.35	0.70	2.42	0.65	2.44	0.75	2.40	0.70
ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ	3.14	0.49	2.96	0.54	2.77	0.84	2.97	0.70
ด้านการสื่อสาร	3.40	0.67	3.55	0.74	3.40	0.84	3.45	0.77

ภูมิภาค	จังหวัดเพชรบุรี (N=145)		จังหวัดราชบุรี (N=132)		จังหวัดสมุทรสงคราม (N=123)		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ด้านพลังทางสังคม	2.53	0.72	2.68	0.71	2.61	0.85	2.60	0.76
ด้านมาตรการทางสังคม	4.41	0.65	4.41	0.53	4.39	0.68	4.40	0.63
รวมทุกด้าน	3.62	0.67	3.66	0.57	3.63	0.73	3.64	0.66

จากตารางที่ 6 พบว่า การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับสูงกว่าการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในกลุ่มจังหวัดอื่นๆ ทั้งหมด ($\bar{X} = 3.66$, S.D = 0.57) รองลงมาคือ จังหวัดสมุทรสงคราม ($\bar{X} = 3.63$, S.D = 0.73) และจังหวัดเพชรบุรี ($\bar{X} = 3.62$, S.D = 0.67)

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มภูมิภาคต่างกัน

ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของ ผู้สูงอายุในชุมชน		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
ด้านความรู้	Between Groups	4.705	2	.784	2.104	.053
	Within Groups	115.889	397	.373		
	Total	120.594	399			
ด้านทักษะ	Between Groups	6.081	2	1.014	2.559*	.020
	Within Groups	123.157	397	.396		
	Total	129.238	399			
ด้านทัศนคติ	Between Groups	3.317	2	.553	1.387	.219
	Within Groups	123.943	397	.399		
	Total	127.260	399			
ด้านหลักการร่วม	Between Groups	6.260	2	1.043	1.725	.115
	Within Groups	188.101	397	.605		
	Total	194.362	399			
ด้านแนวปฏิบัติ	Between Groups	3.317	2	.335	.986	.435
	Within Groups	123.943	397	.340		
	Total	127.260	399			

ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ	Between Groups	6.260	2	.565	1.491	.181
	Within Groups	188.101	397	.379		
	Total	194.362	399			
ด้านการสื่อสาร	Between Groups	4.553	2	.539	1.413	.209
	Within Groups	102.450	397	.381		
	Total	107.002	399			
ด้านพลังทางสังคม	Between Groups	3.317	2	.335	.763	.600
	Within Groups	123.943	397	.439		
	Total	127.260	399			
ด้านมาตรการทางสังคม	Between Groups	4.317	2	.784	2.104	.053
	Within Groups	123.943	397	.373		
	Total	127.260	399			
รวมทุกด้าน	Between Groups	4.553	2	.759	2.303	.054
	Within Groups	102.450	397	.329		
	Total	107.002	399			

*p < .05

จากตารางที่ 7 พบว่าระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มภูมิลำเนาต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่ด้านทักษะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบความแตกต่างของการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนจำแนกตามกลุ่มภูมิลำเนา ด้วยวิธีของเชฟเฟ

ภูมิลำเนา	จังหวัดราชบุรี (N=132)	จังหวัดเพชรบุรี (N=145)	จังหวัดสมุทรสงคราม (N=123)
จังหวัดราชบุรี	-	-.4753	-.6647*
จังหวัดเพชรบุรี		-	-.1894
จังหวัดสมุทรสงคราม			-

*p < .05

จากตารางที่ 8 พบว่า ความแตกต่างของการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนภูมิลำเนาต่างกันที่พบแต่เฉพาะโดยด้านนั้น แตกต่างจากประชาชนกลุ่มจังหวัดราชบุรี กับประชาชนกลุ่มจังหวัดสมุทรสงครามเท่านั้น ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน

ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน	มีประสบการณ์		ไม่มีประสบการณ์		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
1. ด้านความรู้	3.12	0.86	3.02	0.84	1.549	.150
2. ด้านทักษะ	4.70	0.51	4.64	0.49	2.086	.055
3. ด้านทัศนคติ	4.53	0.52	4.51	0.48	1.529	.157
4. ด้านหลักการร่วม	4.69	0.53	4.63	0.49	1.870	.074
5. ด้านแนวปฏิบัติ	2.46	0.73	2.35	0.67	3.841	.061
6. ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ	2.98	0.72	2.96	0.68	4.140	.070
7. ด้านการสื่อสาร	3.48	0.79	3.42	0.75	1.237	.282
8. ด้านพลังทางสังคม	2.92	0.78	2.29	0.74	3.600*	.001
9. ด้านมาตรการทางสังคม	4.46	0.66	4.43	0.6	3.691	.051
รวม	3.70	0.67	3.58	0.63	1.832	.081

* $p < .05$

จากตารางที่ 9 พบว่า การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 1.832$, $Sig. = 0.081$) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 3.600$, $Sig. = 0.001$) ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มที่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน

ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน	มี		ไม่มี		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
1. ด้านความรู้	3.10	0.87	3.04	0.85	1.083	.369
2. ด้านทักษะ	4.69	0.52	4.65	0.48	.901	.480
3. ด้านทัศนคติ	4.56	0.51	4.49	0.49	.796	.553
4. ด้านหลักการร่วม	4.68	0.51	4.64	0.51	2.103	.065
5. ด้านแนวปฏิบัติ	2.51	0.77	2.30	0.76	1.173	.322
6. ด้านกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง	3.00	0.72	2.95	0.70	.768	.547
7. ด้านการสื่อสาร	3.51	0.79	3.40	0.76	2.701	.051
8. ด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจ	2.62	0.77	2.59	0.76	.871	.482
9. ด้านมาตรการทางสังคม	4.50	0.64	4.30	0.63	1.867	.116
รวม	3.68	0.67	3.60	0.66	1.700	.150

จากตารางที่ 10 พบว่า การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เมื่อเปรียบเทียบด้วยสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 1.700$, $Sig. = 0.150$) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 11 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ
การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่างกัน

ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ ในชุมชน	ต่ำกว่า 15.000 บาท		สูงกว่า 15.000 บาท		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
1. ด้านความรู้	3.10	0.87	3.04	0.85	1.083	.369
2. ด้านทักษะ	4.69	0.52	4.65	0.48	.901	.480
3. ด้านทัศนคติ	4.56	0.51	4.49	0.49	.796	.553
4. ด้านหลักการร่วม	4.68	0.51	4.64	0.51	2.103	.065
5. ด้านแนวปฏิบัติ	2.51	0.77	2.30	0.76	1.173	.322
6. ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ	3.01	0.71	2.94	0.70	.720	.579
7. ด้านการสื่อสาร	3.48	0.78	3.43	0.76	.403	.806
8. ด้านพลังทางสังคม	2.64	0.76	2.57	0.76	.162	.957
9. ด้านมาตรการทางสังคม	4.48	0.65	4.4	0.63	.346	.847
รวม	3.68	0.67	3.59	0.66	.720	.579

จากตารางที่ 11 พบว่า การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
วัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท มีการสร้างเสริมศักยภาพ
ในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนสูงกว่า 15,000 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t -
test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่
แตกต่างกัน ($t = 0.720$, $Sig. = 0.579$) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้
ครอบครัวต่อเดือนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 12 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มที่มีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น ต่างกัน

ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ ในชุมชน	มี		ไม่มี		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
1. ด้านความรู้	3.10	0.87	3.04	0.85	1.083	.369
2. ด้านทักษะ	4.69	0.52	4.65	0.48	.901	.480
3. ด้านทัศนคติ	4.56	0.51	4.49	0.49	.796	.553
4. ด้านหลักการร่วม	4.68	0.51	4.64	0.51	2.103	.065
5. ด้านแนวปฏิบัติ	2.51	0.77	2.30	0.76	1.173	.322
6. ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ	3.02	0.71	2.93	0.72	4.863	.053
7. ด้านการสื่อสาร	3.47	0.78	3.44	0.77	4.540	.064
8. ด้านพลังทางสังคม	2.65	0.78	2.56	0.76	5.841	.071
9. ด้านมาตรการทางสังคม	4.41	0.67	4.39	0.63	9.346	.060
รวม	3.67	0.68	3.60	0.66	4.863	.053

จากตารางที่ 12 พบว่า การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีโรคประจำตัว เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น ต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 4.863$, $Sig. = 0.053$) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่าผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้นต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 13 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในกลุ่มที่มีอายุต่างกัน

ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ ในชุมชน	61 ถึง 65 ปี		66 ถึง 69 ปี		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
1. ด้านความรู้	3.13	0.87	3.02	0.84	.986	.435
2. ด้านทักษะ	4.69	0.53	4.65	0.49	1.491	.181
3. ด้านทัศนคติ	4.55	0.52	4.50	0.48	1.413	.209
4. ด้านหลักการร่วม	4.72	0.53	4.60	0.49	.763	.600
5. ด้านแนวปฏิบัติ	2.47	0.76	2.41	0.67	1.336	.241
6. ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ	2.98	0.72	2.95	0.68	1.549	.150
7. ด้านการสื่อสาร	3.45	0.77	3.38	0.75	2.086	.055
8. ด้านพลังทางสังคม	2.76	0.79	2.59	0.74	1.529	.157
9. ด้านมาตรการทางสังคม	4.51	0.66	4.42	0.61	1.870	.074
รวม	3.69	0.68	3.61	0.63	1.549	.150

จากตารางที่ 13 พบว่า การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีอายุ 61 ถึง 65 ปี มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุ 66 ถึง 69 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีอายุต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 1.549$, $Sig. = 0.150$) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้านพบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ
การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่างกัน

ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ ในชุมชน	มัธยมศึกษา ตอนปลาย		สูงกว่า มัธยมศึกษา ตอนปลาย		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
1. ด้านความรู้	3.12	0.86	3.02	0.84	8.157*	.000
2. ด้านทักษะ	4.85	0.51	4.49	0.49	7.845*	.000
3. ด้านทัศนคติ	4.63	0.52	4.41	0.48	4.414*	.005
4. ด้านหลักการร่วม	4.82	0.53	4.51	0.49	7.158*	.000
5. ด้านแนวปฏิบัติ	2.69	0.73	2.12	0.67	5.527*	.001
6. ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ	3.11	0.72	2.83	0.68	.768	.547
7. ด้านการสื่อสาร	3.52	0.79	3.39	0.75	.768	.547
8. ด้านพลังทางสังคม	2.62	0.78	2.59	0.74	.871	.482
9. ด้านมาตรการทางสังคม	4.46	0.66	4.34	0.6	1.867	.116
รวม	3.75	0.67	3.52	0.63	2.701*	.001

* $p < .05$

จากตารางที่ 14 พบว่า การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
วัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย มีการสร้างเสริมศักยภาพ
ในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test
พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนแตกต่างกัน ที่
ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($t = 2.701$, Sig. = 0.001) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า
ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมด้านความรู้
ด้านทักษะ ด้านทัศนคติ ด้านหลักการร่วม และด้านแนวปฏิบัติ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ส่วน
ด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 15 แสดงความถี่และร้อยละของผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี

ประเด็นความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
<p>1. ท่านคิดว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนได้สำเร็จควรเป็นใคร</p> <p>1.1 นายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของอบต.</p> <p>1.2 ครูและผู้ปกครองเด็กเล็ก</p> <p>1.3 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น</p> <p>1.4 ผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ</p> <p>1.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น</p> <p>1.6 ส่วนราชการอื่น เช่น ส่วนราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด เทศบาล และอบต.ที่เป็นเครือข่าย</p> <p>*N = 86 คน</p>	<p>72</p> <p>12</p> <p>20</p> <p>69</p> <p>62</p> <p>11</p>	<p>83.72</p> <p>13.95</p> <p>23.25</p> <p>80.29</p> <p>72.09</p> <p>12.79</p>
<p>2. หากท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ท่านอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในเรื่องใดบ้าง</p> <p>2.1 ต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาโรงเรียนเด็กเล็ก</p> <p>2.2 ใ้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการอุดมศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก</p> <p>2.3 มีความประสงค์จัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัด โดยขอให้มีการแจกคู่มือบัตร ประกาศนียบัตรด้วยเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ</p> <p>2.4 จัดให้มีการศึกษาดูงาน สถานที่ศูนย์เด็กเล็กที่มีความโดดเด่นด้านต่าง ๆบ้างเพื่อให้ได้มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มเติม</p> <p>*N = 86 คน</p>	<p>68</p> <p>72</p> <p>76</p> <p>41</p>	<p>79.06</p> <p>83.72</p> <p>88.37</p> <p>47.67</p>
<p>3. แรงจูงใจที่ทำให้ท่านอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง</p>		

ประเด็นความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
3.1 อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม	65	75
3.2 ได้มีโอกาสได้ประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็กโดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์	69	80.23
3.3 ควรมีงบประมาณจาก อบต.สนับสนุน เช่น อาหารกลางวัน อาหารว่าง ค่าเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์เด็กเล็ก เป็นต้น	68	79.06
3.4 การร่วมกิจกรรมควรเป็นบางช่วงเวลา ไม่จำเป็นต้องมาปฏิบัติหน้าที่ประจำทุกวันแบบบุคลากรประจำ	59	68.60
3.5 มีการผลัดเปลี่ยนผู้สูงอายุ ตามระยะเวลาที่เหมาะสม	47	54.65
*N = 86 คน		

จากตารางที่ 15 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จังหวัดเพชรบุรี ในประเด็นผู้มีบทบาท หน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนจะสำเร็จได้นั้น ควรเป็นใครบ้าง พบว่าส่วนใหญ่เห็นควรเป็นนายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของ อบต. ร้อยละ 83.72 รองลงมาเป็นผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 80.29 และมหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ร้อยละ 72.09

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้สูงอายุอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรในเรื่องใดบ้าง พบว่า ส่วนใหญ่มีความประสงค์ให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเล็ก โดยขอให้มีการมอบวุฒิบัตร ประกาศนียบัตรด้วยเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ร้อยละ 88.37 รองลงมาให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เช่น ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก เป็นต้น ร้อยละ 83.72 และต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาศูนย์เด็กเล็ก ร้อยละ 79.06

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง พบว่า ส่วนใหญ่ได้มีโอกาสได้ทำประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็กโดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ร้อยละ 80.23 รองลงมา อบต.ควรมีการสนับสนุนผู้สูงอายุ เช่น อาหาร

กลางวัน อาหารว่าง ค่าเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์เด็กเล็ก ร้อยละ 79.06 และอยากเห็นลูกหลาน
 ในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม ร้อยละ 75
ตารางที่ 16 แสดงความถี่และร้อยละของผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ
 กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดราชบุรี

ประเด็นความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
1. ท่านคิดว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุใน ชุมชนได้สำเร็จ ควรเป็นใคร เพราะเหตุใด		
1.1 นายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของอบต.	72	91
1.2 ครูและผู้ปกครองเด็กเล็ก	61	77
1.3 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น	22	27.84
1.4 ผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ	78	98.73
1.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น	69	87.34
1.6 ส่วนราชการอื่น เช่น ส่วนราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด เทศบาล และอบต.ที่เป็นเครือข่าย	51	64.56
*N=79 คน		
2. หากท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ท่านอยากได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในเรื่องใดบ้าง		
2.1 ต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาโรงเรียน เด็กเล็ก	69 73	87.34 92.40
2.2 ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการอุดมศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่าง ต่อเนื่อง ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก	56	70.89
2.3 มีความประสงค์จัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับ การจัด โดยขอให้มีการแจกคู่มือ ปรกาศนียบัตรด้วยเพื่อให้เกิดความ ภาคภูมิใจ	27	34.18
2.4 จัดให้มีการศึกษาดูงาน สถานที่ศูนย์เด็กเล็กที่มีความโดดเด่นด้าน ต่างๆบ้างเพื่อให้ได้มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มเติม		

ประเด็นความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
*N=79 คน		
3. แรงจูงใจที่ทำให้ท่านอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง		
3.1 อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม	76	96.20
3.2 ได้มีโอกาสได้ประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็กโดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์	71	89.87
3.3 ควรมีงบประมาณจาก อบต.สนับสนุน เช่น อาหารกลางวัน อาหารว่าง ค่าเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์เด็กเล็ก	63	79.74
3.4 การร่วมกิจกรรมควรเป็นบางช่วงเวลา ไม่จำเป็นต้องมาปฏิบัติหน้าที่ประจำทุกวันแบบบุคลากรประจำ	74	93.67
3.5 มีการผลิตเปลี่ยนผู้สูงอายุ ตามระยะเวลาที่เหมาะสม	63	79.75
*N=79 คน		

จากตารางที่ 16 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดราชบุรี ในประเด็นผู้มีบทบาท หน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนจะสำเร็จได้นั้น ควรเป็นใครบ้าง พบว่าส่วนใหญ่เห็นควรเป็นผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 98.73 รองลงมาเป็นนายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของอบต. ร้อยละ 91.00 และมหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ร้อยละ 87.34

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้สูงอายุอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรในเรื่องใดบ้าง พบว่า ส่วนใหญ่มีความประสงค์ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เช่น ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมืออุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก เป็นต้น ร้อยละ 92.40 รองลงมาต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาโรงเรียนเด็กเล็ก ร้อยละ 87.34 และมีความประสงค์จัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเล็ก โดยขอให้มีการมอบวุฒิบัตร ประกาศนียบัตรด้วยเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ร้อยละ 70.89

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง พบว่า ส่วนใหญ่อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม ร้อยละ 96.20 รองลงมาเป็นการร่วมกิจกรรมควรเป็นบางช่วงเวลา ไม่จำเป็นต้องมาปฏิบัติหน้าที่ประจำทุกวันแบบบุคลากรประจำ ร้อยละ 93.67 และได้มีโอกาสได้ทำประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็กโดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ร้อยละ 89.87

ตารางที่ 17 แสดงความถี่และร้อยละของผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดสมุทรสงคราม

ประเด็นความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
1. ท่านคิดว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนได้สำเร็จ ควรเป็นใคร เพราะเหตุใด		
1.1 นายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของอบต.	69	100
1.2 ครูและผู้ปกครองเด็กเล็ก	48	69.56
1.3 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น	37	53.62
1.4 ผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ	64	92.75
1.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น	61	88.41
1.6 ส่วนราชการอื่น เช่น ส่วนราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด เทศบาล และอบต.ที่เป็นเครือข่าย	43	62.32
*N=69 คน		
2. หากท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ท่านอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในเรื่องใดบ้าง		
2.1 ต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาโรงเรียนเด็กเล็ก	51	73.91
2.2 ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการอุดมศึกษา มาอบรมให้ความรู้ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก	68	98.55
	61	88.41

ประเด็นความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
<p>2.3 มีความประสงค์จัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัด โดยขอให้มีการแจกคู่มือบัตร ประกาศนียบัตรด้วยเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ</p> <p>2.4 จัดให้มีการศึกษาดูงาน สถานที่ศูนย์เด็กเล็กที่มีความโดดเด่นด้านต่างๆ บ้างเพื่อให้ได้มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มเติม</p> <p>*N=69 คน</p>	32	46.37
<p>3. แรงจูงใจที่ทำให้ท่านอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง</p> <p>3.1 อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม</p> <p>3.2 ได้มีโอกาสได้ประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็กโดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์</p> <p>3.3 ควรมีงบประมาณจาก อบต.สนับสนุน เช่น อาหารกลางวัน อาหารว่าง ค่าเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์เด็กเล็ก</p> <p>3.4 การร่วมกิจกรรมควรเป็นบางช่วงเวลา ไม่จำเป็นต้องมาปฏิบัติหน้าที่ประจำทุกวันแบบบุคลากรประจำ</p> <p>3.5 มีการผลัดเปลี่ยนผู้สูงอายุ ตามระยะเวลาที่เหมาะสม</p> <p>*N=69 คน</p>	63 58 61 57 45	91.30 84.05 88.41 82.60 65.21

จากตารางที่ 17 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จังหวัดสมุทรสงคราม ในประเด็นผู้มีบทบาท หน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนจะสำเร็จได้นั้น ควรเป็นใครบ้าง พบว่าส่วนใหญ่เห็นควรเป็นนายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของอบต. ร้อยละ 100 รองลงมาเป็นผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 92.75 และมหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ร้อยละ 88.41

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้สูงอายุอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรในเรื่องใดบ้าง พบว่า ส่วนใหญ่มีความประสงค์ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เช่น ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ

อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก เป็นต้น ร้อยละ 98.55 รองลงมามีความประสงค์จัดให้มีการฝึกอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเล็ก โดยขอให้มีการมอบวุฒิบัตร ประกาศนียบัตรด้วย เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ร้อยละ 88.41 และมีความประสงค์ต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาโรงเรียนเด็กเล็ก ร้อยละ 73.91

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง พบว่า ส่วนใหญ่อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม ร้อยละ 91.30 รองลงมาควรมีงบประมาณจาก อบต.สนับสนุน เช่น อาหารกลางวัน อาหารว่าง ค่าเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์เด็กเล็ก ร้อยละ 88.41 ได้มีโอกาสได้ทำประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็กโดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ร้อยละ 84.05 และการร่วมกิจกรรมควรเป็นบางช่วงเวลา ไม่จำเป็นต้องมาปฏิบัติหน้าที่ประจำทุกวันแบบบุคลากรประจำ ร้อยละ 82.60

ตารางที่ 18 แสดงความถี่และร้อยละของผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม

ประเด็นความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
1. ท่านคิดว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนได้สำเร็จ ควรเป็นใคร เพราะเหตุใด		
1.1 นายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของอบต.	213	91.02
1.2 ครูและผู้ปกครองเด็กเล็ก	121	51.70
1.3 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น	79	33.76
1.4 ผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ	211	90.17
1.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น	192	82.05
1.6 ส่วนราชการอื่น เช่น ส่วนราชการจังหวัดผู้ว่าราชการจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด เทศบาล และอบต.ที่เป็นเครือข่าย	105	44.87
*N=234 คน		
2. หากท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ท่านอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในเรื่องใดบ้าง		

ประเด็นความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
2.1 ต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาโรงเรียนเด็กเล็ก	188	80.34
2.2 ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการอุดมศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก	213	91.02
2.3 มีความประสงค์จัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัด โดยขอให้มีการแจกคู่มือ ปรึกษาวิทยากรด้วยเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ	193	82.47
2.4 จัดให้มีการศึกษาดูงาน สถานที่ศูนย์เด็กเล็กที่มีความโดดเด่นในด้านต่างๆ บ้างเพื่อให้ได้มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มเติม *N=234 คน	100	42.73
3. แแรงจูงใจที่ทำให้ท่านอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง		
3.1 อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการ สมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม	204	87.17
3.2 ได้มีโอกาสได้ประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็กโดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์	198	84.61
3.3 ควรมีงบประมาณจาก อบต.สนับสนุน เช่น อาหารกลางวัน อาหารว่าง ค่าเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์เด็กเล็ก	192	82.05
3.4 การร่วมกิจกรรมควรเป็นบางช่วงเวลา ไม่จำเป็นต้องมาปฏิบัติหน้าที่ประจำทุกวันแบบบุคลากรประจำ	190	81.19
3.5 มีการผลัดเปลี่ยนผู้สูงอายุ ตามระยะเวลาที่เหมาะสม *N=234 คน	155	66.23

จากตารางที่ 18 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม ในประเด็นผู้มีบทบาท หน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนจะสำเร็จได้นั้น ควรเป็นใครบ้าง พบว่าส่วนใหญ่เห็นควรเป็นนายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของ

อบต.ร้อยละ 91.02 รองลงมาเป็นผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 90.17 และมหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ร้อยละ 82.05

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้สูงอายุอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรในเรื่องใดบ้าง พบว่า ส่วนใหญ่มีความประสงค์ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการอุดมศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เช่น ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก เป็นต้น ร้อยละ 91.02 รองลงมา มีความประสงค์จัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเล็ก โดยขอให้มีการมอบฉันทบัตรประกาศนียบัตรด้วยเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ร้อยละ 82.47 และมีความประสงค์ต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาโรงเรียนเด็กเล็ก ร้อยละ 80.34

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง พบว่า ส่วนใหญ่อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม ร้อยละ 87.17 รองลงมาได้มีโอกาสได้ทำประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็ก โดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ร้อยละ 84.61 ครวมถึงประมาณจาก อบต.สนับสนุน เช่น อาหารกลางวัน อาหารว่าง ค่าเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์เด็กเล็ก ร้อยละ 82.05 และการร่วมกิจกรรมควรเป็นบางช่วงเวลา ไม่จำเป็นต้องมาปฏิบัติหน้าที่ประจำทุกวันแบบบุคลากรประจำ ร้อยละ 81.19

4.2 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ผู้วิจัยมุ่งเน้นการพิจารณาในเชิงโครงสร้าง (Structure) จากบุคลากรจากหน่วยงานที่สนับสนุนการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนผู้สูงอายุที่มีความสนใจและอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน โดยผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ

ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ บุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้สูงอายุ ในพื้นที่จังหวัด เพชรบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม รวมจำนวน 20 คน โดยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกบุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและ/หรือ เด็กวัยก่อนเรียน อย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 5 ปี และยินยอมให้ความ ร่วมมือในการทำวิจัย และใช้เทคนิคแบบสโนว์บอลล์ (snowball sampling) ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้สูงอายุที่ให้ความสนใจในประเด็นการวิจัยดังกล่าว และยินดีเข้าร่วมการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับบุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และฉบับของผู้สูงอายุ ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Giddens, 1984; cited in Whittington, 2015) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) มีรายละเอียดผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.2.1 ด้านหลักการร่วม

เมื่อกล่าวถึงเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันของผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและปฏิบัติการในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ให้เกิดศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่า มีความเชื่อมโยงและเป็นในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ทุกคนในชุมชนควรเห็นความสำคัญและมีเป้าหมายเดียวกันให้เด็กวัยก่อนเรียนได้รับการเตรียมพร้อมสำหรับการมีพัฒนาการที่ดี โดยมีการทำงานเชื่อมโยงกันทุกภาคส่วนในชุมชนใกล้บ้านของเด็กวัยก่อนเรียน ให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษาในประเด็นการกำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ได้ความว่า

“เป้าหมายคือ ความยั่งยืน ซึ่งมาจากความต่อเนื่องและร่วมกัน ต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมาย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน ทรรศนภาพที่สำคัญคือ “เด็ก” ที่มีประสบการณ์น้อยที่สุด เนื่องจากมีประสบการณ์น้อยกว่าผู้อื่น ความคาดหวังคือเด็กปฐมวัยสามารถเตรียมความพร้อมไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า มหาวิทยาลัยผู้สูงอายุ และท้องถิ่น สามารถดำเนินการเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนในระยะยาว หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บ้าน ท้องถิ่น วัด และสถาบันการศึกษา สามารถขับเคลื่อนการดำเนินการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้”

(อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2566, พื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี)

จากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าเด็กวัยก่อนเรียนล้วนมีความสำคัญเพราะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับวัยถัดไป ทุกคนในชุมชนควรเห็นความสำคัญและมีเป้าหมายเดียวกันให้เด็กวัยก่อนเรียนได้รับการเตรียมพร้อมสำหรับการมีพัฒนาการที่ดี โดยมีการทำงานเชื่อมโยงกันทุกภาคส่วนในชุมชน ไกล่บ้านของเด็กวัยก่อนเรียน ให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่เน้นให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ยั่งยืนได้ คือ คนในชุมชนต้องร่วมมือกันที่จะดึงศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน โดยเชื่อมโยงกับครอบครัวเป็นหลัก ดังประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“จากประสบการณ์ แนวคิด บ้าน โรงเรียน วัด เป็นแนวคิดที่มีความยั่งยืนที่เริ่มจากบ้าน เวทีการสร้างเด็กรุ่นใหม่ ให้มีความผูกพันกัน เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ กับผู้สูงอายุ (ผู้สูงอายุ มีความสุข ไม่เหงา) มีสองวัยช่วยเติมเต็มซึ่งกันและกัน กระตุ้นพัฒนาการเด็ก ส่วนต่อมา คือ ครูที่โรงเรียนมีความสำคัญ ที่เห็นพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง และเชื่อมโยงไปทางผู้ปกครอง ปรึกษากัน ให้มีกิจกรรมในครอบครัวมากขึ้น ความยั่งยืนอยู่ที่ทุกคนร่วมกัน สถาบันการศึกษา เป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมอยู่ที่ชุมชนสร้างความต่อเนื่องด้วยความร่วมมือกัน และดึงศักยภาพของ

(พยาบาลวิชาชีพ, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2566, พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม)

นอกจากนี้ จากประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ยังแสดงให้เห็นถึงความต้องการให้มีแนวคิดการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน โดยเป้าหมายคืออยากเห็นเด็กในชุมชนมีลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่มีความคุ้นเคยและมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในชุมชน ในขณะที่เดียวกันจะช่วยให้ผู้สูงอายุคลายเหงา และมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

“คนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ก็มีความสัมพันธ์กันดี ลูกใคร หลานใคร จะรู้จักกันหมด บางทีถ้าเห็นเด็กทำอะไรไม่ถูกไม่ดีก็ช่วยสอน หรือถ้าไม่ยอมสอนเองก็บอกพ่อแม่เขา เพราะรู้จักกันหมด ซึ่งคนในหมู่บ้านก็ให้ความสำคัญกับเด็ก เพราะเห็นหลายบ้าน ลูกหลานดี มีงานทำดี ๆ ก็เห็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย เขามีมาตั้งแต่เด็ก ๆ ลูกหลาน เป็นเด็กดี เรียน

(ผู้สูงอายุและทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดราชบุรี)

"เรามีประชากรผู้สูงอายุที่กำลังเพิ่มขึ้น ซึ่งไม่มีครอบครัวและเรากังวลเกี่ยวกับสุขภาพจิตและอารมณ์ของพวกเขา อาจจะไม่ค่อยสบาย เบื่อๆ ถ้าให้ผู้สูงอายุมาเล่นกับเด็กๆ มาเจอเด็กๆบ้าง เพราะเรามีศูนย์เด็กเล็ก ของ อบต. อยู่ใกล้ๆ คงจะทำให้พวกเขามีความสุขเพิ่มขึ้น และยังช่วยให้เด็กๆตื่นเต้นได้เจอคนแปลกตาไป ได้ประสบการณ์ประสบการณ์หลากหลายดี"

(ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม)

ในส่วนของประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ พบว่ามีความสนใจหากหน่วยงานของรัฐในชุมชนให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ดังประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

"ฉันรู้จักประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของหมู่บ้านดีมาก เพราะฉันเติบโตที่นี่และรู้เกี่ยวกับบทเพลง และงานฝีมือมากมาย ฉันอยากจะส่งต่อสิ่งเหล่านี้ให้แก่เด็กๆ และให้แน่ใจว่ามันจะไม่สูญหายไป ซึ่งฉันคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กๆให้ได้เรียนรู้สังคมวัฒนธรรมของคนรุ่นเก่าให้เขาค่อยๆซึมซับประสบการณ์จากพวกเราไปที่ละนิดๆ หน่อยๆ อาจทำให้เขาเข้าใจสังคมได้ดีขึ้น มีสมาธิเพิ่มขึ้น เพราะหันไปติดจอน้อยลง"

(ตัวแทนผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดราชบุรี)

“ฉันรู้สึกดีใจที่ได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งตนเองเคยทำกิจกรรมกับ
เด็กด้อยโอกาสมาก่อน และมีความยินดีเป็นอย่างมากที่เห็นพวกเขา
จะมีพัฒนาการที่ดีขึ้น”

(อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม)

“ฉันดีใจถ้าได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กๆในชุมชน ฉันสามารถ
พาเด็กๆออกกำลังกายได้ เล่นดนตรี เด็กชอบทำกิจกรรมร้องเพลง
พาเดิน อ่านหนังสือนิทาน”

(ผู้สูงอายุและทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2566,
พื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี)

จากประเด็นการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า หลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายของการ
ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน บุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจน
ผู้สูงอายุ พบว่า มีความเชื่อมโยงและเป็นในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ในภาพรวมมองว่าเด็กวัยก่อน
เรียนมีความสำคัญที่ควรได้รับการเตรียมความพร้อมให้มีพัฒนาการที่ดีเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและ
เป็นกำลังสำคัญให้กับชุมชนต่อไปได้ ซึ่งประเด็นเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนนี้
จำเป็นต้องมีการดำเนินงานร่วมกันทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเพิ่มจำนวน
ของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างรวดเร็ว และพบว่าผู้สูงอายุเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรหลาน
เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นหากมีมุมมองให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อน
เรียนจึงเป็นสิ่งที่ดี โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนมีคุณภาพ
ชีวิตที่ดีขึ้น

4.2.2 ด้านแนวปฏิบัติ

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ประเด็นแนวปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ที่ครอบงำการ
ดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
พบว่าแม้คนในชุมชนจะยอมรับว่าผู้สูงอายุต่างมีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงประสบการณ์
ในการดูแลบุตรหลาน ทว่าการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีเวทีหรือโอกาสในการนำเสนอองค์ความรู้
และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ยังคงค่อนข้างพบได้น้อย หรือ

อาจมีการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่ม อสม. อีกทั้งยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ของครูปฐมวัยเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ดังประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

"เรามีสมาชิกชุมชนที่มีอายุมากที่เคยเป็นครูมากมาย บางคนเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เขามีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นดี อนาคตน่าจะเชิญพวกเขามาเป็นวิทยากรบรรยายให้ผู้สูงอายุด้วยกันฟัง หรือมาสอนเด็กๆก็ได้ เช่น เห็นบางคนทำงานจักสานเก่ง ก็เชิญเขาให้มาสอนในชมรมผู้สูงอายุเดือนละครึ่งก็ได้ หรือให้มาสอนเด็กในศูนย์เด็กเล็กของ อบต.ก็ได้ เพราะอยู่ใกล้ๆกัน..เคยมีอาจารย์ในมหาลัย หรือพวก รพ.สต. ที่เขาทำโครงการฝึกอบรม ก็มีเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมเป็นวิทยากรด้วย ซึ่งฉันคิดว่าคนแก่ด้วยกันน่าจะชอบ"

(ครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2566, , พื้นที่ จังหวัดราชบุรี)

"ที่ผ่านมายังไม่ค่อยมีกิจกรรมคนแก่กับเด็กทำร่วมกันในชุมชนเท่าไร ส่วนใหญ่จะมีเฉพาะพ่อแม่ ผู้ปกครองหนุ่มสาวที่มาทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก ซึ่งถ้ามีแนวคิดอันนี้ก็แปลกดี ต้องลองจัดกิจกรรมดูจริงๆว่าเป็นยังไงบ้าง แต่เด็กๆน่าจะปรับตัวได้ เพราะเด็กส่วนใหญ่คุ้นเคยกับคนแก่ที่บ้าน พ่อแม่ไปทำงานกันหมด แต่เราต้องมั่นใจก่อนว่าผู้สูงอายุจะเข้าใจเด็ก พูดคุย เล่นกับเด็กได้จริงๆ แบบไม่หงุดหงิด ถ้าผู้สูงอายุรู้วิธีส่งเสริมพัฒนาการเด็กเล็กได้จะดีมาก....เด็กๆ ควรรู้จักของดีในชุมชนของตนเอง ผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครก็ไม่ยุ่งเหมือนพ่อแม่ และจะมีเวลาที่สอนงานฝีมือของหมู่บ้านเรา การทำอาหาร เพลงประจำท้องถิ่นและเกมการละเล่นของหมู่บ้าน"

(ครูปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาล, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดราชบุรี)

“หากมีการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมกิจกรรม อาจจัด
 ทหารรับส่งในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมได้ แต่สิ่งที่พบบ่อยครั้งคือ
 ครอบครัวไม่ต้องการให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ด้วยกลัวว่าผู้สูงอายุจะ
 มีความไม่ปลอดภัย บางส่วนมีความเห็นว่าอยู่ที่บ้านดีกว่ามีอิสระในการ
 ทำอะไรได้มากกว่า.....บางมุมมองว่ากลัวผู้สูงอายุจะลำบาก บางบ้านมี
 ความยากในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งอาจจะต้องมีการพูดคุยกันอีกครั้ง
 ปัญหาของเราคือการสื่อสารให้ในครอบครัวยอมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วม
 กิจกรรมกับชุมชน”

(ผู้สูงอายุและทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม
 2566, พื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี)

4.2.3 ด้านกฎเกณฑ์ข้อบังคับ

กฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของ
 ผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในการดำเนินงานในการสร้างเสริม
 ศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่าพื้นที่ในชุมชนที่เป็น
 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้บริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการในสถานศึกษาที่ไม่ได้อยู่ในวัยเกษียณ
 ภายใต้กฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบที่ทางวัดที่เป็นเจ้าของพื้นที่ได้กำหนดไว้ อีกทั้งไม่มีนโยบายจ้างงาน
 หลังเกษียณ แต่หลังจากมีหน่วยงานของมหาวิทยาลัยสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่น จึงเป็นมุมมองที่มี
 ความท้าทายที่จะนำผู้สูงอายุที่เคยอยู่กับบ้าน ไม่ได้ทำงาน มามีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ กับศูนย์
 พัฒนาเด็กเล็กฯ ซึ่งประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีประเด็น
 ดังนี้

“ฉันอยากได้โอกาสที่จะทำงานกับเด็กๆ แต่ที่ อบต.เขาไม่มี
 นโยบายจ้างคนอายุ เกิน 60 ปี มาเป็นครูพี่เลี้ยงเด็กถ้า อบต.จ้างคนแก่
 ฉันก็สนใจ เพราะเวลาฉันเห็นเด็กที่มีพัฒนาการไม่ดีหรือมีพฤติกรรมไม่
 ดีตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ พอโตขึ้นมาก็สร้างปัญหาในสังคม ถ้าเราวิธี
 ประเมินพัฒนาการ และช่วยส่งเสริมพัฒนาการเขาตั้งแต่เล็กๆก็คงไม่
 เกิดปัญหา ถ้าฉันได้รับการอบรมความรู้ แล้วมีโอกาสได้ช่วยเด็กๆ
 ได้บ้าง ก็รู้สึกภูมิใจแล้ว”

(ตัวแทนผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี)

อย่างไรก็ตามในมุมมองของครูปฐมวัยที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ให้ข้อคิดเห็นถึงภาวะเป็ยบที่เก็ยวข้องในการดำเนินงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กว่าจะต้องมีแผนการสอนที่กรมการส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้มีข้อกำหนดให้ปฏิบัติในแผนการเรียนรู็ของเด็กปฐมวัยเกี่ยวกับกิจกรรมการปลูกผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งมีกิจกรรมในทุกเดือน เมื่อปลูกและผักเริ่มโตก็จะนำมาประกอบอาหาร และจะมีการรายงานผลการดำเนินงานทุกเดือน ต่อเนื่องเป็นระยะ จึงให้ข้อเสนอว่าควรมีการบูรณาการกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียนตามแผนการศึกษาที่สอดคล้องกับกรมการส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้กำหนดไว้ และจะต้องมีในแผนปฏิบัติการรายปีที่ได้บรรจุแผนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งศูนย์ฯ จะต้องได้รับการประเมินจากกรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (จากการสรุปประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2566) ซึ่งหากมีการจัดกิจกรรมร่วมกันทาง อบต. จะงบประมาณอุดหนุนร่วมกับชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งกำหนดให้ทำกิจกรรมสองเดือนต่อครั้ง โดยจะนำโมเดลของมหาวิทยาลัยมาทำร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก ในวันหยุดให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมนันทนาการส่งเสริมสุขภาพร่วมกับเด็กปฐมวัยให้เกิดความต่อเนื่อง (จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจากกรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2566, พื้นที่ จ.เพชรบุรี)

4.2.4 ด้านการสื่อสาร

รูปแบบการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นลักษณะที่ผู้นำชุมชนตลอดจนผู้นำของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันพูดคุยสื่อสารทั้งในรูปแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น จัดให้มีเวทีประชาคม หรือสัมมนาวิชาการร่วมกับคนในชุมชน เพื่อร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจร่วมกันในหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยเริ่มจากคนในชุมชนเห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน และร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดของความสำเร็จของคนในชุมชนร่วมกัน กล่าวคือ เน้นการสื่อสารเพื่อบรรลุเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน อีกทั้งเป็นการสื่อสารที่เน้นความสะดวกรวดเร็ว และเป็นการสื่อสารที่เน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เห็นมุมมองภาพลักษณ์ที่ดีของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องหากมีการจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน นอกจากนี้รูปแบบการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อน

เรียน พบว่ามีรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การบอกข่าวต่อกันเมื่อมีเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นไปเยี่ยมบ้าน มีการประกาศเสียงตามสาย รวมถึงมีการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เพื่อเกิดความรวดเร็ว และเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ผ่านทางเว็บไซต์ ดังประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

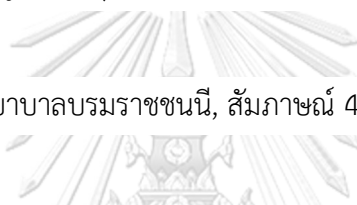
" ส่วนใหญ่คนในหมู่บ้าน จะรู้จักกันหมดว่าใครเป็นใคร พ่อแม่เด็กไม่น่าจะกังวลอะไรถ้ามีกิจกรรมให้คนแก่ในชุมชนมาเล่นกับกับลูกๆ ของเขาเวลามีข่าว มีกิจกรรมอะไร ให้คนเข้ามาร่วม ก็จะบอกต่อๆ กัน และยังมีให้ อสม.ไปบอกตามหมู่บ้านบ้าง ปกติก็จะประกาศเสียงตามสายอยู่แล้ว นี่ถ้ามีกิจกรรมให้คนแก่กับเด็กมาเล่นด้วยกัน ก็แปลดี เขาก็จะใช้การประกาศเสียงตามสายให้คนส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมตามโอกาสสำคัญๆ เช่น วันเด็ก วันแม่ วันลอยกระทง และมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ของอบต. และทางเฟซบุ๊กของคุณย่าเอง ที่มีการเผยแพร่การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง "

(พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอนตะโก, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดราชบุรี)

"เราน่าจะมีแนวคิดให้เด็กในศูนย์ฯ ไปทัศนศึกษาในชุมชน ณ พื้นที่ต่าง ๆ ที่มีความปลอดภัย มีการดูแลอย่างใกล้ชิด เข้าไปเรียนรู้ส่วนต่าง ๆ ในชุมชน เข้าเยี่ยมผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกับ อบต.อยู่แล้ว เพื่อให้ผู้ปกครองเปลี่ยนมุมมอง ให้เด็กเรียนรู้ธรรมชาติ มีพัฒนาการ และมีทักษะทางสังคมมากขึ้น และประชาสัมพันธ์ออกไปในเพจของคุณย่าเด็ก และเพจของ อบต. เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้เห็นภาพการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้สูงอายุและเด็กให้ชัดเจนขึ้น.....ส่วนของช่องทาง การสื่อสาร จะมีผู้นำในหมู่บ้านเป็นกระบอกเสียงในการส่งต่อข่าวสาร รวมถึงเสียงตามสายในหมู่บ้าน หนังสือประชาสัมพันธ์จากศูนย์ฯ ช่องทางไลน์และเฟซบุ๊ก ส่วนอุปสรรค ที่เห็นคือผู้ปกครองที่ทำงาน ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมได้ แต่หากได้ชี้แจงถึงความสำคัญของกิจกรรม และการเสริมแรงจูงใจให้กับผู้สูงอายุให้อยากเข้าร่วมกิจกรรม"

(ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2566, พื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี)

“จากการที่นำนักศึกษาลงฝึกปฏิบัติในพื้นที่ที่มีขอบเขตกว้างในชุมชนได้มีกิจกรรมที่กระตุ้นพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนทุกส่วน รวมไปถึงการดูแลความเจ็บป่วย และจะแบ่งช่วงตามกลุ่มอายุ ร่วมกับมีการติดตามซึ่งกันและกันระหว่างที่บ้านกับที่โรงเรียน จะมีไลน์ประสานกันระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนได้ตลอดเวลาถึงปัญหาหรือพัฒนาการต่าง ๆ ของเด็กที่จะระบุได้ถึงรายละเอียดของเด็กแต่ละคน ซึ่งส่วนสำคัญคือการสังเกตของครู ความร่วมมือของผู้ปกครอง การออกแบบกิจกรรมของครู โดยใช้ชุมชนให้เป็นประโยชน์”

(อาจารย์พยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2566, พื้นที่ จังหวัดราชบุรี)

“จากการร่วมกิจกรรมตั้งแต่วัยเดือนเมษายน ได้มีกิจกรรมที่ผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัยได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น นำศิลปะมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน และสามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้เกิดประโยชน์สูงสุด จากภูมิปัญญาในชุมชนให้กับเด็กได้ทำกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน และกิจกรรมวันแม่ ให้เด็กได้ฝึกกล้ามเนื้อในการทำดอกไม้ ได้เรียนรู้การนำสิ่งที่มีมาก่อนให้เกิดประโยชน์ได้ เราได้มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ออกไปตามสื่อต่างๆของท้องถิ่น ทำให้สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองและกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมเรียนรู้ไปด้วยกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน เพราะภาพที่ออกมาสร้างความรู้สึกน่ารักและสดชื่น ถือเป็นการขับเคลื่อนแนวคิดนี้ให้มีการต่อยอดต่อไปในชุมชน”

(ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2566, พื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี)

4.2.5 ด้านพลังทางสังคม

พลังทางสังคมหรืออำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวได้ จากการสัมภาษณ์บุคลากรของรัฐที่ทำงานร่วมเป็นเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน มีมุมมองที่แสดงให้เห็นว่าเด็กวัยก่อนเรียนเป็นช่วงวัยที่เราทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญและร่วมกันพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการสูงสุดอย่างเต็มศักยภาพ จะเป็นการดีหากเรามองใน

สถานการณ์ปัจจุบันที่เข้าสู่สังคมสูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุถือเป็นส่วนหนึ่งของทุนมนุษย์และเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้ ทว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ซึ่งหน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทั้งในรูปของบุคลากร งบประมาณ ตลอดจนนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ดังกล่าวต่อไป หรืออาจเป็นลักษณะของการบูรณาการเข้ากับหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุในบางพื้นที่ ดังประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ตามที่มหาวิทยาลัยฯ ได้มีนโยบายให้พานักศึกษาลงพื้นที่เพื่อทำโครงการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับคนทุกช่วงวัย โดยให้ความสำคัญกับคนทั้งสองช่วงวัยได้แก่ผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัย และพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ได้มาตรฐาน มีความปลอดภัยรวมถึงเป็นพื้นที่ในการส่งเสริมสุขภาพให้กับคนทุกช่วงวัยในชุมชน ทำให้เด็กในชุมชนได้เข้ามาใช้บริการได้พร้อมกับพ่อแม่ ตายาย ผู้ปกครองของเด็ก และทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่นี้ได้ รวมถึงการปรับปรุงศูนย์ฯ สนับสนุนเครื่องเล่นให้กับศูนย์ฯ โดยขยายเต็มพื้นที่หน้าศูนย์ฯ ทั้งวาดรูป ปลูกต้นไม้ ให้อร่อยที่ศูนย์ฯ ซึ่งใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรที่นำไปพัฒนาปรับภูมิทัศน์ ซึ่งผู้สูงอายุและทุกคนในชุมชนน่าจะชื่นชอบ หลังจากการทำบันทึกข้อตกลงที่ได้บูรณาการร่วมกันซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งเมื่อท้องถิ่นเห็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยดำเนินการ จึงให้ความร่วมมือสนับสนุนอย่างเต็มที่ รวมถึงเกิดความร่วมมือให้เป็นแหล่งฝึกปฏิบัติงานให้กับนักศึกษาที่เข้าไปฝึกปฏิบัติงาน ซึ่งได้รับก็ได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติจริงในการลงพื้นที่ สถานที่แห่งนี้ เป็นเป็นโอกาสดีที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในทุกช่วงวัย”

(อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2566, พื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี)

“แนวคิดการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตตามวัตถุประสงค์ ภายใต้สังคมสูงวัย และวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน โดยตั้งเป้าหมายไปยังเด็ก หากมีกิจกรรมการเรียนรู้ ก็จะใช้พื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมได้ โดยจะต้องมองหาแนวทางในการที่จะเอื้อให้การเดินทางมาร่วมกิจกรรมอย่างคล่องตัว

(พยาบาลวิชาชีพ, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2566, พื้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม)

“ฉันสังเกตว่า ส่วนใหญ่จะมีแต่พวก อสม. ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ อบต. จัดบางที่เขาก็ชอบจัดโครงการให้แต่พวก อสม. บางทีฉันคิดว่ามีคนแก่ในชุมชนที่ไม่ใช่ อสม. แต่เป็นพวกมีความรู้มีประสบการณ์เยอะๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงเด็ก น่าจะได้ไปสอนในชมรมผู้สูงอายุบ้าง หรือไปทำกิจกรรมที่ อสม. จัดได้บ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็มีรายได้น้อยกัน ถ้ามีจัดกิจกรรมอะไร น่าจะต้องมีรถรับส่ง มีข้าวเลี้ยง และมีค่าสอนให้แค่นี้ๆ หน่อยๆ ก็ดีใจกันแล้ว... หรืออีกวิธีหนึ่งคือ บางทีเขามีโรงเรียนผู้สูงอายุ น่าจะแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องการเลี้ยงเด็กให้มีพัฒนาการดี ให้ผู้สูงอายุได้

(ประธานชมรมผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดราชบุรี)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ฉันชอบเด็กๆ เคยเลี้ยงลูกกับหลานมาแล้ว แต่ตอนนี้โตๆ กันหมด ก็เริ่มห่างๆ ถ้า อบต. จัดโครงการเกี่ยวกับให้ความรู้เรื่องส่งเสริมพัฒนาการเด็กแล้วอบรมฟรี ฉันก็สนใจจะเข้าร่วม แต่ฉันไม่ชอบเรียนนาน เครียดๆ นะ ให้มีแบบคุยเล่นบ้าง.... ก่อนหน้านี้ฉันเคยเห็นมี

(ผู้สูงอายุและทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัด

เพชรบุรี)

“หากผู้สูงอายุจะเข้าร่วมกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย เขาควรต้องมีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมถูกออกแบบเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กเล็ก ดังนั้นมันต้องเป็นกิจกรรมที่สนุกสนานและเหมาะสมตามอายุ เช่น มีคนที่จะอ่านนิทานให้กับเด็กฟัง แต่เด็กยังไม่พร้อมอ่านเอง นิทานมีตัวหนังสือเยอะ ยากเกิน เราอาจต้องคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีความรู้ในเรื่องนี้ หรือมีการจัดอบรมให้ก่อน แต่ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะมีความรู้แบบใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ และพอมันทักเษในการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กๆได้”

(ผู้สูงอายุที่เกษียณจากครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม)

4.2.6 มาตรการทางสังคม

มาตรการทางสังคมในการให้รางวัลและการควบคุมคุณภาพที่มีต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการได้รับการยอมรับในฐานะผู้ที่มีประสบการณ์การดูแลบุตรหลานมาก่อน ดังนั้นหากชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ควรต้องเป็นกิจกรรมที่มีการยกย่อง ให้เกียรติ เช่น มีประกาศนียบัตรมอบให้ มีการถ่ายภาพร่วมกัน และประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ อีกทั้งหากมีการประชาสัมพันธ์ในวงกว้างจะยิ่งเพิ่มความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครองในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองตลอดจนผู้สูงอายุในบ้านเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ดังประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“คนแก่ที่นี้เขาชอบร่วมกิจกรรมที่ อบรม จัด โดยเฉพาะพวก
อสม. ถ้า อบรม มีรถมารับส่งก็จะยิ่งดีเลย เพราะถ้าไม่มี เขาต้องให้ลูกมา
ส่ง ยิ่งถ้าเป็นกิจกรรมที่ฝึกอบรมแค่ครึ่งวันแล้วได้รับใบประกาศ เขาจะ
ชอบกันมาก เพราะถ้าให้อยู่ทั้งวันไม่น่าจะไหว บางคนก็ง่วงแล้ว บางคน
ก็รีบกลับไปเลี้ยงหลานที่บ้าน บางคนก็ไปทำขนมที่บ้าน พอได้ใบ
ประกาศก็จะรู้สึกชอบและเอาไปอวดกัน ทำให้คนอื่น ๆ อยากเข้าร่วม

(ตัวแทนผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม)

“ฉันรู้สึกดีใจมาก หากคนในชุมชนจะคัดเลือกฉันให้เป็นบุคคล
ดีเด่นทำคุณประโยชน์ให้กับชุมชน มีการมอบเกียรติบัตร ในวันหรือ
โอกาสสำคัญ หรือในวันที่มีการรวมตัวกันเพื่อพบปะสังสรรค์ในชมรม
ผู้สูงอายุ”

(ตัวแทนชมรมผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2566, พื้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม)

“การเสริมสร้างแรงจูงใจ เริ่มจากที่มหาวิทยาลัยให้การ
สนับสนุนให้ชุมชนได้เห็นว่าคุณย่า มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีความ
เชื่อมั่นมากขึ้น ทาง อบต. จะมีแนวคิดการสร้างศูนย์ส่งเสริม
สุขภาพผู้สูงอายุซึ่งเป็นแนวคิดที่จะบรรจุในแผนการดำเนินการ และจะ
นำแผนไปดำเนินการต่อไป โดยจะมีศูนย์ผู้สูงอายุฯ และ ศูนย์เด็กฯ ใน
พื้นที่อยู่ใกล้ๆกัน และมีการประชาสัมพันธ์ออกไปให้ผู้สูงอายุและคนใน

(นายก อบต., สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2566, พื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริม
ศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนทั้งหมดที่กล่าวมา สามารถ
สรุปได้ว่าหลักการร่วมของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน บุคลากรของรัฐและ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนผู้สูงอายุ พบว่า มีความเชื่อมโยงและเป็นในทิศทางเดียวกัน
กล่าวคือ ในภาพรวมมองว่าเด็กวัยก่อนเรียนมีความสำคัญที่ควรได้รับการเตรียมความพร้อมให้มี
พัฒนาการที่ดีเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและเป็นกำลังสำคัญให้กับชุมชนต่อไปได้ ซึ่งประเด็นเรื่องการ
ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนนี้ จำเป็นต้องมีการดำเนินงานร่วมกันทุกภาคส่วน ทั้งนี้จากการลง
พื้นที่ของผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ประเด็นแนวปฏิบัติในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ
การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่าแม้คนในชุมชนจะยอมรับว่าผู้สูงอายุต่างมีความรู้ที่เป็น
ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงประสบการณ์ในการดูแลบุตรหลาน ทว่าการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีเวที
หรือโอกาสในการนำเสนอองค์ความรู้และประสบการณ์ๆที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัย
ก่อนเรียน ยังค่อนข้างพบได้น้อย หรืออาจมีการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่ม อสม. อีกทั้งยังไม่ได้
รับการยอมรับจากผู้ปกครองเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ของครูปฐมวัยเป็นผู้ออกแบบกิจกรรม

การเรียนรู้ อีกทั้งกฎเกณฑ์ข้อบังคับ หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานในการสร้างเสริม ศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในการดำเนินงานในการ สร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่าพื้นที่ใน ชุมชนที่เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้บริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการในสถานศึกษาที่ไม่ได้อยู่ใน วิทยาลัยณ ภายใต้อำนาจของกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ทางวัดที่เป็นเจ้าของพื้นที่ได้กำหนดไว้ แต่หลังจากมีหน่วยงาน ของมหาวิทยาลัยสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่น จึงเป็นมุมมองที่มีความท้าทายที่จะนำผู้สูงอายุที่เคยอยู่ กับบ้าน ไม่ได้ทำงาน มามีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ

นอกจากนี้ยังพบว่า รูปแบบการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ เกี่ยวข้อง มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่ามีรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงมีการ สื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เพื่อเกิดความรวดเร็ว และเป็นการสร้างเครือข่ายทาง สังคม (Social Network) ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ นอกจากนี้การเกิดพลัง ทางสังคม หรืออำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนใน ชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัย ก่อนเรียนดังกล่าวได้นั้น หน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทั้งในรูปของบุคลากร งบประมาณ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้ม ีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวต่อไป เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มี รายได้น้อย อีกทั้งควรมีมาตรการทางสังคมที่มีการยกย่อง ให้เกียรติ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เช่น การมอบประกาศนียบัตรร่วมกับการถ่ายภาพเพื่อ ประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครองในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุตร หลานของตนเองตลอดจนผู้สูงอายุในบ้านเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

4.3 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัย ก่อนเรียน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากผลการศึกษาศาวการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุใน ชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ร่วมกับผลการวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการ ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของ ผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งเป็นรูปแบบเชิงทฤษฎีการก่อตัวของ โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของ แอนโทนี กิดเด็นส์ (Giddens, 1984) ในการ

สร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตามองค์ประกอบด้านปัจจัยเชิงโครงสร้าง 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน 2) แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง และ 3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย และด้านปัจจัยเชิงปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำการ 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การสื่อสารเพื่อให้เกิดทัศนคติเชิงบวก 2) พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ และ 3) มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอองค์ประกอบและวิธีการด้านปัจจัยเชิงโครงสร้าง และปัจจัยเชิงปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำการตามทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของแอนโทนี กิดเด็นส์ ตามลำดับ ดังนี้

1. ปัจจัยเชิงโครงสร้าง

1) หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน

1.1) ผู้นำชุมชนตลอดจนผู้นำของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันพูดคุยสื่อสารทั้งในรูปแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น จัดให้มีเวทีประชาคม หรือสัมมนาวิชาการร่วมกับคนในชุมชน เพื่อร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจร่วมกันในหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยเริ่มจากคนในชุมชนเห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน และร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดของความสำเร็จของคนในชุมชนร่วมกัน

1.2) ขอความอนุเคราะห์ในการจัดทำแผนปฏิบัติการ และแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสถานศึกษาที่มีเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสนับสนุนและคัดเลือกให้มีผู้สูงอายุที่เป็นแกนนำร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน ตลอดจนดำเนินงานตามแผนที่ได้ตกลงร่วมกันภายในชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน

2) แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง

2.1) ส่งเสริมให้มีนโยบายการอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนและเด็กวัยก่อนเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวให้การยอมรับและให้การสนับสนุน โดยจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความผูกพันให้กับคนทั้งสองช่วงวัย เช่น กิจกรรมปลูกผักสวนครัวในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กิจกรรมวันเด็ก เป็นต้น

2.2) กำหนดให้มีแผนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยการบริหารจัดการของภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย

ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของสหสาขาวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล นักสาธารณสุข คุณครูและพี่เลี้ยงเด็ก เป็นต้น มีการบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ได้แก่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ โดยการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และจัดทำ MOU หรือบันทึกความเข้าใจ (Memorandum Of Understanding) ร่วมกันที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน

2. ปัจจัยเชิงปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำการ

1) การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก

1.1) กำหนดกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกันในบทบาทของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน จากนั้นประสานงานผ่านผู้นำชุมชน เพื่อขอจิตอาสาในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม เพื่อคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีทัศนคติเชิงบวกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพ ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น มีความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดีมีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขภาพดีขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน เป็นต้น

1.2) จัดตั้งไลน์กลุ่ม (LINE Group) หรือ เฟซบุ๊ก (facebook) เพื่อติดต่อสื่อสารในการส่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการนัดหมาย ภาพ หรือสื่อที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนมีการให้กำลังใจและตอบข้อซักถามต่างๆ แก่ผู้สูงอายุและบุคลากรภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน

2) พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ

2.1) จัดให้มีพื้นที่ในชุมชนร่วมกันที่เปิดโอกาสให้มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่มีภูมิทัศน์ที่ดีและมีความปลอดภัย ตลอดจนมีบรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การเรียนรู้ต่างวัย และส่งผลดีต่อการส่งเสริมสุขภาพของคนทุกช่วงวัยที่มาทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

2.2) จัดให้มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีเนื้อหาที่ประกอบด้วย ความรู้ที่เกี่ยวข้องธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนการประเมินและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนได้

2.3) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้สูงอายุให้มีทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยทักษะที่จำเป็น ได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กวัยก่อนเรียน การพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น โดยประเมินความพร้อมและความสนใจของผู้สูงอายุที่เข้ารับการฝึกอบรม

2.4) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ร่วมจัดหาคณาครมีความรู้และประสบการณ์มาร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ ในการเลี้ยงเด็กที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งอาจเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือเป็นผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องเฉพาะด้าน ที่สามารถช่วยพัฒนาผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการในเด็กวัยก่อนเรียนได้

2.5) กำหนดเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมาย โดยต้องประเมินความสนใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเรียนรู้ พร้อมระบุคุณสมบัติของผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

2.6) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ร่วมจัดการฝึกอบรมให้มี ความรู้ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติเชิงบวก ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการในเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีการมอบเกียรติบัตรให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการอบรม เพื่อเป็นการเสริมแรงจูงใจ โดยสอบถามความต้องการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้ ตลอดจนสอบถามความต้องการด้านเนื้อหา วิธีการ วันเวลา และระยะเวลาในการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน อีกทั้งเน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ความสนุกสนาน มีความผ่อนคลาย เป็นมิตร ไม่เป็นทางการ หรือวิชาการ มากเกินไป

2.7) มีการออกแบบกิจกรรมที่ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนสามารถทำร่วมกันได้อย่างมีความสุขและเป็นอิสระ เช่น กิจกรรมการสอนให้เด็กให้วาดภาพ ระบายสี การร้องเพลงและเต้นรำร่วมกัน การเล่าเรื่องหรือนิทานต่างๆ ที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการถามตอบร่วมกัน เป็นต้น ทั้งนี้ควรประเมินความต้องการและความถนัดของผู้สูงอายุ อีกทั้งควรได้รับการ

สนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

2.8) ค้นหาและสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานและการทำงานในพื้นที่ ที่มีส่วนช่วยสนับสนุน งบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

2.9) หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับภาครัฐ ให้การสนับสนุนด้านคมนาคมขนส่งต่างๆ ในพื้นที่ ด้วยความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

2.10) จัดกิจกรรมเรียนรู้ศึกษาดูงาน ซึ่งสามารถทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง และเห็นตัวแบบในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

3) มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ

3.1) สร้างความตระหนักและความเห็นร่วมกันในการเผชิญสถานการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมุมมองของคนในชุมชนควรมองผู้สูงอายุจากภาวะให้เป็นพลังในทุกสถานการณ์

3.2) ค้นหา ส่งเสริม และให้โอกาสผู้สูงอายุหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนและบุคคลทั่วไปได้ โดยมีการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม จัดกิจกรรมที่เน้น ที่แสดงออกถึงความเคารพ นอบน้อมและแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมให้เด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนได้มีโอกาสรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ ในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันแม่ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมด้วย เป็นต้น

3.3) ร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่ก่อให้เกิดค่านิยม หรือบรรทัดฐานทางสังคม ในการดูแลอบรมสั่งสอนให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงปฐมวัย หรือวัยก่อนเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในวัยถัดไป และร่วมต่อต้านหรือไม่ยอมรับในพฤติกรรมการทำร้ายหรือทอดทิ้งเด็ก และในขณะเดียวกันเน้นการสนับสนุน ยกย่อง เชิดชูผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน อาจเป็นในรูปแบบของให้สมาชิกในชุมชนคัดเลือกผู้สูงอายุต้นแบบในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้เป็นผู้รับรางวัล หรือเกียรติบัตร ในวันหรือโอกาสสำคัญ หรือในวันที่มีการรวมตัวกันเพื่อพบปะสังสรรค์ในชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น

หลังจากสังเคราะห์องค์ประกอบและวิธีการของรูปแบบฯ ดังกล่าว ผู้วิจัยพิจารณาถึงความสัมพันธ์และเชื่อมโยงความเป็นเหตุและผล นำมาสู่กระบวนการใช้รูปแบบฯ ตามขั้นตอน และมีการกำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (ยกเว้น) ดังนี้

ตารางที่ 19 ขั้นตอนของรูปแบบ วิธีการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนของรูปแบบ	วิธีการ	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
<p>ขั้นตอนที่ 1 ขั้นสร้างหลักการ ร่วมโดยการกำหนด เป้าหมายความสำเร็จ ร่วมกัน (Signification)</p>	<p>1.1 ผู้นำชุมชนตลอดจนผู้นำของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกัน พุดคุยสื่อสารทั้งในรูปแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น จัดให้มีเวทีประชาคม หรือสัมมนาวิชาการร่วมกับคนในชุมชน เพื่อร่วมพุดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจร่วมกันในหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยเริ่มจากคนในชุมชนเห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน และร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดของความสำเร็จของคนในชุมชนร่วมกัน</p> <p>1.2 ขอความอนุเคราะห์ในการจัดทำแผนปฏิบัติการ และแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสถานศึกษาที่มีเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสนับสนุนและคัดเลือกให้ผู้สูงอายุที่เป็นแกนนำร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน ตลอดจนดำเนินงานตามแผนที่ได้ตกลงร่วมกันภายในชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน</p>	<p>อบต.</p>
<p>ขั้นตอนที่ 2 ขั้นกำหนดรูปแบบ การสื่อสารเพื่อเกิด ทัศนคติเชิงบวก (Communication)</p>	<p>2.1 กำหนดกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน ร่วมกันในบทบาทของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน จากนั้นประสานงานผ่านผู้นำชุมชน เพื่อขอจิตอาสาในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม เพื่อคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีทัศนคติเชิงบวกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น มีความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขที่ดีขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน</p> <p>เป็นต้น</p> <p>2.2 จัดตั้งกลุ่ม (line Group) หรือเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อติดต่อสื่อสารในการส่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการนัดหมาย</p>	<p>- อบต. - แกนนำผู้สูงอายุ</p>

ขั้นตอนของรูปแบบ	วิธีการ	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
	ภาพ หรือสื่อที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนมีการให้กำลังใจและตอบข้อซักถามต่างๆ แก่ผู้สูงอายุและบุคลากรภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน	
ขั้นตอนที่ 3 ขั้นสร้างแนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง (Domination)	3.1 ส่งเสริมให้มีนโยบายการอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนและเด็กวัยก่อนเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวให้การยอมรับและให้การสนับสนุน โดยจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความผูกพันให้กับคนทั้งสองช่วงวัย เช่น กิจกรรมปลูกผักสวนครัวในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กิจกรรมวันเด็ก เป็นต้น 3.2 กำหนดให้มีแผนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยการบริหารจัดการของภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน	- อบต. - รพ.สต. - มหาวิทยาลัย
ขั้นตอนที่ 4 ขั้นสร้างพลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ (Power)	4.1 จัดให้มีพื้นที่ในชุมชนร่วมกันที่เปิดโอกาสให้มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่มีภูมิทัศน์ที่ดีและมีความปลอดภัย ตลอดจนมีบรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การเรียนรู้ต่างวัย และส่งผลดีต่อการส่งเสริมสุขภาพของคนทุกช่วงวัยที่มาทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน 4.2 จัดให้มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีเนื้อหาที่ประกอบด้วย ความรู้ที่เกี่ยวข้องของธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนการประเมินและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนได้ 4.3 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้สูงอายุให้มีทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยทักษะที่จำเป็น ได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กวัยก่อนเรียน การพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องใน	- อบต. - รพ.สต. - มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนของรูปแบบ	วิธีการ	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
	<p>การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่นนิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น โดยประเมินความพร้อมและความสนใจของผู้สูงอายุที่เข้ารับการฝึกอบรม</p> <p>4.4 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ร่วมจัดหาคุลากรมี ความรู้และประสบการณ์มาร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ในการเลี้ยงเด็กที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งอาจเป็น อาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือเป็นผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องเฉพาะด้าน ที่สามารถช่วย พัฒนาผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการในเด็กวัย ก่อนเรียนได้</p> <p>4.5 กำหนดเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมาย โดยต้อง ประเมินความสนใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเรียนรู้ พร้อมระบุ คุณสมบัติของผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง</p> <p>4.6 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจน ภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ร่วมจัดการฝึกอบรม ให้มี ความรู้ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติเชิงบวก ที่เกี่ยวข้องกับการ ส่งเสริมพัฒนาการในเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีการมอบเกียรติบัตรให้ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการอบรม เพื่อเป็นการเสริมแรงจูงใจ โดย สอบถามความต้องการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม พัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้ ตลอดจน สอบถามความต้องการด้านเนื้อหา วิธีการ วันเวลา และระยะเวลา ในการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริง ของผู้เรียน อีกทั้งเน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ความ สนุกสนาน มีความผ่อนคลาย เป็นมิตร ไม่เป็นทางการ หรือ วิชาการ มากเกินไป</p> <p>4.7 มีการออกแบบกิจกรรมที่ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน สามารถทำร่วมกันได้อย่างมีความสุขและเป็นอิสระ เช่น กิจกรรม</p>	

ขั้นตอนของรูปแบบ	วิธีการ	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
	<p>การสอนให้เด็กให้วาดภาพ ระบายสี การร้องเพลงและเต้นรำ ร่วมกัน การเล่าเรื่องหรือนิทานต่างๆ ที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการถามตอบร่วมกัน เป็นต้น ทั้งนี้ควรประเมินความต้องการและความถนัดของผู้สูงอายุ อีกทั้งควรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานต่างๆที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง</p> <p>4.8 ค้นหาและสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานและการทำงานในพื้นที่ ที่มีส่วนช่วยสนับสนุน งบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง</p> <p>4.9 หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับภาครัฐ ให้การสนับสนุนด้านคมนาคมขนส่งต่างๆ ในพื้นที่ ด้วยความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน</p> <p>4.10 จัดกิจกรรมเรียนรู้ศึกษาดูงาน ซึ่งสามารถทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง และเห็นตัวแบบในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก</p>	
<p>ขั้นตอนที่ 5 ขั้นกำหนดกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่บูรณาการ ร่วมกับภาคีเครือข่าย (Legitimation)</p>	<p>5.1 ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของสหสาขาวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล นักสาธารณสุข คุณครูและพี่เลี้ยงเด็ก เป็นต้น มีการบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ได้แก่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ โดยการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้</p> <p>5.2 จัดทำ MOU หรือบันทึกความเข้าใจ (Memorandum Of Understanding) ร่วมกันที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน</p>	<p>- อบต. - รพ.สต. - มหาวิทยาลัย</p>
<p>ขั้นตอนที่ 6 ขั้นสร้างมาตรการ</p>	<p>6.1 สร้างความตระหนักและความเห็นร่วมกันในการเผชิญสถานการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมุมมองของคนในชุมชน</p>	<p>อบต.</p>

ขั้นตอนของรูปแบบ	วิธีการ	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
<p>ทางสังคมที่ตระหนัก มาตรการทางสังคมที่ ตระหนักความสำคัญ ของเด็กและสร้าง ค่านิยมร่วมในการ เคารพผู้สูงอายุ (Sanction)</p>	<p>ควรมองผู้สูงอายุจากภาวะให้เป็นพลังในทุกสถานการณ์</p> <p>6.2 ค้นหา ส่งเสริม และให้โอกาสผู้สูงอายุหรือปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้ถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนและบุคคลทั่วไปได้ โดยมี การให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม</p> <p>6.3 จัดกิจกรรมที่เน้นที่แสดงออกถึงความเคารพนบอบและแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมให้เด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ได้มีโอกาสรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ ในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันแม่ ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมด้วย เป็นต้น</p> <p>6.4 ร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่ก่อให้เกิดค่านิยม หรือบรรทัดฐานทางสังคมในการดูแลอบรมสั่งสอนให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงปฐมวัย หรือวัยก่อนเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในวัยถัดไป และร่วมต่อต้านหรือไม่ยอมรับในพฤติกรรม การทำร้ายหรือทอดทิ้งเด็ก และในขณะเดียวกันเน้นการสนับสนุน ยกย่อง เชิดชูผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน อาจเป็นในรูปแบบของให้สมาชิกในชุมชน คัดเลือกผู้สูงอายุต้นแบบในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ให้เป็นผู้รับรางวัล หรือเกียรติบัตร ในวันหรือโอกาสสำคัญ หรือในวันที่มีการรวมตัวกันเพื่อพบปะสังสรรค์ในชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น</p>	

กล่าวโดยสรุป (ยกร่าง) รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตามปัจจัยเชิงโครงสร้าง 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) หลักการร่วมโดย การกำหนดเป้าหมาย 2) แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน อย่างต่อเนื่อง และ 3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย และด้านปัจจัยเชิง ปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำการ 3 ปัจจัย ดังนี้ ได้แก่ 1) การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก 2) พลังทาง สังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ และ 3) มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ ที่ สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้และนำมาสู่การเพิ่มศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัย ก่อนเรียนในชุมชน

ผลการวิพากษ์รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน

ผลการวิพากษ์รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน (ยกร่าง) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และผู้นำชุมชน 3 ท่าน สรุปประเด็นได้ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่ 1

1. หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน (Signification)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ดังนี้

1) ในภาพรวมรูปแบบที่ได้เป็น Model ที่น่าสนใจและสามารถนำไปใช้ได้จริง ภายใต้แนวคิดการพัฒนา กับทฤษฎี “หนทางเส้นที่ 3” ของคนรุ่นใหม่ ตามแนวคิดของแอนโธนี กิดเดนส์

2) องค์ประกอบแรก การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน (Signification) เห็นด้วยมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยชุมชนให้ความสำคัญและจะต้องมีการตระหนัก (concern) หรือ Empathy ความเข้าใจถึงปัญหาในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน เพราะเด็กจะโตเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้าจึงต้องให้ความสำคัญ มีการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อกำหนดกิจกรรมการดำเนินการ โดยมีการกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน

2. แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนือง (Domination)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ด้านแนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนือง (Domination) เห็นด้วยมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และนำไปสู่การปฏิบัติได้ ทั้งต้องเกิดการยอมรับได้ และมีกิจกรรมต่าง ๆ การกำหนดแผนการจัดกิจกรรม ควรระบุว่ามีแผนงานอะไร เป็นระยะสั้น ระยะกลางหรือระยะยาว โดยการมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคองค์กร และชุมชน ที่เรียกว่า “จตุรภาคี”

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า

3. กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย (Legitimation)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ด้านการบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย (Legitimation) เห็นด้วยอย่างยิ่งต้องมีการบูรณาการ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ ซึ่งต้องอาศัยสหวิชาชีพ นอกจากจตุรภาคีแล้ว การดำเนินการที่มีการจัดทำ MOU บันทึกความเข้าใจ ที่มีการ Action ดำเนินการสานต่อจริง

4. การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก (Communication)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ด้านการเน้นการสื่อสารเพื่อให้เกิดทัศนคติเชิงบวก (Communication) เห็นด้วยมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ควรมีการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

มากกว่าเป็นทางการ สร้างจิตอาสา สร้างขวัญกำลังใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย และเห็นด้วยในการจัดตั้งกลุ่ม Line หรือ Facebook ที่สามารถสื่อสารทั้งสองทาง และต่อเนื่อง รวมถึงส่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ ซึ่งสำคัญต้องมีทัศนคติเชิงบวกและสร้างสรรค์ ด้วย

5. พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ (Power)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ด้านการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึง (Power) เห็นด้วยมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ เห็นด้วยกับ 10 วิธีการ ในการดำเนินงานของแหล่งทรัพยากร มีการแลกเปลี่ยนรู้ ควรมีการ Coaching ด้วยการให้ อสม. หรือ ประชาชนชุมชน มีบทบาทในการเป็นพี่เลี้ยง สร้างระบบพี่เลี้ยง การมุ่งสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) ในการสร้างให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในแต่ภูมิสังคม แต่อาจมีการกำหนดตัวชี้วัด การประเมินผลและถอดบทเรียน

6. มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ (Sanction)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ด้านการตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุ (Sanction) เห็นด้วยมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ในการสร้าง Consensus ความเห็นพ้องต้องกัน มองเห็นคุณค่า Value การค้นหาโอกาสและทางเลือกในการพัฒนาในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งความรู้ที่เป็น tacit knowledge & explicit knowledge รวมถึงอาศัยทุนทางสังคมในแต่ละชุมชน เพื่อหนุนเสริมศักยภาพ รวมถึงนำพิจารณาถึงหลักของ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียนร่วมกัน ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม อาจมีการสังเคราะห์ให้เป็น Model จะดีมาก

ผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่ 2

1. หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน (Signification)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ดังนี้

1) เห็นด้วย และให้เพิ่มเติมข้อความว่า “มีการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสม และมีการตรวจสอบความคืบหน้าสื่อสารให้ทุกคนเข้าใจเป้าหมายและเห็นความสำคัญของเป้าหมายร่วมกัน”

2) เห็นด้วยกับข้อ 2) และให้เพิ่มเติม “มีการรวบรวมและประเมินผลความก้าวหน้าและความสำเร็จอย่างสม่ำเสมอ”

2. แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง (Domination)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ข้อ 1) ควรเพิ่มเติมข้อความ ข้อ 3) อบรม. ผู้สูงอายุ ผู้ปกครอง และเครือข่ายภายนอก ควรมีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น จัดประชุมมีข้อความออนไลน์เพื่อแบ่งปันความคิด ข้อเสนอแนะ การตัดสินใจร่วมกัน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และให้คำปรึกษา ร่วมกัน ได้สะดวก

3. กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย (Legitimation)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ควรเปิดโอกาสให้หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องร่วม แบ่งปันความรู้และประสบการณ์ ร่วมกัน บูรณาการการเข้าถึงทรัพยากร ร่วมกัน สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกัน เพื่อสร้างโอกาสการทำงาน ร่วมมือทำกิจกรรมให้ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ แบ่งปันโอกาสที่เกิดขึ้น จากเครือข่าย มีเครือข่ายที่น่าเชื่อถือและสร้างภาพลักษณ์ที่ดี เป็นต้น

4. การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก (Communication)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ข้อที่ 1) ให้เพิ่มเติมข้อ 3) และข้อ 4) ดังนี้

ข้อ 3) จัดให้มีการพบปะพูดคุยเพื่อแบ่งปันประสบการณ์ระหว่างผู้สูงอายุหรือผู้บริหาร อบรม. เช่น บอกเล่าเรื่องที่เป็นทางบวกของโครงการเด็กเล็ก เสริมทัศนคติทางบวก แสดงผลงานที่ดี และมีการสนับสนุนผลงานที่ดี เป็นต้น

ข้อ 4) สร้างบรรยากาศที่ดี ยกย่องชมเชย ยกย่องผลงาน พฤติกรรมที่ดีในโอกาสต่าง ๆ และให้คำขวัญที่สามารถกระตุ้นและให้กำลังใจในการทำงาน

5. พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ (Power)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ข้อที่ 1) เพิ่มข้อความ ข้อ 11) และข้อ 12) ดังนี้

ข้อ 11) สนับสนุนจัดหาแหล่งทรัพยากรเพื่อเพิ่มความสามารถในการเข้าถึง โดยพัฒนาเว็บไซต์ แอปพลิเคชันที่เป็นมิตรกับผู้ใช้และผู้สูงอายุ เป็นต้น

ข้อ 12) จัดกิจกรรมเสริมความรู้ ความเข้าใจของผู้สูงอายุ เช่น ศึกษาดูงาน นอกสถานที่ อบรม. ที่มีการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กที่เป็นต้นแบบระดับประเทศ เป็นต้น และเพิ่มในข้อที่ 2) ดังนี้

ข้อ 2) ผู้นำ อบรม. ควรกำหนดแผน กำหนดทรัพยากรและทางเลือกที่เหมาะสมในการจัดหาทรัพยากรในและนอกชุมชน โดยวิเคราะห์ความต้องการและระบุความต้องการ ทรัพยากรเพื่อสนับสนุนด้านพัฒนาการของเด็กเล็ก และผู้สูงอายุในการนำไปใช้ประโยชน์

6. มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ (Sanction)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ดังนี้

ส่วนเด็กเล็ก

- 1) สร้างตระหนักรู้ถึงความสำคัญของเด็กเล็ก เรื่องการพัฒนาทักษะความสามารถการเรียนรู้ และการพัฒนา
- 2) สร้างค่านิยมที่ดี พัฒนาการรับรู้และความรู้สึกของเด็กเล็ก
- 3) ส่งเสริมการกินอาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย
- 4) สร้างความคล่องตัวในการเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่สร้างความคล่องตัว

ส่วนผู้สูงอายุ

- 5) เคารพประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่าของผู้สูงอายุ
- 6) ยอมรับความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ
- 7) สนใจรับฟังและให้เกียรติผู้สูงอายุ
- 8) สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีสิทธิตัดสินใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน
- 9) นำเสนอความเข้าใจ ทักษะ ทักษะ ความต้องการ และความสำคัญผู้สูงอายุ
- 10) ให้เกียรติความสำคัญของชีวิตผู้สูงอายุ
- 11) สร้างสังคมที่เข้าใจและเคารพผู้สูงอายุ
- 12) ให้ความช่วยเหลือและโอกาสผู้สูงอายุรับผิดชอบตามความสามารถ
- 13) สร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างรุ่นต่าง ๆ
- 14) เคารพคุณค่าของชีวิตและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ

ผู้เชี่ยวชาญ ทานที่ 3

1. หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน (Signification)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ดังนี้

“... โดยเริ่มจากคนในชุมชนเห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน...”

1) คำถาม คือ ทำอย่างไร ชุมชนจะเห็นความสำคัญ ในที่นี้อาจต้องให้ชุมชนร่วมกันทบทวนว่าการส่งเสริมพัฒนาการก่อนวัยเรียน คืออย่างไร และจะทำอย่างไร โดยใคร ซึ่งต้องมีกระบวนการ “นำเข้า” ข้อมูลเบื้องต้น ชุมชนแชร์ประสบการณ์ ช่วยกันกำหนดเป้าหมายที่อยากเห็นร่วมกัน กำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ จัดทำแผนปฏิบัติการ ฯลฯ

2) ผู้สูงอายุ ถ้าทำในนามกลุ่ม /ชมรม/สมาคม จะดีกว่า และควรจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาของผู้สูงอายุทั้งหมดในชุมชน เช่น ใครมีภูมิปัญญาด้านอาหาร (เจาะรายละเอียด

ขนมจีน ทอดมัน ข้าวแช่) ภูมิปัญญาด้านการเกษตร การจักสาน ดนตรี การวาดภาพ การเล่นิทาน ฯลฯ

3) จัดทำแผนปฏิบัติการ และร่วมกันออกแบบกิจกรรมการใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

4) จัดทำข้อตกลงร่วมกัน

2. แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนือง (Domination)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า รู้สึกเห็นด้วยกับที่กล่าวมา และควรส่งเสริมกิจกรรม หรือ event ที่คนสองวัยหรือสามวัยสามารถทำด้วยกันได้ เช่น บาสโลบ (ชมรม ผส.มักจะมีกิจกรรมทางกายอยู่แล้ว) ต้องมีคู่มือหลายน หรือตาหลาน ประกวดนางนพมาศแบบคู่มือหลายน ประกวดเมนูอาหารที่มาจากวัตถุดิบในบ้านแบบคู่มือหลายน ฯลฯ

3. กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย (Legitimation)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ควรเลือก หรือค้นหาและพัฒนา “พื้นที่นำร่อง” หรือ sandbox เพื่อทดลองการทำงานแบบบูรณาการ และถอดบทเรียนว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะอะไร แทนที่จะทำ MOU สัญญาว่าจะส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน เท่านั้น

4. การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก (Communication)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ดังนี้

1) เห็นด้วย แต่ควรมีลักษณะการทำงานร่วมกันแบบองค์กร เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ร่วมกับชมรมผู้สูงอายุ (ไม่ใช่ ผู้สูงอายุรายบุคคล) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน เป็นแบบอย่างประเพณีต่อไป

2) ไม่ใช่หน้าที่ของครู ใน ศพด. ที่จะต้องวิ่งหา ผู้สูงอายุที่มีจิตอาสาช่วยในแต่ละภาคเรียน

3) เห็นด้วยกับการใช้การสื่อสารผ่าน new media มีการแสดงความชื่นชมออกสื่อ สรรหาผู้สูงอายุต้นแบบ

5. พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ (Power)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ดังนี้

1) “จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้สูงอายุให้มีทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยทักษะที่จำเป็น ได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กวัยก่อนเรียน

การพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน” คิดว่า จัดอบรมแบบนี้ไม่น่าจะเหมาะ หรือ ผส.จะเข้าร่วม

2) จัดทำ Mapping ทุนทั้งหมดในชุมชนหรือในพื้นที่ ทั้ง ทุนองค์ความรู้ ทุนวัฒนธรรม ทุนบุคคล ทุนสังคม ฯลฯ และสร้างกิจกรรมเชื่อมร้อยทุนต่าง ๆ ดังกล่าวมาหนุนเสริมการพัฒนารเด็ก

6. มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ (Sanction)

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ดังนี้

1) กิจกรรมเหล่านี้ ปกติอยู่ในแผนของ อบต. อยู่แล้ว
2) อบต. ควรจัดทำฐานข้อมูลครุภูมิปัญญา ขึ้นเว็บไซต์ของ อบต. โดยเป็นข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน

3) ควรทำสถานี่ครุภูมิปัญญา และจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ (ไม่จำเป็นต้องให้ผู้สูงอายุไปสอนที่ ศพด. แต่ให้เด็กมาเรียนรู้ที่สถานี่ครุภูมิปัญญาก็ได้ เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ) ซึ่งเมื่อผู้สูงอายุต้องเป็นวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ เขาก็จะนำเสนอเป็น และเก่งเอง โดยไม่ต้องจัดอบรมให้

ผู้นำชุมชน ท่านที่ 1

ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า ตามที่ได้เห็นการยกย่องรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนดังกล่าว พบว่ามีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ ที่จะเกิดความสำเร็จจากการทำงานร่วมกันหลายหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่าย และทางส่วนของท้องถิ่นนั้นได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากทางมหาวิทยาลัย ที่ประกอบด้วยสิ่งสนับสนุนจำนวนมาก ที่สำคัญคือมีบุคลากรที่มีความรู้ทั้งอาจารย์และนักศึกษาที่จะมาช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในประเด็นส่งเสริมพัฒนาการเด็กเล็กในชุมชน ซึ่งในส่วนของ อบต. ยังขาดองค์ความรู้ทางด้านนี้ จึงมีความคิดเห็นว่า เราสามารถนำรูปแบบนี้ไปใช้ให้สำเร็จได้โดยไม่ยาก แต่อาจต้องใช้เวลาประมาณต้นปีหน้า เพื่อจะได้รวบรวมวางแผนโครงการ งบประมาณ และคณะกรรมการที่จะทำงานร่วมกันตรงนี้ให้เกิดขึ้นจริง

ผู้นำชุมชน ท่านที่ 2

ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า รู้สึกเห็นด้วยกับยกย่องรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนดังกล่าว เนื่องจากเป็นการดำเนินการต่อเนื่องในบริบทที่เป็นชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมายและให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน ซึ่งทรัพยากรที่สำคัญคือ “เด็ก” ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า มหาวิทยาลัย ผู้สูงอายุ และผู้นำท้องถิ่น จะสามารถดำเนินการเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาว อีกทั้งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บ้าน ท้องถิ่น วัด และสถาบันการศึกษา จะสามารถขับเคลื่อนการดำเนินการต่าง

ๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งหากทำได้สำเร็จชุมชนต้นมะม่วงจะเป็นชุมชนต้นแบบในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนให้กับชุมชนอื่นๆได้ต่อไป

ผู้นำชุมชน ท่านที่ 3

ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนดังกล่าวนี้ นับเป็นรูปแบบใหม่ที่คนในชุมชนอาจยังไม่คุ้นเคย แต่มีความคิดเห็นว่าหากผู้นำเข้มแข็งของทั้งฝ่ายชุมชนและสถาบันการศึกษา ร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่เป็นภาคีเครือข่ายให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ย่อมมีความเป็นไปได้ที่จะนำรูปแบบนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงกับคนในชุมชน และสิ่งที่ต้องเน้นมากคือการประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่ทำให้คนในชุมชนผู้สูงอายุรวมถึงคนในครอบครัวสามารถมองเห็นภาพและให้ความร่วมมือได้อย่างเต็มที่ ในการวางแผนระยะยาวคืออาจเกิดแนวคิดการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในบริเวณที่ใกล้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งท้องถิ่นจะต้องวางแผนร่วมกับมหาวิทยาลัยในระยะยาวต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ตลอดจนผู้นำชุมชนทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกันที่ว่า (ยกเว้น) รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนดังกล่าว มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้หากนำไปใช้จริงในพื้นที่ชุมชนต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี ตลอดจนพื้นที่ในชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ซึ่งหลังจากผู้วิจัยได้นำ (ยกเว้น) รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ตามปัจจัยเชิงโครงสร้างและปัจจัยเชิงปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำการ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และผู้นำชุมชน 3 ท่าน เรียบร้อยแล้ว จากนั้นผู้วิจัยได้นำผลการวิพากษ์รูปแบบฯ ดังกล่าวมาวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ที่สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้และนำมาสู่การเพิ่มศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชนต่อไป สามารถสรุปการนำเสนอตามลำดับหัวข้อได้ ดังนี้

สรุปผลการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน

จากผลการนำเสนอ ยกเว้น “รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน” ต่อผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ที่มีความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการเสริมสร้างและการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน และเข้าใจบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลและบริบทชุมชน อีกทั้งเป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับชุมชน มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับชุมชนมากกว่า 20 ปี ร่วมพิจารณาวิพากษ์

ความถูกต้องเหมาะสมของรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ผนวกกับข้อคิดเห็นจากผู้นำชุมชน ทั้ง 3 ท่าน ผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติมมาพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ในขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งตัวรูปแบบนี้พัฒนามาจากทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของแอนโรนี กิตเดนส์ ผู้วิจัยขอเสนอตามองค์ประกอบของรูปแบบ (Model) ได้แก่ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) สารสำคัญของรูปแบบ 3) กระบวนการใช้รูปแบบ และ 4) แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ ตามลำดับ ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง หลักการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในระบบความสัมพันธ์ของโครงสร้างซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน 2) แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง และ 3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย และองค์ประกอบด้านผู้กระทำการ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก 2) พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ และ 3) มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ

รูปแบบฯ ดังกล่าวนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาศักยภาพด้าน ความรู้ ทักษะและทัศนคติของผู้สูงอายุ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่มีอายุ 3-6 ปี ซึ่งประกอบด้วยพัฒนาการทางด้านการเคลื่อนไหว ด้านจิตใจและสังคม ตลอดจนด้านภาษา โดยมีการกำหนดเป้าหมายและสร้างคุณค่าความหมายร่วมกัน มีการใช้ทรัพยากรภายในตัวบุคคลและวัฒนธรรมที่เหมาะสม พร้อมการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ตลอดจนค่านิยม วัฒนธรรม และบรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติของกลุ่มที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ หรือผู้ที่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุ จะสามารถนำรูปแบบฯ นี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุซึ่งก่อให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลทั้ง 2 ช่วงวัย ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้อย่างเหมาะสม อันจะนำมาสู่การพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดเป็นชุมชนต้นแบบที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

2. สาระสำคัญของรูปแบบ

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของแอนโทนี กิดเด็นส์ (Giddens, 1984) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ โครงสร้างและผู้กระทำการ โดยโครงสร้าง หมายถึง โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วย กฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ซึ่งนำมาสู่การเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ส่วนผู้กระทำการ หมายถึง ผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความตระหนักและมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีการให้ความสำคัญและมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งปัจจัยโครงสร้างทางสังคมและผู้กระทำการนั้นต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน โดยหากผู้กระทำการ ซึ่งหมายถึง ผู้สูงอายุได้รับการสร้างเสริมศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม ย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนา ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ อันจะส่งผลให้เกิดศักยภาพหรือความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งจะนำมาสู่อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ผ่านทางเจ้าหน้าที่รัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินงานเป็นไปในลักษณะที่ตอบสนองต่อความต้องการเชิงโครงสร้าง โดยมีหลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันในชุมชน

นอกจากนี้ รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าว นอกจากจะได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของแอนโทนี กิดเด็นส์ เป็นหลัก ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น รูปแบบฯ ดังกล่าวนี ยังได้บูรณาการร่วมกับแนวคิดทฤษฎีของ Vygotsky (1978) ซึ่งมีมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กวัยก่อนเรียน ว่าเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม โดยอาศัยสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น การช่วยเหลือด้วยการชี้แนะ และการทำงานร่วมกับผู้ที่มีความชำนาญมากกว่า จะช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กได้ โดยกล่าวว่าประสบการณ์หรือความรู้เดิมของเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ดังนั้นหากมีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์และมีกิจกรรมต่างๆร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียนมากยิ่งขึ้น จะสามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ผู้ดูแลเด็กวัยก่อนเรียนให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมจะต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้และ

พัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนและความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าว ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณที่ได้จากการสำรวจสถานการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งในระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติการของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบฯ มีดังนี้

1) หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน ซึ่งหมายถึง การกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันของผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ให้เกิดศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

2) แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานที่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ในการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในพื้นที่และเวลาที่เหมาะสม

3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย ซึ่งหมายถึง กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ตลอดจนกฎหมายและนโยบายที่ เป็นสนับสนุนให้เกิดการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4) การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก ซึ่งหมายถึง รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

5) พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึง อำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

6) มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพ

ผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึง ข้อตกลงที่บุคคลและหน่วยงานในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติผ่านค่านิยมหรือวัฒนธรรมในการให้รางวัลและการควบคุมคุณภาพที่มีต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

3. กระบวนการใช้รูปแบบ

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามลำดับ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นสร้างหลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. แกนนำผู้สูงอายุ และผู้นำภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันสร้าง “หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน” โดยใช้วิธีการ คือ ร่วมกันพูดคุยที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาจจัดเวทีประชาคม สัมมนาวิชาการร่วมกับคนในชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยคนในชุมชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน และกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จของคนในชุมชนร่วมกันโดยมีการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน จึงควรจัดทำแผนปฏิบัติการและตั้งคณะกรรมการดำเนินการในสถานศึกษาที่มีเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัด อบต. โดยสนับสนุนคัดเลือกผู้สูงอายุเป็นแกนนำร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการ

2) ขั้นกำหนดรูปแบบการสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. และแกนนำผู้สูงอายุ ใช้รูปแบบ “การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก” ด้วยวิธีการกำหนดกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกันที่มีจิตอาสาในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม คัดเลือกผู้สูงอายุที่มีทัศนคติเชิงบวก ควรมีการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการมากกว่าเป็นทางการ สร้างจิตอาสา สร้างขวัญกำลังใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งควรมีการจัดตั้งกลุ่ม Line หรือ Facebook ที่สามารถสื่อสารได้สองทางและต่อเนื่อง รวมถึงส่งข่าวสารต่าง ๆ ได้ เพื่อประชาสัมพันธ์มุมมองแง่คิดต่างๆ เชิงบวกของผู้สูงอายุและคนในชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุดังกล่าว เช่น มีความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขที่ดีขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน และเน้นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในมิติใหม่ของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยชี้ประเด็นให้เห็นถึงศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

3) ขั้นสร้างแนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย ร่วมกันสร้าง “แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง” ด้วยวิธีการ คือ ส่งเสริม

นโยบายการอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนและเด็กวัยก่อนเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวให้การยอมรับและให้การสนับสนุน โดยจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความผูกพันให้กับคนทั้งสองช่วงวัย ในพื้นที่และช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมปลูกผักสวนครัวในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เป็นโครงการของ อปท. กำหนดเดิม เพียงแต่ปรับแนวปฏิบัติให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว กิจกรรมวันเด็กที่มีการจัดประกวดเมนูอาหารที่มาจากวัตถุดิบในบ้านแบบคู่ตายายหลาน หรือกิจกรรมวันลอยกระทงที่มีการประกวดนางนพมาศแบบคู่ตายายหลาน เป็นต้น ทั้งนี้ควรระบุว่าแผนงานอะไร เป็นระยะสั้น ระยะกลาง หรือ ระยะยาว โดยการมีส่วนร่วมของ ภาครัฐหรือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคองค์กร และชุมชน ที่เรียกว่า “จตุรภาคี”

4) **ขั้นสร้างพลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ**

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย ร่วมกันสร้าง “พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ” ด้วยวิธีการจัดให้มีพื้นที่ในชุมชนร่วมกันที่เปิดโอกาสให้มีการจัดกิจกรรมที่มีภูมิทัศน์ที่ดีและมีความปลอดภัย มีบรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การเรียนรู้ต่างวัย ส่งเสริมสุขภาพของคนทุกช่วงวัยที่มาทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ซึ่งมีรูปแบบของกิจกรรม ดังนี้

4.1) มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ มีเนื้อหาที่ประกอบด้วย ความรู้ที่เกี่ยวข้องธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน การประเมินและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนได้

4.2) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้สูงอายุให้มีทักษะส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กวัยก่อนเรียน การสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น โดยประเมินความพร้อมและความสนใจของผู้สูงอายุที่เข้ารับการฝึกอบรม

4.3) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน จัดหาบุคลากรมีความรู้และประสบการณ์มาร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่ประสบความสำเร็จ อาจเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือเป็นผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งการกำหนดเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมายจะมีการประเมินจากความสนใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเรียนรู้

4.4) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมจัดการฝึกอบรม ให้มี ความรู้ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติเชิงบวก การมอบเกียรติบัตรให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการอบรมเพื่อ เป็นการเสริมแรงจูงใจ โดยสอบถามความต้องการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก วัยก่อนเรียน ที่ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้ สอบถามความต้องการด้านเนื้อหา วิธีการ วันเวลาและ ระยะเวลา เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ความสนุกสนาน มีความผ่อนคลาย เป็นมิตร ไม่เป็น ทางการ

4.5) การออกแบบกิจกรรมที่ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนสามารถทำร่วมกัน ได้อย่างมีความสุขและเป็นอิสระ กิจกรรมการสอนให้เด็กให้วาดภาพ ระบายสี การร้องเพลงและ เต้นรำร่วมกัน การเล่าเรื่องหรือนิทานต่างๆ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการถามตอบร่วมกัน ควรประเมินความต้องการและความถนัดของผู้สูงอายุ และควรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรและ หน่วยงานต่าง ๆ

4.6) สร้างเครือข่ายในการดำเนินงานและทำงานในพื้นที่ ที่มีส่วนช่วย สนับสนุน งบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ถ่ายทอดองค์ ความรู้ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ ภาครัฐ ให้การสนับสนุนด้านคมนาคมขนส่งต่างๆ ด้วยความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึง กิจกรรมเรียนรู้ศึกษาดูงาน สามารถให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง เห็นตัวแบบในการทำ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

4.7) จัดให้มีการ Coaching ด้วยการให้ อสม. หรือปราชญ์ชุมชน มีบทบาท ในการเป็นพี่เลี้ยง สร้างระบบพี่เลี้ยง การมุ่งสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) ในการสร้างให้เป็น แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

5) ขึ้นกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย

มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย ร่วมกันวางแนวทางที่นำไปสู่ การกำหนด “กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย” ด้วยวิธีการส่งเสริมการทำงาน ร่วมกันของสหสาขาวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล นักสาธารณสุข คุณครูและพี่เลี้ยงเด็ก เป็นต้น มี การบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ได้แก่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ ที่มาจากนโยบายการขับเคลื่อนแผนการ ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 สู่การปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานต่อการบริหารจัดการศึกษา ปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการพัฒนาเด็ก ปฐมวัยแห่งชาติ โดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็ก แห่งชาติ ดังกล่าว โดยการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และจัดทำ MOU หรือบันทึกความ

เข้าใจร่วมกันที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอีกครั้ง อีกทั้งควรเลือกพัฒนา “พื้นที่นาร่อง” หรือ sandbox เพื่อทดลองการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันของภาคีเครือข่าย เพื่อผลักดันส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน แล้วจึงนำมาถอดบทเรียนว่าประสบความสำเร็จอย่างไร เพราะเหตุใด เป็นต้น

6) **ขั้นสร้างมาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ**

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต. ดำเนินการในการสร้าง “มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ” ด้วยวิธีการตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุ เห็นด้วยมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ในการสร้าง Consensus ความเห็นพ้องต้องกัน มองเห็นคุณค่า การค้นหาโอกาสและทางเลือกในการพัฒนาในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งความรู้ที่เป็น tacit knowledge & explicit knowledge รวมถึงอาศัยทุนทางสังคมในแต่ละชุมชน เพื่อหนุนเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยพิจารณาถึงหลักของ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียนร่วมกัน

นอกจากนี้ ยังต้องมีการค้นหา ส่งเสริม และให้โอกาสผู้สูงอายุหรือประชาชนชาวบ้าน เป็นผู้ถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนและบุคคลทั่วไปได้ โดยมีการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม จัดทำ “สถานีครูภูมิปัญญา” หรือจัดกิจกรรมที่เน้นที่แสดงออกถึงความเคารพนบอบและความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมให้เด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนได้มีโอกาสรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันแม่ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมด้วย ตลอดจนร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่ก่อให้เกิดค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคมในการให้การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในวัยถัดไป ร่วมต่อต้านหรือไม่ยอมรับในพฤติกรรมการทำร้ายหรือทอดทิ้งเด็ก เน้นการสนับสนุน ยกย่อง เชิดชูผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ในรูปแบบของให้สมาชิกในชุมชนคัดเลือกผู้สูงอายุต้นแบบในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้เป็นผู้รับรางวัล หรือเกียรติบัตร ในวันหรือโอกาสสำคัญ วันพบปะสังสรรค์ในชมรมผู้สูงอายุ

4. **แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ**

แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ อาจทำได้ใน 3 ลักษณะ ซึ่งจะนำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน มีดังนี้

1) แบบประเมินคุณภาพตามคู่มือปฏิบัติงานสำหรับหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องและให้ความสนใจในประเด็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ อาจทำได้ใน 3 ลักษณะ ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการสร้างรูปแบบฯ สาระสำคัญของรูปแบบ วิธีการ

ดำเนินงานตามขั้นตอน ตลอดจนมีการกำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการกำหนดเป็นแผนปฏิบัติราชการ และมีระยะระยะติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากรูปแบบฯ ดังกล่าว ให้ความสำคัญกับหลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายและขับเคลื่อนร่วมกันในชุมชน ผ่านกระบวนการสื่อสารและตีความร่วมกัน ภายใต้ทรัพยากรที่มีทั้งภายในและภายนอกชุมชน หรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการสร้างค่านิยมร่วมกันหรือวัฒนธรรมในชุมชน ที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

2) แบบประเมินการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ให้มีความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ประกอบไปด้วยความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ตลอดจนความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม ครอบคลุมประเด็น ดังนี้

ความรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ

- ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน
- การประเมินพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
- การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ

- ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กวัยก่อนเรียน
- ความสามารถในการพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน
- ความสามารถในการทำกิจกรรมเล่นกับเด็กวัยก่อนเรียน ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการ เช่น เล่นนิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น

ทัศนคติด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ

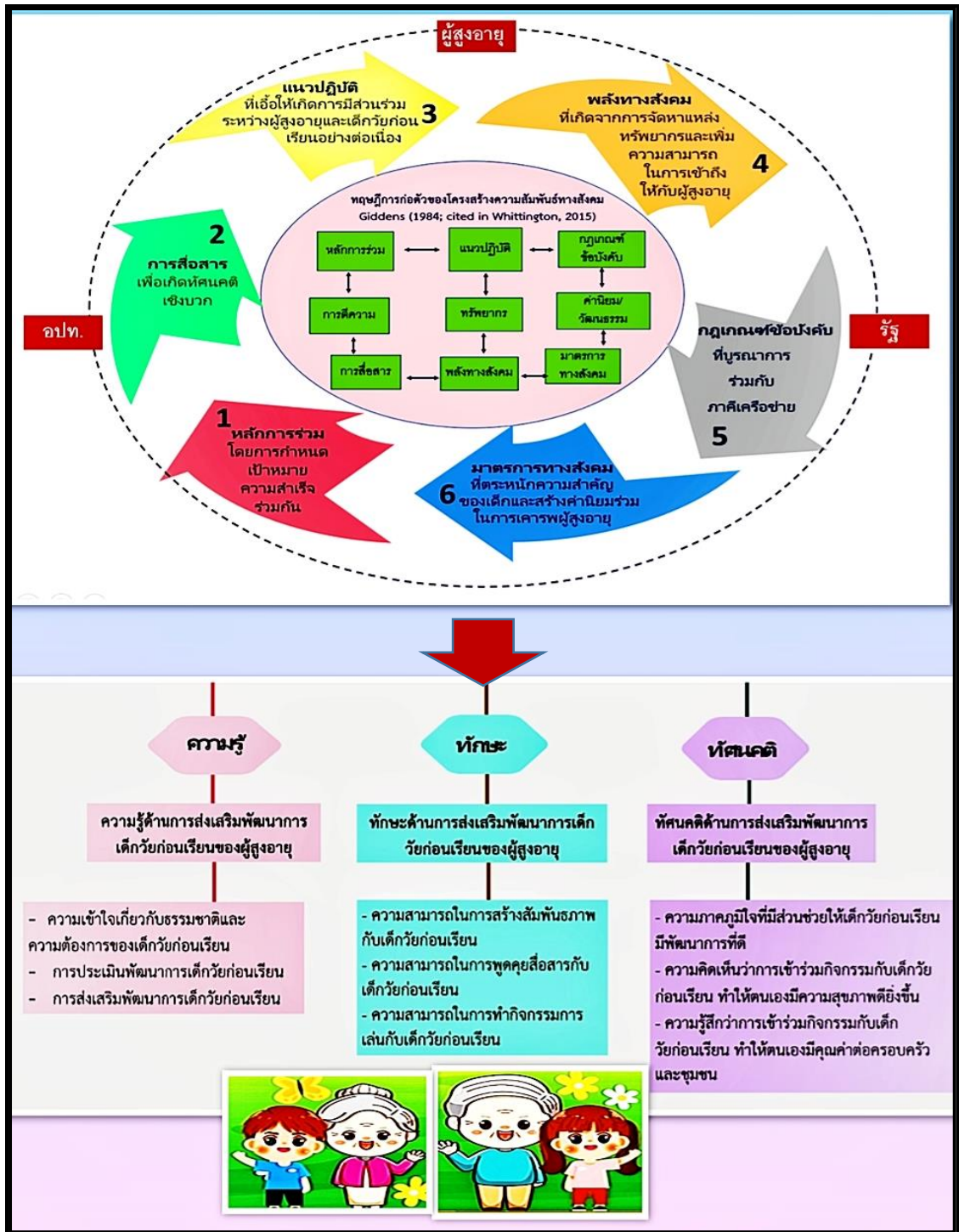
- ความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี
- ความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขภาพดียิ่งขึ้น
- ความรู้สึกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน

3) แบบประเมินพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน กล่าวคือ หากรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนดังกล่าว ได้มีการทดลองใช้จริงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะสามารถประเมินคุณภาพของรูปแบบฯ ได้จากผลลัพธ์ที่เกิดกับเด็กวัยก่อนเรียน ถึงการเปลี่ยนแปลงของระดับพัฒนาการที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถใช้แบบประเมินที่ได้มาตรฐานจากกระทรวงสาธารณสุข ที่นิยมใช้ เช่น แบบประเมินพัฒนาการด้วยคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

ปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งแบ่งพัฒนาการเด็กออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเคลื่อนไหว ด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ด้านการเข้าใจภาษา ด้านการใช้ภาษา และด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม แบบประเมินพัฒนาการด้านการคิดเชิงบริหาร (EF) และแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยนำข้อมูลที่วิเคราะห์ทั้งหมดมาสังเคราะห์เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ดังภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ 4 แสดงรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน 2) วิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน และ 3) นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ประเภทการวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบายตามลำดับ (Explanatory sequential design)

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ในเขตสุขภาพที่ 5 จำนวน 29,497 คน (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2564) ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดจำนวนทั้งสิ้น 8 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ในเขตสุขภาพที่ 5 จำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และราชบุรี ผู้วิจัยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้เกณฑ์ของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) ซึ่งหมายถึง จังหวัดที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า ร้อยละ 20 คำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane (1987) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อน ได้ $\pm 5\%$ เท่ากับ 394.66 หรือ ประมาณ 400 คน

ทั้งนี้ จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วย 8 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองเพชรบุรี 2) อำเภอหนองหญ้าปล้อง 3) อำเภอเขาย้อย 4) อำเภอบ้านแหลม 5) อำเภอแก่งกระจาน 6) อำเภอท่ายาง 7) อำเภอชะอำ และ 8) อำเภอบ้านลาด ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการเก็บข้อมูลในเขตจังหวัดเพชรบุรีโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก ได้จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองเพชรบุรี 2) อำเภอท่ายาง และ 3) อำเภอชะอำ และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์และยินดีในการเข้าร่วมการวิจัย ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 145 คน

จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย 9 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองราชบุรี 2) อำเภอจอมบึง 3) อำเภอดำเนินสะดวก 4) อำเภอบ้านคา 5) อำเภอบางแพ 6) อำเภอบ้านโป่ง 7) อำเภอปากท่อ 8) อำเภอโพธาราม และ 9) อำเภอวัดเพลง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก ได้จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองราชบุรี 2) อำเภอโพธาราม และ 3) อำเภอดำเนินสะดวก และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงดังกล่าวและยินดีในการเข้าร่วมการวิจัย ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 132 คน

จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 3 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองสมุทรสงคราม 2) อำเภออัมพวา และ 3) อำเภอบางคนที ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก ได้จำนวน 1 อำเภอ ได้แก่ อำเภออัมพวา และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงดังกล่าวและยินดีในการเข้าร่วมการวิจัย ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 123 คน

รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 400 คน

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากศึกษาสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งเป็นการสำรวจระดับความคิดเห็นในการปฏิบัติตนของผู้สูงอายุ ที่จะนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จากนั้นผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ทั้งนี้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 ของการวิจัย โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นการพิจารณาในเชิงโครงสร้าง (Structure) จากบุคลากรจากหน่วยงานที่สนับสนุนการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนทั้งของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้สูงอายุที่มีความสนใจและอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน เครื่องมือที่ใช้คือ แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับบุคลากรในหน่วยงานของรัฐและบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 15 ข้อ และแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 16 ข้อ (ภาคผนวก ง)

ขั้นที่ 3 การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research)

จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ขั้นตอนที่ 1 และนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ขั้นตอนที่ 2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อน นำมาสู่การได้ข้อสรุปของคำตอบการวิจัย โดย

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์รายบุคคล (Individual Interview) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ก) และกลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ข) เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้นำชุมชน เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความเหมาะสมของรูปแบบฯ แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงก่อนนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้สมบูรณ์ขึ้น เครื่องมือที่ใช้คือแบบตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน (ภาคผนวก ง) ผู้วิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับ ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย ใช้แนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของแอนโทนี กิดเด็นส์ (Giddens, 1984) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ โครงสร้างและผู้กระทำการ ซึ่งนำมาสู่การเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ส่วนผู้กระทำการ หมายถึง ผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความตระหนักและมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีการให้ความสำคัญและมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างถึงสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน และประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้สูงอายุ และสำหรับบุคลากรของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Giddens, 1984; cited in Whittington, 2015) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน และแบบตรวจสอบเพื่อยืนยันรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน

ผู้วิจัยนำเสนอในบทที่ 5 ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วนหลัก ได้แก่ การสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการสำรวจสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.20 มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน จำนวน 364 คน คิดเป็น

ร้อยละ 91.00 ไม่ได้รับการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน จำนวน 360 คน คิดเป็นร้อยละ 90.00 มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 15.000 บาท จำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00 และมีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 56.20 มีอายุ 66 ระหว่าง 69 ปี จำนวน 224 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 และระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 65.70

2. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยทำกิจกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีจำนวน 364 คน คิดเป็นร้อยละ 91.00 โดยกิจกรรมที่ทำประกอบด้วย เคยเล่านิทาน จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 74.00 เคยเล่นการละเล่นต่างๆ จำนวน 324 คน คิดเป็นร้อยละ 81.00 เคยร้องเพลง 327 คน คิดเป็นร้อยละ 81.80 เคยเต้นประกอบเพลง 299 คน คิดเป็นร้อยละ 74.80 และเคยทำกิจกรรมศิลปะ จำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 75.50

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D.= 0.52) รองลงมาคือ ด้านนัยสำคัญหรือการกำหนดเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.66$, S.D.= 0.51) และมีความเห็นด้านกฎเกณฑ์ที่ครอบงำ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.40$, S.D.= 0.70) เป็นอันดับสุดท้าย และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$, S.D.= 0.48) รองลงมาคือ เห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, S.D.= 0.57) และมีความเห็นว่า ความสูงวัยเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.92$, S.D.= 0.55) เป็นอันดับสุดท้าย

4. การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับสูงกว่าการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในกลุ่มจังหวัดอื่นๆ ทั้งหมด ($\bar{X} = 3.66$, S.D = 0.57) รองลงมาคือ จังหวัดสมุทรสงคราม ($\bar{X} = 3.63$, S.D = 0.73) และจังหวัดเพชรบุรี ($\bar{X} = 3.62$, S.D = 0.67)

5. ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มภูมิภาคต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่ด้านทักษะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. ความแตกต่างของการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนภูมิภาคต่างกันที่พบแต่เฉพาะโดยดำนนั้น แตกต่างจาก

ประชาชนกลุ่มจังหวัดราชบุรี กับประชาชนกลุ่มจังหวัดสมุทรสงครามเท่านั้น ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

7. การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 1.832$, Sig. = 0.081) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 3.600$, Sig. = 0.001) ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

8. การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 1.700$, Sig. = 0.150) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจทุกด้านไม่แตกต่างกัน

9. การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนสูงกว่า 15,000 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 0.720$, Sig. = 0.579) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจทุกด้านไม่แตกต่างกัน

10. การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีโรคประจำตัว เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น ต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 4.863$, Sig. = 0.053) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มี

โรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น ต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจทุกด้านไม่แตกต่างกัน

11. การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีอายุ 61 ถึง 65 ปี มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุ 66 ถึง 69 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีอายุต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนไม่แตกต่างกัน ($t = 1.549$, Sig. = 0.150) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจทุกด้านไม่แตกต่างกัน

12. การสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($t = 2.701$, Sig. = 0.001) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านทัศนคติ ด้านนัยสำคัญ และด้านกฎเกณฑ์ที่ครอบงำ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

13. แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม ในประเด็นผู้มีบทบาท หน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนจะสำเร็จได้นั้น ควรเป็นใคร พบว่าส่วนใหญ่เห็นควรเป็นนายก อบต. ทีมผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของ อบต. ร้อยละ 91.02 รองลงมาเป็นผู้สูงอายุ และผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 90.17 และมหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ร้อยละ 82.05

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้สูงอายุอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรในเรื่องใด พบว่า ส่วนใหญ่มีความประสงค์ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการอุดมศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เช่น ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก เป็นต้น ร้อยละ 91.02 รองลงมา มีความประสงค์จัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเล็ก โดยขอให้มีการมอบวุฒิบัตร ประกาศนียบัตรด้วยเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ร้อยละ 82.47 และมีความประสงค์ต้องการให้มีการสนับสนุนค่าอาหาร ค่าเดินทางในการมาโรงเรียนเด็กเล็ก ร้อยละ 80.34

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไร พบว่า ส่วนใหญ่อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม ร้อยละ 87.17 รองลงมาได้มีโอกาสได้ทำประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็ก โดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ร้อยละ 84.61 ควรมีงบประมาณจาก อบต.สนับสนุน เช่น อาหารกลางวัน อาหารว่าง ค่าเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์เด็กเล็ก ร้อยละ 82.05 และการร่วมกิจกรรมควรเป็นบางช่วงเวลา ไม่จำเป็นต้องมาปฏิบัติหน้าที่ประจำทุกวันแบบบุคลากรประจำ ร้อยละ 81.19

5.1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

1) หลักการร่วม

เมื่อกล่าวถึงเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันของผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและผู้บริหารในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ให้เกิดศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่า มีความเชื่อมโยงและเป็นในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ทุกคนในชุมชนควรเห็นความสำคัญและมีเป้าหมายเดียวกันให้เด็กวัยก่อนเรียนได้รับการเตรียมพร้อมสำหรับการมีพัฒนาการที่ดี โดยมีการทำงานเชื่อมโยงกันทุกภาคส่วนในชุมชนใกล้บ้านของเด็กวัยก่อนเรียน ให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2) แนวปฏิบัติ

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ประเด็นแนวปฏิบัติในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่าแม่คนในชุมชนจะยอมรับว่าผู้สูงอายุต่างมีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงประสบการณ์ในการดูแลบุตรหลาน ทว่าการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีเวทีหรือโอกาสในการนำเสนอองค์ความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ยังค่อนข้างพบได้น้อย หรืออาจมีการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่ม อสม. อีกทั้งยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ของครูปฐมวัยเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับ

กฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่าพื้นที่ในชุมชนที่เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้บริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการในสถานศึกษาที่ไม่ได้อยู่ในวัยเกษียณ ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ทางวัดที่เป็นเจ้าของพื้นที่ได้กำหนดไว้ แต่หลังจากมีหน่วยงานของ

มหาวิทยาลัยสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่น จึงเป็นมุมมองที่มีความท้าทายที่จะนำผู้สูงอายุที่เคยอยู่กับบ้าน ไม่ได้ทำงาน มามีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ

4) การสื่อสาร

รูปแบบการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่ามีรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงมีการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เพื่อเกิดความรวดเร็ว และเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ผ่านทางเว็บไซต์

5) พลังทางสังคม

พลังทางสังคมหรืออำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัย

ก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวได้ จากการสัมภาษณ์บุคลากรของรัฐที่ทำงานร่วมเป็นเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน มีมุมมองที่แสดงให้เห็นว่าเด็กวัยก่อนเรียนเป็นช่วงวัยที่เราทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญและร่วมกันพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการสูงสุดอย่างเต็มศักยภาพ จะเป็นการดีหากเรามองในสถานการณ์ปัจจุบันที่เข้าสู่สังคมสูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุถือเป็นส่วนหนึ่งของทุนมนุษย์และเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้ ทว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ซึ่งหน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทั้งในรูปของบุคลากร งบประมาณ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวต่อไป

6) มาตรการทางสังคม

มาตรการทางสังคมในการให้รางวัลและการควบคุมคุณภาพที่มีต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการได้รับการยอมรับในฐานะผู้ที่มีประสบการณ์การดูแลบุตรหลานมาก่อน ดังนั้นหากชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ควรต้องเป็นกิจกรรมที่มีการยกย่อง ให้เกียรติ เช่น มีประกาศนียบัตรมอบให้ มีการถ่ายภาพร่วมกัน และประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ อีกทั้งหากมีการประชาสัมพันธ์ในวงกว้างจะยิ่งเพิ่มความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครองในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองตลอดจนผู้สูงอายุในบ้านเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

5.1.3 ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

จากผลการนำเสนอ ยกร่าง “รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน” ต่อผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน และข้อคิดเห็นจากผู้นำชุมชนทั้ง 3 ท่าน ผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติมมาพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ในขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งตัวรูปแบบนี้พัฒนามาจากทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของแอนโธนี กิดเดนส์ ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอตามองค์ประกอบของรูปแบบ (Model) ได้แก่ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) สารสำคัญของรูปแบบ 3) กระบวนการใช้รูปแบบ และ 4) แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ ตามลำดับดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน หมายถึง หลักการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในระบบความสัมพันธ์ของโครงสร้างซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) หลักการร่วม 2) แนวปฏิบัติ และ 3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับ และองค์ประกอบด้านผู้กระทำการ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การสื่อสาร 2) พลังทางสังคม และ 3) มาตรการทางสังคม ซึ่งรูปแบบฯ ดังกล่าวนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพด้าน ความรู้ ทักษะและทัศนคติของผู้สูงอายุ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่มีอายุ 3-6 ปี ซึ่งประกอบด้วยพัฒนาการทางด้านการเคลื่อนไหว ด้านจิตใจและสังคม ตลอดจนด้านภาษา โดยมีการกำหนดเป้าหมายและสร้างคุณค่าความหมายร่วมกัน มีการใช้ทรัพยากรภายในตัวบุคคลและวัฒนธรรมที่เหมาะสม พร้อมการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ตลอดจนค่านิยม วัฒนธรรม และบรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติของกลุ่มที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ หรือผู้ที่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุจะสามารถนำรูปแบบฯ นี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุซึ่งก่อให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลทั้ง 2 ช่วงวัย ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้อย่างเหมาะสม อันจะนำมาสู่การพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นชุมชนต้นแบบที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

2. สารสำคัญของรูปแบบ

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของแอนโทนี กิดเด็นส์ (Giddens, 1984) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ โครงสร้างและผู้กระทำการ โดยโครงสร้าง หมายถึง โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วย กฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจน กฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ซึ่งนำมาสู่การเพิ่ม ศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ส่วนผู้กระทำการ หมายถึง ผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความ ตระหนักและมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีการให้ความสำคัญและมีเป้าหมายร่วมกันใน การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งปัจจัย โครงสร้างทางสังคมและผู้กระทำการนั้นต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน โดยหากผู้กระทำการ ซึ่งหมายถึง ผู้สูงอายุได้รับการสร้างเสริมศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ด้วยรูปแบบการ เรียนรู้ที่เหมาะสม ย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนา ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ อันจะส่งผลให้เกิด ศักยภาพหรือความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งจะนำมาสู่อิทธิพลต่อการ เปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้าน ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ผ่านทางเจ้าหน้าที่รัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินงานเป็นไปในลักษณะที่ตอบสนองต่อความ ต้องการเชิงโครงสร้าง โดยมีหลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันในชุมชน

นอกจากนี้ รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริม พัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าว นอกจากจะได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของ โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของแอนโทนี กิดเด็นส์ เป็นหลัก ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น รูป แบบฯ ดังกล่าวนี ยังได้บูรณาการร่วมกับแนวคิดทฤษฎีของ Vygotsky (1978) ซึ่งมีมุมมองเกี่ยวกับ การเรียนรู้ของเด็กวัยก่อนเรียน ว่าเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม โดยอาศัยสื่อกลางทาง วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น การช่วยเหลือด้วยการชี้แนะ และการทำงานร่วมกับผู้ที่มีความชำนาญ มากกว่า จะช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กได้ โดยกล่าวว่าประสบการณ์หรือความรู้ เดิมของเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ดังนั้นหากมีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์และมีกิจกรรมต่างๆร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียนมาก ยิ่งขึ้น จะสามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องพบว่า ผู้ดูแลเด็กวัยก่อนเรียนให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมจะต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้และ

พัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนและความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าว ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณที่ได้จากการสำรวจสถานการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งในระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติการของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบฯ มีดังนี้

1) หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน ซึ่งหมายถึง การกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันของผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ให้เกิดศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

2) แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานที่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ในการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในพื้นที่และเวลาที่เหมาะสม

3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย ซึ่งหมายถึง กฎเกณฑ์ข้อบังคับ ตลอดจนกฎหมายและนโยบายที่ เป็นสนับสนุนให้เกิดการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4) การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก ซึ่งหมายถึง รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

5) พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึง อำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

6) มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึง ข้อตกลงที่บุคคลและหน่วยงานในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติผ่านค่านิยมหรือวัฒนธรรมในการให้รางวัลและการควบคุมคุณภาพที่มีต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

3. กระบวนการใช้รูปแบบ

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามลำดับ 6 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นสร้างหลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. แกนนำผู้สูงอายุ และผู้นำภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
- 2) ขั้นกำหนดรูปแบบการสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. และแกนนำผู้สูงอายุ
- 3) ขั้นสร้างแนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย
- 4) ขั้นสร้างพลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย
- 5) ขั้นกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย
- 6) ขั้นสร้างมาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต.

4. แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ

แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ อาจทำได้ใน 3 ลักษณะ ซึ่งจะนำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน มีดังนี้

- 1) แบบประเมินคุณภาพตามคู่มือปฏิบัติงานสำหรับหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องและให้ความสนใจในประเด็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน แนวทางการประเมินคุณภาพของรูปแบบ อาจทำได้ใน 3 ลักษณะ ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการสร้างรูปแบบฯ สาระสำคัญของรูปแบบ วิธีการดำเนินงานตามขั้นตอน ตลอดจนมีการกำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ และมีการติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากรูปแบบฯ ดังกล่าว ให้ความสำคัญกับหลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายและขับเคลื่อนร่วมกันในชุมชน ผ่านกระบวนการสื่อสารและตีความร่วมกัน ภายใต้ทรัพยากรที่มีทั้งภายในและภายนอกชุมชน หรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการสร้างค่านิยมร่วมกันหรือวัฒนธรรมในชุมชน ที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

- 2) แบบประเมินการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ให้มีความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ประกอบไปด้วย

ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ตลอดจน ความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม ครอบคลุมประเด็น ดังนี้

ความรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ

- ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน
- การประเมินพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
- การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

ทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ

- ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กวัยก่อนเรียน
- ความสามารถในการพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน
- ความสามารถในการทำกิจกรรมการเล่นกับเด็กวัยก่อนเรียน ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการ เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น

ทัศนคติด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุ

- ความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี
- ความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีสุขภาพดียิ่งขึ้น
- ความรู้สึกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน

3) แบบประเมินพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน กล่าวคือ หากรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนดังกล่าว ได้มีการทดลองใช้จริงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะสามารถประเมินคุณภาพของรูปแบบฯ ได้จากผลลัพธ์ที่เกิดกับเด็กวัยก่อนเรียน ถึงการเปลี่ยนแปลงของระดับพัฒนาการที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถใช้แบบประเมินที่ได้มาตรฐานจากกระทรวงสาธารณสุข ที่นิยมใช้ เช่น แบบประเมินพัฒนาการด้วยคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งแบ่งพัฒนาการเด็กออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเคลื่อนไหว ด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ด้านการเข้าใจภาษา ด้านการใช้ภาษา และด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม แบบประเมินพัฒนาการด้านการคิดเชิงบริหาร (EF) และแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การประเมินคุณภาพของรูปแบบโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ก) และผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ข) เพื่อตรวจสอบรูปแบบด้วยการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการ

ปฏิบัติจริงในชุมชน เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาของการศึกษา จึงไม่สามารถนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนำไปทดลองใช้จริงได้

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบประเด็นที่สำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ 2) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จ และ 3) รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ของชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ด้านการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในภาพรวม พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ด้านการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่นิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้สูงอายุเห็นความสำคัญในเรื่องการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเห็นว่า ความสูงวัยเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับน้อย เป็นอันดับสุดท้าย จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่ แม้จะมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินและวิธีการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับปานกลาง แต่ผู้สูงอายุเหล่านี้ล้วนมีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรหลาน จนเกิดเป็นทักษะที่สามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้ โดยจะเห็นได้จากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน คิดเป็นร้อยละ 91.00 อีกทั้งผู้สูงอายุในชุมชนล้วนมีความผูกพันกับบุตรหลานจึงเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด อย่างไรก็ตามพบข้อมูลว่า การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนต่อด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ พบว่า หากผู้สูงอายุมีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย จะแตกต่างจากผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายทั้งโดยรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อีกทั้งพบว่า ค่าเฉลี่ยของสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนด้านความรู้ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเทียบกับด้านทักษะและด้านทัศนคติที่อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งระดับการสร้าง

เสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มภูมิลำเนาต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ทั้งนี้จากผลการศึกษาที่ได้จากการสำรวจข้อมูลของผู้สูงอายุในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาดำรงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 65.70 นอกจากนี้ยังพบว่าการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนของผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติ t - test พบว่าโดยรวมผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($t = 2.701$, Sig. = 0.001) และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการสร้างเสริมศักยภาพในชุมชนด้านพลังทางสังคมหรืออำนาจด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านทัศนคติ ด้านนัยสำคัญ และด้านกฎเกณฑ์ที่ครอบงำ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาน้อย อาจไม่มีความสามารถในการส่งเสริมพลังอำนาจในตนเองให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาศักยภาพของตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งแม้จะมีทักษะในการดูแลเด็กอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ก็อาจไม่ได้ตระหนักหรือไม่ได้เห็นความสำคัญของการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน และอาจมองตนเองว่าไม่มีความสามารถที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในมิติใหม่ของการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุได้สำเร็จตามเป้าหมาย อันจะส่งผลต่อปัจจัยด้านแนวปฏิบัติที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของความสำเร็จ

ซึ่งผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pelin Önder Erol (2018) ที่ได้ศึกษาการตอบสนองทางการเมืองของผู้สูงอายุในประเทศตุรกี ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสานวิธี มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในประเทศตุรกี ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของแอนโทนี กิดเด็นส์ โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสำรวจความคิดเห็น ด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุ โดยมีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป จำนวน 416 คน ผลการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากนัก จะพบว่ามีระดับการศึกษาต่ำกว่าในกลุ่มที่มีแนวโน้มที่จะมีการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงกว่า และผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้สูงอายุ อายุตั้งแต่ 65 ปี ขึ้นไป จำนวน 16 คน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาและเศรษฐกิจต่ำกว่า มักถูกมองจากสังคมว่ามีคุณค่าลดลง ข้อเสนอของงานวิจัยคือกลุ่มคนที่มีระดับการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า สามารถมีพลังอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมได้ หากได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรในสังคมได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม พบข้อมูลจากการวิจัยว่า ระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนกลุ่มภูมิลำเนาต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่ด้านทักษะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า จำนวนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังในจังหวัดราชบุรี มีจำนวนทั้งสิ้น 18,788 คน ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 18,1944 คน คิดเป็นร้อยละ 10.33 ในขณะที่จังหวัดเพชรบุรี มีจำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังทั้งหมด 11,827 ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 103,218 คิดเป็นร้อยละ 11.46 และจังหวัดสมุทรสงครามจำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง มีจำนวน 5,912 ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 47,435 คิดเป็นร้อยละ 12.46 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) ซึ่งจากสถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า อาจเป็นไปได้ที่ผู้สูงอายุนั้นอยู่ตามลำพังโดยไม่มีครอบครัวหรือลูกหลาน จึงไม่มีโอกาสได้ทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทักษะที่เกี่ยวข้องในเรื่องการสร้างสัมพันธภาพกับเด็กวัยก่อนเรียนและทักษะการสื่อสาร ตลอดจนทักษะในการเล่นต่างๆซึ่งน้อยลง จากผลการวิจัยจึงพบว่าระดับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เมื่อจำแนกเป็นด้านทักษะแล้ว จะเห็นได้ว่าจังหวัดราชบุรีมีระดับสูงที่สุดเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือจังหวัดเพชรบุรีและลำดับท้ายสุด คือจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งจากการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่าระดับการสร้างเสริมศักยภาพผู้สูงอายุจากประชากรกลุ่มจังหวัดราชบุรี แตกต่างจากจังหวัดสมุทรสงคราม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อพิจารณาผลรวมการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม รวมจำนวนทั้งสิ้น 234 คน คิดเป็นร้อยละ 58.5 พบว่า ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนได้สำเร็จควรเป็นนายก อบต. ทีมผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของอบต. จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 91.02 อยู่ในอันดับสูงสุด รองลงมาคือ ผู้สูงอายุและผู้มีจิตอาสาในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 90.17 และมีความประสงค์ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการอุดมศึกษา มาอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการดูแลและเข้าใจพัฒนาการเด็กเล็กเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ฝึกการอบรมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์พัฒนาการเด็กเล็ก จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 91.02 อยู่ในอันดับสูงสุด รองลงมาคือ จัดให้มีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัด โดยขอให้มีการแจกคู่มือ ปรึกษาวิทยากรด้วยเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 82.47 ตลอดจนแรงจูงใจที่ทำให้อยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คือ อยากเห็นลูกหลานในชุมชนเป็นเด็กดี เรียนเก่ง มีการพัฒนาการสมวัย บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทเหมาะสม จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 87.7 อยู่ในอันดับสูงสุด รองลงมาคือ ได้มีโอกาสได้ประโยชน์ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุได้มีโอกาส

ทำงานจิตอาสาดูแลเด็กเล็กโดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 80.23

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Gail Kenning และคณะ (Kenning, G., et al., 2021) ที่ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติปฏิสัมพันธ์ระหว่างรุ่นของผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัยในชุมชน การศึกษานี้ มีการสำรวจความคิดเห็นของคนชุมชนที่มีต่อโปรแกรมฯ ดังกล่าว โดยมีผู้ตอบแบบสำรวจมากกว่า 250 คน และมีการสัมภาษณ์ 21 ครั้งกับผู้สูงอายุ และผู้ปกครองเด็กปฐมวัย ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมทั้งหมดเห็นด้วยว่าโปรแกรมนี้มีประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัย กิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติได้ ได้แก่ การร้องเพลง การอ่านหนังสือ การเล่นเกม หรือกิจกรรมศิลปะต่างๆ โดยเน้นกิจกรรมที่เด็กมีความสุขสนาน ซึ่งเมื่อเด็กปฐมวัยได้เข้าร่วมกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว เด็กจะมีการแสดงออกในความเห็นอกเห็นใจและมีการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมมากขึ้น และมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น นำไปสู่การมีพัฒนาการทางสังคมที่ดีขึ้น และด้านผู้สูงอายุมองว่าตนเองรู้สึกยินดีที่ได้ตอบแทนสังคม ได้สร้างประโยชน์ให้กับเด็กในชุมชน อีกทั้งตนเองต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และอยากเห็นเด็ก ๆ มีความสุขสนาน โดยไม่รู้สึกรู้ว่าความสูงวัยเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

นอกจากนี้ ผลงานวิจัยยังสอดคล้องกับ ฐิติกาญจน์ อัครตรกุล (2561) ที่ได้ศึกษาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและ เด็ก: รูปแบบและผลลัพธ์ของหลักสูตร พบว่าการทำกิจกรรมร่วมกันนี้ ช่วยสร้างเครือข่ายร่วมกันของคนต่างวัย และมีผลในการส่งเสริมความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้ร่วมกันยังมีผลต่อความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม มีความปรารถนาดีต่อเด็กรุ่นหลัง และช่วยส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุสามารถเล่าเรื่องผ่านภาพและให้เด็กมีส่วนร่วมในการถามตอบ จะช่วยให้สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาของเด็ก และกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การเล่นเกม งานฝีมือ งานศิลปะ อ่านหนังสือ ดนตรี และกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว ซึ่งทำให้เด็กมีโอกาสพัฒนาทักษะด้านการแก้ปัญหาทางการเล่นเกมร่วมกับผู้สูงอายุ และได้เรียนรู้ทักษะชีวิตรวมถึงลักษณะที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีมุมมองที่ดีต่อพัฒนาการของมนุษย์ในทุกช่วงวัยของชีวิต เด็กจะได้รับการส่งเสริมคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่นความเห็นอกเห็นใจ ทักษะการทำงานเป็นทีม และเป็นส่วนหนึ่งของทีม ซึ่งพบว่าการที่เด็กเข้าร่วมในหลักสูตรนี้จะช่วยลดช่วงเวลาที่เด็กอยู่หน้าจอโทรทัศน์หรือคอมพิวเตอร์มากขึ้น และเปิดโลกทัศน์ของเด็กมากขึ้นจากการทำกิจกรรมกับคนที่วัยต่างจากตนเอง กล่าวโดยสรุปคือ หลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันของผู้สูงอายุและเด็กนี้ส่งผลดีทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชนและสังคม ผ่านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างเครือข่ายร่วมกันของคนต่างวัย และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทางที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งบุคคลชุมชนและสังคมได้อย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปคือ ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล โครงสร้าง และผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนทั้งหมดที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่าหลักการร่วมของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน บุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนผู้สูงอายุ พบว่า มีความเชื่อมโยงและเป็นในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ในภาพรวมมองว่าเด็กวัยก่อนเรียนมีความสำคัญที่ควรได้รับการเตรียมความพร้อมให้มีพัฒนาการที่ดีเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและเป็นกำลังสำคัญให้กับชุมชนต่อไปได้ ซึ่งประเด็นเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนนี้ จำเป็นต้องมีการดำเนินงานร่วมกันทุกภาคส่วน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าเด็กวัยก่อนเรียนล้วนมีความสำคัญเพราะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับวัยถัดไป ทุกคนในชุมชนเห็นความสำคัญและมีเป้าหมายเดียวกันให้เด็กวัยก่อนเรียนได้รับการเตรียมพร้อมสำหรับการมีพัฒนาการที่ดี โดยมีการทำงานเชื่อมโยงกันทุกภาคส่วนในชุมชนใกล้บ้านของเด็กวัยก่อนเรียน ให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่เน้นให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ยั่งยืนได้ คือ คนในชุมชนต้องร่วมมือกันที่จะดีศึกษากายของผู้สูงอายุในชุมชน โดยเชื่อมโยงกับครอบครัวเป็นหลัก นอกจากนี้ จากประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ยังแสดงให้เห็นถึงความต้องการให้มีแนวทางการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน โดยเป้าหมายคืออยากเห็นเด็กในชุมชนมีลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่มีความคุ้นเคยและมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในชุมชน ในขณะที่เดียวกันจะช่วยให้ผู้สูงอายุคลายเหงา และมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

ในส่วนของประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ พบว่ามีความสนใจหากหน่วยงานของรัฐในชุมชนให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จากประเด็นการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า หลักการร่วมของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน บุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนผู้สูงอายุ พบว่า มีความเชื่อมโยงและเป็นในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ในภาพรวมมองว่าเด็กวัยก่อนเรียนมีความสำคัญที่ควรได้รับการเตรียมความพร้อมให้มีพัฒนาการที่ดีเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและเป็นกำลังสำคัญให้กับชุมชนต่อไปได้ ซึ่งประเด็นเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนนี้ จำเป็นต้องมีการดำเนินงานร่วมกันทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างรวดเร็ว และพบว่าผู้สูงอายุเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรหลานเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นหากมีมุมมองให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนจึงเป็นสิ่งที่ดี โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ดังนั้นหากผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากครอบครัว องค์กร และภาคีเครือข่ายทั้งภายในและนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถมีศักยภาพในการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาเด็กปฐมวัยได้ ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนา

คุณภาพชีวิตของประชากรทั้งสองช่วงวัย ซึ่งจากข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณในการสำรวจสภาวะการณ์ฯ ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษา ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในชุมชน ในประเด็นการกำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน สรุปได้ว่านัยสำคัญหรือการกำหนดเป้าหมายของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน บุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนผู้สูงอายุ พบว่า มีความเชื่อมโยงและเป็นในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ในภาพรวมมองว่าเด็กวัยก่อนเรียนมีความสำคัญที่ควรได้รับการเตรียมความพร้อมให้มีพัฒนาการที่ดีเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและเป็นกำลังสำคัญให้กับชุมชนต่อไปได้ ซึ่งประเด็นเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนนี้ จำเป็นต้องมีการดำเนินงานร่วมกันทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างรวดเร็ว และพบว่าผู้สูงอายุเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรหลานเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นหากมีมุมมองให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนจึงเป็นสิ่งที่ดี โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จ

แม้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงโครงสร้าง ที่เกี่ยวข้องกัมนัยสำคัญหรือการกำหนดเป้าหมายการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุดังกล่าวเห็นว่าเป็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและให้ความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อีกทั้งต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องกำหนดรูปแบบเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ครูปฐมวัย เพียงเท่านั้น ซึ่งพบข้อมูลจากแบบสอบถาม ส่วนที่ 3 ในประเด็นข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีการระบุว่า ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนได้สำเร็จ ควรเป็นทุกคนในชุมชน เพราะทุกคนเป็นสมาชิกของครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นคนที่ใกล้ชิดกับเด็กวัยก่อนเรียนมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยเห็นว่าผู้เกษียณอายุควรได้รับการจ้างงาน หากมีความรู้และประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ดังจะเห็นได้ว่าจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามในตารางที่ 1 ส่วนใหญ่มีรายได้ครอบครัวต่อเดือน ต่ำกว่า 15.000 บาท ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มของผู้มีรายได้น้อย และอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในเรื่องของงบประมาณและการให้ความรู้ในด้านต่างๆที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่าง

ถูกต้อง อีกทั้งต้องการงบประมาณที่จะสนับสนุนในเรื่องของการให้ทุนสนับสนุนในการฝึกอบรมเพื่อสามารถพัฒนาศักยภาพของตนต่อไปในอนาคตด้วย (ข้อมูลจากแบบสอบถาม ส่วนที่ 3 ในประเด็น ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม)

ทั้งนี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง การส่งเสริมวัฒนธรรมทางสังคมเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตในผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัย ซึ่งมีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 285 คนในจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยและมีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้สูงอายุจำนวน 22 คน ข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยระบุว่าหน่วยงานท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกเชิงบวกระหว่างผู้สูงอายุกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนให้การดูแลสนับสนุนและช่วยเหลือผู้สูงอายุตามความต้องการที่เหมาะสม รวมถึงการจัดให้มีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ขณะเดียวกันในระดับการสนับสนุนของรัฐบาลผู้สูงอายุต้องการการสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจและการส่งเสริมอาชีพในผู้สูงอายุที่ยังคงมีสุขภาพแข็งแรงสามารถทำงานได้ ซึ่งมักเป็นผู้สูงอายุกลุ่มที่พึ่งพาตนเอง อาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยวหรืออาศัยอยู่ตามลำพัง และมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะดำรงชีวิต (Chanakul, C., et., al., 2022)

ทั้งนี้จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ประเด็นแนวปฏิบัติในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่าแม่คนในชุมชนจะยอมรับว่าผู้สูงอายุต่างมีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงประสบการณ์ในการดูแลบุตรหลาน ทว่าการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีเวทีหรือโอกาสในการนำเสนอองค์ความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ยังคงค่อนข้างพบได้น้อย หรืออาจมีการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่ม อสม. อีกทั้งยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ของครูปฐมวัยเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ จำเป็นต้องค้นหาแกนนำของผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติที่จะประสานเชื่อมโยงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งการชักชวนคนให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวนี้ ควรมีการสื่อสารที่หลากหลายและมีความยืดหยุ่นทั้งในรูปแบบการเยี่ยมบ้าน การพบหน้า เช่น การประชุม ซึ่งไม่ควรเป็นรูปแบบที่เป็นทางการ ควรเป็น บรรยากาศแบบเปิดจะทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะแนวคิดได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังพบว่า รูปแบบการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่ามีรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงมีการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เพื่อเกิดความรวดเร็ว และเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ อีกทั้งกฎเกณฑ์ข้อบังคับ หรือ

กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในการดำเนินงานในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่าพื้นที่ในชุมชนที่เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้บริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการในสถานศึกษาที่ไม่ได้อยู่ในวัยเกษียณ ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ทางวัดที่เป็นเจ้าของพื้นที่ได้กำหนดไว้

ทั้งนี้ภายหลังจากมีหน่วยงานของมหาวิทยาลัยสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่น จึงเป็นมุมมองที่มีความท้าทายที่จะนำผู้สูงอายุที่เคยอยู่กับบ้าน ไม่ได้ทำงาน มามีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๆ ซึ่งแม้กฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ จะฝังตัวในระบบโครงสร้างทางสังคม แต่กฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ ก็สามารถถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องโดยผู้กระทำการ (Giddens, 1984) หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวปฏิบัติ ตลอดจนกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ ในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งเป็นการปฏิบัติในรูปแบบใหม่อย่างต่อเนื่องจนเป็นรูปธรรม ผ่านบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รพ.สต. และหน่วยงานของรัฐ เช่น มหาวิทยาลัย อาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างเกิดขึ้นจากการกระทำของคนหรือผู้กระทำ การ (agency) ในขณะที่ตัวโครงสร้าง (structure) ก็เป็นตัวกำหนดชีวิตทางสังคมและพฤติกรรม ของคนหรือผู้กระทำการ (agency) ดังนั้นสองสิ่งนี้จึงต้องพึ่งพาและเกี่ยวพันซึ่งกันและกันและกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หรือที่เรียกว่า ทวิลักษณ์ของโครงสร้าง (duality of structure) (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2557)

นอกจากนี้การเกิดพลังทางสังคมหรืออำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวได้นั้น หน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น ทั้งในรูปของบุคลากร งบประมาณ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ดังกล่าวต่อไป เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ซึ่งทรัพยากรต่างก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ โครงสร้างตามมุมมองของ Giddens (1984) ซึ่งจากการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อาจส่งผลดีต่อโครงสร้างทางสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน โดยมีการบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายในหน่วยงานของภาครัฐ เช่น รพ.สต. มหาวิทยาลัย หน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งสามารถได้รับการสนับสนุนทรัพยากรร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น บุคลากร งบประมาณ หรือสถานที่ เป็นต้น ทั้งนี้ทรัพยากรล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจในการกระทำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามผลลัพธ์ที่ได้กำหนดเป้าหมายความสำเร็จไว้ร่วมกัน ซึ่งการได้มาซึ่งทรัพยากรรวมถึงการจัดสรรทรัพยากรนั้นล้วนเกิดจากการปฏิบัติการของผู้กระทำการ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ล้วน

ตระหนักและเห็นความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน และนำมาสู่การการสร้างความค่านิยมหรือบรรทัดฐานในชุมชนขึ้นมาใหม่ ที่จะยอมรับศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อีกทั้งควรมีมาตรการทางสังคมที่มีการยกย่องให้เกียรติ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เช่น การมอบประกาศนียบัตรร่วมกับการถ่ายภาพเพื่อประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครองในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองตลอดจนผู้สูงอายุในบ้านเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

3. รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ของชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย

จากผลการนำเสนอ ยกร่าง “รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน” ต่อผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน และผู้นำชุมชน ทั้ง 3 ท่าน ผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติมมาพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ในขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งตัวรูปแบบนี้พัฒนามาจากทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของแอนโรนี กิตเดนส์ ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบ (Model) มีดังนี้

3.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบฯ ดังกล่าวนี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพด้าน ความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้สูงอายุ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่มีอายุ 3-6 ปี ซึ่งประกอบด้วยพัฒนาการทางด้านการเคลื่อนไหว ด้านจิตใจและสังคม ตลอดจนด้านภาษา โดยมีการกำหนดเป้าหมายและสร้างคุณค่าความหมายร่วมกัน มีการใช้ทรัพยากรภายในตัวบุคคลและวัฒนธรรมที่เหมาะสม พร้อมการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ตลอดจนค่านิยม วัฒนธรรม และบรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติของกลุ่มที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ หรือผู้ที่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุจะสามารถนำรูปแบบฯ นี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุซึ่งก่อให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลทั้ง 2 ช่วงวัย ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้อย่างเหมาะสม อันจะนำมาสู่การพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นชุมชนต้นแบบที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

3.2 สาระสำคัญของรูปแบบ

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของแอนโทนี กิดเด็นส์ (Giddens, 1984) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ โครงสร้างและผู้กระทำการ โดยโครงสร้าง หมายถึง โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วย กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ซึ่งนำมาสู่การเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ส่วนผู้กระทำการ หมายถึง ผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความตระหนักและมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีการให้ความสำคัญและมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งปัจจัยโครงสร้างทางสังคมและผู้กระทำการนั้นต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน (Giddens, 1984; ชนิดา รักษ์พลเมือง, 2557) โดยหากผู้กระทำการ ซึ่งหมายถึงผู้สูงอายุได้รับการสร้างเสริมศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม ย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนา ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ อันจะส่งผลให้เกิดศักยภาพหรือความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งจะนำมาสู่อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ผ่านทางเจ้าหน้าที่รัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินงานเป็นไปในลักษณะที่ตอบสนองต่อความต้องการเชิงโครงสร้าง โดยมีหลักการร่วมหรือการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันในชุมชน

นอกจากนี้ รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าว นอกจากจะได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของแอนโทนี กิดเด็นส์ เป็นหลัก ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น รูปแบบฯ ดังกล่าวนี้อันยังได้บูรณาการร่วมกับแนวคิดทฤษฎีของ Vygotsky (1978) ซึ่งมีมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กวัยก่อนเรียน ว่าเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม โดยอาศัยสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น การช่วยเหลือด้วยการชี้แนะ และการทำงานร่วมกับผู้ที่มีความชำนาญมากกว่า จะช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กได้ โดยกล่าวว่าประสบการณ์หรือความรู้เดิมของเด็กและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ดังนั้นหากมีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์และมีกิจกรรมต่างๆร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียนมากยิ่งขึ้น จะสามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่

เกี่ยวข้องพบว่า ผู้ดูแลเด็กวัยก่อนเรียนให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมจะต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนและความสามารถในการเสริมพลังอำนาจตนเอง ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างเหมาะสม (Vygotsky,1978; สุพิศรา นุตรักษ์ และวรรณไพโร แยมมา, 2564)

ทั้งนี้ รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าว ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณที่ได้จากการสำรวจสถานการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งในระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบฯ มีดังนี้

1) หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน ซึ่งหมายถึง การกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันของผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรทั้งผู้บริหารและปฏิบัติการในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ให้เกิดศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

2) แนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานที่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง ในการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในพื้นที่ (space) และเวลา (time) ที่เหมาะสม

3) กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย ซึ่งหมายถึง กฎเกณฑ์ข้อบังคับ ตลอดจนกฎหมายและนโยบายที่เป็นสนับสนุนให้เกิดการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

4) การสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก ซึ่งหมายถึง รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

7) พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึง อำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

8) มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการ

เคารพผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึง ข้อตกลงที่บุคคลและหน่วยงานในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติผ่านค่านิยมหรือวัฒนธรรมในการให้รางวัลและการควบคุมคุณภาพที่มีต่อศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน

ทั้งนี้ จากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในพื้นที่ (space) และเวลา (time) ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นพื้นที่ในบริเวณศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่อยู่ไม่ไกลจาก รพ.สต. หรือ โรงเรียนผู้สูงอายุ หรือพื้นที่ในศูนย์การเรียนรู้ของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ตลอดจนช่วงเวลาที่เหมาะสม อาจเป็นช่วงที่มีการรวมตัวกันของผู้สูงอายุในแต่ละเดือน ที่มาทำกิจกรรมประชุมร่วมกันของชมรมผู้สูงอายุ หรือวันสำคัญทางศาสนาที่ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียนได้ อีกทั้งการจัดสรรเวลาและพื้นที่ (time & space) ให้ได้เผยแพร่การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนยังทำให้คนในพื้นที่ได้รับทราบและเป็นการขยายพื้นที่การรับรู้ได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มุมมองแง่คิดต่างๆ เชิงบวกของผู้สูงอายุและคนในชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุดังกล่าว เช่น มีความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขที่ดีขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน และเน้นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในมิติใหม่ของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยชี้ประเด็นให้เห็นถึงศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งยังเป็นการสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญและการมีส่วนร่วม เกิดเป็นความภาคภูมิใจและเป็นแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง นำมาสู่ความร่วมมือในการเป็นจิตอาสาที่จะร่วมกันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในมิติใหม่ที่มีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งนี้ มิติของพื้นที่ (Space) และเวลา (Time) ต่างมีความสำคัญกับพฤติกรรมการเผชิญหน้าทางสังคม นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันในการดำรงชีวิตประจำวันของบุคคล (สุรางค์ จันทวานิช, 2559) ซึ่งกิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ดำเนินการโดยบุคลากรของ อบต. ร่วมกับรพ.สต. และมหาวิทยาลัยของรัฐ จึงเป็นเวลาเชิงสถาบันหรือองค์การ (institutional or organizational time) ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ทางสังคมที่ตนเองดำรงอยู่มาก่อนจึงทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น

3.3 กระบวนการใช้รูปแบบ

รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามลำดับ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นสร้างหลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. แกนน่าผู้สูงอายุ และผู้นำภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันสร้าง “หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน” โดยใช้วิธีการ คือ ร่วมกัน พูดคุยที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาจจัดเวทีประชาคม สัมมนาวิชาการร่วมกับคนในชุมชนเพื่อ กำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยคนในชุมชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน และกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จของคนในชุมชนร่วมกันโดยมีการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุใน ชุมชน จึงควรจัดทำแผนปฏิบัติการและตั้งคณะกรรมการดำเนินการในสถานศึกษาที่มีเด็กวัยก่อนเรียน ในชุมชน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัด อบต. โดยสนับสนุนคัดเลือกผู้สูงอายุเป็นแกนนำร่วมเป็น คณะกรรมการดำเนินการ

2) ขั้นตอนกำหนดรูปแบบการสื่อสารเพื่อเกิดทัศนคติเชิงบวก

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. และแกนนำผู้สูงอายุ ใช้รูปแบบ “การสื่อสารเพื่อเกิด ทัศนคติเชิงบวก” ด้วยวิธีการกำหนดกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกันที่มีจิต อาสาในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม คัดเลือกผู้สูงอายุที่มีทัศนคติเชิงบวก ควรมีการสื่อสารอย่างไม่เป็น ทางการมากกว่าเป็นทางการ สร้างจิตอาสา สร้างขวัญกำลังใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งควรมีการ จัดตั้งกลุ่ม Line หรือ Facebook ที่สามารถสื่อสารได้สองทางและต่อเนื่อง รวมถึงส่งข่าวสารต่าง ๆ ได้ เพื่อประชาสัมพันธ์มุมมองแง่คิดต่างๆ เชิงบวกของผู้สูงอายุและคนในชุมชนจากการเข้าร่วม กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุดังกล่าว เช่น มีความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อน เรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขภาพ ดีขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและ ชุมชน และเน้นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในมิติใหม่ของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยชี้ ประเด็นให้เห็นถึงศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

3) ขั้นตอนสร้างแนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อน เรียนอย่างต่อเนื่อง

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย ร่วมกันสร้าง “แนวปฏิบัติที่ เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง” ด้วยวิธีการ คือ ส่งเสริม นโยบายการอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนและเด็กวัย ก่อนเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวให้การยอมรับและให้การสนับสนุน โดย จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความผูกพันให้กับคนทั้งสองช่วงวัย ในพื้นที่และ ช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมปลูกผักสวนครัวในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เป็นโครงการของ อบต. กำหนดเดิม เพียงแต่ปรับแนวปฏิบัติให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว กิจกรรมวันเด็กที่มีการ จัดประกวดเมนูอาหารที่มาจากวัตถุดิบในบ้านแบบคู่ต่ายหลายหลาก หรือกิจกรรมวันลอยกระทงที่มีการ ประกวดนางนพมาศแบบคู่ต่ายหลายหลาก เป็นต้น ทั้งนี้ควรระบุว่าแผนงานอะไร เป็นระยะสั้น ระยะกลาง

หรือ ระยะเวลา โดยการมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคองค์กร และชุมชน ที่เรียกว่า “จตุรภาคี”

4) **ขั้นสร้างพลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ**

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย ร่วมกันสร้าง “พลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากร และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงให้กับผู้สูงอายุ” ด้วยวิธีการจัดให้มีพื้นที่ในชุมชนร่วมกันที่เปิดโอกาสให้มีการจัดกิจกรรมที่มีภูมิทัศน์ที่ดีและมีความปลอดภัย มีบรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การเรียนรู้ต่างวัย ส่งเสริมสุขภาพของคนทุกช่วงวัยที่มาทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ซึ่งมีรูปแบบของกิจกรรม ดังนี้

4.1) มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ มีเนื้อหาที่ประกอบด้วย ความรู้ที่เกี่ยวข้องธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน การประเมินและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนได้

4.2) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้สูงอายุให้มีทักษะส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กวัยก่อนเรียน การสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่นนิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น โดยประเมินความพร้อมและความสนใจของผู้สูงอายุที่เข้ารับการฝึกอบรม

4.3) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน จัดหาบุคลากรมีความรู้และประสบการณ์มาร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่ประสบความสำเร็จ อาจเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือเป็นผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งการกำหนดเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมายจะมีการประเมินจากความสนใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเรียนรู้

4.4) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมจัดการฝึกอบรมให้มี ความรู้ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติเชิงบวก การมอบเกียรติบัตรให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการอบรมเพื่อเป็นการเสริมแรงจูงใจ โดยสอบถามความต้องการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้ สอบถามความต้องการด้านเนื้อหา วิธีการ วันเวลาและระยะเวลา เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน มีความผ่อนคลาย เป็นมิตร ไม่เป็นทางการ

4.5) การออกแบบกิจกรรมที่ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนสามารถทำร่วมกัน ได้อย่างมีความสุขและเป็นอิสระ กิจกรรมการสอนให้เด็กให้วาดภาพ ระบายสี การร้องเพลงและ

เดินร่ำร่วมกัน การเล่าเรื่องหรือนิทานต่างๆ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการถามตอบร่วมกัน ควรประเมินความต้องการและความถนัดของผู้สูงอายุ และควรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ

4.6) สร้างเครือข่ายในการดำเนินงานและทำงานในพื้นที่ ที่มีส่วนช่วยสนับสนุน งบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ ให้การสนับสนุนด้านคมนาคมขนส่งต่างๆ ด้วยความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงกิจกรรมเรียนรู้ศึกษาดูงาน สามารถให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง เห็นตัวแบบในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

4.7) จัดให้มีการ Coaching ด้วยการให้ อสม. หรือปราชญ์ชุมชน มีบทบาทในการเป็นที่เลี้ยง สร้างระบบพี่เลี้ยง การมุ่งสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) ในการสร้างให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

5) **ขั้นกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย**

มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต. รพสต. และมหาวิทยาลัย ร่วมกันวางแนวทางที่นำไปสู่การกำหนด “กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย” ด้วยวิธีการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของสหสาขาวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล นักสาธารณสุข คุณครูและพี่เลี้ยงเด็ก เป็นต้น มีการบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ได้แก่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ ที่มาจากนโยบายการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 สู่การปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานต่อการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ โดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ ดังกล่าว โดยการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และจัดทำ MOU หรือบันทึกความเข้าใจร่วมกันที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอีกครั้ง อีกทั้งควรเลือกพัฒนา “พื้นที่นาร่อง” หรือ sandbox เพื่อทดลองการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันของภาคีเครือข่าย เพื่อผลักดันส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน แล้วจึงนำมาถอดบทเรียนว่าประสบความสำเร็จอย่างไร เพราะเหตุใด เป็นต้น

6) **ขั้นสร้างมาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ**

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ อบต. ดำเนินการในการสร้าง “มาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพผู้สูงอายุ” ด้วยวิธีการตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพในสิทธิ์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุ เห็นด้วยมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ในการสร้าง Consensus ความเห็นพ้องต้องกัน มองเห็นคุณค่า การค้นหาโอกาสและทางเลือกในการพัฒนาในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งความรู้ที่เป็น tacit knowledge & explicit knowledge รวมถึงอาศัยทุนทางสังคมในแต่ละชุมชน เพื่อหนุนเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยพิจารณาถึงหลักของ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียนร่วมกัน

นอกจากนี้ ยังต้องมีการค้นหา ส่งเสริม และให้โอกาสผู้สูงอายุหรือปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้ถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนและบุคคลทั่วไปได้ โดยมีการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม จัดทำ “สถานีครุภูมิปัญญา” หรือจัดกิจกรรมที่เน้นที่แสดงออกถึงความเคารพนบอบและความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมให้เด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนได้มีโอกาสรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันแม่ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมด้วย ตลอดจนร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่ก่อให้เกิดค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคมในการให้การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในวัยถัดไป ร่วมต่อต้านหรือไม่ยอมรับในพฤติกรรมการทำร้ายหรือทอดทิ้งเด็ก เน้นการสนับสนุน ยกย่อง เชิดชูผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ในรูปแบบของให้สมาชิกในชุมชนคัดเลือกผู้สูงอายุต้นแบบในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้เป็นผู้รับรางวัล หรือเกียรติบัตร ในวันหรือโอกาสสำคัญ วันพบปะสังสรรค์ในชมรมผู้สูงอายุ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่ารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) ของแอนโทนี กิดเด็นส์ (Giddens, 1984) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ โครงสร้างและผู้กระทำการ โดยโครงสร้าง หมายถึง โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วย กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนกฎเกณฑ์และข้อบังคับในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ซึ่งนำมาสู่การเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ส่วนผู้กระทำการ หมายถึง ผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีแนวโน้มในการนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ในชุมชนได้ ซึ่งรูปแบบฯ ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติปฏิสัมพันธ์ระหว่างรุ่นของผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัยในชุมชน การศึกษานี้ มีการสำรวจความคิดเห็นของคนชุมชนที่มีต่อโปรแกรมฯ ดังกล่าว โดยมีผู้ตอบแบบสำรวจมากกว่า 250 คน และมีการสัมภาษณ์ 21 ครั้งกับผู้สูงอายุ และผู้ปกครองเด็ก

ปฐมวัย ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมทั้งหมดเห็นด้วยว่าโปรแกรมนี้มีประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุและเด็กปฐมวัย กิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติได้ เช่น การร้องเพลง หรือกิจกรรมศิลปะต่างๆ โดยเน้นกิจกรรมที่เด็กมีความสุข สนุกสนาน ซึ่งเมื่อเด็กปฐมวัยได้เข้าร่วมกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว เด็กจะมีการแสดงออกในความเห็นอกเห็นใจและมีการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมมากขึ้น และมีการทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น นำไปสู่การมีพัฒนาการทางสังคมที่ดีขึ้น อีกทั้งผู้ปกครองต้องการให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เพิ่มโอกาสทางการศึกษาสำหรับการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลของบุตรหลาน เช่น ต้องการให้ผู้สูงอายุอ่านหนังสือให้เด็กฟัง แต่ไม่ทำให้เด็กเครียดจนเกินไป ด้านผู้สูงอายุมองว่าตนเองรู้สึกยินดีที่ได้ตอบแทนสังคมได้สร้างประโยชน์ให้กับเด็กในชุมชน อีกทั้งตนเองต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และอยากเห็นเด็กมีความสุข สนุกสนาน นอกจากนี้การศึกษาครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุ สามารถเป็นทรัพยากร ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กิจกรรม การเสริมสร้างและส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ให้กับคนทั้งสองช่วงวัยได้ ดังนั้นคนในชุมชนจึงควรมีค่านิยมในการให้การยอมรับและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสแสดงความรู้ และแบ่งปันประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัย ซึ่งอาจเป็นลักษณะครูพี่เลี้ยงหรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงชุมชนควรมีการจัดหาบุคลากรที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ในทักษะการสร้าง ความสัมพันธ์กับเด็กปฐมวัยให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก นำมาสู่การพัฒนาโปรแกรมดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Kenning, G., et. al., 2021)

นอกจากนี้ Nives Licen และ คณะ (2021) ได้ศึกษาความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างคนรุ่นต่างรุ่น ในสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ในประเด็นการศึกษาระหว่างวัยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ข้องเกี่ยวกับการศึกษาในประเทศสโลวีเนีย เช่น ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองเด็ก ครูปฐมวัย นักวิจัยในมหาวิทยาลัย เป็นต้น จำนวน 10 คน และการสนทนากลุ่ม 1 ครั้ง ผลการวิจัยพบว่าเครือข่ายของผู้มีส่วนร่วมที่แตกต่างกันในชุมชนท้องถิ่นเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาแนวทางปฏิบัติของการเรียนรู้ระหว่างวัย ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เคยมีประสบการณ์ในโครงการการเรียนรู้ต่างรุ่นก่อนหน้านี้ได้แสดงความคิดเห็นเชิงบวกต่อการศึกษข้ามรุ่น โดยให้ข้อคิดเห็นว่าเป็นโอกาสใหม่สำหรับการเรียนรู้และการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เปิดโอกาสให้กับชุมชน อีกทั้งให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น องค์กรการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังเห็นว่าควรจัดพื้นที่ในชุมชนให้คนต่างวัยได้มีการเรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เช่น โรงเรียนอนุบาล หรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นสถานที่ที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการศึกษาของชุมชนและมีบทบาทในการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ผ่านการถ่ายทอดความรู้ได้หลายหลายลักษณะ เช่น ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในปัจเจกบุคคล มรดกทางวัฒนธรรม ความรู้ท้องถิ่นและความรู้ทาง

วิทยาศาสตร์ ร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง สามารถทำให้เด็กก่อนเรียนและคนในชุมชนเกิดเป็นความรักความผูกพันและความเชื่อใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งสามารถซึมซับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดค่านิยมร่วมในชุมชนชน สามารถปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมอนุรักษ์และสืบสานประเพณีที่ดีงามในท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ของคนต่างรุ่นตามประเพณีและเทศกาลต่างๆ ตามบริบทพื้นที่ของชุมชน และยังสอดคล้องกับ Anne Fitzpatrick และ Ann Marie Halpenny (2023) ได้ศึกษากลยุทธ์วิธีการสอนในรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน ในสถานให้บริการเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย ในมุมมองของชาวไอริชที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในประเทศไอร์แลนด์ ใช้การวิจัยแบบสำรวจเพื่อศึกษามุมมองความคิดเห็นของการเรียนรู้ดังกล่าว โดยมีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับนักการศึกษา จำนวน 5 คน เด็กวัยก่อนเรียนและครอบครัว จำนวน 70 คน ผลการวิจัยพบว่าผู้ปกครองและเด็กเล็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยต่างมีความสุข และมีพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ที่ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสามารถสะท้อนให้เห็นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้สูงอายุซึ่งเป็นลักษณะของการเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรม โดยกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ได้แก่ การร้องเพลง เต้นรำ การรับประทานอาหารร่วมกัน การทำงานศิลปะและงานฝีมือ การสนทนาถามตอบ ซึ่งมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น สัปดาห์ละคร หรือเดือนละคร หรือภาคการศึกษาละ 1-2 ครั้ง นักการศึกษาให้ข้อคิดเห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวนี้ เป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการที่สามารถสร้างประสบการณ์ให้เด็กวัยก่อนเรียนได้เรียนรู้ในชีวิตจริง สามารถพัฒนาทักษะชีวิตซึ่งเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กได้เป็นอย่างดี อีกทั้งจัดเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้แหล่งทรัพยากรทางกายภาพเป็นสถานที่ที่ทำให้เด็กและผู้ใหญ่สามารถมาพบกันได้ชุมชน ดังนั้นรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยดังกล่าวนี้ จึงเป็นการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมและเกิดความผูกพันของคนในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวได้อย่างกว้างขวาง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นวิธีการเสริมสร้างศักยภาพให้กับเด็กวัยก่อนเรียน ผู้ปกครอง และครอบครัว ได้กระชับความสัมพันธ์ระหว่างนักการศึกษาและผู้ปกครอง จึงเป็นการสร้างโอกาสการพัฒนาทุนทางสังคมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนทุกช่วงวัยในชุมชน

กล่าวโดยสรุปคือ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นและการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ให้คนต่างวัยได้มีส่วนร่วม สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองทางจิตสำนึกและการกระทำ ผ่านประสบการณ์ที่แปลกใหม่จนเกิดเป็นความเข้าใจตนเองและผู้อื่น และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมจนเกิดเป็นการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยได้รับการส่งเสริมผ่านการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในชุมชน ตลอดจนมีการเชื่อมโยงกับองค์กรภาคี

เครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องการจัดรูปแบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ เพื่อเน้นให้เกิดประโยชน์กับคนทุกช่วงวัย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง อย่างเป็นอย่างยั่งยืน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เปิดเผยว่าเมื่อมีการจัดการศึกษาที่ไม่เป็นทางการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้กลยุทธ์การสื่อสารและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทำโครงการ การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม การใช้ภาพยนตร์ การเล่าเรื่อง และวิธีการทางศิลปะ ล้วนทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ ผ่านการกระทำ ที่สามารถกระตุ้นความรู้สึก และความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนการความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งทำให้บุคคลเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในแง่ของความรู้ ทักษะคิด มุมมอง และอารมณ์ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของโรงเรียนอนุบาลในประเทศสโลวีเนีย ได้เคยจัดโครงการ Eco-School/Eco-Preschool ซึ่งโครงการนี้ได้ถูกพัฒนาเป็นวิถีการดำเนินชีวิต โดยมีการให้พ่อแม่และปู่ย่าร่วมมือกับเด็กวัยก่อนเรียนและครูปฐมวัยในการจัดเตรียมการจัดกิจกรรมฝึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสอดคล้องกับโปรแกรมการศึกษาของปฐมวัย ซึ่งพบว่ากิจกรรมเหล่านี้มีผลกระทบที่ดีไม่เพียงแต่ภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังเกิดผลต่อชุมชนโดยรวม นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกันระหว่างเด็กในโรงเรียนปฐมวัยและสมาชิกของโรงเรียนผู้สูงอายุของประเทศสโลวีเนีย โดยกำหนดให้อาสาสมัครผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของโรงเรียนผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดท้องถิ่น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและมีทัศนคติที่ดีร่วมกันของคนในชุมชน

ในบริบทของประเทศไทย ยังพบผลงานวิจัยการเรียนรู้ร่วมกันของผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน ยังพบค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นเด็กโตหรือเยาวชน ซึ่งข้อสรุปที่ได้จากผลการวิจัยนี้ ยังคงเป็นประเด็นเช่นเดียวกัน ได้แก่ ผลงานวิจัยของ ฐิติกาญจน์ อัครกุล (2565) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาจริยธรรมผ่านการเรียนรู้ระหว่างวัย ในโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่รวมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแบบล้านนาโดยองค์รวม เช่น เรื่องอาหาร งานหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษากระบวนการและผลลัพธ์ของการพัฒนาจริยธรรมผ่านการเรียนรู้ระหว่างเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้สูงอายุ โดยใช้กรณีศึกษาโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลโดยการสังเกตชั้นเรียนการสัมภาษณ์เชิงลึกและบุคคลและการสนทนากลุ่มกับผู้ก่อตั้งโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้จริยธรรมผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติ การเรียนการสอนของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา มุ่งให้ความสำคัญกับคุณลักษณะทางศีลธรรม ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจและยอมรับความแตกต่างที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และหลากหลายช่วงวัย ดังนั้นจากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมพัฒนาการด้านคุณธรรมจริยธรรม ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียน ได้แก่ การละเล่นที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาซึ่งการมีชีวิตชีวาให้กับชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการมี

ส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ที่ร่วมกันของคนในชุมชน ตลอดจนเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างรุ่น ให้มีความสุขร่วมกัน ซึ่งจะต้องมีความไว้วางใจ ให้ความเคารพ ความไว้วางใจ และเคารพความเป็นศักดิ์ศรีมนุษย์ กับสมาชิกในชุมชนทุกคนแม้มีความต่างระหว่างวัย ดังนั้นโองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นพื้นที่ในชุมชนที่เป็นตัวอย่างของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกันให้กับคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

อีกทั้งผลวิจัยของ ระเบียบวิธีวิจัย (2559) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น: องค์ความรู้จากชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จังหวัด กาญจนบุรี ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย พบว่า ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยมีกลไกการทำงานเชิงโครงสร้างผ่านการประสานงานระดับตำบลที่มีประสิทธิภาพนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรมการพัฒนาชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ควรมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุน และการกำหนดแนวคิดหรือนโยบายเฉพาะทางการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนจากทุนทางสังคมนั้นๆ จัดสรรงบประมาณ และประสานสัมพันธ์รวมถึงมีการติดต่อสื่อสารในระดับต่างๆ ในรูปแบบภาคีเครือข่าย หรือหุ้นส่วนการเรียนรู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นการเรียนรู้แบบพหุวัยอย่างถ่องแท้ เพื่อเอื้อให้ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถปฏิบัติงานเชิงรุกในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยต่อยอดและบูรณาการจากกิจกรรมเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัยของชุมชน เป็นการช่วยผลักดันให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่พัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยของต่างประเทศพบว่า พื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนเป็นส่วนมาก คือ สถานบริการผู้สูงอายุของภาคเอกชนที่เป็นเชิงธุรกิจ หรือเรียกว่า “สถานบริบาล” (Nursing Home) ซึ่งหากพิจารณาตามบริบทของประเทศไทยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทชุมชนท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นครอบครัวขยาย ที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในบ้าน อีกทั้งมีความรักและผูกพันกันในชุมชนเป็นอย่างดี ผ่านกิจกรรมของชุมชนและพิธีกรรมทางศาสนา ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน ดังนั้นสถานบริบาลของผู้สูงอายุ (Nursing Home) ที่อาศัยในบริบทท้องถิ่นในประเทศไทยและส่วนใหญ่มีรายได้น้อย จึงไม่เป็นที่นิยมในประเทศไทยมากนัก สอดคล้องกับรายงานวิจัยที่พบข้อมูลสำหรับสถานบริการผู้สูงอายุของภาคเอกชนที่เป็นเชิงธุรกิจ หรือเรียกว่า “สถานบริบาล” (Nursing Home) ซึ่งเป็นสถานประกอบการทางธุรกิจที่ช่วยดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวที่ลูกหลานหรือญาติ พี่น้อง ไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้ จากรายงานของธนาคารกสิกรไทย ปี พ.ศ. 2561 ระบุว่า

ปัจจุบันมีผู้ประกอบการในธุรกิจนี้ประมาณ 800 ราย โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการเพียงขนาดกลางและขนาดเล็ก (อมรรักษ์ สวนจุผล, 2561)

ดังนั้นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนเป็นส่วนมาก ควรเป็นพื้นที่ในชุมชนที่เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์หรือทำกิจกรรมร่วมกันของคนอาศัยอยู่ในชุมชนดังกล่าว นอกจากนี้พื้นที่ในบริเวณชุมชนดังกล่าว ยังสามารถเอื้อให้เกิดการใช้รูปแบบการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มีต่อผู้สูงอายุในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน พบว่ามีรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงมีการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เพื่อเกิดความรวดเร็ว และเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network) และเกิดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ในบรรยากาศของการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งอาจทำได้ในรูปแบบพื้นที่ที่จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ต่างวัยของคนในชุมชน หรือจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีอาณาบริเวณใกล้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาลที่มีเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนเข้ารับการศึกษ

สอดคล้องกับข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านรู้สึกดีใจ หากได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กวัยก่อนเรียนในพื้นที่ของชุมชน ซึ่งสภาวะทางจิตใจและอารมณ์ที่ดีต่างมีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักคำยามขององค์การอนามัยโลกที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพจะต้องมีองค์ประกอบของการมีสุขภาพที่ดี มีสภาวะรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมในสังคมอย่างต่อเนื่อง (WHO, 2002) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร นิธิปริษา (2557) ที่ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของผู้สูงอายุชุมชนบ้านเหนือ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนในหลายระดับ ได้แก่ ในระดับบุคคล ผู้สูงอายุสามารถดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในระดับครัวเรือน ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเลี้ยงดูสั่งสอนและเป็นที่ปรึกษาให้กับบุตรหลาน รวมทั้งการดูแลบ้านเรือน ในระดับชุมชน ผู้สูงอายุมีบทบาทโดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุมีความสามารถในการเป็นผู้นำกลุ่ม ด้านการเกษตร การผลิตสินค้า/บริการ และที่สำคัญคือมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ให้คำปรึกษาในการทำกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ให้กับชุมชนอีกด้วย และงานวิจัยของ เวหา เกษมสุขและคณะ (2562) ที่ศึกษาแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่พบข้อมูลว่าในการดำเนินงาน เพื่อจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริม และขยายโอกาสผู้สูงอายุที่มีศักยภาพให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ผู้เป็นภูมิปัญญามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้กับชุมชนและสังคม เพื่อการส่งเสริม ดูแล และพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุ มีความสุข สนุกสนาน สามารถ

พึ่งพาตนเองได้ สามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย พัฒนาเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งร่างกาย จิต ปัญญา สังคมจิตวิญญาณ การมีส่วนร่วม และความมั่นคง เปลี่ยนภาวะให้เป็นพลังด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ผู้สูงอายุ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้สมาชิกใน ครอบครัวและชุมชน เป็นผู้สูงอายุที่พร้อมไปด้วยคุณลักษณะของการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เกิด ความสุขทางใจ ร่วมกิจกรรมกลุ่มและเข้าสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ นอกจากนี้การเกิดพลังทางสังคม หรืออำนาจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ด้วยการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวได้นั้น หน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทั้งในรูปของบุคลากร งบประมาณ ตลอดจนวัสดุ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนดังกล่าวต่อไป เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้น้อย อีกทั้งควรมีมาตรการทางสังคมที่มีการยกย่อง ให้เกียรติ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เช่น การมอบประกาศนียบัตรร่วมกับการถ่ายภาพเพื่อประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครองในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองตลอดจนผู้สูงอายุในบ้านเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัย

หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ ที่มีบทบาทและหน้าที่ในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียนให้มีพัฒนาการสมวัยได้อย่างเต็มศักยภาพ ควรกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในบริบทปัจจุบันที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมแสดงให้เห็นได้ว่า การที่ผู้สูงอายุในชุมชนได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กปฐมวัยจะเกิดผลดีต่อพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนเกิดผลดีต่อสุขภาพโดยรวมของผู้สูงอายุร่วมด้วย จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจสำหรับประเทศไทยที่จะใช้แนวทางการเรียนรู้ต่างรุ่น หรือการทำปฏิสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนซึ่งเป็นช่วงอายุที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับวัยถัดไป โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งนี้จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความมีศักยภาพของผู้สูงอายุที่ควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยรูปแบบที่เหมาะสม อันจะส่งผลดีทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชนและสังคมได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีหน้าที่โดยตรงต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และเด็กวัยก่อนเรียน ควรนำรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริม

พัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ไปปฏิบัติในชุมชนท้องถิ่นที่มีบริบทของการเข้าสู่สังคมสูงวัยทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนี้

1.1 ผู้นำชุมชนร่วมพูดคุยที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาจจัดเวทีประชาคม สัมมนาวิชาการร่วมกับคนในชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยคนในชุมชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน

1.2 กำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จของคนในชุมชนร่วมกันโดยมีการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน จึงควรจัดทำแผนปฏิบัติการและตั้งคณะกรรมการดำเนินการในสถานศึกษาที่มีเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัด อบต. โดยสนับสนุนคัดเลือกผู้สูงอายุเป็นแกนนำร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการ

1.3 กำหนดกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกันที่มีจิตอาสาในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม คัดเลือกผู้สูงอายุที่มีทัศนคติเชิงบวก ควรมีการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการมากกว่าเป็นทางการ สร้างจิตอาสา สร้างขวัญกำลังใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งควรมีการจัดตั้งกลุ่ม Line หรือ Facebook ที่สามารถสื่อสารได้สองทางและต่อเนื่อง รวมถึงส่งข่าวสารต่าง ๆ ได้ เพื่อประชาสัมพันธ์มุมมองแง่คิดต่างๆ เชิงบวกของผู้สูงอายุและคนในชุมชนจากการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุดังกล่าว

1.4 ส่งเสริมนโยบายการอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนและเด็กวัยก่อนเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวให้การยอมรับและให้การสนับสนุน โดยจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความผูกพันให้กับคนทั้งสองช่วงวัย ในพื้นที่และช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมปลูกผักสวนครัวในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เป็นโครงการของ อบต.กำหนดเดิม เพียงแต่ปรับแนวปฏิบัติให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว กิจกรรมวันเด็กที่มีการจัดประกวดเมนูอาหารที่มาจากวัตถุดิบในบ้านแบบคู่ตายายหลาน หรือกิจกรรมวันลอยกระทงที่มีการประกวดนางนพมาศแบบคู่ตายายหลาน เป็นต้น ทั้งนี้ควรระบุวางแผนงานอะไร เป็นระยะสั้น ระยะกลางหรือ ระยะยาว โดยการมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคองค์กร และชุมชน ที่เรียกว่า “จตุรภาคี”

1.5 จัดให้มีพื้นที่ในชุมชนร่วมกันที่เปิดโอกาสให้มีการจัดกิจกรรมที่มีภูมิทัศน์ที่ดีและมีความปลอดภัย มีบรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การเรียนรู้ต่างวัย ส่งเสริมสุขภาพของคนทุกช่วงวัยที่มาทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

1.6 ให้การสนับสนุนด้านคมนาคมขนส่งต่างๆ ด้วยความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงกิจกรรมเรียนรู้ศึกษาดูงาน สามารถให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง เห็นตัวแบบในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

1.7 ส่งเสริมและให้โอกาสผู้สูงอายุหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนและบุคคลทั่วไปได้ โดยมีการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม

1.8 จัดทำ “สถานีครุภูมิปัญญา” หรือจัดกิจกรรมที่เน้นที่แสดงออกถึงความเคารพนบถนอบและความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมให้เด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนได้มีโอกาสรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันแม่ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมด้วย

1.9 ร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่ก่อให้เกิดค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคมในการให้การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในวัยถัดไป ตลอดจนเน้นการสนับสนุน ยกย่องเชิดชูผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ในรูปแบบของให้สมาชิกในชุมชนคัดเลือกผู้สูงอายุต้นแบบในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้เป็นผู้รับรางวัล หรือเกียรติบัตร ในวันหรือโอกาสสำคัญ วันพบปะสังสรรค์ในชมรมผู้สูงอายุ

2. มหาวิทยาลัยที่เป็นภาคีเครือข่ายของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ มหาวิทยาลัยในกลุ่มราชภัฏ ที่มีพันธกิจหลักในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน จึงควรมีหน้าที่ดังนี้

2.1 จัดสรรบุคลากรในการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ มีเนื้อหาที่ประกอบด้วย ความรู้ที่เกี่ยวข้องของธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน การประเมินและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนได้

2.2 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้สูงอายุให้มีทักษะส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ทักษะการสร้างสัมพันธภาพกับเด็กวัยก่อนเรียน การสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น โดยประเมินความพร้อมและความสนใจของผู้สูงอายุที่เข้ารับการฝึกอบรม

2.3 จัดการฝึกอบรมร่วมกับ หน่วยงาน รพ.สต. เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับผู้สูงอายุในการให้ความรู้ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติเชิงบวก และมีการมอบเกียรติบัตรให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการอบรมเพื่อเป็นการเสริมแรงจูงใจ โดยสอบถามความต้องการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้ สอบถามความต้องการด้านเนื้อหา วิธีการ วันเวลาและระยะเวลา เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน มีความผ่อนคลาย เป็นมิตร ไม่เป็นทางการ โดยการออกแบบกิจกรรมที่ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนสามารถทำร่วมกันได้อย่างมีความสุขและเป็นอิสระ กิจกรรมการสอนให้เด็กให้วาดภาพ ระบายสี การร้องเพลงและเต้นรำร่วมกัน การเล่าเรื่องหรือนิทานต่างๆ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการถามตอบร่วมกัน ควรประเมินความต้องการและความถนัดของผู้สูงอายุ และควรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ

2.4 สนับสนุน งบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์

2.5 จัดให้มีการ Coaching ด้วยการให้ อสม. หรือปราชญ์ชุมชน มีบทบาทในการเป็นพี่เลี้ยง สร้างระบบพี่เลี้ยง การมุ่งสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) ในการสร้างให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน อาจเป็นในรูปแบบการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับแกนนำผู้สูงอายุในชุมชนที่สนใจในเรื่องนี้.

2.6 พัฒนาและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และจัดทำ MOU หรือบันทึกความเข้าใจร่วมกันที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนอีกครั้ง อีกทั้งควรเลือกพัฒนา “พื้นที่นาร่อง” หรือ sandbox เพื่อทดลองการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันของภาคีเครือข่าย เพื่อผลักดันส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน แล้วจึงนำมาถอดบทเรียนเพื่อให้ได้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่บรรลุเป้าหมายความสำเร็จ

3. จากผลการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบประเด็นที่ว่า ผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่มีทัศนคติและทักษะการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ดี ตลอดจนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในระดับมากที่สุด ซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย ดังนั้นภาครัฐ ควรออกแบบนโยบายทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการจ้างงานในวัยผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชน ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมโอกาสให้ผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดเรื่องค่าใช้จ่าย สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจส่งผลต่อเป้าหมายความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

4. อบต. ร่วมกับ รพ.สต. ควรนำรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ไปบูรณาการไปกับการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ โรงเรียนผู้สูงอายุ หรือศูนย์เรียนรู้ของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน นำมาซึ่งการมีคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนทั้งสองช่วงวัย และเกิดชุมชนต้นแบบ ด้วยการพัฒนาศักยภาพของทุนมนุษย์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของแบบสอบถามด้วยคำถามปลายเปิดในการแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุในประเด็นที่ว่า “ท่านคิดว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนได้สำเร็จ ควรเป็นใคร เพราะเหตุใด” พบว่า ควรเป็นหน้าที่

ผู้ปกครองเด็กเล็กร่วมด้วย มากถึง ร้อยละ 51.70 ดังนั้นผู้ปกครองเด็กเล็กจึงมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องในการสร้างเสริมศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน การทำวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาความคิดเห็น เพื่อนำมาประกอบการพัฒนารูปแบบฯ ดังกล่าวให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองเด็กวัยก่อนเรียนยิ่งขึ้น ซึ่งอาจส่งผลต่อความร่วมมือของคนในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาผลของการนำรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ไปทดลองใช้จริงในชุมชน และสามารถประเมินคุณภาพของรูปแบบในการวัดตัวแปรตาม ซึ่งหมายถึงศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม อันจะนำมาสู่การวางแผนในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ยั่งยืนแก่ชุมชนได้ต่อไป

บรรณานุกรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). **แผนกลยุทธ์กรมกิจการเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2560 - พ.ศ.2564).**

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.dcy.go.th/webnew/upload/download/file_th_20172404004528_1.pdf. [พฤศจิกายน 4, 2561].

กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). **ร่างแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://dcy.go.th/webnew/main/news_view.php?id=1492&type=1[พฤศจิกายน 4, 2561].

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2565). **สถิติผู้สูงอายุ.** <https://www.dop.go.th/th/know/1>

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2557). **แผนยุทธศาสตร์สุขภาพกระทรวงสาธารณสุขด้านส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรค ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.anamai.moph.go.th> [พฤศจิกายน 7, 2561].

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.(2561). **แผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นสี่ปี พ.ศ. 2560-2564.** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://iqepi.com/43000/> [2018 Nov 5].

กระทรวงสาธารณสุข. (2558). **คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.hpc.go.th/director/data/dspm/DSPM24032015.pdf> [ตุลาคม 20, 2561].

กระทรวงสาธารณสุข. (2563). **รายงานประจำปี 2563 ของสำนักงานสุขภาพผู้สูงอายุ 2020.** <https://eh.anamai.moph.go.th/filecenter>

กุลธิดา ภูษัง. (2558). กลยุทธ์การจัดการเครือข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กันยา สงฆ์คลัง และศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ. (2554). ได้ศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าย่อยยอดเยี่ยมระดับประเทศ. **วารสารการบริหารท้องถิ่น 4 (1) (มกราคม – มีนาคม) : 57-69.**

กันยา สัตถาสาธุชนะ. (2555). **การพัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยใช้กระบวนการกลุ่มสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, ภาควิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คมคาย สิทธิโชค. (2551). **ปัจจัยสู่ความสำเร็จของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าย่อยจังหวัดอ่างทอง.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา สาขาวิชาบริหารสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

จงจิตต์ ฤทธิรงค์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, พิมลพรรณ นิตยัณรา, ญัฐนิชา ลอยฟ้า. (2565). **Research**

Brief: คณวัยแรงงานคาดหวังและเตรียมตัวอย่างไรเพื่อชีวิตในวัยสูงอายุ. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. นครปฐม

[จุฬารัตน์ เนียมกลาง](#). (2558). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อป้องกันความ

เสี่ยงใน การเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวของวัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์), คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จันทร์ชิตา พฤษานานนท์. (2559). ดนตรีกับพัฒนาการ, ใน กัญญา ศุภปิติพร, วรณัฐ จงศรีสวัสดิ์, อังคนีย์ ชะนะกุล, สุชีรา ฉัตรเพลิตพราย, และมณฑิตา วีรวิกรม. (บรรณาธิการ), **Pediatric Practice Individualized Patient Care in 2016.** กรุงเทพฯ: ปิยอนด์ เอ็นเทอร์ไพรซ์.

ฉันทิกา จันทร์เปีย. (2558). พัฒนาการ, ใน ศรีสมบุรณ์ มุสิกสุคนธ์ ศรีสมบุรณ์ มุสิกสุคนธ์, พงศ์คำ ติลกสกุลชัย, วิไล เลิศธรรมเทวี, อัจฉรา เปรื่องเวทย์, พรรณรัตน์ แสงเพิ่มและสุตาภรณ์พยัคฆ์ เรื่อง (บรรณาธิการ). **ตำราการพยาบาลเด็ก เล่ม 1** (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ฟรี-วัน.

ชนิดา รักษ์พลเมือง. (2557). **กระบวนการทัศน์พัฒนศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน.

ณัฐภัทร์ วรฉันทย์ผาสุข. (2556). **การนำเสนอกระบวนการเสริมพลังชุมชนในการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2560). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS.** ปิสนีเนสอาร์แอนด์ดี.

นรลักษณ์ เอื้อกิจ และสุพัตรา นุตรักษ์. (2552). การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ของเด็กวัยก่อนเรียน ในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน. **วารสารพยาบาลสาธารณสุข, 23 (2): 94-107.**

นภัสสร สว่างโคตร. (2552). การดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามทัศนะของบุคลากรเขตอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 4, 1 (มกราคม – เมษายน): 39-50.**

นิพนธ์พร พรธรรมมงคล. (2560). การประเมินพัฒนาการและสุขภาพเด็ก. **เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยเด็ก หน่วยที่ 10.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นันทิชา หาญหัตถกิจ. (2552). **การศึกษาเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองคาย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องให้ใช้มาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ. (2561, 24 กันยายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 135 ตอนพิเศษ 235 ง. หน้า 4-5.
- ประกาศคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่อง หลักเกณฑ์การ จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 (2661, 11 ตุลาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอนพิเศษ 248 ง. หน้า 37-39.
- ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์. (2558). **พื้นฐานและหลักการศึกษาศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ปิยรัตน์ ชูมี, วรณิ จันทร์สว่าง, ลัดดาวัลย์ ประทีปชัยกูร. (2550). การรับรู้บทบาทและบทบาทที่ ปฏิบัติจริงของพยาบาลในการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กนอ่วยุภาคใต้. **วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา**, 5 (2): 75-85.
- พัฒนา พรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์. (2560). แนวคิดการสร้างและพัฒนา รูปแบบเพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสำหรับนักสาธารณสุข. **วารสารวิชาการ ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม.
- พงษ์ไทย อัยวรรณ, คมสันที ขจรปัญญาไพศาล และสุพจน์ ดวงเนตร. (2558). สภาพและแนวทางการ พัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหาร ส่วนตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์. **วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์**, 2(2) (พฤษภาคม – สิงหาคม) :146-160.
- พรทิพย์ ศิริบุรณพัฒนา. (2556). (บรรณาธิการ), **การพยาบาลเด็กเล่ม 1**. กรุงเทพฯ: ยุทธรินทร์.พรหมพลิชู้
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. (2553, 22 กรกฎาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 127 ตอนที่ 45 ก. หน้า 1-3.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560. (2560, 13 มิถุนายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอนที่ 63 ก. หน้า 1-12.
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ [แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 6) พ.ศ. ๒๕๕๒]. (2552, 6 พฤศจิกายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 126 ตอนที่ 84 ก. หน้า 1-51.
- ฐิติกาญจน์ อัครกุล. (2561). การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก: รูปแบบและผลลัพธ์ของ หลักสูตร. **STOU Education Journal**, 11(1), 226-242.
- ฐิติกาญจน์ อัครกุล. (2565). การพัฒนาจริยธรรมผ่านการเรียนรู้ระหว่างวัย: กรณีศึกษาโฮงเฮียนสืบ

- สานภูมิปัญญาล้านนา. วารสารวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับ ปฐมฤกษ์ (กรกฎาคม-ธันวาคม 2555)
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2558). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพศาล วรคำ. (2559). **การวิจัยทางการศึกษา (Education Research)**. มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.
- ภาณุมาศ เฉลยนาท. (2557). การนำเสนอกลยุทธ์การระดมทรัพยากรทางการศึกษาของสถานขึ้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 1 และเขต 2. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 4, 3: 213-224.
- มาลี วิทยารัตน์ และพัชรี ใจการุณ. (2556). การส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็ก. ใน พรทิพย์ ศิริบุรณพิणा. (บรรณาธิการ), **การพยาบาลเด็กเล่ม 1**. กรุงเทพฯ: ยุทธรินทร์.
- ทศนา แคมมณี. 2555. **ศาสตร์การสอน (พิมพ์ครั้งที่ 15)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุวดี พงษ์สารนันท์กุล. (2558). การคัดกรองพัฒนาการ. ใน ศรีสมบุรณ์ มุสิกสุนันท์, พงศ์คำ ดิลกสกุลชัย, วิไล ศรธรรมเทวี, อัจฉรา เป็รื่องเวทย์, พรรณรัตน์ แสงเพิ่ม, และสุตาภรณ์ พยัคฆเรือง. (บรรณาธิการ) **ตำราการพยาบาลเด็กเล่ม 1**. (หน้า 37-59). กรุงเทพฯ: พรวิวัน.
- เรวดี จันทเปรมจิตต์. (2557). **การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต), คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย สมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย. (2560). **คู่มือสำหรับพ่อแม่เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการดูแลและพัฒนาเด็ก ตอนวัยเด็กเล็ก 0-3 ปี**. Meb's Pick.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น. (2560, 6 เมษายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 74-75.
- รัตน์ะ บัวสนธ. (2552). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพฯ: คำสมัย.
- เรียม สุขกล้า. (2553). **ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูกับประสิทธิภาพโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). การวิจัยพัฒนารูปแบบ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร; ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 : กรกฎาคม – ธันวาคม 2553
- วิจิตร จันดาบุตร, วิทยา อยู่สุข และวิโรจน์ เขมรัมย์. (2561). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลสีวิเชียร อำเภอน้ำยืน. **วารสารวิจัย**

- ทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 13(1) (มกราคม – มิถุนายน) : 208-219.
- วิมลทิพย์ มุสิกพันธ์. (2559). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์เด็กและเยาวชนประเทศไทย. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วีระศักดิ์ ชลไชยะ. (2559). Kids' Self-Control: The key for Their Future Success Part. ใน กัญญา ศุภปิติพร, วรณช จงศรีสวัสดิ์, อังคนีย์ ชะนะกุล, สุชีรา ฉัตรเพลิตพราย, และมณฑิตา วีรวิกรม. (บรรณาธิการ), **Pediatric Practice Individualized Patient Care in 2016**. กรุงเทพฯ: ปียอนด์ เอ็นเทอร์ไพรซ์.
- เวหา เกษมสุขและคณะ 2562). **แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ**. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริจรรยา เชื้อปิง และสมชาย บุญศิริเกสซ์. (2558). **การจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง**. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2559). **ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิธร นิธิปรีชา. (2557). บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของผู้สูงอายุกลุ่ม ไท-ยวน สีคิ้ว กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเหนือ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. รายงานการศึกษาอิสระหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, นครราชสีมา.
- สถาบันราชานุกูล. (2557). **คู่มือพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เด็กปฐมวัย สำหรับพ่อแม่ผู้ปกครอง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย (2560). **รายงานประจำปี 2560 สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ**. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- สาธารณสุข, กระทรวง. กรมสุขภาพจิต. (2543). **คู่มือความฉลาดทางอารมณ์**. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สาธารณสุข, กระทรวง. กรมสุขภาพจิต. (2546). **แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ เด็กอายุ 3-5 ปี**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข จังหวัดนนทบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). **การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583 (ฉบับปรับปรุง)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

- สุนิษา อรัญมิตร. (2552). การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก: กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
บริหารส่วนตำบลห้วยยาง อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น. การศึกษาอิสระปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). **เปิดสถานการณ์เด็กปฐมวัยพบ 1 ใน 3
 พัฒนาการล่าช้า.** สืบค้นเมื่อกุมภาพันธ์ 7, 2559, จาก <http://www.thaihealth.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). **ทิศทางของแผนพัฒนา
 เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nesdb.go.th>
 [ตุลาคม 10, 2559].
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคมแห่งชาติฉบับที่ 12.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nesdb.go.th> [October 20,
 2561].
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **ร่างแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ.
 2560-2564.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.mua.go.th/users/budget/doc/0503_4_w657_detail.pdf. [October 20, 2561].
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). **รายงานผลการศึกษาการพัฒนา
 มาตรฐานการศึกษาของต่างประเทศ.** กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **การขับเคลื่อนแผนการศึกษา
 แห่งชาติ พ.ศ.2560-2579** คู่มือปฏิบัติการตามภารกิจของหน่วยงานต่อการบริหารจัดการ
 การศึกษาตลอดชีวิตของอปท. และสถานศึกษาในสังกัดอปท. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.** กรุงเทพฯ:
 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่3).**
 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.moe.go.th/main2/plan/p-r-b42-01.htm>.
 [พฤศจิกายน 15, 2561].
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชนผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ. (2555). **อนุสัญญาว่า
 ด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/crc.pdf> [ตุลาคม 26, 2561].
- สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2559). **รายงานประจำปี 2560.**
 กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560**. กรุงเทพฯ:
ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2559). **สื่อ/เทคโนโลยี
ปฐมวัย 0-5 ปี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.sorporsor.com/ปฐมวัย-0-5ปี.html>
[สิงหาคม 20, 2561].
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). **แผนพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2564 – 2570**. บริษัท
พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สุพรรณิ สุ่มเล็กและคณะ. (2554). การถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษา
พยาบาล. **วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ**. 34, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม).
- สุพัตรา นุตรัภย์ และ วรณไพร์ ไย้มมา (2564). **การพยาบาลเด็กเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ
และพัฒนาเด็กทุกช่วงวัย**. กรุงเทพฯ: นีโอดีจิตอล.
- สุพัตรา นุตรัภย์, วรณไพร์ ไย้มมา, ประนอม พูลพัฒน์, สารีศา อัครกุลพิชา, บุญยอด มากคล้าย,
ภาวิณี ทองกลับ, และ วรวิทย์ ละครจันทร์.** (2564). การดูแลภายใต้การเชื่อมความสัมพันธ์ต่าง
รุ่น: ทางเลือกใหม่เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น.
- สุพัตรา นุตรัภย์, สมสิริ รุ่งอมรรัตน์ และอุ๋นเรื่อน แก้วพินิจ. (2555). ผลของโปรแกรมพัฒนาความ
ฉลาดทางอารมณ์สำหรับเด็กวัยก่อนเรียน ในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนรังสิต. **วารสารไทยเภสัช
สารและวิทยาการสุขภาพ**, 7 (2), 84-95.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2559). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ. (2558). **การนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีศักยภาพบนฐาน
ระบบสุขภาพพอเพียง**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์บัณฑิต), คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม คชินทร. (2560). **ทิศทางการศึกษาเพื่อสนับสนุนการเดินทางประเทศไทย**. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.moe.go.th/websm/2018/1/2-02-61.pdf>. [เมษายน 16, 2561].
- อมรรักษ์ สวนชุมพล. (2561, มกราคม-เมษายน). การจัดการธุรกิจบริการผู้สูงอายุ. **วารสารวิจัย
และพัฒนาวิทยาลัยอโงศลกรณในพระบรมราชูปถัมภ์**, 13(1), 148-152.
- อลงกต สารกาล และศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ. (2561). แนวทางการสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็น
เลิศ ด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม: กรณีศึกษาเทศบาลเมือง
ร้อยเอ็ด. **วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์** 9 (1) (มกราคม-มิถุนายน) : 29-58.

- Alaina C. Zanin¹ and Cameron W. Piercy (2019) The Structuration of Community-Based Mental Health Care: A Duality Analysis of a Volunteer Group's Local Agency. **Qualitative Health Research**, 2019, Vol. 29(2) 184–197
- Anderson, P. J. & Reidy, N. (2012). Assessing Executive Function in Preschoolers. **Neuropsychol Rev.** 22 (345 – 360).
- Barbara, J., Belle, J. V., & Stewart, K. (2016). **Quality and impact of Centre-based Early Childhood Education and Care**. European Union. [Online], https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1670.html. [Accessed 2018 Nov 4].
- Brown, W.B. and Moberg, D. J. (1980). **Organization Theory and Management: A Macro Approach**. New York : John Wiley and Sons.
- Chanakul, C., Wannachot, W., Prachagool, V., & Nuangchalerm, P. (2022). Fostering Social Innovation for Quality of Life Building in Two Generations. **Journal of Educational Issues**, 8(2), 524-534. (Chanakul, C., et al., 2022)
- Dangerfield-Cha M. & Zhang J. (2017). **Make the case for intergenerational childcare: How adults 50+ can support home-based and family childcare centers**.
- DeVore S., Winchell B., & Rowe J. M. (2016). Intergenerational Programming for Young Children and Older Adults: An Overview of Needs, Approaches, and Outcomes in the United States, **Childhood Education**, 92:3, 216-225.
- Dufur, M.J., Parcel, T.L., Troutman, K. P. (2013). Does capital at home matter more than capital at school? Social capital effects on academic achievement. **Social Stratification and Mobility**. 31 (1-21).
- Ejuu, G. (2012). **The Status of implementation of the education sector early childhood development policy in Uganda**. Uganda National Commission for UNESCO.
- Esturgo-Deu, M. E., and Sala-Roca, J. (2010). Disruptive behavior of students in primary education and emotional intelligence. **Teaching and Teacher Education**. 26: 830-837.
- Fitzpatrick, A., & Marie Halpenny, A. (2023). Intergenerational learning as a pedagogical strategy in early childhood education services: perspectives from an Irish

- study. *European Early Childhood Education Research Journal*, 1-17.
- Gallagher C., & Fitzpatrick A. (2018). It's a Win-Win Situation– Intergenerational Learning in Preschool and Elder Care Settings: An Irish Perspective, **Journal of Intergenerational Relationships**, 16:1-2, 26-44.
- Giddens, A. (1984). **The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration**. University of California Press, Berkeley.
- Good, C.V. 1973. **Dictionary of Education (3rd ed.)**. New York: McGraw-Hill.
- Haglund, B., & Boström, L. (2022). Everyday practices in Swedish school-age educare centres: A reproduction of subordination and difficulty in fulfilling their mission. **Early Child Development and Care**, 192(2), 248-262.
- Hausser, D.L. 1980. Comparison of different models for organizational analysis. In organizational assessment perspective on the measurement of organizational behavior and the quality of work life. New York: John Wiley & Son.
- Heckman, J. J. (2008). **School, Skill, and Synapses**. Retrieved March 23, 2017, from http://jenni.uchicago.edu/papers/Heckman_2008_EI_v46_n3.pdf
- Henkin, Z. N., Patterson, T., Stone, R., & Donna, B. (2017). **Intergenerational Programming in Senior Housing: From Promise to Practice**. Retirement Research Foundation.
- Hockenberry, M. J., & Wilson, D. (2015). **Wong's Nursing Care of Infants and Children (10th ed.)**. St. Louis: Mosby Elsevier.
- Hughes, G., Shaw, S. E., & Greenhalgh, T. (2022). Why doesn't integrated care work? Using Strong Structuration Theory to explain the limitations of an English case. **Sociology of Health & Illness**, 44(1), 113-129.
- Ivancevich, J.H., Donnelly, J.H. and Gibson, J.L.1989. **Management: Principles and Functions (4th ed.)**. Boston, MA: Richard D. Irwin.
- Janta, B., Belle, J. V., & Stewart, K. (2016). **Quality and impact of Centre-based Early Childhood Education and Care**. Santa Monica, Calif.: RAND Corporation.
- Keeves, P. J. (1988). **Educational research methodology, and measurement: An international handbook**. Oxford, England: Pergamon Press.

- Kenning, G., Ee, N., Xu, Y., Luu, B. L., Ward, S. A., Goldwater, M. B., ... & Peters, R. (2021). Intergenerational practice in the community—What does the community think?. *Social Sciences*, 10(10), 374.
- Kirsh, E., Frydenberg, E., & Deans, J. (2021). Benefits of an intergenerational program in the early years. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(2), 140-164.
- Leifer, G., & Fleck, E. (2013). **Growth and development across the lifespan**. (2nd ed.) China: Saunders, and imprint of Elsevier Inc.
- Lemay, M. (2013). **Policy Alternatives to Increase Access to Early Childhood Education and Care in Massachusetts**. Masters Theses 1911 - February 2014. 990. Retrieved from <https://scholarworks.umass.edu/theses/990>.
- Licen, N., Šindić, A., Vodopivec, J. L., & Rosulnik, K. K. (2021). Intergenerational Education to Enhance Sustainable Community Development. *Open Journal for Educational Research*, 5(1), 49-62.
- Malmberg, L.E., Mwaura, P., & Sylva, K. (2011). Effects of a preschool intervention On cognitive development among East-African preschool children: A flexibly time coded growth model. *Early Childhood Research Quarterly*. 26: 124-133.
- Mara, D., & Mara, E.L. (2010). Aspects concerning the manifestation of the students' emotional intelligence. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 5: 2379-2384.
- Meghan, L. (2013). **Policy Alternatives to Increase Access to Early Childhood Education and Care in Massachusetts**. Masters Theses 1911 - February 2014. 990.
- Monroe, R. A. (2017). Health promotion of the preschooler and family. In M. J. Hockenberry., D. Wilson., & C. C. Rodgers (Eds.), **Wong's essentials of pediatric nursing** (10th ed., pp. 380-427). St. Louis: Elsevier.
- O'Hanlon J., & Thomas E. (2017). The Role of Senior Centers in Promoting Intergenerational Play. University of Delaware.
- Pelin Onder Erol. (2018). Political Agency at Older Ages in Turkey; **Illness, Crisis & Loss**, Vol. 25(3) 214-231.

- Rancourt, D., & Mc Cullough, M. B. (2015). Overlap in Eating Disorders and Obesity in Adolescence. *Curr Diab Rep.* 15 (10): 78.
- Reynolds, A. J., and Suh- Ruu Ou. (2011). Paths of Effects From Preschool to Adult Well- Being: A Confirmatory Analysis Of the Child- Parent Center Program. **Child Development.** March/ April; 82(2): 555 -582.
- Sanders, M. R. & Mazzucchelli, T. G. (2013). **The Promotion of Self-Regulation Through Parenting Interventions.** *Clinical Child and Family Psychology Review.* 16 (1-17).
- Smith, R. H., et al., 1980 (1980). **Measurement : Making Organization Perform.** New York: Macmillan
- Srinivasan, S.M. & Bhat, A. N. (2013). A review of “music and movement” therapies for children with autism: embodied interventions for multisystem development. **Front Integr Neurosci,** 7 (22): 1-15.
- Steiner, E. (1988). **Methodology of theory construction.** Sydney: Educology Research Associates.
- Stoner, J.A.F. and Wankel, C. 1986. **Management (3 rd ed.).** Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Stirling S. (2017). **Intergenerational Project: Community Connections.** University of Melbourne.
- Sun, J., Rao, N., & Pearson, E. (2015). **Policies and Strategies to Enhance the Quality of Early Childhood Educators.**
- Tan, C. T. (2017). Enhancing the quality of kindergarten education in Singapore: policies and strategies in the 21st century. *International Journal of Child Care and Education Policy.* 11(7).
- Ulutas, I., & Omeroglu, E. (2007). The Effects of an Emotional Intelligence Education Program on The Emotional Intelligence of Children. **Social Behavior and Personality.** 35 (10): 1365-1372.
- Vygotsky, L. (1978). **Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.** Cambridge: Harvard University Press.

- Whittington, R. (2015). **Giddens, structuration theory and strategy as practice**. DOI: 10.1017/CCO9781139681032.009. [Online] Retrieved from file:///C:/Users/acer/Downloads/Giddens2015%20(1).pdf. (March 7, 2021)
- Willer, D. (1967). **Scientific Sociology: Theory and Method**. New Jersey: Prentice Hall.
- Wong, D. L., Hockenberry, M. J., & Wilson, D. (2014). **Wong's Nursing Care of Infants and Children**. (9thed.). St. Louis, Missouri: Mosby Elsevier.
- Yamane, T. (1973) **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd Edition, Harper and Row, New York.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยและวิพากษ์

รูปแบบ

1. ศาสตราจารย์ ดร. นรินทร์ สังข์รักษา
ผู้ทรงคุณวุฒิจาก หลักสูตรพัฒนศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา บุญส่ง
รองศาสตราจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
3. รองศาสตราจารย์ ดร. เกศินี ประทุมสุวรรณ
ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานศูนย์วิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุไรรัตน์ กีบาง
อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. อาจารย์วารุณี เกตุอินทร์
รองผู้อำนวยการ และอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
วิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี

ภาคผนวก ข

รายนามผู้นำชุมชนในการวิพากษ์รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน
เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

1. ร.ต.ต.กนกศักดิ์ มุทธากาญจน์
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี
2. นายสำราญ สระแก้ว
รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี
3. นายมนต์ชัย สุวรรณเนตร
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี

ภาคผนวก ค

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้สูงอายุ ตลอดจนบุคลากรจากหน่วยงานที่สนับสนุนการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

พื้นที่จังหวัดเพชรบุรี

1. อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
2. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี
3. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลต้นมะม่วง จังหวัดเพชรบุรี
4. อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
5. ตัวแทนชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดเพชรบุรี
6. ผู้สูงอายุและทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดเพชรบุรี
7. ผู้สูงอายุและทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดเพชรบุรี

พื้นที่จังหวัดราชบุรี

1. อาจารย์พยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดราชบุรี
2. พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดอนตะโก จังหวัดราชบุรี
3. ครูปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาล จังหวัดราชบุรี
4. ครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดราชบุรี
5. ผู้สูงอายุและทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดราชบุรี
6. ประธานชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดราชบุรี
7. ตัวแทนผู้สูงอายุ จังหวัดราชบุรี

พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

1. พยาบาลวิชาชีพ จังหวัดสมุทรสงคราม
2. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดสมุทรสงคราม
3. ผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดสมุทรสงคราม
4. ผู้สูงอายุที่เกษียณจากครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดสมุทรสงคราม
5. ตัวแทนผู้สูงอายุ จังหวัดสมุทรสงคราม
6. ตัวแทนชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดสมุทรสงคราม

ภาคผนวก ง

เครื่องมือการวิจัย

- 1) แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุถึงสภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
- 2) แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับบุคลากรในหน่วยงานของรัฐและบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 3) แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับผู้สูงอายุ
- 4) แบบตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยชุดที่ 1 (สำหรับผู้สูงอายุ)

เรื่อง รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยของนิสิตระดับปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ สาขาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุใน

ชุมชนเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยข้อมูลจะนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น

2. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม รวม 5 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างและผู้กระทำที่
เกี่ยวข้อง

กับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน รวม 27 ข้อ

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จำนวน 3 ข้อ

คำตอบของท่านไม่มีผลกระทบต่อตัวท่านหรือหน้าที่การงานของท่านแต่ประการใด แต่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้มีพัฒนาการสมวัย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่กรุณาสละเวลาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

เรือเอกหญิง สุพัตรา นุตรักษ์

นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ท่านเลือกตามความจริงมากที่สุด

1. ประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน
  - มี ไม่มี
2. การศึกษาหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน
  - มี ไม่มี
3. รายได้ครอบครัวต่อเดือน
  - ต่ำกว่า 15,000 บาท สูงกว่า 15,000 บาท
4. โรคประจำตัวที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน เช่น โรคความดันเลือดสูง หัวใจ เบาหวาน เป็นต้น
  - มี ไม่มี
5. กิจกรรมที่เคยทำในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน
  - ไม่เคยทำ
  - การเล่านิทาน
  - การเล่นเกมต่างๆ
  - การร้องเพลง
  - การเต้นประกอบเพลง
  - กิจกรรมศิลปะ

ส่วนที่ 2 สภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการ
เด็กวัยก่อนเรียน

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด
โดยคำตอบมี 5 ตัวเลือก ดังนี้

ไม่เลย (1)	หมายถึง	ไม่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน
เล็กน้อย (2)	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นของท่านเล็กน้อย
ปานกลาง (3)	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นของท่านปานกลาง
มาก (4)	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นของท่านมาก
มากที่สุด (5)	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อที่	คำถาม	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1	ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน					
2	ท่านรู้ว่าเด็กรายใดเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการไม่สมวัย					
3	ท่านรู้วิธีการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน					
4	ท่านสามารถสร้างสัมพันธภาพกับเด็กวัยก่อนเรียนได้ดี					
5	ท่านพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียนได้ดี					
6	ท่านสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลงหรือเต้นประกอบเพลง เป็นต้น					
7	ท่านภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี					
8	ท่านคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขเพิ่มขึ้น					
9	ท่านรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริม					

ข้อที่	คำถาม	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	พัฒนาการเด็ก ทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน					
10	ท่านเห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน					
11	ท่านต้องการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ร่วมกันส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน					
12	ชุมชนควรมีส่วนร่วมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น					
13	ความสูงวัยเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน					
14	เจ้าหน้าที่ของรัฐควรเป็นผู้กำหนดรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนเท่านั้น					
15	ท่านมีโอกาสได้นำความรู้และประสบการณ์การดูแลเด็กที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของตนเองมาแลกเปลี่ยนร่วมกันในชุมชน					
16	ชุมชนมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ด้วยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ					
17	ชุมชนมีการกำหนดตารางการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง					
18	ผู้เกษียณอายุควรได้รับการจ้างงาน หากมีความรู้และประสบการณ์ในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียน					
19	ผู้นำชุมชนมีการรณรงค์เรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ					

ข้อที่	คำถาม	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
20	หน่วยงานภายนอกชุมชน เช่น มหาวิทยาลัย มูลนิธิต่างๆ เป็นต้น มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเรื่องการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน					
21	การประชาสัมพันธ์การเข้าร่วมกิจกรรม ระหว่างเด็กวัยก่อน เรียนและผู้สูงอายุผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก ช่วยให้ท่านเกิดแรงจูงใจในการเข้า ร่วมกิจกรรมมาก ขึ้น					
22	ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน จากภายนอกชุมชน เช่น โรงพยาบาล โรงเรียนของรัฐและเอกชน มหาวิทยาลัย เป็นต้น					
23	ท่านสามารถขอรับการสนับสนุนเงินทุน หรือ วัสดุอุปกรณ์ ที่จะนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองในการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้					
24	ท่านสามารถขอรับการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากร ที่จะช่วยให้ท่านเกิดการพัฒนาศักยภาพของ ตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อน เรียนได้					
25	การแสดงออกของคนในชุมชนลักษณะต่อต้าน ความสามารถของผู้สูงอายุในการทำงาน ถือ					

ข้อที่	คำถาม	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	เป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของท่านในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน					
26	การได้รับเกียรติบัตร หรือวุฒิบัตรที่ผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ส่งเสริมโอกาสการเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น					
27	การได้รับรางวัล หรือได้รับการคัดเลือกให้เป็นบุคคลตัวอย่าง เป็นแรงจูงใจให้ร่วมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน					

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. ท่านคิดว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนได้สำเร็จ ควรเป็นใคร เพราะเหตุใด

.....

2. หากท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ท่านอยากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในเรื่องใดบ้าง

.....

3. แรงจูงใจที่ทำให้ท่านอยากพัฒนาศักยภาพตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน คืออะไรบ้าง

.....

.....

ขอขอบพระคุณอย่างสูงในความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

**แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)
สำหรับบุคลากรในหน่วยงานของรัฐและบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน (Signification)
2. ท่านตั้งเป้าหมายความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนของท่าน อย่างไรบ้าง (Signification)
3. ท่านคิดว่ามีกระบวนการใดที่ช่วยส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน (Attitude)
4. หน่วยงานของท่านมีการดำเนินกิจกรรมที่ช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนหรือไม่อย่างไร (Attitude)
5. หน่วยงานของท่านมีแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน อย่างไรบ้าง (Domination)
6. การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน เราได้ตั้งกฎเกณฑ์อะไรที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายใจของผู้สูงอายุหรือไม่ อย่างไร (Domination)
7. ที่มาของกฎระเบียบหรือข้อปฏิบัติต่างๆในชุมชน ได้มาจากอะไรบ้าง (Legitimation)
8. ในหน่วยงานหรือชุมชนของท่านมีรูปแบบการถ่ายทอดความรู้/ข่าวสาร ให้เข้าถึงผู้สูงอายุในชุมชนได้อย่างไร (Communication)
9. ท่านคิดว่าผู้สูงอายุในชุมชนมีความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน อย่างไรบ้าง (Knowledge)
10. ท่านคิดว่าการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ควรมีเนื้อหาอย่างไรบ้างเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ (Knowledge)
- 11 การดำเนินการที่ช่วยเพิ่มทักษะในการปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง (Psychomotor)
12. ผู้สูงอายุต้องการการส่งเสริมหรือสนับสนุนเรื่องใดจึงจะประสบความสำเร็จในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน (Power)

13. หน่วยงานของท่านมีการบริหารจัดการให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงข้อมูลช่องทางการสื่อสารที่นำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองหรือไม่ อย่างไร (Power)
14. การแสดงออกของคนในชุมชนมีท่าทางยอมรับหรือต่อต้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไร (Sanction)
15. กระบวนการใดที่ช่วยให้คนในชุมชนยอมรับศักยภาพของผู้สูงอายุที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน (Sanction)

**แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)
สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน**

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรที่ตนเองเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน (Signification)
2. ท่านตั้งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนของท่านอย่างไรบ้าง (Signification)
3. ท่านคิดว่าศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ควรจะมีลักษณะอย่างไร (Signification)
4. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดกิจกรรมที่ช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน (Attitude)
5. การดำเนินกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนของท่านทุกวันนี้ สอดคล้องกับความต้องการของท่านหรือไม่ อย่างไร (Attitude)
6. ที่มาของข้อปฏิบัติต่างๆในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชน ได้มาจากอะไรบ้าง (Domination)
7. ข้อปฏิบัติต่างๆ ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนให้ได้คุณภาพ ในชุมชนของท่าน ได้ตั้งกฎเกณฑ์อะไรไว้บ้าง (Legitimation)
8. ข้อปฏิบัติต่างๆ ในข้อ 7. ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายใจของท่านหรือไม่ อย่างไร (Domination)
9. ชุมชนของท่านมีรูปแบบการถ่ายทอดความรู้/ข่าวสาร ได้อย่างทั่วถึงอย่างไร (Communication)
10. การฝึกอบรมเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ควรจะมีเนื้อหาอย่างไรบ้าง (Knowledge)
11. ชุมชนของท่านมีกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนหรือไม่อย่างไร (Psychomotor)
12. ท่านสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จะนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนได้อย่างไร (Power)
13. อะไรที่เป็นสาเหตุให้ท่านรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการพัฒนาความสามารถในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน (Power)

14. ท่านต้องการสั่งอำนาจความสะดวกในเรื่องใดบ้าง ที่เป็นแรงจูงใจให้ท่านอยากพัฒนาศักยภาพของตนเอง(Power)
15. การยอมรับความสามารถเรื่องส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร (Sanction)
16. วิธีใดที่ทำให้คนในชุมชนยอมรับศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน (Sanction)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของ
ผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

คำชี้แจง โปรดพิจารณาประเด็นการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อ
การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน 6 ขั้นตอน และใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างตามความ
คิดเห็นท่าน หากเห็นว่ามีเหมาะสมและมีความเป็นไปได้

ประเด็นการพิจารณา	มีความ เหมาะสม	มีความเป็นไป ได้	ความคิดเห็น/ ข้อเสนอแนะของ ผู้เชี่ยวชาญ
<p>ขั้นตอนที่ 1: ขั้นสร้างหลักการร่วม (Signification) หลักการร่วมโดยการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: อบต.</p> <p>1.1 ผู้นำชุมชนตลอดจนผู้นำของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันพูดคุยสื่อสารทั้งในรูปแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น จัดให้มีเวทีประชาคม หรือสัมมนาวิชาการร่วมกับคนในชุมชน เพื่อร่วม พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจร่วมกันในหน่วยงานทุก ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยเริ่มจากคนในชุมชน เห็นความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนโดยการมี ส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน และร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดของความสำเร็จ ของคนในชุมชนร่วมกัน</p> <p>1.2 ขอความอนุเคราะห์ในการจัดทำแผนปฏิบัติการ และแต่งตั้ง คณะกรรมการดำเนินงานสถานศึกษาที่มีเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสนับสนุนและ คัดเลือกให้มีผู้สูงอายุที่เป็นแกนนำร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน ตลอดจนดำเนินงานตามแผนที่ได้ตกลงร่วมกันภายในชุมชนและภาคี เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
<p>ขั้นตอนที่ 2: ขั้นกำหนดรูปแบบการสื่อสารเพื่อให้เกิดทัศนคติเชิงบวก (Communication) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: อบต. และ แกนนำผู้สูงอายุ</p> <p>2.1 กำหนดกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน ร่วมกันในบทบาทของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน จากนั้นประสานงานผ่านผู้นำชุมชน เพื่อขอจิตอาสาในการเข้าร่วมดำเนิน</p>	<p>.....</p>	<p>.....</p>	

ประเด็นการพิจารณา	มีความเหมาะสม	มีความเป็นไปได้	ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
<p>กิจกรรม เพื่อคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีทัศนคติเชิงบวกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น มีความภาคภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียนมีพัฒนาการที่ดี มีความคิดว่าการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กวัยก่อนเรียน ทำให้ตนเองมีความสุขเพิ่มขึ้น และรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและชุมชน เป็นต้น</p> <p>2.2 จัดตั้งไลน์กลุ่ม (LINE Group) หรือเฟซบุ๊ก /facebook (เพื่อติดต่อสื่อสารในการส่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการนัดหมาย ภาพหรือสื่อที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนมีการให้กำลังใจและตอบข้อซักถามต่างๆ แก่ผู้สูงอายุและบุคลากรภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน</p>	.....	.....	
<p>ขั้นตอนที่ 3: ขั้นสร้างแนวปฏิบัติที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง (Domination) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: อบต. รพ.สต. และมหาวิทยาลัย</p> <p>3.1 ส่งเสริมให้มีนโยบายการอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนและเด็กวัยก่อนเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวให้การยอมรับและให้การสนับสนุน โดยจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้นเคย</p>	.....	.....	
<p>และความผูกพันให้กับคนทั้งสองช่วงวัย เช่น กิจกรรมปลูกผักสวนครัวในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กิจกรรมวันเด็ก เป็นต้น</p> <p>3.2 กำหนดให้มีแผนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยการบริหารจัดการของภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน</p>	.....	.....	
<p>ขั้นตอนที่ 4:) ขั้นสร้างพลังทางสังคมที่เกิดจากการจัดหาแหล่งทรัพยากรและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึง (Power) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: อบต. รพ.สต. และมหาวิทยาลัย</p> <p>4.1 จัดให้มีพื้นที่ในชุมชนร่วมกันที่เปิดโอกาสให้มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่มีภูมิทัศน์ที่ดีและมีความปลอดภัย ตลอดจนมีบรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การเรียนรู้ต่างวัย และส่งผลดีต่อการส่งเสริมสุขภาพของคนทุกช่วงวัยที่มาทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน</p>	.....	.....	

ประเด็นการพิจารณา	มีความเหมาะสม	มีความเป็นไปได้	ความคิดเห็น/ ข้อเสนอแนะของ ผู้เชี่ยวชาญ
<p>4.2 จัดให้มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีเนื้อหาที่ประกอบด้วย ความรู้ที่เกี่ยวข้องธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนการประเมินและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนได้</p> <p>4.3 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้สูงอายุให้มีทักษะด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน โดยทักษะที่จำเป็น ได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธ์กับเด็กวัยก่อนเรียน การพูดคุยสื่อสารกับเด็กวัยก่อนเรียน ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน เช่น เล่านิทาน กิจกรรมศิลปะ ร้องเพลง/เต้นประกอบ</p>	.....	.....	
<p>เพลง เป็นต้น โดยประเมินความพร้อมและความสนใจของผู้สูงอายุที่เข้ารับการฝึกอบรม</p> <p>4.4 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ร่วมจัดหาคณากรมีความรู้และประสบการณ์มาร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ในการเลี้ยงเด็กที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งอาจเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือเป็นผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องเฉพาะด้าน ที่สามารถช่วยพัฒนาผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนาการในเด็กวัยก่อนเรียนได้</p> <p>4.5 กำหนดเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมาย โดยต้องประเมินความสนใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเรียนรู้ พร้อมระบุคุณสมบัติของผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง</p> <p>4.6 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ร่วมจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติเชิงบวก ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการในเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีการมอบเกียรติบัตรให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการอบรม เพื่อเป็นการเสริมแรงจูงใจ โดยสอบถามความต้องการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน ที่ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้ ตลอดจนสอบถามความต้องการด้านเนื้อหา วิธีการ วัน</p>	.....	.....	

ประเด็นการพิจารณา	มีความเหมาะสม	มีความเป็นไปได้	ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
เวลา และระยะเวลาในการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน อีกทั้งเน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ความสนุกสนาน มีความผ่อนคลาย เป็นมิตร ไม่เป็นทางการ หรือวิชาการ มากเกินไป			
<p>4.7 มีการออกแบบกิจกรรมที่ผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียนสามารถทำร่วมกันได้อย่างมีความสุขและเป็นอิสระ เช่น กิจกรรมการสอนให้เด็กให้วาดภาพ ระบายสี การร้องเพลงและเต้นรำร่วมกัน การเล่าเรื่องหรือนิทานต่างๆ ที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถามตอบร่วมกัน เป็นต้น ทั้งนี้ควรประเมินความต้องการและความถนัดของผู้สูงอายุ อีกทั้งควรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง</p> <p>4.8 ค้นหาและสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานและการทำงานในพื้นที่ ที่มีส่วนช่วยสนับสนุน งบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง</p> <p>4.9 หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับภาครัฐ ให้การสนับสนุนด้านคมนาคมขนส่งต่างๆ ในพื้นที่ ด้วยความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน</p> <p>4.10 จัดกิจกรรมเรียนรู้ศึกษาดูงาน ซึ่งสามารถทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง และเห็นตัวแบบในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
<p>ขั้นตอนที่ 5: ขั้นตอนกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่บูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย (Legitimation)</p> <p>ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: อบต. รพ.สต. และมหาวิทยาลัย</p> <p>5.1 ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของสหสาขาวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์พยาบาล นักสาธารณสุข คุณครูและพี่เลี้ยงเด็ก เป็นต้น มีการบูรณาการความร่วมมือจากทั้ง 4 กระทรวง ได้แก่ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และ</p>	<p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p>	
<p>กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ โดยการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้</p> <p>5.2 จัดทำ MOU หรือบันทึกความเข้าใจ (Memorandum Of</p>	<p>.....</p>	<p>.....</p>	

ประเด็นการพิจารณา	มีความเหมาะสม	มีความเป็นไปได้	ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
Understanding) ร่วมกันที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กวัยก่อนเรียน			
<p>ขั้นตอนที่ 6: ขั้นสร้างมาตรการทางสังคมที่ตระหนักความสำคัญของเด็กและสร้างค่านิยมร่วมในการเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุ (Sanction)</p> <p>ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: อบต.</p> <p>6.1 สร้างความตระหนักและความเห็นร่วมกันในการเผชิญสถานการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมุมมองของคนในชุมชนควรมองผู้สูงอายุจากภาระให้เป็นพลังในทุกสถานการณ์</p> <p>6.2 ค้นหา ส่งเสริม และให้โอกาสผู้สูงอายุหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับเด็กวัยก่อนเรียนและบุคคลทั่วไปได้ โดยมีการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม</p> <p>6.3 จัดกิจกรรมที่เน้นที่แสดงออกถึงความเคารพนบอบและแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมให้เด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนได้มีโอกาสน้ำชาพอรจากผู้สูงอายุ ในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันแม่ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมด้วย เป็นต้น</p> <p>6.4 ร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่ก่อให้เกิดค่านิยม หรือบรรทัดฐานทางสังคมในการดูแลอบรมสั่งสอนให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงปฐมวัย หรือวัยก่อนเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในวัยถัดไป และร่วมต่อต้านหรือไม่ยอมรับในพฤติกรรมการทำร้ายหรือทอดทิ้งเด็ก และในขณะเดียวกันเน้นการสนับสนุน ยกย่อง เชิดชูผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชน อาจเป็นใน</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
ประเด็นการพิจารณา	มีความเหมาะสม	มีความเป็นไปได้	ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
รูปแบบของให้สมาชิกในชุมชนคัดเลือกผู้สูงอายุต้นแบบในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียนให้เป็นผู้รับรางวัล หรือเกียรติบัตร ในวันหรือโอกาสสำคัญ หรือในวันที่มีการรวมตัวกันเพื่อพบปะสังสรรค์ในชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น			

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างภาพถ่ายจากงานวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างภาพถ่ายที่ได้จากการสัมภาษณ์ บุคลากรในหน่วยงานของรัฐและบุคลากรในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้สูงอายุในชุมชน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	เรือเอกหญิง สุพัตรา นุตรักษ์
วัน เดือน ปี เกิด	10 พฤศจิกายน 2521
สถานที่เกิด	จังหวัดราชบุรี
วุฒิการศึกษา	2544 พยาบาลศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ 27 วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ 2551 พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเด็ก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	ภาควิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น คณะพยาบาลศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ผลงานตีพิมพ์	สุพัตรา นุตรักษ์ และ อุบลวรรณ หงส์วิทยากร. (2567). การสำรวจ สภาวะการณ์การสร้างเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการส่งเสริม พัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ปี ที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2567)